

История

на младежката работа в Европа
и нейното значение за съвременната
политика за младежта

Под редакцията на
Грит Фершелден, Филип Кусе,
Тинекс Ван де Вале
и Хауърд Уилямсън

Издание на Съвета на Европа

Мненията, изразени в тази публикация, са отговорност на автора (авторите) и не отразяват непременно официалната политика на Европейската комисия и на Съвета на Европа, на техните държави-членки или на организациите, които сътрудничат с институциите, и на НЦЕМПИ.

Всички права запазени. Тази публикация или части от нея не могат да бъдат превеждани, размножавани, или предавани под никаква форма и по никакъв начин, електронен (CD-Rom, интернет и т.н.) или механичен, включително фотокопиране, запис или съхранение на информация или възпроизвеждане на данни, без предварително писмено разрешение от the Public Information and Publications Division, Directorate of Communication (F-67075 Strasbourg Cedex или publishing@coe.int).

Българският превод на тази публикация или части от него не могат да бъдат размножавани или предавани под никаква форма и по никакъв начин, електронен (CD-Rom, интернет и т.н.) или механичен, включително фотокопиране, запис или съхранение на информация или възпроизвеждане на данни, без предварително разрешение в писмена форма от фондация „Граждански институт“ и СПОФ „Читалища“.

За да получите повече информация за проектите на програмата „Партньорство“, моля, проверете уебсайт (www.youth-partnership.net) или се свържете с нас по електронната поща на youth-partnership@coe.int.

- © Снимката на корицата е предоставена от Ханьо Шилд
- © Дизайн на корицата: Департамент „Документи и Публикации“ (SPDP) на Съвета на Европа
- © Оформление: Jouve, Париж
- © Издание на английски език: Съвет на Европа, август 2009, ISBN 978-92-871-6608-1
- © Превод на български език: Граждански институт, СПОФ „Читалища“, 2013
- © Превод на български език: Христина Белева и Яна Сивилова, 2013
- © Автор на предговора: Иван Еленков, 2013
- Редактор на изданието на български език: Екатерина Попова

Електронната версия на български език може да намерите на интернет страницата на Българската асоциация на младежките работници:
www.bgamr.org

Съдържание

	Младежта отново: изследвания, политики, социални практики <i>Проф. д-р Иван Еленков</i>	5
	Интересната история на европейската младежка работа и политика <i>Ханьо Шилд и Ян Ванхее</i>	9
1	Практическото значение на историята на младежката работа <i>Филип Кусе</i>	13
2	Младежката работа и политиката на европейско равнище <i>Пиер Мерес</i>	21
3	Ролята на историята в дебата за социалната работа <i>Валтер Лоренц</i>	29
4	Движението на фламандските студенти католици (1875–1935) – зараждане и упадък на едно уникално младежко движение <i>Луи Во и Ливе Геверс</i>	43
5	Младежката работа и нейната забравена история: една гледна точка от Фландрия <i>Филип Кусе</i>	67
6	Предопределена от историята: младежката работа във Велико- британия <i>Бърнард Дейвис</i>	91
7	Хроника на развитието на младежката работа в Малта <i>Мириам Теума</i>	123
8	Немската перспектива: младежка работа, интеграция и политика <i>Кристиан Шпачек</i>	133
9	Полша: идеологическа основа на работата с младежта <i>Марчин Шинчух</i>	147
10	Финландската перспектива: младежка работа, политика и изслед- вания <i>Хелена Хелве</i>	161

11	Младежката работа и политика във Франция <i>Патрисия Лонкъл</i>	181
12	Историята на младежката работа в Европа и нейното значение за съвременната младежка политика <i>Грит Фершелден, Филип Кусе,</i> <i>Тинекс Ванде Вале и Хауърд Уилямсън</i>	211
	Приложение – Кратка история на младежките движения във Фландрия <i>Ливе Геверс и Луи Во</i>	237
	Списък на авторите	253

Младежта отново: изследвания, политики, социални практики

Тази книга ще стои непривично пред погледа и съзнанието на много читатели в България. У онези, имали участва да бъдат млади, да живеят и познават света през епохата на социализма, честите по нейните страници словосъчетания „младежко движение“, „младежки организации“, „работа с младежта“, „младежка дейност“, та дори и по-неутрални на пръв поглед – такива, като „извънучилищни занимания“ и „изследвания на младежта“, едва ли ще събудят радостно оживление. Паметта за крайната идеологическа обзетост на тези понятия и пълната казионност на свързаните с тях „мероприятия“ извиква едно останало от тогава смътно отегчение и отваря път на желанието да бъдат забравени на минутата, по възможност – завинаги. С младостта на тези читатели са си отишли изхабени утопиите – леви и десни, за ювенализация на културата и обновление на гаснещите сили на старото общество в името на друго, ново общество и нов човек на светлото бъдеще, изгубила се е – или почти – и тяхната представа за младежките години като волна, възвишена и най-благогордна фаза от историята на собствения живот.

На други, учили се да четат по границата на 1989 г. и след нея, те пък не говорят съвсем нищо. Младите хора днес вече нямат усещане за общоспodelено преживяване на младостта, с което се замъгляват или съвсем се губят и очертанията на съвкупната представа за „съвременната българска младеж“ и „младото поколение“; сега водещи у нас изследователски стратегии се съсредоточават в описания и анализи на фрагментираната множественост на „младежкото“, виждано преди всичко през риска от изключване или съвсем през призмата на социалната маргинализация – затворените светове на информационно-технологичните млади, младежките микрокултури на музикален обмен, виртуалните количкарки от „Бг мама“, отдадените на преживявания от екстремни спортове, футболните фенове, родният скинхедс, наркотиците – разпокъсани, несводими една към друга реалности, отхвърлящи всяка по своему „света на възрастните“...¹

Книгата, която читателят има пред себе си, също не рисува завършени цялостни картини на „младежта“ и не дава императивни предписания за взаимоотношенията с нея. Тук са събрани текстове, с които се гледат и мислят през времето от последните две столетия до ден-днешен форми на младежки общности, движения и организации, социални практики и политики към младежта в Европа – по реда на подреждането им по страниците – от Фламандия (или Фландрия), от Великобритания (и Обединеното кралство), Малта, Германия (и Германската демократична

1. Дичев, И., О. Спасов (съст.). Новите млади и новите медии. С., 2009.

република), от Полша, Финландия и Франция, както се представят и коментират разгърнати практики и политики според още валидни ключови общоевропейски програмни начертания...

През тази книга в българския речник се вливат определено непривични думи и изрази с необичайно (все още) за нашето ухо звучене – най-напред „младежка работа“, от което словосъчетание нататък са изведени безчислени производни – „обща“ и „специфична“ младежка работа, „професионализация“, „педагогика“, „методи“, „ефективност“, дори „стандарти за качество“, „идентичност“ (и „криза на идентичността“) на младежката работа или особено важното и обобщаващо в тази връзка – „национални политики за младежка работа“; „младежки работник“, откъдето съответно – „професия младежки работник“, „професионален младежки работник“, „координатор на социокултурни дейности“, „социален работник за младежи със специфични нужди“, „оперативни мениджъри и здравни координатори”², „доброволческа дейност“, „доброволчески сектор в младежката работа“, „извънучебни прояви“, „неформално учене“ и т.н.; също – „младежки услуги“, във вариации – „системи за младежки услуги“, „организация на младежки услуги“, „модернизация на обществените услуги“, „пазарен избор на младежки (или социални) услуги“, „ползватели на услугите на младежката работа“ – „уязвими младежи“, „болни“, „млади хора в риск“, „етнически малцинства“, „неквалифицирани“, „безработни“, „криминогенни групи или индивиди“ и много, много още други подобни, все по същия начин не съвсем разбиращи се от само себе си при първо чуване понятия и нови словосъчетания...

Като най-добронамерен призив към читателското търпение и упорство нека още на това място бъде посочено, че тяхната непривичност не иде от това, че произхождат и имат пряка насоченост към чуждестранен, сякаш несводим към нашия собствен, опит, откъдето би дошло и едно прибързано допускане за изгубване на смисли при превода на текстовете на български език. Напротив – в тази книга са описани и анализирани социални и културни реалности с близки аналози и в българската действителност. Изследванията, събрани в нея, са модерни експертни разработки върху исторически развили се и съвременни младежки социални пространства, стари и нови неравенства и страдания, пространства на установени във времето зависимости и нови полета на младежка независимост, спонтанни групи, микрообщности и свободни движения, йерархически изградени твърдо структурирани масови организации, младежки култури и причудливи субкултурни разновидности, общи и индивидуализирани ценностни ориентации и уникални младежки реакции, проучвания върху работата на

2. Координатори по превенция на социално значими заболявания в младежка възраст, б.м, И. Е., вж. специално статията на Патрисия Лонкъл, „Младежка работа и политика във Франция“.

тежки държавни инстанции с отношение към „младежта“ и на доводите за институционална интервенция... Всички те са също български социални и културни реалности и непривичният език и понятийна система предлагат логика за разбиране и рационално овладяване – исторически и в перспектива – на стаения социален динамизъм в тяхното съществуване, прояви и развитие.

Освен това всички статии проблематизират идентичността, адекватността на подходите и насочеността на социалните действия, дейности и жестове към младите хора днес, както също идентичността и адекватността и на представляващите ги активни обществени фигури. Един от авторите убедително аргументира „неизбежност на политиката“³ към всяко от измеренията на младежкия живот и към тази „неизбежност“ събраните тук изследвания поддържат открита критическа дистанция спрямо всички нейни равнища – към политиката на общоевропейско ниво, към установените по традиция национални политически рамки на отношенията с младежта, към конкретно провежданите в настоящето политики на отделните европейски държави и тенденциите на тяхната децентрализация в регионални, местни, та чак и общински програми, към младежките политики от целия партиен спектър, към политиките на неправителствени организации и структури, към свързаните с младежта аспекти на социалната политика – „универсални“, „секторни“, „целеви“, „специални“...

И още, тези изследвания рефлектират върху „идеологическата еволюция“⁴ на подходите, действията и дейностите, насочвани към младите хора или пък произлезли из техните собствени среди; те мислят съсредоточените в тях импулси на вярата, на патерналисткото морализаторство, на националните идеологии от 19 век, мислят енергията на големите доктринни предубеждения през 20 век, включително и на възцарилата се след тях „умора от идеологиите“⁵, обсъждат детайлно методите на прагматизма, преди и понастоящем, и подбудения от него „преход от политиката на благоденствие към политика на рисковете“⁶ и мн., мн. др. ...

Тази постоянна рефлексия върху промените и преобразуванията както на пряко изследваните феномени, така и на вложения в тях „дух на времето“ през последните две столетия, придава на „историческото“ особено престижно място в съдържанието на книгата. „Сблъсъкът с историята ни кара да бъдем скромни в стремежите си, но не бива да ни накара да

3. Валтер Лоренц.

4. Както се изразяват в статията си Луи Во и Ливе Геверс.

5. Както се изразяват в статията си Луи Во и Ливе Геверс.

6. По думите на Хелена Хелве относно финландския опит, в смисъл, преход от политиката на твърдо подсигушено благоденствие към политика на управление и контрол на социалните рискове, свързани с младежта, б.м., И. Е.

се откажем от тях” – пише цитираният вече Валтер Лоренц и неговата, както и статиите на всички останали автори без изключение, могат да бъдат мислени в своята съвкупност и като програма за проникновено изучаване миналото на младежката работа и политика.

Не ще и дума, че отново става дума за изучаване, твърде различно от обичайните, от ония, които намират обяснение на всичко в изначалната младежка жизнерадост, дръзновение и неотклонна действеност... В основата на дадените тук текстове са привлечени подценявани, пропускани или неразбрани исторически факти и обстоятелства, от които поема историческа реконструкция и анализ на представи и концепции за детството и младостта като социални конструкти с произтичащи от тях конкретни институционални форми. Така се тръгва към откриване наново на вложения смисъл в ранномодерните преддоктринни младежки сдружения на „братско” и „сестринско” свързване, към смисъла на църковните почини за младежка еманципация в пределите на съществуващия ред, към разбиране на вярата в националноосвободителните идеи и смисъла на преданите им до крайна отдаденост младежки организации, към разбиране на идеите, призивите и движенията за социална справедливост и пълно социално обновление, открива се смисълът на лишените от публична показност, но широко засвидетелствани убеждения за индивидуална автономия при социална кохезия със запазване границите между обществените класи, слоеве, групи..., и мн., мн. др.

Такъв подход към миналото обаче не представя книгата като „неутрална”, „аполитична”, „непедагогична” и „чисто историческа”. Тя определено е „активистка”, защото в последна сметка историческото знание тук стига до разбиране за историята на дебата за социалните професии и до изводи за тяхната идентичност, преди и сега, откъдето и до разбиране за нова идентичност на младежката работа днес. Така промислена вече в обобщаващия текст на Грит Фершелден, Филип Кусе, Тинекс Ван де Вале и Хауърд Уилямсън, историята на младежката работа и политика се вижда вписана в настоящия европейски дневен ред по въпросите за младежта. Това би следвало да означава и в настоящия дневен ред по въпросите на младежта и в съвременна България, което всъщност прави тази книга ценна, навременна и от важно значение.

Иван Еленков,
професор по история на културата
в Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Интересната история на европейската младежка работа и политика

Ханьо Шилд и Ян Ванхее

През май 2008 г. ние – екипът за международна младежка политика в Агенцията за социокултурна работа сред младежи и възрастни във фламандската общност в Белгия, заедно с платформата “Младежко партньорство” между Европейската комисия и Съвета на Европа организирахме първия семинар на тема “История на младежката работа в Европа и нейното значение за съвременната политика за младежка работа”.

Защо се проявява подобен интерес към историята на работата с младежта и младежката политика? През последните години няколко младежки движения и организации отбелязаха своята 75-та, 80-та и дори 100-тна годишнина с различни събития като част от общите им усилия да запазят своето наследство.

Най-вече на местно ниво те организираха изложби и проучиха своите архиви, за да могат да представят създаването и историята на своята организация, в много случаи издадоха и възпоменателни албуми със снимки, архивни текстове и друга информация. През 1981 г. например един от авторите на настоящия увод - Ян Ванхее, заедно с други младежки лидери стартира цял проект за честване на 35-тата годишнина на тяхната организация „Хиро”.

В университетите и най-вече във факултетите за социални науки и културология студентите понякога пишат курсови работи или есета върху работата с младежта или друга подобна тема, а от време на време някой защитава и докторска дисертация в тази област. Например преди няколко години Филип Кусе защити докторска дисертация в университета в Гент. Той представи впечатляващ исторически и педагогически преглед на въпроса, но особено интересни бяха връзките и паралелите с подобни движения в други страни като Обединеното кралство и Германия.

От края на 90-те години международното сътрудничество в областта на младежката политика в рамките на Европейския съюз, както и в Съвета на Европа, се разрасна с бързи темпове. В началото на 70-те години, например, Съветът на Европа поставяше акцент основно върху изграждането на капацитет на младежките организации и обучението на младежки работници и младежки лидери. Този подход беше напълно променен през 90-те години, когато се въведоха прегледите на младежката политика,

а по-късно и консултативните мисии по младежка политика. (Допълнителна информация можете да намерите на www.coe.int/youth – сайта на дирекция „Младеж и спорт“ към Съвета на Европа).

Ето защо не е учудващо, че именно по онова време – края на 90-те години – авторите на настоящото въведение обединиха органите, включени в разработването на европейската младежка политика. От тогава до наши дни по време на международни срещи и конференции от време на време, но без системна организация, се представяха интересни исторически анализи и позиции за развитието на младежката работа и политика в отделните страни.

Ключът към успеха на младежката политика е по-доброто познаване и разбиране на младежта. Очевидно е, че ако трябва да се поучим от опита, тогава историческото измерение на това познание е от изключително значение за младежката политика и нейното разработване. До момента такова историческо познание се развиваше и събираше само на национално ниво и то твърде спорадично. Ние стигнахме до заключението, че вече е време различните тенденции и реални факти да бъдат обединени в обща рамка. Ето защо започнахме да събираме интересни документи, изследвания, позиции и коментари по темата от различни региони на Европа и да ги обединяваме в нещо като пъзел. Друга важна стъпка беше да идентифицираме подходящите експерти в отделните региони и страни на Европа, което не беше никак лесна задача.

От самото начало ние бяхме решили да поканим експерти в тази област на малък семинар, където да разсъждават и обменят мнения. Основната цел беше да се насочи вниманието към историята на младежката работа и младежката политика, както и да се започне дискусия по тези въпроси, така че те да заемат по-значимо място в дневния ред на европейската младеж. Също така планирахме по време на този семинар да се идентифицират преките връзки между младежката работа и разработването на младежка политика от една страна и по-широките социални, културни и исторически тенденции от друга.

Една от основните цели на платформата за партньорство между Европейската комисия и Съвета на Европа в младежката област е да произвежда и осигурява познания за младежта в Европа. В тази връзка платформата Младежко партньорство организира тематични събития (семинари, работни срещи) и някои изследвания по конкретни въпроси. Информацията и познанията, събрани в резултат на тези дейности, се разпространяват чрез Европейския център за познания по младежката политика и чрез специални публикации, като и в двата случая целта е да се допринесе за изграждането на т.нар. младежка политика, основаваща се върху реални факти.

Платформата „Младежко партньорство“ организира много от своите дейности в сътрудничество с други партньори. Прекрасен пример в това отношение е работният семинар, проведен през май 2008 г., чийто обхват и положителни резултати (включително настоящата книга) бяха постигнати в сътрудничество между фламандската общност и платформата „Младежко партньорство“.

В настоящата книга ще намерите доклади, представени по време на този първи работен семинар. Поканихме осем експерти от седем различни страни: Луи Во и Филип Кусе от Фландрия (Белгия), Бърнард Дейвис от Англия (Обединеното кралство), Мириам Теума от Малта, Кристиан Шпачек от Германия, Марчин Синчук от Полша, Хелена Хелве от Финландия и Патрисия Лонкъл от Франция. При откриването на семинара Валтер Лоренц (Свободен университет в Болцано, Италия) произнесе реч, в която изложи ролята на историята в дебата за социалните професии в Европа. Пиер Мерес и Руи Гомес участваха в началната и съответно в заключителната сесия с материали по разработването на младежка политика на европейско ниво.

Нашата амбиция е да продължим този процес с оглед на поуките, които можем да си вземем от развитието на младежката работа и младежката политика в днешна Европа. Бихте ли присли поканата ни да се включите в тази постоянна дейност?

Практическото значение на историята на младежката работа

Филип Кусе

„Всяка професия, която не успее да извади поуки от своето минало, е обречена да повтаря своите грешки. Обществената и младежката работа имат огромен принос за благосъстоянието на общността, но с няколко щастливи изключения те не успяха да създадат своя собствена история. Пропускайки да документира своите успехи и провали, тя изпадна в уязвима позиция пред онези, които биха се опитали да пробутат политики „втора употреба“ в нейното реализиране – политики, които са били изпробвани в миналото, но са се оказали неадекватни.”

(Гилкрист, Джефс и Спенс, 2001 г.)

→ Кризата на идентичността при младежката работа

Работата с младежта е поливалентна и многостранна практика. Тя се осъществява при широк диапазон от обстоятелства, варира от спорадични дейности до сравнително добре структурирани програми, достига

до най-различни категории млади хора, включва разнообразни теми и осъществява връзки с много други дисциплини и практики. Това многообразие е една от силните страни на младежката работа.

Младите хора израстват при различни обстоятелства. Младежката работа има силата да реагира гъвкаво на това многообразие. Фрагментацията и методологичното диференциране произтичат от неуморното усилие да се разшири обхватът на младежката работа, но едновременно с това многообразието води до фрагментация и неясни очертания на крайния продукт (Тол, 1990 г.) Както посочва Уилямсън (1995 г.; 36 – 45), „ако всичко е позволено, тогава е трудно да се идентифицират характерните черти на работата с младежта“.

Младежката работа в Европа изглежда страда от постоянна криза на идентичността. Тази криза се подбужда от амбивалентните нагласи спрямо младежката работа. Младежките работници и хората, които разработват младежката политика, се разкъсват между вълнуващите похвали и упоритите критики, които засипват практиките в младежката работа. Работата с младежта е мощен обучителен инструмент, тя е своеобразно училище за живота, което осигурява необходимите умения за оцеляване в днешното изпълнено с рискове общество, младежката работа разширява социалните хоризонти на младите хора... Същевременно с това обаче младежката работа не може да достигне до онези младежи, които са по една или друга причина изолирани, а дори и да успее да ги достигне, тя сякаш не постига кой знае какви резултати с проблемните или уязвими млади хора. Амбивалентните обществени нагласи към младежката работа варират в зависимост от статута на нейното осъществяване. В някои страни наблюдаваме все по-задълбочаващо се разцепление между доброволната младежка работа и младежката работа, превърната в професия. Нещо повече, самите младежки работници сякаш се затрудняват да изразят с думи нещата, които правят, и така става още по-трудно да се преодолее ситуацията, където „достъпът до младежката работа, която наистина върши работа, е труден, а тази, до която достъпът е лесен, просто не върши работа“ (Кусе, 2008 г.)

Младежката работа се опитва да се справи със своята криза на идентичността по различни начини. В някои страни младежките работници и дори хората, които разработват младежка политика, са склонни да загърбят своите критики. Макар и не умишлено, тази изолация прави младежката работа още по-недостъпна и/или безполезна за уязвимите млади хора. В други страни фокусът на вниманието е преместен от кризата на идентичността върху кризата на ефективността. Младежката работа трябва да произвежда и някои измерими резултати. В трети страни кризата на идентичността се превръща в екзистенциална криза. Всъщност,

необходима ли ни е все още работа с младежта?

Поради липсата на ясна идентичност младежката работа рискува да се превърне в играчка на мощни социални сили в служба на цели и задачи, които на пръв поглед изглеждат несъвместими с младежката работа: плавна интеграция в доминиращия социален ред, индивидуална превенция на всички видове социални заболявания, отстраняване на младите хора от обществените места, превенция на отпадането на младежите от училище...

Едно сравнение в международен план има потенциала да разшири перспективата, през която се гледа на националните политики за младежка работа и присъщите им парадокси. Платформата “Младежко партньорство” вече създаде известни традиции в международния обмен. Насочен към историята на младежката работа, настоящият семинар съчетава международната перспектива с разработването на една нова, по-широка гледна точка - историческия поглед върху младежката работа.

➔ История на младежката работа

Съзнанието за историчност не е особено силно развито в работата с младежта (Гизеке, 1981 г.; Тейлър, 1987 г.; Дейвис, 1999г.). Това е част от нейната същност, която се характеризира с бързи смени на участниците например. Подобно наблюдение обаче е валидно и за по-широкия спектър от социални професии (Лоренц, 2007 г.). И доброволците, и хората, които се занимават с това професионално, са склонни да се концентрират върху задачите на днешния ден и планове за утрешния. Въпреки факта, че много въпроси възникват отново и отново, ние сме склонни да се насочим към най-новите публикации и най-актуалните дебати (Имелман, 1990 г.)

Настоящият семинар със сигурност няма за цел да прецизира основната концепция за това какво представлява младежката работа, независимо от историческия и културен контекст, в който тя се развива. По-скоро целта е да се идентифицират тесните връзки между развитието на младежката работа и по-общите социални, културни и исторически тенденции. Кой са схващанията и концепциите, залегнали в младежката работа? Как се съотнасят те към постоянно повтарящия се парадокс, че младежката работа създава активни и демократични граждани, но едновременно с това тя сякаш остава недостъпна за младите хора, които са изключени от сферата на активното гражданство? Ако се върнем към корените на младежката работа и идентифицираме различните пътища на нейното развитие както в отделните страни, така и в сътрудничеството помежду им, това трябва да ни помогне да инцираме една фундаментална дискусия за идентичността на

младежката работа днес и съзидателно да подходим към решаването на повтарящите се парадокси в нея.

Следователно, ние трябва да преодолеем не само преградите между различните практики в младежката работа, но и следните други прегради:

- Преградите на времето: можем да изясним своите идеи, ако хвърлим светлина върху онези аспекти, които очевидно структурират нашата дискусия, но още не са подлагани на критично обследване (Хейтинг, 2001 г.). С други думи, аспектите от младежката работа, които изглеждат самообясняващи се, трябва да бъдат поставени в своя исторически контекст. Промените в младежката работа също трябва да бъдат ситуирани в техния икономически, социален, културен и политически контекст, което от своя страна ни води към следващия вид прегради.
- Преградите на мястото: ние можем да обединим схващанията на различните страни за кризата на идентичността в младежката работа в едни по-обща дискусии, които се отнасят до всички социални професии. В страните, където има създадена социално-педагогическа традиция, каквато е Германия например, дискусията се фокусира върху екзистенциалните въпроси; в страните с изградена традиция в областта на социалната политика, какъвто е примерът с Обединеното кралство, младежката работа се разглежда през призмата на ефективността и ефикасността. Ако обединим тези два вида гледни точки, можем да осъществим една плодотворна дискусия.
- Преградите между политика, практика и теория: социално-педагогическата перспектива (защо организираме младежка работа?) сякаш се дискутира основно в академичните среди, а въпросите за ефикасността основно се дефинират и разрешават от хората, които разработват политики, и от мениджърите. И в двата случая можем да видим риска от прекъсването на връзките между дискусията и практиката. Липсва ни теория за младежката работа, която да бъде основана върху практиката (Гизеке, 1984 г.; Джефс и Смит, 1987 г.). Обединяването на политика, практика и теория, които в Европа често биват наричани „трите ъгъла на магическия триъгълник“ (Милмайстер и Уилямсън, 2006 г.), е от изключително значение за настоящия семинар.

➔ Семинар за историята на младежката работа

Организаторите – фламандската общност и платформата за партньорство между Европейската комисия и Съвета на Европа в младежката област – поканиха водещи експерти от различни страни от цяла Европа, които да представят своите виждания за еволюцията на младежката работа в тяхната родина.

Следвайки логиката, че трябва да ситуираме историите от развитието

на младежката работа в техния социално-икономически и политически контекст, организаторите искаха да изведат на преден план промените в младежката работа в различните типове социална държава (вж. Еспинг-Андерсен, 1990 г.; Гали и Погъм, 2000 г.): социално-демократическа, либерална, консервативна/корпоратистка, средиземноморска. Тази класификация отговаря на модусите на младежката работа, които са дефинирани в изследването на италианската програма за идентифициране и подпомагане на даровити деца IARD (Скизерото и Гасперони, 2001 г.) и възприети и в изследването на Международния институт за социални науки към университета „Еразъм“ в Ротердам (Бон и Щалман, 2007 г.): универсалистичната/патерналистична система, либералната/общностно базираната система, консервативната/корпоратистката система и средиземноморската/субинституционализираната система.

По тази причина в програмата са включени участници от т.нар. социално-демократични държави (Финландия), либерални страни като Обединеното кралство и консервативни системи като Германия, Франция, Фландрия. Малта е представител на един по-южноевропейски тип социална държава (въпреки силното влияние на Обединеното кралство). Тези категории произтичат от една по-скоро западна логика, според която Полша беше поканена да представи перспективата на посткомунистическата държава (както отчасти и Германия). След този първи работен семинар ние осъзнаваме необходимостта да разширим обхвата на участниците и да обърнем специално внимание на Югоизточна Европа и Русия, например.

Основни теми в докладите

По отношение на младежката (работа) политика:

- Кога за първи път се използва концепцията „младежка работа“? От кой момент можем да говорим за „държавна политика за работата с младежта“?
- Младежката работа се определя като типична интервенция на третия сектор, но от друга страна тя изглежда произлиза от средите на средното образование. Как се е случила тази промяна?

По отношение на педагогиката на младежката работа:

- Кой са основните теоретични постановки, които са повлияли върху младежката работа? Наблюдаваме ли някаква еволюция в тях?
- Младежката работа е между еманципацията и контрола. За съжаление изглежда, че младежката работа дава власт на силните и контролира уязвимите. Винаги ли е било така?
- Еманципиращата младежка работа някога имала ли е успех сред не-еманципираните младежи? Ако да, това по неиндивидуализиран начин ли се е случвало?

По отношение на методите в младежката работа:

- Според някои младежки работници и хора, които разработват младежки политики, истинската младежка работа е дело на доброволци и в идеалния случай няма участници, които професионално да се занимават с нея. Кога в младежката работа навлизат професионалните младежки работници? Защо?
- Доброволното участие на младежите е едно от ключовите измерения на младежката работа. Съществуват ли примери за задължителна младежка работа? Какви са били резултатите?

Основни теми за дискусия

По отношение на взаимовръзките между младите хора, младежката работа и младежката политика:

- Какво представлява младежката работа?
- Младежката работа обикновено следва социалните промени, въпреки че понякога може и да ги изпревари. Всъщност вярно ли е, че младежките движения и култури винаги са се пораждали извън рамките на младежката работа?
- Младежките работници – въпреки че младежката работа никога не е била масова дейност – имат претенцията, че представляват всички млади хора. Това ли е причината младежката работа да утвърждава водоела между организираните и добре образовани млади хора с добро поведение, които участват в гражданския живот, и онези, които не се сдружават, не са организирани, остават маргинализирани, зле настроени и лишени от обществени предимства?

По отношение на перспективите за разширяване на обхвата на изследванията върху младежката работа:

- Кое е първото изследване върху младежката работа? Какви въпроси е разглеждало? Как са се развивали темите на изследванията върху младежката работа през годините?
- Каква е ролята на изследванията върху младежката работа? Те довеждали ли са до разработването на политика, базирана върху реални факти, или са илюстрирали реални факти, почиващи върху конкретна политика?
- Изследванията върху младежката политика са сякаш твърде силно повлияни от преобладаващите практики в младежката работа. Всъщност изследванията върху младежката работа ни дават много повече информация за характеристиките на неорганизираните млади хора отколкото за самите съществуващи практики в младежката работа.
- Младежката работа има ли (контра)продуктивен ефект? Измерима ли е младежката работа, ако бъде разглеждана като неформално обучение?

- На какво ни учи историята по тези въпроси, които продължават да възникват?

За да подпомогнем участниците, ние им изпратихме предварително една брошура: Едно столетие политика по младежката работа (Кусе, 2008 г.). Един от хората, които представяха доклади - д-р Грит Фершелден (Колеж към университета в Гент), обобщи дискусията.

→ Ползвана литература:

Bohn, I. and Stallmann, L. (2007). The socio-economic scope of youth work in Europe: draft final report. Frankfurt: Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik.

Coussée, F. (2008a). "Cardijn versus Baden-Powell: on the methodical turn of youth work" in R. Gilchrist (ed.) Essays in the history of youth and community work, Vol. 3. Leicester: Youth Work Press.

Coussée, F. (2008b). A youth work history. Gent: Academia Press.

Davies, B. (1999). From voluntarism to welfare state: a history of the youth service in England, Volume 1: 1939-1979. Leicester: Youth Work Press.

Esping-Andersen, G. (1990). The three worlds of welfare capitalism, Cambridge: Polity Press.

Gallie, D. and Paugam, S. (eds) (2000). Welfare regimes and the experience of unemployment in Europe. Oxford: Oxford University Press.

Giesecke, H. (1981). Vom Wandervogel bis zur Hitlerjugend. München: Juventa-Verlag.

Giesecke, H. (1984). "Wozu noch Jugendarbeit?", Deutsche Jugend, Vol. 32, No. 10: 443-9.

Gilchrist, R., Jeffs, T. and Spence, J. (eds) (2001). Essays in the history of community and youth work. Leicester: Youth Work Press.

Heyting, F. (2001). "Constructieve scepsis: over de mogelijkheid van een maatschappijkritische opvoedingsfilosofie", Pedagogiek, Vol. 21, No. 4: 346-58.

Imelman, J.D. (1990). "Ontwikkeling en vooruitgangsgeloof, fictie en

relativisme en de cultuurhistorische en kenkritische taak van de pedagogiek” in J.D. Imelman, B. Levering, W. Meijer, K. Mulderij, P. van der Ploeg and B. Rang, *Cultuurpedagogiek*. Leiden/Antwerpen: Martinus Nijhoff Uitgevers, pp. 10-30.

Jeffs, T. and, Smith, M. (1987). *Youth Work*. London: Macmillan Education.

Lorenz, W. (2007) “Practising history: memory and contemporary professional practice”, *International Social Work*, Vol. 50, No. 5: 597-612.

Milmeister, M. and Williamson, H. (eds) (2006). *Dialogues and networks: organising exchanges between youth field actors*. Luxembourg: Scientiphic Éditions PHI.

Schizzerotto, A. and Gasperoni, G. (2001) (eds) (2001). *Study on the state of young people and youth policy in Europe*, Vol. 1: Comparative report. Milano: IARD.

Taylor T. (1987). “Youth workers as character builders: constructing a socialist alternative” in T. Jeffs and M. Smith (eds), *Youth Work*. London: Macmillan Education.

Thole, W. (2000). *Kinder- und Jugendarbeit. Eine Einführung*. Weinheim/München: Juventa Verlag.

Williamson, H. (1995). “At the crossroads: youth work in Wales”, *Welsh Journal of Education*, 1995, No. 2.

Младежката работа и политиката на европейско равнище

Пьер Мерес

Месеците след семинара през май 2008 г. могат да се разглеждат като особено важни за развитието на младежката политика на европейско ниво. Това е период, през който страните-членки на ЕС трябва да подготвят отчетите си за първия цикъл от своето сътрудничество в сферата на европейската младежка политика. Въз основа на представената информация Европейската комисия (ЕК) ще направи предложения за бъдещата рамка на европейско сътрудничество в младежката област за 2009 г.

Така теоретично резултатите от обсъжданията на този семинар могат да се впишат в нашата обща работа в близко бъдеще и да ни помогнат да подобрим младежката политика в Европа.

→ Десет години развитие на младежката политика

Днес можем да погледнем назад и да видим десетгодишното развитие на младежката политика в

Европа. От началото движещата сила в това развитие беше мобилността.

Три поколения програми

През 2007 г. отпразнувахме двадесетия рожден ден на програма “Еразъм”, първата схема, която даде възможност на европейски студенти да опознаят друга държава по време на своето следване, да се срещнат с млади хора от друга страна и да учат в системата на друг университет. Подчертано беше и истинското богатство на Европа - нейният човешки ресурс, който трябва да бъде обучен възможно най-добре.

Идеята на “Еразъм” бързо навлезе в другите сектори. Хората не се обучават само в училищната система, но също и чрез неформален опит и познания. Трансграничните обмени между млади хора, които вече се бяха събирали в младежки клубове и младежки организации, беше естествено следствие от първоначалния проект и беше обучение за младежките работници. В резултат бе формирана първата европейска програма за обмен с подходящото наименование „Младежта за Европа”.

Второ поколение програми – инициативите “Младеж”, “Сократ” и “Леонардо да Винчи”, започнали през 2000 г. – оказа значително влияние. През 2006 г. ЕС осигури финансова подкрепа, за да помогне на 500 000 души да почувстват мобилността в Европа. Две трети от тях бяха млади хора. През 2007 г. ЕК стартира трето поколение програми, включващо „Младежта в действие”.

Влияние на програмите

Ако определим едно поколение като период от десет години, то между три и четири милиона млади хора вече са се възползвали от европейските програми. Окрити за всички млади хора, независимо от техния социален, културен произход и образование, тези програми дадоха на младежите уникална възможност да изследват и научат от собствен опит значението на включването и уважението към различието.

Всъщност тези програми помогнаха на по-младите поколения да натрупат опит, който има две измерения: овладяване на умения чрез неформално и непринудено обучение и развитие на активно гражданско участие. Програмите са и възможност за развитие на нови умения и компетенции в неформална среда. Като допълнителен източник на знания дейностите по програма „Младежта в действие” имат особено значение за младите хора с по-малко възможности.

По този начин европейските младежки програми допринесоха в голяма степен за консолидирането на гражданското общество и за професионалното развитие на младежката работа като цяло. Освен влиянието върху

самите млади хора и в младежкия сектор, те оказаха също политическо влияние. Без „Еразъм” не би се стигнало до Болоня, без „Младежта за Европа” нямаше да бъде написана Бялата книга.

Историята на една уникална Бяла книга и нейното влияние

Бялата книга за младежта бе представена пред Европейския парламент в края на 1999 г. Тя бе създадена в резултат на търпелива политическа работа за постигане на оптимален консенсус между тогавашните 15 държави членки. Нейната подготовка помогна и за създаването на реална коалиция, която искаше да се формира европейски подход към младежките въпроси, дори ако той все още не е официална европейска политика. В резултат страните членки поискаха от Комисията да публикува създадената Бяла книга и тя изпълни желанието им през ноември 2001 г.

Насърчаването на активното гражданско участие сред младите хора бързо се превърна в приоритет на Бялата книга, въпреки че имаше известни разногласия дали не е по-добре усилията да се съсредоточат върху включването на младежта като съставна част в други по-значими социални политики. Бялата книга определи и рамката за сътрудничество: отвореният метод на координация бе приспособен за младежкия сектор.

Първоначално 15 страни-членки, после 25, после 27 използваша Бялата книга като основа за своята работа. Участието на младите хора сега е в центъра на националната младежка политика. Връзките между министрите и националните младежки съвети, между Комисията и Европейския младежки форум бяха значително укрепени след създаването на Бялата книга.

Още по-изненадващ е фактът, че младежките политики в по-голямата част от 12-те нови държави членки, които се присъединиха към ЕС след 2004 г., също се базират на Бялата книга. Като резултат във всички тези страни до голяма степен бяха развити законите, стратегиите, плановете за действие, с които се осигурява подкрепата за младежките организации, младежкото участие, доброволческата работа и дори стандартите за качество в младежката работа.

Не е необходимо да споменавам, че Бялата книга не разреши всички проблеми с един замах. Страните, за които става дума, до голяма степен бяха подпомогнати при определяне на новата политика от забележителната работа на Съвета на Европа като цяло и от Петер Лаурицен в частност.

Смяна на парадигмите: предизвикателствата за младите хора

Дали е по-наложително да изведем като приоритет активното гражданско участие на младите хора или да се съсредоточим върху тяхната професионална и социална интеграция е въпрос, поставен отдавна. Той

възникна отново - съвсем разбираемо - през 2004 г. Демографската промяна – Европа с по-малко млади хора, но с повече отговорности за всеки от тях – принуди държавите-членки и Комисията да реагират. Целта сега е цялостна социална и професионална интеграция на младите хора, така че всеки млад човек да може пълноценно да участва в обществото.

В Европа има твърде много млади хора, които не завършват училище: през 2006 г. около 6 милиона младежи са отказали да продължат образованието си. По-голямата част от страните членки следва да положат повече усилия. Вече е ясно, че през 2010 г. Европа няма да постигне целта си - не повече от 10% преждевременно напуснали училище. Друго предизвикателство е работата. Безработицата сред младите хора е 17,4% – два пъти повече от средната в Европа.

Препятствията в образованието и заетостта на свой ред са свързани с проблеми при социалната интеграция. Как могат младите хора, които са изостанали в образованието и които са изключени от обществото поради това, че са безработни, да почувстват, че имат свой обществен интерес и че обществото се интересува от тях?

Европейският младежки пакт

През 2005 г. младежките въпроси получиха важен импулс, когато Европейският съвет одобри Европейския младежки пакт. Това беше исторически момент - за първи път на младите бе обърнато специално внимание от Европейския съвет. Това бе сигнал от страните-членки, че младите хора ще се възползват от реформите, необходими на Европа, за да постигне целите от Лисабон за по-голям растеж и по-добри възможности за работа.

Младежният пакт набляга на необходимостта от увеличаване на младежката заетост, подобряване на социалното включване на уязвимите млади хора и от гаранции, че по-малко млади хора ще напускат училище рано.

Комуникация за пълноценно участие

На тази основа – заетост, образование, участие – през септември 2007 г. Европейската комисия пое още един твърд ангажимент към младите хора, като се опита да насърчи тяхното социално включване и професионална интеграция, тяхната независимост и активно гражданско участие.

Независимо от факта, че съюзът полага големи усилия да се справи с младежката безработица, все още има какво да се желае по отношение на резултатите. Страните-членки трябва да се справят по-систематично и по-мощно с причините за младежката безработица.

Поради това има нужда от младежка стратегия, изградена върху сътруд-

ничество между всички, които създават младежката политика и нейните ползватели на европейско, национално, регионално и местно ниво. Създаването и оформянето на подобни свързващи различните звена подходи на различни нива, резултатите от младежката работа и нейното по-нататъшно развитие на европейско ниво е от решаващо значение.

Младежка работа

Документите за младежката политика на европейско ниво не разглеждат младежката работа като професия и не посочват младежките работници като особена целева група при определянето на политиката.

Най-често документите се отнасят до отношенията между доброволческите дейности и младежката работа и изискват насърчаване на възможностите за обучение, по-добра координация и управление и по-голяма подкрепа за местните организации, включително за младежките работници и младежките лидери. По този начин се признава определена роля на младежката работа сред останалите младежки дейности, но като цяло тя не е застъпена в дълбочина и не ѝ е обърнато достатъчно внимание.

Основната цел на работата с младежта е да предоставя на младите хора възможност да определят своето собствено бъдеще. Основните цели при младежката работа са интеграция и включване на младите хора в обществото. Традиционно работата с младежта е част от социалната дейност и образователната система.

Нарастващите трудности при прехода от училището към пазара на труда също оказват влияние върху младежката работа, тъй като сега тя все по-често се занимава с безработицата, проблемите в образованието, маргинализацията и социалното изключване. В резултат може да се каже, че дейностите в младежката област са съсредоточени все повече и повече върху пригодността за заетост и плавния преход към пазара на труда.

→ Бъдещи перспективи

Въз основа на богатата и окуражаваща история на младежката политика в Европа бих искал да направя предположение относно предизвикателствата през идните години, когато младежката работа ще играе специфична и важна роля.

Диагнозата е на масата, всички необходими въпроси са зададени ясно. Сега трябва да сменим скоростта и да преминем към следващото ниво, а именно към решаване на проблемите. Безработицата сред младите хора трябва да намалее. Бедността, засягаща младежите и децата, трябва да се изкорени. Образователните системи трябва да се променят. Трябва да

подкрепим доброволческата работа. Трябва да признаем неформалното образование. Младежкото участие трябва да бъде ефективно. Диалогът трябва да бъде структуриран. И младежката работа трябва да се развие на европейско ниво.

В момента някои аспекти в политиката, които засягат младите хора, се решават на национално ниво, а други – на европейско ниво. Необходим е вертикален подход: трябва да се признае, че много от тези въпроси могат да бъдат разрешени по-ефективно на регионално, дори на местно ниво.

Промяна на традиционната младежка работа

В процес на развитие са нови форми на дейност в младежката област на различни нива. Въз основа на разбирането, че работата с младежта предоставя необходимите умения и компетенции, както и основните възможности за преход от училището към пазара на труда, все повече се подчертава колко е важно да подобрим пригодността за заетост и придобиването на ключови компетенции, най-вече защото необходимите умения не са достатъчно застъпени във формалните образователни системи.

Младежката работа трябва да играе важна роля в това – тя е сцената, която едновременно предоставя и насърчава дейностите в тази посока – но тази процес крие и риск за представяне на проекти и дейности, които твърде силно обръщат внимание на изрично определени образователни цели.

В някои държави можем да наблюдаваме разширяваща се бездна между осигуряването на доброволческа и на професионална младежка работа. Младежката работа трябва да преодолее тези предизвикателства, като адаптира своите понятия и своя подход и изгради баланс между традиционните дейности в младежката работа и нововъзникващите и целенасочени дейности.

Създаването на политиката за подобряване на младежката работа на европейско ниво би трябвало да вземе предвид изискванията за справяне с най-важните предизвикателства. Това ще насърчи младежката работа и младежките работници да установят по-тясно сътрудничество на европейско ниво.

Различни потребности и целеви групи

Включването и активната пазарна политика са ефективни само ако наистина достигат до своите целеви групи. Особено имигрантите и младежите от етническите малцинствени групи, както и младите жени, често са представени по-слабо в мерките – или ползата за тях е по-малка, ако вземем предвид значимите резултати.

Основното предизвикателство в бъдеще ще бъде нарастващото търсене на насоки и консултации, търсене от страна на отделни млади хора и на различни други заинтересовани в тази сфера.

За да се включат повече младежи с по-малки възможности, иновативните младежки дейности трябва да се приспособят към индивидуалните и заложи в произхода на хората нужди, както и към потребностите на обществото и на пазара на труда. Само ако променим своята основна насока, ще успеем да отговорим по-добре на потребностите на младите хора с по-малко възможности и да повишим броя на участващите младежи от различни целеви групи.

Професионално развитие на младежката работа

Трябва да се справим с редица предизвикателства, ако искаме да подобрим младежката работа като професия на национално и европейско ниво:

- Необходима е координация на политиките. Сложността на обстоятелствата, обуславящи неравностойното положение, изисква всестранны услуги в редица области. Социалната интеграция трябва да се разбира и да се решава холистично, като се обхванат въпроси от индивидуална и социална значимост.
- Обучението и насочването на младежките работници трябва да бъдат адаптирани към променящите се нужди на младите хора. Важно е да се достигне по-близо до младежите, като се установи и признае техният потенциал за сътрудничество.
- Младежката работа трябва да предостави достатъчно привлекателни възможности за последващо образование и обучение, с постоянно насочване и мотивиране на различните целеви групи. Младежките работници в тази област трябва да притежават необходимите знания, средства и умения, за да балансират интересите и съответната мотивация на участниците и заинтересованите страни.

За да подобрим професията “работа с младежта” и да установим стандарти за качество на европейско ниво, бихме препоръчали критериите за резултатите от обучението за младежка работа да бъдат ясно посочени в националните и европейските квалификационни рамки. Познанията в областта на младежката работа, съответните умения и компетенции трябва да бъдат описани съгласно съответните нива в европейската квалификационна рамка.

Признаване на младежката работа

Признаването на неформалното обучение на европейско ниво става все по-важно през последните години. Младежката област допринесе за това положение по множество начини, предоставяйки ни различни примери

на всички нива.

Натрупах се достатъчно доказателства за успеха в обучителния процес и ползата за младите хора от дейности, ръководени от организации в младежката област и извън сферата на формалното образование. Въпреки това стойността на подобно обучение не е призната в достатъчна степен от страните, които имат отношение към проблема и от обществото. Формалното и социално признаване на младежката работа трябва значително да се подобри.

→ Заключение

Както сегашният генерален директор по младежките въпроси, образованието и културата Одил Кунтин ясно посочи, политиката, с която тя се занимава, се намира на кръстопът между конкуренцията, заетостта и гражданското участие. По тази причина е жизнено важно да създадем многоизмерен подход, дори ако това не е най-лесната възможност.

Това, което сме постигнали до сега, разбира се, е ценно, от определена гледна точка то дори е забележително. Налице е сътрудничеството, което действа, но все още е крехко: по тази причина трябва да продължим да мислим като пионери, които развиват своето усещане за обединение и съгласие, за да се уверят, че нещата продължават да се развиват стъпка по стъпка за доброто на младите хора и на Европа като цяло.

Младежката работа показва, че може да допринесе за дебата и развитието на чисто практическо ниво въз основа на опита. При все това разширяването на сътрудничеството на европейско ниво може да подобри самата същност на професионалната и доброволческата младежка работа.

Предстои все още много работа, но въз основа на досегашното ни сътрудничество мисля, че можем да бъдем оптимисти, че сме на прав път и резултатите за младите хора в Европа ще оправдаят вложените усилия.

Валтер Лорени

Ролята на историята в дебата за социалната работа

Прегледът на историята на всяка от социалните професии в Европа е рискована работа, тъй като тази история е сложна, неправолинейна, изпълнена с моменти, когато професията се развива по начини, които днес са неприемливи, дори смущаващи. Всъщност в много от социалните професии дори не е ясно дали целта е пълна професионализация или дали професионалният клон, съответно доброволческият сектор, е само една от нишите, които заедно изграждат съответната област.

→ Професионализация

Обективно може да се каже, че професионализацията в социалната област е най-малкото непълна, ако я измерим със стандартите на традиционните професии като медицината и правото. За разлика от тези определящи професии онези в социалната област постоянно се борят да утвърдят професионалната си репутация в очите на обществото; при тях липсва

стриктен контрол върху правото да упражняваш съответната професия, върху учебното съдържание и областите, в които се упражнява.

Независимо от това професионализацията е била част от дългосрочната цел за изоставяне на предпрофесионалните форми при упражняване на професията и създаване на рационален, теоретичнообоснован подход и сертифицирани обучителни курсове, които да доведат до всеобщо приета форма на практикуване. Този проект за еманципация е в съзвучие с развитието на рационалното в модерните общества, както и с мечтите да съумеем да подчиним социалните проблеми и да рационализираме педагогическата трансформация на обществото, което да започне да функционира по-добре.

За всички професии този процес на рационализация има страничен ефект, който ги отдалечава от техните исторически корени и им придава облик на дейности извън времето, които вече не зависят от случайни фактори като езика, традиционните навици и обичайните схващания. В модерните професии се проявява тенденцията да загърбят историята, като всяко нововъведение отваря нова страница, за да подчертае универсалността на понятията, които използва, и факта, че те не зависят от времето и средата.

Криза на доверието

Тази дистанция има цена, тъй като потребителите на професионални услуги понякога не се идентифицират изцяло с новите практики. От една страна, обществото изисква този универсализъм като част от вярата в рационалното и абстрактните закони на науката, които предлагат надеждни решения на проблемите, свързани с болестите, социалната нестабилност и невежеството. Рационализмът и науката са движещите сили в проекта на модерността и прогреса. Но днес този проект и неговите основни принципи са в криза, а заедно с тях и традиционните професии. Обещанието, с което бяха създадени, не може да бъде изпълнено. Ето защо те все по-ясно разкриват своите недостатъци. Тяхната репутация е уронена от множество случаи на професионална небрежност, които предизвикват съмнението на обществото не само в надеждността на контрола, който професиите упражняват над своята собствена практика, но също и в самите принципи на рационализма и прогреса.

Непредвидимостта витае в областта на всяка професионална практика и подкопава универсализма, върху който тя е изградена. Тези предизвикателства и свързаният с тях спад в общественото доверие не са инцидентни странични въпроси, които можем да превъзмогнем, като засилим контрола над качеството и отбележим напредък в изследванията и знанието. Освен това някои социални политики подчертават необходимостта от модернизация на обществените услуги. Тези предизвикателства могат да

се разглеждат по-скоро като знаци за криза на доверието, невъзможност да се намерят допирни точка между специалистите и обществото.

Тази криза е свързана с нарастващата значимост на въпросите относно идентичността във всички социални кръгове и в социалната политика. Тъй като глобализацията напредва и заплашва да създаде универсална еднаквост, принадлежността към определена група играе ролята на срещуположно движение - да бъдеш разбран от членовете на група с обща идентичност става все по-важно. Например при упражняването на определена професия елементи като етнически произход, пол, възраст и житейски опит започват да се зачитат наравно с формалната квалификация и контрола върху качеството. Тази криза следователно е сигнал за възвръщане на историческото измерение и носи със себе си необходимостта от повторно определяне на параметрите на професионалното поведение и професионалната идентичност.

➔ Време за промяна

Кризата на доверието включва други предизвикателства пред собствения имидж и независимостта на професиите. Сред тях на първо място стои процесът на еманципация на модерността сама по себе си, която не се е обвързала с привилегировани групи, но се е превърнала в определяща черта на гражданите. Гражданите искат обществените услуги и професионалните системи да се приспособяват във все по-голяма степен към своите ползватели и обществото като цяло, а не само към политиките и администраторите чрез системи за йерархичен контрол във всяка организация. Движенията на потребителите изискват контрол в същата степен върху всички частни транзакции, независимо дали са търговски или професионални, така че качеството на услугата да се следи не само чрез баланс между доставките и търсенето, но и чрез „пазачи“ под формата на независими организации, които представляват интересите на обществото и на потребителите.

Тези движения на потребителите и поставянето на ударението върху правата на гражданите от друга страна се отразяват в принципите на неолибералната политика, които завладяха цяла Европа. Те влияят не само върху икономическите стратегии, но също и върху организациите за обществени и частни услуги, особено в социалната област. Неолиберализмът се стреми да разшири влиянието на пазарните принципи върху услугите и транзакциите, които по-рано бяха организирани по-пестеливо по отношение на избора, направен от потребителите, които не са експерти в съответната област. Оттук насетне тези неолиберални принципи бяха възприемани (и до голяма степен изготвени съзнателно) като атака срещу привилегиите и самостоятелните организации – основно, но не само, тези на държавата. Предизвикателство, възникващо от комбинацията на тези

фактори, изисква нов поглед към принципите, върху които професиите градят своята надеждност и авторитет.

Младежката работа е засегната пряко от тези промени и поради това се намира в състояние на преход. Може да се твърди, че професията има късмет, сега и в бъдеще, че общата криза на професиите (очертана по-горе) възниква в момент, когато младежката работа започна сериозно да навлиза в период на професионализация. Кризата не ни позволява априори да допуснем, че рано или късно младежката работа неизбежно ще придобие статута на пълноправна професия и че всички възражения по този въпрос са израз на изостаналост.

Възможност

Поради това можем да заявим, че противоречивите мнения относно професионалния статус на младежката работа и нежеланието за пълна професионализация не са белег на слабост, а дават възможност да се изследва не толкова какво теоретично ще означава професионализацията в младежката работа, а по-скоро как принципите на младежката работа могат да бъдат съгласувани с принципите на професионализма. По-скоро вече е време да разгледаме въпроса с какъв дневен ред (или предстоящ дневен ред) е свързана младежката работа, поради нейната професионализацията в рамките на сегашната социална политика. За да направим това, ние трябва да проследим историческо развитие на тези принципи в различен културен и социален контекст, а не като абстрактна насока за развитие.

Предизвикателството при това ново разглеждане на професионализма в младежката работа трябва да обедини културната специфика със стремежа към универсалност, което означава стремеж към равнопоставеност, към политическа ангажираност за трансформиране на социалните процеси и структури, които не дават възможност и изключват младите хора от пълноценно участие в обществото на възрастните, към пълно развитие на техните способности чрез стимулиране на тяхната индивидуалност и културна принадлежност.

Вероятно не е случайно, че интересът на историческите проучвания към социалните професии съвпада с прекъсването на връзката на обществото с историята. От друга страна, периодът след 1989 г. се определя като „краят на историята“, началото на период, през който борбата между големите идеологии е приключила (или спечелена от една от идеологиите – капитализма, който някои разглеждат не като продукт на историята, а като природен закон, чиято истинност ще надделее рано или късно, истината, че не е възможно централизирано политическо управление, а само невидимата ръка на пазара). Тази борба за идеологическо превъзходство, която

ръководеше историята и политиката поне през последните 150 години, сега би трябвало да е приключила.

От друга страна, обществата са потопени в дълбините на историята или по-скоро на историите, особено на техните национални и етнически истории. Това се случи не само в постколониалните и пост-съветските проблемни точки, които се бореха за автономия и национална независимост, но също и в границите, които ни се струваха определени - на вече установени национални държави, където сепаратизмът и национализмът ознаменуваха драматично възраждане. Изведнъж всичко около нас стана история, която се превърна в инструмент за легитимиране на териториалните претенции и защита срещу несигурността и страховете в обществата, които отново осъзнаха своето етническо и културно многообразие.

→ Два подхода към кризата

Тук социалната трансформация на професиите (разгледана по-горе) се свързва с по-широките исторически и политически процеси на трансформация, които между другото засягат и идентичността на академичните дисциплини (и това оказва двойнствено въздействие върху младежката работа). Идентичностите не само се определят отново, но претенциите за идентичности и власт трябва да бъдат легитимирани във фундаментално нови термини. В този процес се очертават два принципни подхода в съвременните дебати, подходи, които се стремят да възстановят надеждността и доверието в услугите, но не успяват да се ангажират критично с историята и оттука с идентичността.

Функционалният подход

Първият подход използва функционализма: в господстващата идеология на пазарния избор услугите заемат своето място съобразно тяхната ефективност. Клиентът – държавата, общността или отделният индивид – търси определена услуга с определена цел и осигуряващият услугата се стреми да я предостави на най-добра цена. Този подход пренебрегва (и дори умишлено елиминира) всяко съотнасяне с установените традиции: на принципи и методологии, ценностни системи и интелектуална приемственост. При този подход се прилага критерият „кое работи?“ – по-сложният термин (идващ в значителна степен от медицината) е действия въз основа на симптомите.

Смятам, че това е а-историчен подход, който ще има негативни последици, не защото пренебрегва историческите насоки в развитието, а защото изисква ангажиране с културното многообразие, което елиминира едно важно социално измерение. Това липсващо измерение, засенчено от употребата на критерия за очевидността, който изглежда неутрален и може да бъде разбран само при дълбоко, критично и диференцирано ангажиране

с историята. Аз бих твърдял, че дори ако този подход явно води до услуга, създадена с оглед на клиента, каквито са услугите с културна специфика под формата на клубове и проекти за членове на религиозни или етнически общности, той води или до подчертаване на културните различия и поради това пречупва стремежите към социална солидарност, или превръща културните особености в тривиалност и ги свежда до житейски избор.

Във всеки случай основното задължение на социалните професии - създаването на „социалното“ - е премахването, тъй като ползвателите на услугите се разглеждат като индивиди и групи от индивиди със свои собствени особености, докато основната задача при изграждането на социално измерение е то да създава връзки между хора, които се отличават със значителни различия. В тази функционална перспектива обществото се превръща в сбор от индивиди или архипелаг от общности, превърнат в гета с идеологически и физически стени.

Създаването на социална солидарност не е инженерна задача – или ако се превърне в инженерство, има ужасни последствия. Това бе демонстрирано не само от расисткото социално инженерство и индустриализираните лагери за убийства на нацистите, но също и чрез етническите чистки, които си остават чудовищно реални в много социални конфликтни точки от бивша Югославия до Северна Ирландия и в много части на Африка.

Подходът на иконоборството

Другият подход е това, което бих нарекъл иконоборство при позоваването на историята. То също има паралели в съвременната политика: тук наистина се използва позоваването на историята и приемствеността, но историята се изтъква прекомерно, тя се превръща в средство за узаконяване на претенциите за определена привилегирована или доминираща позиция в момента. „Ние бяхме тук първи“ е бойният вик: тази територия, този набор от компетенции са наши по традиция и няма нужда от въпроси относно нашата собственост. Трябва да се запитаме дали интересът на историческите проучвания, за който споменахме по-горе, и не само към социалната работа, е предизвикан отчасти, може би мълчаливо, от страх да не изгубим привилегированата позиция, тъй като неолибералната социална политика разпространява задачите и договорите за услуги, като ограничава професионалните граници и условности.

При този подход собственият интерес на професията доминира отново над загрижеността за поемане на социална отговорност. Абстрактното понятие за история и идентичност служи за затвърждаване на привилегиите. То пречи на действителното ангажиране с историческите процеси, което винаги предполага ангажиране, ако не заразяване с процесите в днешния свят, от които професиите се опитват да се отърсят.

Сега това е същността на всяко ангажиране с историята, независимо дали е от национално-политическа или от професионална перспектива: то има пряко влияние върху съвременната политическа или професионална практика, но може да бъде конструктивно, само ако диалогът с историята се основава на критично тълкуване: той трябва да започне с намерението да въведе критична дистанция спрямо непосредствената действителност и да подчертае относителността на всички фиксирани, едноизмерни понятия за развитие. Под това аз разбирам, че ангажираността с историята трябва винаги да бъде двупосочен процес: изследване на миналото, при което питащият осъзнава своя субективизъм, и изследване на настоящето в светлината на историческите предшественици и паралели, които разчупват „фактичността“ на настоящето, процес, в който истинността на информацията и законността на претенциите, произтичащи от нея, постоянно се поставят под въпрос.

Открояването на тези въпроси, създаването на споделени, значещи символи създава в края на краищата тъканта на обществото. Обществото постига своето сближаване не чрез а-исторични факти (биология), а чрез ангажиране с общи принципи, ценности и стремежи. Обществото може да се обедини само чрез постоянно развитие и преработване на един незавършен проект – търсенето на разбиране.

Младежката работа, тласкана в две посоки

Младежката работа играе съществена роля във всичко това. В нито една друга област не е толкова явно напрежението между двата подхода към социална интеграция - предизвикателство, пред което модерните общества трябва да се изправят.

От една страна, младежката работа е длъжна да остави процесите в реалния живот да поемат посоката на своята самогенерирана динамика като постоянен източник за обновление на обществото. Младежката работа, разгледана в тази перспектива, се корени в младежките движения, в търсенето на независимост, идентичност и автентичност като основни задачи в периода на юношеството. Този тип младежка работа не може да бъде организирана, контролирана или професионализирана, без да се превърне в инструмент за асимилация и приспособяване. В това се крие риск младежката работа винаги да смущава създадения социален ред и да предизвиква нестабилност, но тя е и източник за обновление и творчество за обществото.

От друга страна, младежката работа представлява интересите на системата, която разглежда интеграцията като организационна задача, за която са необходими структури, рационални планове и утилитарни цели. Младежката трябва да бъде ръководена и образована; за нея трябва да се полагат

грижи, така както дървото трябва да бъде подкрепяно, ако му предстои да даде плод. Историята на младежката политика и развитието на младежките услуги във всеки регион на Европа показва постоянно колебание между тези два полюса, демонстрирайки обещанията и опасностите за всеки от двата подхода.

Младежките движения са изиграли важна роля за формиране на младежките политики, както и за определяне на националните политики като цяло. Проектът нация-държава в държави като Германия и Италия например, черпи много от своята енергия от романтичното младежко движение с всички негативни последствия, които излизат на преден план при фашизма и нацизма. Събитията от 1968 г. също бяха свързани с бунт на младежите срещу системата, която според техните виждания не успя да се справи с миналото и продължаваше да използва средствата на колониализма, потисничеството и авторитаризма. В този смисъл разбираемо е, че някои държави като Великобритания ограничават влиянието на държавата върху младежките услуги и умишлено не ги професионализират, тъй като това би потиснало и ограничило енергичността и креативността на младите хора като източник на културно обновление. Разбираемо е, също така, че повечето сложни модерни общества, изправени пред постоянно нарастващите проблеми на управлението и интеграцията, рано или късно започват да инвестират в младежките услуги и така оказват влияние върху тяхното развитие, като ги използват и ги превръщат в част от системата за социална интеграция, за добро или за лошо. За добро, понеже световните процеси, оставени на своята собствена спонтанна динамика, често възпроизвеждат социални неравенства и държавата, ако е ангажирана с по-голяма равнопоставеност, е длъжна да компенсира и дори да прибегне до позитивна дискриминация в полза на маргинализираните младежи, заплашени с изключване от основните насоки в развитието на обществото. Това изисква политики, обучителни структури и методи. За лошо, понеже тоталитарните режими са изградени върху възможността за ранна идеологическа манипулация, напълно законна в младежките услуги и поради това насочена към младежта като основен компонент в новото общество и като съюзник в политическите движения.

Така че защо да не изоставим тази тромава амбивалентност в младежката работа, която е узаконена исторически, и не се сплотим около рационалния, ефективен и професионализиран подход към работата с младежта? Моят отговор е: понеже това напрежение не може и не бива да бъде премахнато, като вземем страната на единия или другия модел. По-скоро във всеки оперативен контекст параметрите за „правилния“ подход към младежката работа и младежките услуги трябва да бъдат договорени въз основа на подробно изследване на историята на интересите, движенията и ресурсите, които се проявяват при тези специфични обстоятелства.

Този размисъл изисква специфични умения, които не са просто допълнение към уменията за извършване на самата младежка работа, а съставляват основния елемент в компетентността, необходима за младежката работа. Те са основните умения за „придаване на смисъл“, за осмисляне на живота на младите хора не в обективизираща или психологизираща перспектива (въпреки че позоваването на психологията и социологията вероятно също има значение в този процес на разбиране), а чрез ангажиране в общ проект за създаване на смисъл, който е свързан с традициите и по-ранните надежди, житейските понятия и произход и в същото време ги надхвърля, за да формира нещо ново, нещо, което има значение сега, което се излага на множество и противоречиви тласъци и натиск, които характеризират именно живота на младите хора.

Искам да очертая само някои от тези противоречиви въпроси, които винаги са били част от този исторически подход към младежката работа и които водят до обвързани с практиката открития и отпавни точки.

➔ Идентичност

Историческата промяна във всички социални професии, както и в младежката работа, ни изправя пред множество въпроси за идентичността, особено в трите измерения: пол, етническа принадлежност и класа. Във всеки случай основният въпрос е дали младежките услуги са насочени към възпроизвеждане на идентичностите или към тяхната трансформация.

Пол

Въпреки че професията социален работник исторически се упражнява предимно от жени, в младежката работа не е така - тук мъжете имат по-голямо влияние или връзките са поделени на полов принцип. Това състояние води до липса на концепция за половата идентичност в младежката работа. Този въпрос се поставя едва сега и трябва да бъде изследван. Важно е да се запитаме защо в младежката работа въпросите, свързани с пола, не са имали по-спорна история и дали провеждането на подобен дебат ще разкрие полезни отпавни точки за бъдещо развитие.

Етническа принадлежност

Това често се смята за нов проблем, особено в обществата с имигранти, където младежките услуги трябва да играят основна роля при интегрирането на младите хора с различен етнически произход и където въпросът за отделни услуги съобразно етническата специфика трябва да получи своя отговор. Но ако се вгледаме по-внимателно, младежките услуги винаги имат силен етнически елемент, проявяващ се в интереса към изграждането на нацията или в заниманията с културните традиции, където например

религията се превръща в мним етнически маркер, предназначен да формира ориентация към определена идентичност.

Културно определените идентичности играят голяма роля в развитието на младежката работа. Множество имигрантски проекти, които са организирани на етническа основа, само наподобяват основния принцип за младежка работа на местно ниво, а именно, че религиозните секти, категории и културно определени групи могат да претендират за правото да предоставят на младежта културна отправна точка в техните специфични традиции. Тук ние дори не сме започнали да разнищваме неудобните въпроси за границите на основателния смисъл на принадлежността спрямо техния изключващ, дискриминиращ ефект. Трябва да се запитае дали предоставянето на отправни точки за формиране на идентичността въз основа на определени културни традиции се превръща в упражнение за обостряне на изключващите и дори расистки тенденции.

Класа

Исторически младежката работа и младежките движения показват множество сложни пропуквания по класовите граници. Винаги е имало сблъсък между младежките инициативи, които подчертават принадлежността към работническата класа като положителна ценност при формиране на идентичността и тези, които се опитват да поставят под въпрос тази форма на социализация и да наложат необходимостта от „подобряване“ на младежите в неравностойно положение. Последните обикновено се опитват да изградят неутрална по отношение на класата идентичност за младежите и да насърчат включването, но често това има (вероятно непреднамерен) дискриминиращ ефект.

В областта на спорта преобладават ясните класови разграничения, ако изключим националните пристрастия. Успехът в спорта, например в бокса или футбола, често се смята за възможност да надмогнеш класовите ограничения, но той е само индивидуално решение често в идеологически контекст, който трябва да узакони и дори да затвърди структурното деление на класи.

В много общества принадлежността към привилегированите или елитарните спортни асоциации прокарва пътя към бъдещ успех в кариерата и е един от начините за приобщаване на млади хора от средната класа към привилегировано и по-високо положение. Комерсиализацията на спорта и на дейностите за прекарване на свободното време често заличава следите на тези различия и води до индивидуализиран подход при формиране на идентичността. Обаче в много квартали и все по-често сред групите имигранти младежките клубове продължават да играят роля при формиране на идентичността и да носят знаци ако не за принадлежност

към определена класа, то поне като защита срещу анонимността като средство за изключване.

➔ **Неизбежността на политиката**

Както показват примерите, там, където младежката политика повдига въпроси, свързани с идентичността – дори там, където идентичността е изградена в не-политически смисъл – младежката работа неизбежно се слива с актуалните политически въпроси.

Оттук историческите разсъждения в тази област трябва неизбежно да се изправят срещу степента, в която в даден политически контекст тези политически обвързаности са изразени ясно, или да открият последиците от такава младежка работа, която очевидно е неутрална в политически смисъл. Вътрешната двусмисленост на множество форми на младежка работа като организиран елемент в публичната социална политика или като спонтанен продукт на социални движения или други инициативи в гражданското общество може лесно да бъде използвана за политически цели.

Тук униформените младежки движения заслужават особено внимание като пример за явление, което може да бъде разбрано по два противоположни начина: може да бъде схванато от една страна като спонтанен отговор на нуждата на младите хора да имат ясни отправни точки за развитие на своята идентичност, така че структурата на дейностите, ритуалите и униформите могат да бъдат разглеждани като вътрешни особености на младежите; от друга страна формиращият идентичността елемент може да бъде разглеждан като опит на системата да контролира и канализира нуждите на младите хора в посока, която отговаря най-точно на нуждата на държавата от добре приспособена младеж.

Особено тоталитарните режими винаги са били склонни да се възползват от тази двойственост, въпреки че оценката на различните форми на младежка работа и младежките движения не може да наблегне на собственото им представяне, а трябва да ги разглежда в определен исторически и политически контекст. Този тип работа, в чиято основа лежат сложни мотиви, стратегии и дневен ред и която насочва младежката работа и младежката политика, формално и неформално, представлява не само теоретичен интерес, но има и пряко практическо приложение, понеже помага да се изострят тези компетенции (основни в младежката работа), които разпознават и се занимават със социалното изграждане на нуждите и идентичностите.

Въз основа на този диференциран анализ можем да се опитаме да съберем отново историческия опит на Източна и Западна Европа. В младежката работа дори повече отколкото в социалните професии като цяло потен-

циалните облаги от използването на миналия опит от Източна Европа са били спъвани от присъдата, че всяка младежка работа по време на комунизма е идеологически обусловена и поради това не подлежи на съпоставка със западните подходи, поне в нетоталитарните държави и периоди. Тази нагласа често се обвързва с неоколониалните интереси, които се стараят да създадат в пост-комунистическите държави изцяло западни системи за младежки услуги, сякаш в това отношение може да се започне от нула. Идеологически мотивираните младежки услуги никога не са били изцяло наложени, те отговарят винаги до определена степен на нуждите, мечтите за независимост и дори за бунт и са свързани с идентичността на младите хора, също както тези форми на младежки дейности, които не изглеждат идеологически, винаги дават отражение върху политическия дневен ред. В такива исторически диалози се крие огромен потенциал за нововъведения в практиката.

Въпросът за вината

Тези разсъждения се спират накрая на най-болезнения въпрос при подхода към младите хора (и оттук към младежката работа в най-широк смисъл). Днешната чувствителност нараства поради историческия интерес и проучванията. Ако погледнем отношението към младите в миналото, ние се сблъскваме веднага с огромна вина. Осъзнаваме колко много страдание са причинили възрастните на децата, често използвайки като претекст добрите педагогически намерения „за ваше добро“, което от време на време се превръща в режим на системно подтискане и експлоатация. Коварният и експлоататорски характер на тези проекти може да се крие зад фасадата, която ги представя като спонтанни изяви на младежки устрем и ентузиазъм”. Тяхната история се простира от гротескния (т.нар.) Детски кръстоносен поход от 1212 г. до младежкия елемент в културната революция на Китай и разрастващото се явление – децата-войници.

Но дори извън тези крайности грижата за децата, образованието и младежката работа са се променили значително през вековете. Методите, които някога са изглеждали приемливи и дори вдъхновяващи, просветителски, сега изглеждат срамни. Едва в последните години историите за деца и младежи, които са претърпели насилие – в детските домове, спортните асоциации, в дейности, свързани с църквата и другаде – получиха сериозно внимание. Техните разкази са важна част от историческата перспектива за несигурността на всички методи. Ето защо ние трябва да се запитаем как днешните подходи към младежката работа и закрилата на децата ще бъдат оценени от бъдещите поколения - методи като компютърни игри и дейности за свободното време, свободно достъпни в младежките клубове или „спонтанно“ откривани в интернет или методи за защита като постоянното наблюдение от страна на социални работници,

полицейски час в градовете или методи за лечение на хиперактивност.

Какъв е балансът при възлагането на отговорности на децата и младите хора, за да живеят своя собствен живот и да следват своите интереси, като бъдат защитени от опасности, не е въпрос, който може да получи отговор, като се позовем на позитивистичната наука или на абстрактни морални принципи; по-скоро този баланс трябва постоянно да бъде предоговарян с всяко ново поколение и във всеки културен и политически контекст. Но размислите върху историята ни карат да осъзнаем относителността на всички перспективи, а това е полезно и вероятно необходимо начало, ако трябва да се изправим пред тази голяма отговорност, като осъзнаваме изцяло рисковете и историческата вина.

→ Заключение

Във всички тези области историческите размисли изглежда водят в бездна от несигурност и относителност, така че всеки опит да намерим в историята вечни, недвусмислени отговори изглежда обречен от самото начало. Така че защо се тревожим? Отговорът може би се крие в крехкото, историческо субективно позоваване на хуманизма. Тъй като детството и младостта са, казано антропологично, не биологично дадени, те са социален конструкт, който всяка епоха и всяка култура оформя по различен начин, според господстващите си ценности, младежката работа се превръща в необходима, но деликатна задача, която се отнася сериозно към тези ценности, но допуска и критично отношение към тях, отношение, което само по себе си подхранва съзнанието за тяхната историческа относителност.

Задачата еволюира в сферата на диалектическите сили, които от една страна ни тласкат към по-голям контрол върху младежта, карайки младите хора да се приспособят към това, което възрастните определят като реалност и необходимостите, които тя налага, и от друга страна, поддържат схващането, че спонтанността дава възможност за обновяване, иновация и прогрес. Двата аспекта заедно са определящи за проекта на хуманизма, проект, изпълнен с неразбиране, но и източник на културно вдъхновение и истински научни стремежи. Хуманизмът е незавършен проект, проект без ясни жалони, с които да се съотнася, проект, който постоянно престъпва границите и категориите, предизвикателство, което надвишава (и трябва да надвишава) техническите ни възможности, ако трябва да остане вярно на своето задължение да осъществи човека в социален контекст, вместо да го разтвори в технически, крайно обезчовечаващ процес. Сблъсъкът с историята предполага да бъдем скромни в стремежите си, но не бива да ни накара да се откажем от тях.

*Луи Во
и Ливе Геверс*

Движението на фламандските студенти католици (1875–1935) – зараждане и упадък на едно уникално младежко движение

Международната литература за историята на младежките движения обикновено споменава два първообраза: немското Wandervögelbewegung („Движението на прелетните птици”) и английското движение на скаутите. Движението Wandervögelbewegung, което се заражда през 1903 г. и продължава до 1914 г., но оказва силно влияние и върху Bündische Jugend (движението „Федерална младеж”) по време на Ваймарската република, е всъщност общество на гимназисти¹. Те сформирали малки

1. Felix Raabe, Die Bündische Jugend. Ein Beitrag zur Geschichte der Weimarer Republik, Stuttgart, 1961;

Walter Laqueur, Die deutsche Jugendbewegung. Eine historische Studie, 2nd edn, Cologne, 1978 (1st edn, 1962); Heinz S. Rosenbusch, Die deutsche Jugendbewegung in ihren pädagogischen Formen und Wirkungen, Frankfurt, 1973; Peter D. Stachura, The German youth movement, 1900-1945. An interpretative and documentary history, London, 1981; Otto Neuloh and Wilhelm Zilius, Die Wandervögel. Eine empirischsoziologische Untersuchung der frühen deutschen Jugendbewegung, Göttingen, 1982.

местни клонове на движението и организирали туристически походи в провинцията като опит да избягат от индустриалното и консервативно общество (Gesellschaft) на имперска Германия. Желанието им било да съпреживеят различни форми на живот в общност (Gemeinschaft) в рамките на своята група, като се докоснат до традиционните песни, фолклор и обичаи, смятани за изразител на истинската германска автентичност. Тяхната цялостна критика към установения ред в обществото ги довела до форма на бягство от реалността (искейпизъм), при която те създали „империя на младежта” извън „реалния свят”.

Скаутското движение - създадено от Робърт Бейдън Пауъл, според официалната версия на историята, по време на лагер на остров Браунси през 1907 г. – представлявало метод, при който самоуправлението играло ключова роля². Алтруистичният код на поведение е възпътен в лозунга „Бъди готов!”, който се отнася както към взаимната помощ, така и към службата в полза на другите хора. За да развие подобни нагласи, движението акцентира върху походите и лагерите на открито, както и върху съвместната работа за общото оцеляване. По-дълбоката цел е била обучението на подрастващите в духа на доброто гражданско поведение, разбирано по-скоро като лесна интеграция в обществото, а не толкова като критика на установения ред.

Целта на настоящата глава е да представи един трети прототип, който до момента не е споменаван в международната литература по въпроси, но заслужава да бъде сравнен с другите два, тъй като дори исторически ги предхожда. Това е Движението на фламандските студенти-католици³.

Това било независимо младежко движение, включващо предимно ученици от гимназиалния курс, предвождани от студенти в католическия университет в Льовен, както и семинаристи (студенти, които се

2. John Springhall. *Youth, empire and society*, London, 1977; Michael Rosenthal, *The character factory: Baden Powell and the origins of the Boy Scout movement*, New York, 1986; Robert H. MacDonald, *Sons of the empire: the frontier and the Boy Scout movement, 1890-1918*, Toronto, 1993.

3. Авторите, които са историци и професори в католическия университет в Льовен, Белгия, са изучавали въпроса в продължение на 40 години, публикували са няколко книги и статии по темата, в които се позовават на оригинални източници, и са написали главите „Студентски движения” през 19 в. и 20 в. в книгата „История на университета в Европа”, издадена от Cambridge University Press под редакцията на У. Рюг (том III, 2004 г., том IV е в процес на отпечатване). Там те сравняват различни примери от Европа. Най-значимите трудове по този въпрос са: Lieve Gevers, *Bewogen Jeugd. Ontstaan en ontwikkeling van de Katholieke Vlaamse Studentenbeweging, 1830-1894*, Leuven, 1987, и Louis Vos, *Bloei en Ondergang van het AKVS. Geschiedenis van de Katholieke Vlaamse Studentenbeweging, 1914-1935*, Leuven, 1982.

подготвяли за приемане на духовен сан). Движението процъфтява във Фландрия – холандскоезичната северна част на Белгия – през период от около 60 години: от 1875 г. до 1935 г. То обединява необходимостта от сдружаване между младите хора с ангажираността към (католическото) фламандско (национално) движение и изиграва основна роля в самообразованието на поколения водещи фламандски интелектуалци католици и в подготовката на активисти, отдадени през целия си живот на каузата на фламандския католицизъм.

➔ Младежки ред, младежка грижа, младежки движения

Концепцията за младежта не винаги е имала значението, което ѝ се придава в наши дни. Днес тя се отнася до една ясно изразена фаза от жизнения цикъл, която се намира между детството и зрелостта и има свои собствени характерни черти. В предииндустриалните общества тази фаза от жизнения цикъл не съществувала като ясно обособен модел. В онези времена децата непосредствено след първите си детски години трябвало да работят за насъщния и така още от много ранна възраст се сблъсквали с трудностите и са водили житейски битки.

Въпреки това още от древността винаги съществувала привилегирована категория подрастващи, които принадлежали към благородническите среди или други по-висши социални класи. При тях имало ясно определен период между детството и зрелостта, посветен на придобиването на образование. През Средновековието броят на тези младежи се увеличил с появата на университетите и нарастващото търсене в централизиращите се модерни държави на държавни служители с необходимия образователен ценз. В средновековните градове имало занаятчийски и други професионални задруги, които посрещали нуждите на младите чираци, пътуващи от град на град, за да се обучават. В едно общество, в което 85% от населението се изхранвало от земеделие, само съвсем малка част от младите хора могли да се възползват от тези възможности и да прекарат своята младост като отделен жизнен етап⁴.

В предииндустриалните общества повечето млади хора се събирали в спонтанно формирани, саморегулиращи се и неформално структурирани местни сдружения, които давали възможност на хората от тяхното поколение да бъдат заедно. Този „традиционен младежки ред“, както е наречен от холандския социолог Я.С. Ван Хесен, имал специфични функции – не толкова икономически, колкото морални и социални, включително регулирането на общностната сексуалност (най-вече достъпът до брачни отношения) и като цяло опазването на традиционния порядък в

4. John R. Gillis, *Youth and history: tradition and change in European age relations, 1770 to the present*, New York, 1974, pp. 26-31

рамките на една система от неписани правила. Това понякога довеждало до налагане на социалното равновесие, характерно за живота на село, чрез изпълнението на ритуални и символични сватбени обреди (*charivari*)⁵. Този „традиционен младежки ред“ продължил да съществува в неиндустриалните региона на западна Европа до към края на 19 в. Всекидневните поведенчески модели включвали мотаене с групата на определени места, шляене по улиците, ходене в кръчми и клубове за танци, слушане (или свирене) на музика и задявки между момчета и момичета. Това може да се характеризира като една своеобразна основополагаща институция, подобна по функции на семейството, тъй като улеснява процесите на социализация и личностно развитие.

Индустриализацията, която първо се зародила в Англия, а после обхванала Белгия, Франция и Германия, довела до фундаментални промени в европейското общество, което постепенно се е разделило на социални класи. Освен привилегированата аристокрация и трудещата се работническа класа, съществувала и буржоазията (*bourgeoisie*) или средната класа, която започнала да възприема самата себе си като опорен стълб на нацията, модернизацията и демокрацията и следователно като отговорна за нейното религиозно и морално възраждане. Това увеличило нуждата от разширяване на курса на обучение в гимназии, където били привлечени млади хора предимно от средната класа и донякъде от селските райони. Гимназиите се превърнали в основния инструмент за формиране на една нова, по-образована класа от държавни служители и учители. За някои средните училища представлявали трамплин към университетите, където се обучавал елитът.

Постепенното сегментиране на училищното образование довело и до отчетливо сегментиране на цикъла на живот – така се утвърдила фазата на подрастването. Тя дала на младежите мораториум върху техните граждански отговорности, които били отложени във времето, за да отстъпят място на периода за придобиване на формално образование. Отворил се хоризонт и за създаването на специфична младежка култура наред с извънучебните дейности в един трети вид образователна среда, извън тази на семейството и училището. В периода между войните все повече подрастващи се възползвали от тази нова система, но едва след Втората световна война тя била утвърдена като повече или по-малко общоприет модел в Западна Европа.

През втората половина на 19 в. на преден план излезли хората, които били загрижени за благосъстоянието на децата. Възможно е техните мотиви да са имали религиозен характер или пък да са били вдъхновени от

5. Peter Selten, *Het apostolaat der jeugd. Katholieke jeugdbewegingen in Nederland, 1900-1941*, p. 35, referring to E. Shorter, M. Crubellier, J. Le Goff and J.-C. Schmit.

научните възгледи на просвещението. Концепцията за наличието на фаза на подрастването, която трябва да присъства в живота на всички млади хора, а не само при едно привилегировано малцинство, се превърнала в крайъгълен камък. Идеята, че младите хора трябва да изживеят своята младост, била изразена в Англия с лозунга „момчетата ще са си момчета“. Първоначално този повик бил приписван на учениците в елитните средни училища, но по-късно обхванал цялата младеж, независимо от нейната класова принадлежност или социален произход⁶. Същевременно с това се утвърдила и идеята, че е по-добре да се организира свободното време на младите хора, отколкото те да бъдат оставени да се шляят безцелно и да се самоорганизируют спонтанно.

Всичко това довело до истински пробив в организирания групов живот на младежта. Три фактора допринесли за неговото осъществяване: убеждението на хората в образователните среди, че е необходимо да се създадат специални условия за младите хора; изборът на модел за сдружаване (който вече съществувал за възрастните) и идеята, че някои елементи от традиционния младежки ред трябва да бъдат инкорпорирани в новите младежки организации.

Представители на зрялата възраст поделили различни инициативи за създаване на форми на грижа за младите. Някои от тях били водени от принадлежността си към християнската църква, други били по-неутрални и аполитични. Във Великобритания можем да споменем създаването на Младежкото християнско сдружение ИМКА (YMCA) през 1854 г., Момчешката команда (Boys' Brigade) през 1883 г. и Тойнби Хол през 1884 г. В континентална Европа през 50-те години на 19 в. започнали да възникват патронажи (католически младежки групи) – първо във Франция и Белгия; в Германия пастор Адолф Колпинг основал Обществото на на калфите на Свети Жозеф (Sankt Joseph Gesellenverein), което впоследствие пуснало корени и в Холандия. Във френскоезичните райони на Белгия свещениците започнали да провеждат „ваканционни занимания“ под формата на срещи на учениците от гимназиалния курс по време на ваканциите. Тези инициативи били вдъхновени от „някои романтични идеи за младежта като източник на личностна и обществена енергия за нов живот“⁷.

Сред хората от зрялата възраст имало и такива, които искали да мобилизират младите за обществени цели. Такива, например, били местните клонове на Корпуса на Зуавите, наречени така на името на бойците-доброволци, които се сражавали за папата през 60-те години на 19 в. Корпусът бил сформиран от свещеници учители като сдружение за извънучебна

6. John R. Gillis, *Youth and history*, pp. 138-9.

7. Ibid., p. 141.

дейност във фламандските католически гимназии. Съвсем различна била идеологията на Училищните батальони (Batallions scolaires) по време на Третата република във Франция, както и Младежките патрули към няколко политически партии в Белгия, които се зародили в края на века. Във всички тези обединения, независимо от факта, че членската маса се състояла от младежи, отговорността падала основно върху възрастните, които организирали младите по един патерналистичен начин.

В края на 19 в. възникнал един нов вид младежко обединение. То преодоляло ограниченията на предишните организации, които се грижели за младите хора, и дало по-голяма отговорност на самите подрастващи. Затова е известно като „младежко движение“. Постепенно младежите оформили малки групи, подобни на братства, и организирали свои собствени младежки дейности за обучение, отдих и култура на принципа на самоуправлението.

Младежкото движение може да бъде дефинирано като „младежка асоциация, водена от млади хора, при която отговорността се носи от самите младежи, членството е отворено за всички, изисква се активното участие на всички членове за създаването на атмосфера на другарство във всяка малка местна група. Тя е вдъхновена от специфичен код на житейско поведение, който насочва нагласите и поведението на нейните членове не само по време на събиранията на групата, но и във всекидневното, тъй като подхранва усещането за принадлежност към едно конкретно поколение със своя собствена мисия“. Отговорността на младите към самите себе си не влизала в противоречие с получаването на подкрепа от страна на възрастните, които били възприемани като съветници и помощници, но взимането на решения било изцяло посто от младежите. За разлика от подхода за оказване на грижа за младите хора, където основният акцент е върху това, което Джон Гилис нарича „бащинство“, при младежкото движение фокусът вече пада върху братското сдружаване, което е по-близо до „естествената“ необходимост на младите хора да се събират заедно⁸.

В собствените възприятия и ранната историография на първите младежки движения тяхното зараждане обикновено се представя като спонтанен бунт на младежта, породен от необходимостта от еманципация от потисничеството на възрастните и властите. Това им придавало неоправдана тайнственост: когато възниквали подобни младежки инициативи, социалната атмосфера трябвало да им осигури достатъчно кислород, за да дишат. Жизнеспособността на едно младежко движение зависело от одобрението на родители и учители, които в повечето случаи сами давали идеята на подрастващите да създадат такова движение. Това е логично при положение, че социализацията на младите винаги е резултат от вза-

8. Ibid., passim.

имодействието между културните елементи, предавани от възрастните, и тяхното възприемане и адаптиране от младежите, които чрез своите свежи контакти трансформират и обновяват съществуващата култура.

Ето защо често повтаряното твърдение, че Движението на прелетните птици е възникнало като естествен и спонтанен протест, е твърде спорно. Протестът срещу задушавашата и наситена с принуждения атмосфера в германските средни училища сякаш е започнал (и е отбелязал първия си успех) в Гимназията в Берлин–Щеглиц – училище, което се отличавало със сравнително отворен дух и най-вече с открити отношения между учители и ученици. Ето защо Улрих Ауфмут определя възникването на Движението на прелетните птици като един „заучен протест“ (eine gelernte Rebellion), подбуден в известен смисъл от някои учители⁹. Движението всъщност не се противопоставяло на културата на средната класа, а по-скоро на аристокрацията (която все още доминирала в обществото) и индустриализацията. Така то отразявало загрижеността на средната класа за модернизацията на обществото¹⁰.

→ Движението на фламандските студенти-католици

Могат да се направят паралели със ситуацията във Фландрия, където през последната четвърт на 19 в. възниква Движението на фламандските студенти-католици – първото свободно младежко движение. Неговото зараждане е вплетено в романтичния повик за възраждане и обновяване на фламандската народност и общност, които се смятали за католически по своята дълбинна и автентична същност.

По-общото Фламандско движение първоначално представлявало странична реакция на белгийския национализъм. Неговата цел била да се

9. Ulrich Aufmuth, Die deutsche Wandervögelbewegung unter soziologischem Aspekt, Гьотинген, 1979 г., стр. 145. Ауфмут твърди, че възгледите за „спонтанния бунт на младежта“ се базират на три недоказани предположения: първото, че една „обективно неблагоприятна ситуация“ ще бъде незабавно възприета като такава от подрастващите и следователно веднага ще повлияе върху тяхното съзнание; второ, че това ново съзнание автоматично и незабавно ще формира нагласа за протест; трето, че реакцията към една нова ситуация винаги следва прозрачната схема за причинно-следствените връзки. Всъщност „обективната“ реалност не се преживява непосредствено като такава, а по-скоро се възприема и следователно - трансформира - чрез определено тълкуване. Последващите действия се основават не толкова върху интелектуалния анализ, а по-скоро върху нечий ценностни възгледи и обществена позиция. Ето защо реакциите на отделните личности или групи в дадена ситуация не могат да бъдат обяснени единствено чрез теорията за стимула и реакцията. Ауфмут, Германското Движение на прелетните птици, стр. 92-93.

10. Peter D. Stachura, The German youth movement, 1900 – 1945; Neuloch and Zilius, Die Wandervögel.

извоюва равнопоставеност на холандския език – езика на хората във Фландрия – спрямо френския език, който от 1831 г. бил обявен за единствен официален език на Белгия и се говорел не само във Валония (южната част на страната), но и сред висшите класи в северните региони. От втората половина на 19 в. обаче Фламандското движение получило подкрепа основно от католиците и най-вече от много католически свещеници. За тях борбата за католическа Фландрия и равнопоставеност на холандския език представлявали двете страни на една и съща монета. Около 1890 г. Фламандското движение разширило своята програма, застъпвайки се за фламанско-белгийския субнационализъм и лингвистичната, социална, икономическа и политическа еманципация на белгийско-фламандската общност. Движението на работниците християни също подкрепяло тези искания. Постепенно католицизмът, фламанската кауза и социалната еманципация станали трите елемента на едно и също уравнение¹¹.

Движението на фламанските студенти-католици се вляло в католическото Фламандско движение, споделяло неговите идеали и цели. То се зародило във Фландрия през 70-те години на 19 в. като свободно младежко движение, което не било обвързано с църквата или други католически органи. Привличало предимно ученици от средните училища на възраст от 12 до 18 години, както и студенти от университетите и семинаристи. Студентите и семинаристите от университета в Льовен формирали ръководния комитет. Движението съществувало до 30-те години на 20 в. – едва тогава общественият живот във Фландрия, включително и в средните училища, осъществил прехода от ползването на френски към употребата на холандски език. Почти през целия този период студентите, семинаристите и гимназистите от Фландрия трябвало всекидневно да ползват френски език като официален език в образованието.

Разбираемо е, че според собствените възприятия на членовете на движението то се е зародило като спонтанен протест на местата, където бремето на френската култура се е чувствало най-силно. Тази героична версия обаче не се потвърждава от нашите исторически изследвания. Нашето заключение е, че нещата стоят тъкмо обратно – както в момента на своето зараждане през 19 в., така и през периода на своето възраждане след Първата световна война движението е процъфтявало предимно там, където вече е избуял про-фламандският дух. В 19 в. във Фландрия структурната предпоставка и своеобразното семенце, от което израства движението, е мрежата от католически гимназии, повечето от които били подчинени на епископите, а вътреучилищната атмосфера се формирала от младите свещеници – преподаватели. Съгласно общоприетата практика

11. Emmanuel Gerard, 'The Christian Worker's Movement as a mass foundation of the Flemish movement' in Kas Deprez and Louis Vos (eds), *Nationalism in Belgium: shifting identities, 1780-1995*. Basingstoke, 1998, pp. 127-38.

по онова време първото назначение на младите свещеници, ръкополагани на 24-годишна възраст, било преподавателско място в гимназия, а не свещеническа служба в някоя енория.

Общият контекст бил формиран от политическата поляризация в Белгия – разделението между католици и либерали през втората половина на 19 в., което се отразило и върху Фламандското движение. Засилването на войнстващия антиклерикален и свободомислещ либерализъм след 1872 г., който се опитвал да сложи ръка върху цялото Фламандско движение, породило реакцията на католиците. Хуго Ферист, свещеник от западна Фландрия и преподавател в малката семинария в Ръозеларе, с разрешението на своя епископ вдигнал младежите на оръжие, за да защитят католическото наследство. Съчетанието между аргументите на католицизма и про-фламандската кауза срещу заплахата от свободното масонство представлявало мощен еликсир, който се харесал на студентите и учениците-католици. Поколението, което завършвало гимназия през 1876 г., отвърнало на този повик, водено от своя харизматичен лидер Албрехт Роденбах¹². Когато отишъл в католическия университет в Льовен, той се срещнал със студентски лидери от други провинции на страната, вдъхновени от същата отдаденост към възраждането на католическата фламандска народност и култура. Те заедно основали през 1877 г. един общ орган на студентски лидери от петте фламандски провинции с цел да сформират движение, водено от студенти, със свои клонове сред католическата фламандска младеж в гимназиите във всички тези провинции.

Университетът в Льовен имал своя средновековен предшественик, основан през 1425 г., който впоследствие след революцията през 1835 г. бил наново учреден вече под епископално ръководство. По онова време френско и холандскоезичните студенти посещавали едни и същи лекции, но представителите на двете езикови групи водели отделен социален живот¹³. След 70-те години на 19 в. фламандските студенти започнали да организират своите социални, културни и политически дейности чрез холандско-езични сдружения. Вдъхновени от повика „назад към хората“, те гледали на себе си като на хора с мисия в служба на фламандската народност, която била смятана за второразредна в белгийското общество. Те се присъединили към Фламандското движение и от 1870 г. нататък

12. Michiel De Bruyne and Lieve Gevers, *Kroniek van Albrecht Rodenbach* (1856-1880), Brugge, 1980, 294pp

13. Всички лекции в Льовен се водели само на френски език до 1914 г. Едва към 1935 г. лекциите започнали да се водят на френски и на холандски език, така че студентите имали вече право на избор. През 1968 г. университетът изцяло се разделил на лингвистична основа и през 70-те години франкофонската му част била преместена в един регион на юг от лингвистичната граница, където формирала ядрото на един нов град, наречен Лувен ла Ньов (близо до Уавър).

играели водеща роля в него. В този смисъл те са пример за студентско движение в класическия смисъл на думата – група, която се присъединява към едно по-общо движение за свободи и впоследствие се превръща в негов авангард и мобилизираща сила. Заради своята водеща роля в Движението на фламандските студенти-католици фламандските студенти от Льовен имали голямо влияние върху нагласите на учениците в средните училища¹⁴.

Идеологическа еволюция

Когато движението набрало ход, се появили известни търкания с училищните и църковни власти. Причина за тях бил фактът, че движението извлякло очевидните поуки от преподаването от младите свещеници и поискало в училищата да се въведе една по-автентична фламандска атмосфера. Така то се превърнало в трън в очите на властите. През 1877 г. и 1878 г. епископът на Брюж наредил да се предприемат мерки срещу движението, което по онова време вече набирано скорост в подопечните му училища. Той възпрепятствал и дори в голяма степен спрял местните дейности на движението и неговия ръководен орган. Въпреки това той не успял да попречи на възобновяването на движението след 1880 г. Действията на епископа не били насочени срещу про-фламандските искания на движението, а по-скоро срещу бунтовническия дух, който водел до неподчинение, отслабване на дисциплината и подронване на авторитета на църковната власт¹⁵.

Идеологическата еволюция на Движението на фламандските студенти-католици следвала лъкатушния път на променящите се нагласи на обществото като цяло. Основателят на първото студентско сдружение в западна Фландрия и в Льовен, Албрехт Роденбах, бил културен националист, който се стремял повече към утвърждаването на нов тип мислене във Фландрия, отколкото към политически действия. Чрез своите писмени изложения и организационен талант той придал на движението неговата класическа форма, която дори и по-късно (той починал като студент на 24-годишна възраст през 1880 г.) се ползвала като отправна точка за сравнение. Протестите на Роденбах и неговите приятели били насочени

14. Lieve Gevers and Louis Vos, Ch. 8 'Student movements' in Walter Rüegg (ed.), *A history of the university in Europe, Volume III: Universities in the nineteenth and early twentieth centuries (1800-1945)*. Cambridge, 2004, pp. 269-361; Louis Vos, 'Rebelse generaties. Het studentenprotest in de jaren zestig' in Louis Vos, Mark Derez, Ilse Depraetere and Wivina Van der Steen (eds), *De stoutte jaren. Studentenprotest in de jaren zestig*, Tiel, 1988, pp. 7-54.

15. Lieve Gevers, 'The Catholic Church and the Flemish Movement' in K. Deprez and L. Vos (eds), *Nationalism in Belgium: shifting identities, 1780-1995*. Basingstoke, 1998, pp. 110-19.

основно срещу „упадъка в образованието” - френскоезично и френско по дух – в гимназиите и, разбира се, срещу потъпкването на движението от страна на епископа на Брюж. Освен това, обаче, той се възпротивил и срещу равнодушното отношение на много от про-фламандски настроените католици, както и срещу лицемерната политика (така изглеждала тя в неговите очи) на фламандските либерали. Роденбах бил убеден, че това поколение от фламандски гимназисти и студенти ще изиграе основна роля в националното пробуждане на католическа Фландрия. Именно негова е заслугата за създаването на усещането сред студентите, че са отдадени на една специална кауза. В продължение на повече от век този мисионерски про-фламандски дух щял да се предава от поколение на поколение.

През около 1879 г. главният център на движението се преместил от западна Фландрия първо при семинаристите в Мехелен, а след това при гимназистите от средните училища в Антверп, където Адолф Паулс станал основният лидер. Те променили целите на движението от културни към политически. Чрез узаконяването на своя език те се надявали поне частично да осъществят „холандизацията” на системата на средните училища във Фландрия, предполагайки, че числено по-многобройните католически средни училища автоматично ще последват техния пример. През 1883 г. бил прокаран закон, който допускал известен билингвизъм в гимназиите, но въпреки това те останали френско-езични. Застъпничеството за узаконяването на ползването на холандския език в обучението се запазило като насока и след 1884 г., когато ръководството на движението било отново поето от студенти от различни провинции в Льовен, а политическият климат се променил, тъй като католическата партия отново дошла на власт. Новото поколение студенти подкрепили организирането на няколко национални събрания във Фландрия, където фламандски националисти – както католици, така и не-католици, както студенти, така и не-студенти – се опитали да обединят своите сили, за да оказват натиск върху правителството.

Католическа младеж или фламандска младеж?

Сътрудничеството с не-католици предизвикало реакция и семинаристите в Мехелен поели в свои ръце контрола върху Движението на фламандските студенти-католици, за да съхранят неговия католически характер. През 1890 г. те създали втора организация-шапка на движението – Сдружение на фламандските студенти-католици – която била пряко свързана с религиозния компонент на движението. Техният девиз бил „Всички за Фландрия, Фландрия за Христос”. Тази нова организация-шапка обаче не се дистанцирала от исканията за провеждане на обучението на холандски език и през 1892 г. архиепископът на Мехелен официално забранил движението в своята епархия. Но ефектът не бил дълготраен. Движението

продължило да съществува и не след дълго време ректорите на католическите училища и властите в семинариите започнали да си затварят очите за неговото присъствие и дори в отделни случаи му оказвали подкрепа.

Една от причините била, че в другите две епархии във фламандските провинции – Гент и Лиеж – нямало репресии спрямо движението, а напротив – явна или прикрита подкрепа от страна на духовенството. Напрежението между църквата и училищните власти също отслабнало, защото и двете институции искали да държат семинаристите и гимназистите далеч от политиката, тъй като към края на века Фламандското движение разширило своята програма. В резултат на това вътре в самото Движение на фламандските студенти-католици интересът отново се насочил от политическата към културната перспектива и основна цел станало личностното културно развитие на всеки един член наред със социалната ангажираност на студентската младеж и младите свещеници към процъфтяващите в онзи момент католически социални организации. През 1903 г. за трети път била основана организация-шапка на движението – Общо сдружение на фламандските студенти-католици. Думата „общо“ се отнасяла до факта, че движението обхващало целия фламандски регион, надхвърляйки границите на неговите вътрешни провинции и епархии. Организацията процъфтявала в продължение на повече от десетилетие, но впоследствие преустановила дейността си поради избухването на Първата световна война¹⁶.

Повечето от старите членове на движението се оказали във войнишките редици в окопите.

Местните сдружения продължили, доколкото това било възможно, своята дейност в насоките, очертани от утвърдената преди войната традиция. След 1919 г. движението било възобновено на местно ниво и ниво организации-шапки и за известен период процъфтявало. Първата световна война обаче довела и до идеологически разрыв във Фламандското движение. Възникнали две фракции и в периода между двете световни войни те ставали все по-враждебни една към друга. От едната страна били онези, които смятали себе си за наследници на активистите, про-фламандски настроените войнствени членове, които по време на войната приели помощта на германските окупатори, за да могат да проведат структурни промени, свързани с удовлетворяването на някои от фламандските искания от периода преди войната. От другата страна били мнозинството

11. Първата организация-шапка била Сдружението на фламандските студенти от 1877 г., втора била Сдружението на фламандските студенти-католици от 1891 г., но наименованието на последната - Общо сдружение на фламандските студенти-католици - впоследствие се използвало като име на организацията на движението през цялото му съществуване.

членове на Фламандското движение – основно християндемократи по убеждения, които останали лоялни към Белгия по време на войната.

Фламандският национализъм

Първата фракция сформирала фламандската националистическа партия, чиято цел била самоуправлението на Фландрия. С течение на времето тя придобивала все по-силна анти-белгийска насоченост, като отхвърляла не само белгийската държава, но и белгийския парламент и парламентарната система като цяло. В началото на 30-те години на 20 в. ултранационалната фламандска партия се превърнала в откровено фашистка структура, която възприела принципа „цялата власт в един водач“. Другата група, която останала лоялна към Белгия и демокрацията, се ползвала с подкрепата на повечето про-фламандски настроени граждани и искала да утвърди еднотелността в обществения живот на Фландрия чрез парламентарни действия и закони за езиковата среда.

Разривът между двете формации имал сериозни последствия за студентското движение. Следвоенните поколения фламандски студенти в Льовен били подчертано радикално настроени и се опитали да тласнат Движението на фламандските студенти-католици към лагера на радикалите. Дисциплинарни мерки, предприети от ректора и подкрепени изцяло от епископата в отговор на провокациите от страна на анти-белгийски настроени студентски лидери националисти, довели до открит студентски бунт през 1924 г. и 1925 г. Белгийските епископи заклеили анти-белгийския фламандски национализъм през 1925 г. и това подхранило пламъка на радикализма не само в Льовен, но и в много католически средни училища. Това развитие на нещата разтревожило епископите най-вече поради факта, че умереното крило на студентската формация очевидно търпяло крах в опитите си да се противопостави на настъплението на радикалите.

Епископите се опитали да потушат анти-белгийския фламандски национализъм в своите училища чрез репресивни мерки, но същевременно тези, които били силно про-фламандски настроени сред тях като епископът на Лиеж и впоследствие новият епископ на Гент, се опитали за отделат местните клонове на движението в своите епархии от ръководния му орган в Льовен. Това довело до създаването на алтернативно Движение на фламандските студенти-католици, което не било анти-белгийско по своя характер, но със сигурност запазвало про-фламандската насоченост и се ползвало с одобрението на църковните власти. В неговата организация-шапка на ниво провинции била засилена ролята на семинаристите. Почти по същото време във Фландрия възникнала идеята за организирани католически действия в съответствие с папската пропаганда и изглеждало логично в новата структура да бъдат инкорпорирани и местните сдружения на ученици, семинаристи и студенти. Те били принудени да

преустановят всякакви контакти с ръководството на движението в Льовен и да се присъединят към новите органи на студентите-католици.

Това станало възможно благодарение на функционалната автономия на местните групи. Дългият период - между 1928 г. и 1935 г. - на борба за власт поставил младите членове пред трудна дилема: дали да останат верни на старата организация или да последват епископа. Новите младежки организации смятали себе си за наследници на старото свободно Движение на фламандските студенти-католици, тъй като много от местните сдружения просто продължили своята дейност, поддържайки немалко от старите традиции, но вече в различен контекст. Този начин на действие се смятал за по-модерен и в тон с духа на времето в сравнение със старото Общо движение на фламандските студенти-католици, тъй като вече била възприета структура на йерархично разпределение на властта и взимането на решения отгоре надолу под прякото ръководство на епископа и духовенството, като дори и младите лидери били определяни от низшите капелани.

Движението на фламандските студенти-католици прекратило своето съществуване в резултат както на външна принуда, така и на вътрешни противоречия. През 20-те години на 20 в. възникнали спорове между тези, които се придържали към културните и образователни функции на движението, и тези, които симпатизирали на радикалната анти-белгийска идеология и настоявали за повече политически действия. На следващия етап, от края на 20-те години до към 30-те години на 20 в., епископите се опитвали да отчуждят студентската младеж от старата организация и тогава възникнал въпросът за избор между бунт или подчинение на църковните власти. Най-накрая, към средата на 30-те години на 20 в. настъпил разрив сред малките групи вярващи, които все още следвали старата традиция - между онези, които искали да съхранят първоначалната автономия на студентското движение, и онези, които апелирали за присъединяване към някоя от радикалните десни политически формации на фламандския национализъм.

Структурни и функционални характеристики

Организация от долу нагоре

Местните групи се свързвали с ръководството в Льовен през четири канала за комуникация. Първият била системата на представителите. Тези студенти в Льовен, които били членове на някое от многото местни сдружения в градовете и селата на Фландрия, представлявали лица за контакти между редовите членове на движението и хората от ръководството и отговаряли за двупосочния обмен на информация. На моменти тази система се оказвала слабо звено и дори тясно място в комуникацията.

Ако представителите не били достатъчно съвестни, контактите между хората на върха и в низовите редици заличавали. Освен това винаги съществувала опасност тези представители да не взимат присърце предаването на мненията и исканията на редовите членове пред ръководните кръгове, а да се интересуват предимно от спускането на посланията на ръководството надолу по йерархията. Това лесно можело да доведе до идеологическа манипулация.

При комуникацията от типа „от долу нагоре“ обаче имало и още три канала. На първо място, секретарят на всяко местно сдружение подготвял редовно отчет за неговите дейности и го изпращал до генералния комитет в Льовен. На второ място, провеждали се организирани срещи на местните ръководства по време на провинциалните и общи митинги през великденските и летните ваканции. На трето място, редовно се издавали вестници, а понякога и циркулярни писма с предложения и насоки за дейностите по места. За да избегнат регионалната изолация, местните сдружения също влизали в контакт помежду си по своя собствена инициатива. Понякога лидерите на различните местни клонове на движението се оказвали съученици в гимназиите, понякога те създавали ръководни регионални структури, в рамките на които местните групи могли да работят съвместно, а също така се провеждали взаимни групови посещения по време на опознавателни срещи или местни празници.

Структурата на ръководството също следвала принципа на развитие от долу нагоре. Лидерите били избирани по демократичен начин чрез ежегодни избори, провеждани във всички местни сдружения. Нямало случай, в който те да бъдат назначавани на принципа „от горе надолу“. Чрез своите представители в Льовен местните клонове имали право да избират провинциалните ръководства, а понякога по време на провинциалните митинги се провеждали и избори, в които участвали председателите на всички местни групи. Петте провинциални комитета избирали генерален комитет с един председател – обикновено човек, който в предишната година е бил избран за провинциален председател. През целия период от 1875 г. до 1935 г. провинциите имали значителна автономия: всяко решение трябвало да се взема с единодушното съгласие на всички провинциални комитети. Тази традиция надживяла самото движение и се съхранила в организациите, които го наследили в рамките на движението за католически действия.

Друга забележителна черта на движението – освен структурата, развивана от долу нагоре – бил фактът, че ръководният елит в университета имал достатъчна власт да определя насоките за работа, без да бъде заплашен от внасяне на евентуални промени от страна на местните сдружения. Това довело до известни разногласия със семинаристите, малка част от които

учели в Льовен, и с местните сдружения, които не били съгласни с общата линия на развитие. Тези разногласия не навредили на дейността на повечето членове, тъй като независимо от насоките, спуснати отгоре, местните групи имали функционална автономия. Те могли да продължат своята дейност необезпокоявани, независимо от това дали тя съответствала на насоките, дадени от Льовен, или не.

По време на учебната година ръководството в Льовен подготвяло периодичните издания за печат и планирало дейностите за великденските и летните ваканции. През ваканциите се провеждали митинги и събрания на провинциално и общо ниво, но най-вече на местно ниво, където в някои случаи членовете на местните сдружения се събирали почти всеки ден да осъществяват някаква дейност. През 1924 г., когато движението достигнало най-големия разцвет в своята история, функционирали 233 местни сдружения на младежи с общо около 7000 члена. Нашите изследвания показват, че в източната провинция Лимбург три четвърти от всички ученици в католическите средни училища са били членове на движението; в западна Фландрия – половината от тях, в източна Фландрия – вероятно две пети, а в провинция Антверп – поне една трета¹⁷. Може да се твърди, че през първата половина на 20-те години на 20 в. движението пуснало здрави корени сред учениците и студентите –католици във Фландрия. Значим по отношение на неговата радикализация е фактът, че ръководният елит на младежкото движение бил силно ангажиран на университетско ниво с движението на фламандските студенти. С други думи, има известно припокриване между младежкото движение и класическото студентско движение в университета.

Движението на фламандските студенти-католици се инкорпорира в общото католическо фламандско движение по няколко различни начина: чрез структурните си връзки със студентското движение в Льовенския университет; чрез сказки и изявления на водещи фламандски общественици по време на местни, провинциални и общи събрания, както и чрез статиите, които те публикуват на страниците на вестниците на движението; и чрез многото свещеници - преподаватели в католическите гимназии, много от които били бивши членове на движението и предавали на младите своя ентузиазъм по отношение на моралното и културно извисяване на фламандския народ. В резултат на това идеалистичната ангажираност с възраждането на католическия фламандски народ се предавала от едно поколение студенти на друго.

Най-типичната особеност на структурно ниво бил фактът, че движението изцяло придобило характерните черти на младежко движение, но съще-

17. L. Vos, *Bloei en ondergang van het AKVS*, Vol. 1, pp. 213-15. За фламандската част на провинция Брабант няма достатъчно сведения, за да се изчисли дори и ориентировъчен процент.

временно с това заимствало и някои елементи от движението на студентите. Местните клонове на движението разрешавали на групи младежи, ръководени от свои лидери, да организират сами житейските си дейности с цел личностно и социално развитие. От друга страна, те били инкорпорирани във фламандското движение, което предполагало подготовката на младите хора за ангажираност и подкрепа на това по-общо движение и през периода на зрелостта. Това съчетание между ориентацията към действия, насочени към личностното и социално израстване, което да прерастне в ангажираност и през периода на зрелостта, представлявало уникална особеност на Движението на фламандските студенти-католици. От една страна, то осигурявало своеобразен пристан за младежите, а от друга ги насочвало към ангажираност с развитието на цялата общност.

Местни групи

Въпреки всички действия на организациите-шапки, движението постигнало действителния си статут на местно ниво. По инициатива на ученици, студенти или семинаристи се основавали местни сдружения. В провинциалните градове тези сдружения провеждали дейности през цялата година, подобно на полу-тайните сдружения в католическите пансиони в източна и западна Фландрия. Най-типичната форма на сдружаване обаче, която била разпространена дори и във фламандските селца, провеждала своята дейност само по време на училищните ваканции за Коледа, Великден и през лятото. Младежите организирали програми, наситени с различни дейности, и се събирали почти всеки ден. Обикновено в тези групи членували между 25 и 45 човека, повечето от които учели в средните училища. В някои сдружения броят на подрастващите на възраст между 12 и 14 години била толкова голям, че те могли да формират своя собствена група с отделна програма, в която дейностите за свободното време заемали повече време от срещите за обсъждане на различни въпроси.

Срещите със сериозен характер обаче съставлявали гръбнака на местните младежки програми. Те представлявали поредица от сказки, музикални вечеринки, сборки за провеждане на дебати или изнасяне на проповеди. Именно на тези събирания духът на движението се предавал от едно поколение на друго. На тези сборки по-младите членове привличали вниманието към себе си, когато произнасяли първата си публична реч или пък се изказвали без предварителна подготовка, за да покажат добро владение на холандския език, въпреки че в училище учили на френски. Особено значение се придавало на употребата на книжовния език, диалектите се избягвали. В много групи стилът на изнесените публични речи се оценявал от предварително определени арбитри.

Освен събиранията със сериозен характер сдруженията организирани и дейности с развлекателен и социален характер като походи, колоездачни обиколки, поклоннически пътешествия, игри и други дейности на открито. Повечето групи отдавали голямо значение на провеждането на всекидневни репетиции за театралната пиеса, която те подготвяли с цел да допринесат за народната просвета, тъй като на нейното представяне в края на лятната ваканция се събирала цялата местна общност. Всички дейности били пропити с духа на фламандския национализъм и католицизма. В този смисъл не трябва да се учудваме на факта, че всяка сутрин младежките групи участвали в сутрешната служба в енорийската църква, където се произнасяли молитви за Фландрия.

Връзката между дейностите за свободното време и образователните дейности представлявала една наистина жива традиция. Именно върху основата на тази традиция се граждал не само авторитетът на ръководството в Льовен, но и цялата организационна структура на движението. Тази традиция се подхранвала по време на провинциалните и общите събрания, където бивши студентски лидери насърчавали членовете на движението да поддържат жив огъня на неговия дух. Този дух присъствал и във вестниците, издавани от движението, където „великите мъже на нашия Народ“ били представяни на съвременното поколение като модели за подражание. Традицията намирала своя израз и по време на срещите на местните сдружения за обсъждане на различни въпроси, в които редовно участвали и бивши членове – свещеници, мисионери или миряни – като живо възплъщение на онази непрекъсваема брънка, която свързва миналото и настоящето.

Традицията се поддържала и чрез други местни обичаи: съхраняването на знамето или хоругвата на групата, извезано на времето благодарение на усилията на предшествениците да съберат волни пожертвувания. Знамето било обединяващият символ на сдружението. То се носело при тържествени процесии и провинциални или общи шествия, а също така присъствало като основен атрибут при церемониите за присмване на нови членове. Имало и други символи: официалният химн, композиран специално за конкретното местно сдружение, и най-вече дневникът, където се записвали всички дейности и който се предавал от поколение на поколение, така че съвременните членове могли да видят, че познатите им възрастни хора, членове на семействата им, учители, енорийски свещеници или други местни общественици са участвали някога активно в сдружението. Всичко това оставяло впечатлението у членовете на движението, че те не са просто група връстници, които се събират, за да се забавляват и развличат заедно, а са участници в един процес на сдружаване, който надхвърля времето и пространството и ги обединява в името на една и съща благородна кауза.

Същност на движението

Както съвсем правилно отбелязва Джон Р. Гилис, „всяко обяснение за младежкото поведение в определена епоха трябва да отчита не само съществуващите социални и икономически структури, но и предшестващия исторически опит на тази възрастова група, който представлява независима променлива величина. Традицията не винаги е създавала пречки по пътя на промените, а напротив – понякога тя е взаимодействала с тях по такъв начин, че обичаите са се превръщали в движеща сила за осъществяването на трансформациите”¹⁸. Миналото не е било просто минало, а „наслагване на един слой младежки традиции върху друг”, което съвместява традицията и континуитета с промяната и обновлението. Ето защо при историческия анализ на младежките движение трябва да се проследи не само идеологическата еволюция, тъй като тя следва промените в социалния контекст. По-важно е да се определят същностните характеристики на младежкото движение и в анализа да се отчете побавният темп на промени във функциите и структурата на движението. Уникалната идентичност на всяко едно движение може да бъде описана само като взаимодействие между идеология, структура, всекидневни дейности на местно ниво и функции в обществото.

Функциите на Движението на фламандските студенти-католици били разбирани по различен начин от неговите членове, студентския елит в университета, духовенството и църковните власти и представителите на фламандското движение като цяло. За своите членове студентското движение имало преди всичко функции, свързани с тяхното образование и социализация. То им давало възможност да проявят своите творчески способности и да установят собствени контакти със съществуващата култура, като същевременно с това да осъзнаят собствената си мисия задно със своите връстници. В същото време този опит ги правел съпричастни към една по-голяма „въображаема общност”, която работела за доброто на фламандския народ.

За студентите, които били сред лидерите на движението, неговите функции били отчасти свързани с възможността да предадат на следващото поколение идеите, които възниквали сред студентските кръгове в Льовен. Бъдещите студенти били сред днешните гимназисти. Ако те приемели възгледите, които в момента доминирали в Льовен, това би осигурило затвърждаването на тези възгледи в бъдеще. Това обаче представлявало и своеобразен потенциален капан, особено в случаите, когато студентското движение в университета се радикализирило. Ако ръководството

18. L. Vos, *Bloei en ondergang van het AKVS*, Vol. 1, pp. 213-15. За фламандската част на провинция Брабант няма достатъчно сведения, за да се изчисли дори и ориентировъчен процент.

се опитвало да разпространи своята радикална идеология в средните училища, то рискувало да влезе в конфликт както с училищните, така и с църковните власти. През 20-те години на 20 в. именно този фактор се проявил като бомба със закъснител, която подкопала авторитета и автономията на Движението на фламандските студенти-католици.

За духовенството и повечето епископи движението функционирало като спомагателен просветен фактор в сферата на националния идеализъм и католицизма. Алтруистичните и религиозни нагласи, които църквата и учителите в католическите училища се опитвали да вдъхнат на учениците по един стандартизиран и рационален начин, били елементи от кодекса за жизнено поведение и на самото движение, което ги правело по-лесни за интуитивно възприемане от членовете на движението. От гледна точка на образователната функция с времето движението започнало да се възприема като третия стълб на обществото наред със семейството и училището.

През 1919 г. един бивш провинциален лидер и свещеник, Паул Вандермьолен, описал Движението на фламандските студенти-католици като „основния фактор в нашето фламандско движение, тъй като именно този вечно блъбукащ извор дава живот на убедените и самопожертвувателни бойци, които трябва да продължат вечната борба на Фландрия и да извоюват нейната окончателна победа”¹⁹. Това твърдение показва, че движението било смятано не само за средство за личностна просвета, но и за мобилизиращ фактор „за Христос и Фландрия” и именно по тази причина по-общото фламандско движение, което също било предимно католическо по характер, ценяло и подкрепяло студентското движение дотолкова, доколкото то било част от широкия консенсус и общия фронт на онези, които се борели за удовлетворяване на фламандските искания.

Профил, значение и наследство

Профил на движението

Можем да определим Движението на фламандските студенти-католици като самобитно младежко движение, което включвало ученици от католическите средни училища, семинаристи и студенти, организирани в една структура, при която местните сдружения имали значителна функционална автономия, а решенията се взимали на демократичния принцип „от долу нагоре”, въпреки че ръководният елит от студенти и семинаристи в Льовенския университет играел важна роля, без да бъде контролиран от местните сдружения.

19. Превод на писмо от свещеника Паул Вандермьолен на 20-ти май 1919 г. до семинариста Жозеф Меекерс, цитирано от Луи Во в *Bloei en ondergang van het AKVS*, том 1, стр. 12.

Идентичността на студентското движение се изграждала на базата на една специфична конфигурация от различни елементи, сред които са неговото възникване като вторичен продукт от едно по-общо движение за еманципация, структурните му връзки със студентските среди, съхраняването на живата младежка традиция, съзнанието за принадлежност към конкретно поколение, формалната автономия и себerealизацията чрез местните сдружения. В допълнение към това движението имало и друга специфична функция, която се оценявала от католическата фламандска общност в Белгия и от хората, които отговаряли за католическата и фламандската просвета. Упадъкът на движението настъпил, тъй като постепенно угаснало положителното възприемане на неговите функции.

Ръководният елит бил силно повлиян от политическото развитие на фламандските студенти в Льовенския университет и се опитал на свой ред да повлияе и върху местните сдружения, за да вървят в крак с идеологията в Льовен, но това понякога водело до разногласия с църковните власти. Студентското движение било инкорпорирано в по-широкото фламандско движение чрез действията на своето ръководство в Льовен, присъствието на фламандски лидери и войнствено настроени общественици по време на неговите събрания и статиите, публикувани от тях във вестниците на движението, както и чрез ролята на свещениците и семинаристите на местно ниво в училищата и сдруженията.

Въпреки всичко движението запазило формалната си автономия, като взимало самостоятелни решения за насоките на своето развитие без намесата на властите и осигурявало предаването на живата традиция от поколение на поколение. По отношение на ценностите, споделяни от движението, те винаги имали католическа и про-фламандска насоченост, като особено място в тях заемало просвещението на членовете. Това просветителско образование през периода на подрастване, когато се формира личността, включвало социални, културни, религиозни и дори политически теми и по този начин обвързвало членовете с фламандското движение. Така движението се концентрирало върху настоящото „сега“, като едновременно с това се устремявало към участие и в бъдещото „утре“ на католическото фламандско движение.

Значение на движението

Някои определят Движението на студентите-католици като „най-старото младежко движение“. Със сигурност то е едно от първите, но по-важно е, че то е уникално в сравнение с други движения. То не създавало своя специфична младежка реалност, която отрича света на възрастните, както направило Движението на прелетните птици във времето на своя разцвет. То не служило като инструмент за подготовка на младите за гражданска активност и плавна интеграция в установения обществен ред, какъвто е

случаят със скаутското движение. То осигурило своеобразно пространство, където ангажираните младежи могли да проявяват себе си в идеалистичната рамка на службата в името на фламандската и католическата общност сега и в бъдеще, като същевременно насърчавало критичното отношение към съществуващия социален ред, без да се обвързва с католическата църква или която и да било политическа партия.

Тези елементи се запазили в „нелегалните традиции на младежта“²⁰, съхранени най-вече в средните училища и университети в продължение на почти един век, които повлияли както върху новото младежко движение за католически действия, наследило Движението на фламандските студенти-католици през 30-те години на 20 в., така и върху ангажираността на поколения фламандски студенти-католици в Льовен. Неговите идеалистични традиции се предавали от поколение на поколение чак до 60-те години на 20 в. Дори и на по-късен етап именно то е причината младежките движения във Фландрия да останат толкова силни, докато в останалите европейски страни те просто се разпаднали след 60-те години.

Накрая трябва да се подчертае, че освен горепосочените причини за упадък на движението, роля за това изиграл и общият дух на времето като цяло. През 30-те години на 20 в. – период, когато радикалните десни (и леви) идеологии били вкопчени в титанична борба за надмощие – за независимите младежки сдружения нямало място. Не само във Фландрия, а навсякъде в Европа свободните младежки движения престанали да съществуват. Те били погълнати или заменени от нови младежки организации, инкорпорирани в политически партии или църковни течения с цел да се сформира „младеж с мисия“, която да повлияе върху социалното и политическо развитие. Особено във времената, когато икономическата криза обхванала Европа и политическите режими сякаш не могли да се справят с нея, търсенето на радикални решения станало особено интензивно.

Подобно на католическата църква и други институции се опитали да засилят своя контрол върху младежта. Новата младеж трябвало отново да бъде инкорпорирана в организации, ръководени от възрастни, и да поеме пътя към един нов обществен ред и ново общество като цяло. Във всички нови формации структурата и формата били важни. Организацията се развивала от горе надолу по специфичен начин. Младите носели униформи, строявали се във военен марш под звука на бойни тръби и носели знамената си под ударите на бойни барабани. Този стил, който се наложил по време на Втората световна война и се съхранил като основен елемент на фламандските младежки движения до към 60-те години на 20 в., представлявал опит да се даде израз на новите веяния на времето.

20. David Matza, "The subterranean traditions of youth", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 228, 1961: pp. 102-18.

Наследството на движението

Упадъкът на Движението на фламандските студенти-католици белязал края на свободните младежки движения във Фландрия, но не и края на младежките движения като такива. Сформирали се нови младежки звена, които били структурно интегрирани към своя идеологически (католически, социалистически или либерален) център, като всяко от тях обединявало определен сегмент от населението. На тези звена се гледало като на люпилня за бъдещи борци. Католическите младежки движения се стремели към личностното удовлетворение на своите членове, като ги подготвяли за ангажимента да превземат обществото чрез религията. Техният „девиантен конформизъм“²¹ – радикалната им ангажираност като група със защитата на католическата кауза в обществото – бил подчертан, но същевременно оставал в рамките на предписаното от църквата и католицизма.

Постепенно, след 40-те години на 20 в. основният акцент във всички младежки движения се преместил от преките действия в общността към личностното развитие чрез групови дейности, въпреки че предишната идеологическа рамка се запазила, без да бъде оспорвана, и про-фламандската насоченост продължила да съществува като самоочевиден рефлекс, но предимно в емоционалния и културния аспект, а не толкова като политически искания. Същевременно „младежкото движение“ като метод се развивало систематично в своя класически вид с групови дейности на открито, заимствани отчасти от скаутското движение и други предишни форми на младежки движения.

Шествията, дейностите на открито и животът в група били спасителен пристан от скуката на учебните събирания. Тези схващания се подкрепяли и от теорията за „уникалната методология“ на младежкото движение, развивана от възрастните, които отговаряли за образованието. Те внушавали идеята, че младежкото движение представлявало третото просветно звено наред със семейството и училището. Във всички младежки движения било въведено обучение за лидери, адаптирано към различните възрастови групи. Подобрило се качеството и на изданията, предназначени за лидерите и членовете. През 50-те години били сформирани национални и регионални офиси, където лидерите работели срещу заплащане. Този период заедно с епохата на 60-те години представлявал разцветът на младежкото движение във Фландрия, в което католическите организации играели най-важната и влиятелна роля.

21. Klaus Allerbeck, *Soziologie radikaler Studentenbewegungen. Eine vergleichende Untersuchung in der Bundesrepublik Deutschland und den Vereinigten Staaten*, München/Vienna, 1973.

Филип Кусе

Младежката работа и нейната забравена история: една гледна точка от Фландрия

Общоприето е мнението, че организираните дейности през свободното време, които са същността на младежката работа, влияят положително върху участниците. Съществува обаче един проблем: младежката работа има ограничена сфера на влияние. Тези, които имат най-голяма нужда от подобни организирани дейности през свободното време, не участват в тях. Дискусиите в младежките изследвания и младежката политика трябва да се насочат към въпроса как да бъдат обхванати онези младежи, които остават "извън обхват". Появяват се и нови трудности. Новите и по-открити форми на младежка работа сякаш нямат същата „положителна сила“ като т.нар. традиционни младежки движения. Те дори имат обратен ефект. Ние наричаме този механизъм „парадокс на достъпността“. Колкото повече се опитваме да привличаме младите хора към младежката работа, толкова повече се влошават нещата. От историческа гледна точка можем да кажем, че този

проблем не е нов, но пък и ние не му даваме нови решения. В крайна сметка ние преместваме фокуса на дискусията към един въпрос, който може да ни предложи по-широка перспектива, с други думи - от въпроса за осигуряването на широк достъп до младежката работа ние се прехвърляме върху въпроса за добавената стойност на младежката работа от историческа, политическа и социално-педагогическа гледна точка.

→ Младежката работа не обхваща онези, които са „извън обхват”

Академичните изследвания във Фландрия, както и в Германия, Обединеното кралство, САЩ и всички други държави, подкрепят тезата, че младежката работа (особено ако тя представлява една структурирана програма) има положителни последици за участниците. Участието в структурирани младежки дейности допринася и за академичния успех (Фредерикс и Екълс, 2006 г.), натрупването на социален и културен капитал (Дуоркин, Ларсън и Хансен, 2003 г.) и укрепването на психичното здраве (Махони, Шведер и Щатин, 2002 г.), насърчава усещането за гражданска принадлежност (Уилямсън, 1997 г.), допринася за постигане на независимост и същевременно за поддържане на добри отношения с родителите (Ларсън, Пиърс, Съливан и Джарет, 2007 г.), предотвратява всички форми на рисково поведение (Махони, Щатин и Лорд, 2004 г.), засилва позициите на пазара на труда (Джарет, Съливан и Уоткинс, 2005 г.) и развива демократични умения и нагласи (Екълс, Барбър, Стоун и Хънт, 2003 г.). Психолози и социолози, които разглеждат въпросите на развитието и общностите, се обединяват в анализирането на взаимните зависимости между участието и положителния ефект.

Медиите също дават гласност на привидната естественост на тези взаимни зависимости. Съвсем неотдавна младежката работа във Фландрия на два пъти попада във вестникарските заглавия. Едното заглавие гласеше „Организацията „Хиро” и скаутите донасят 300 млн. на обществото”. Такава сума се приписва на тези две популярни младежки движения със своя униформа²² заради огромния брой доброволци в техните местни отряди – ако техният труд се извършваше от професионални детегледачки, това би струвало значителни разходи на обществото. Втората вестникарска публикация се отнася до председателя на фламандските скаути и неговото

22. В повечето страни тези видове младежка работа се наричат „младежки организации (със своя униформа)”, но във Фландрия ние все още ги наричаме „младежки движения” като препратка към историческото наследство, оставено от студентските движения. За разлика от тях обаче¹ съвременните младежки движения са много по-структурирани и насочени към дейности за свободното време. Някои автори използват термина „младежко движение” в първия смисъл на думата, а други – във втория (вж. по-долу).

влизани в политиката, следвайки традициите на движението. От средите на скаутите, подобно на други младежки движения, през последните десетилетия са произлезли много членове на парламента и министри, дори и един министър-председател, което затвърждава убеждението, че нашите младежки движения са люпилия за активни, ангажирани и отговорни политически лица.

Много други новинарски публикации са посветени на огромната индивидуална и социална стойност на младежката работа. Медите обикновено не си дават труд да разграничат причините от следствията, а сякаш и повечето изследователи на младежките въпроси също не успяват да направят това разграничение (Фредерикс и Екълс, 2006 г.). Учудващо е как тези послания отново и отново утвърждават представата, че „младежката работа” е синоним на „младежко движение” (особено във Фландрия) и дори на „структурирани програми за свободното време”.

Ясно е, че политиките се влияят от подобни послания на изследователите и други личности, които формират общественото мнение. Напълно в духа на тези позитивни послания те проявяват загриженост към факта, че членството в младежки движения е разпределено неравномерно между децата и младите хора. Младежите без квалификация, младите хора от семейства с ниски доходи и младежите от етническите малцинства, на които често се поставя общият етикет „уязвими млади хора”, не са достатъчно добре представени в младежките движения. В останалите западноевропейски страни тяхното участие в структурирани младежки дейности е също под средното (Ларсън, 1994 г.; Уилямсън, 1997 г.). Именно това са групите, които най-много се нуждаят от горепосочените положителни последици за участниците. Ето защо участието в младежката работа е ключова тема за дискусии.

➔ **Началото на систематичната младежка политика във Фландрия: неутрална и апедагогична**

Дискусиите сякаш пренебрегват въпроса за същността на младежката работа и практическото ѝ приложения. В центъра на вниманието по-скоро стои въпросът за това как да се увеличи броят на участниците. Малкият брой участници от различни групи младежи в младежката работа не е ново откритие. Това е проблем, който постоянно се появява пред политиката за младежка работа както във Фландрия, така и в други държави (вж. напр. Джефкът, 1954 г.; Мюлер и колектив, 1964 г.; Егълстън, 1976 г.; Уилямсън, 1997 г.). Всъщност в повечето страни това е и основният фактор за огромните различия между младежката работа, която се подкрепя от една активна, но апедагогична младежка политика.

След 1945 г. белгийското правителство започнало да изгражда национална младежка политика. Основно място в тази политика било отделено на младежката работа и по-конкретно – на младежкото движение. След Втората световна война популярността на младежките движения в повечето европейски страни западнала. Във Фландрия обаче нещата стоели по различен начин, тъй като правителството поставяло младежкото движение в центъра на своята младежка политика. В онзи момент Ван дер Бруген и Пикалауса (1946 г.) подкрепяли основното място, което младежкото движение заемало в младежката политика на Белгия:

Чрез правителствени мерки и собствени инициативи лидерите на младежките движения вече поемали определена отговорност към нуждите на младежта в днешния променящ се свят: физическото здраве и поддържането на добра форма, възпитанието на морала и характера; професионалното насочване и чиракуването; възпитанието в отговорност към семейството, както и адекватното гражданско възпитание, съобразено с техническите и морални нужди на демокрацията. Младежките движения били твърдо решени да помогнат за разрешаването на всички тези проблеми, като окажат влияние върху общественото мнение и правителството; влязат в тясно сътрудничество помежду си; разширят обхвата на своите действия сред младежките маси и проведат цялостна и добре структурирана възпитателна дейност сред своите членове, подобно на институцията на семейството и училището, така че да ги обогатят личностно и да ги подготвят за изпълнението на великата задача - възстановяването на страната и участие в изграждането на един по-добър свят.

По онова време младежките движения осигурявали най-интересните дейности за свободното време. Те били много популярни и привличали внимание. Като примери можем да изброим знаменитите поклоннически пътувания до Лурд и Рим, честите масови спектакли и тържества. Младежките движения били силно интегрирани към своите организации-майки, а техните лидери имали сравнително голямо влияние върху политическите кръгове. Съществуващите младежки организации, предимно католически по характер, искали правителството да създава не нови форми на младежка работа или свои младежки организации, а ясно да насочва „необхванатите млади хора“ към младежките движения. Правителството отговорило на тези искания.

Правителството признавало и някои други, по-специфични младежки организации и клубове, но определяло тези форми на младежка работа като „допълнителни услуги в подкрепа на социалното, техническо и гражданско възпитание“. Тези организации и клубове трябвало да насочват своите клиенти към младежките движения, които осигурявали „продължаващо хармонично възпитание“ (Дезорм, 1953 г.). Дори лечението с чист въздух,

препоръчвано от организациите за здравно осигуряване, било пропагандирано така, че да спечели поддръжници на младежкото движение. Правителството не се намесвало в съдържанието на младежката работа. По тази причина фламандската младежка политика била определена като неутрална и апедagogична (Колар, 1957 г.; Пеестерс, 1974 г.). Въпросът какво представлява или какво може да представлява младежката работа в контекста на специфичните условия, при които израстват различните млади хора, бил оставен настрана.

➔ Спад в броя на участниците, нарастване на различията и политика за развитие

Към края на 50-те години на 20 в. се разпространило убеждението, че младежкото движение не може да прерасне в масово движение. Форматът на масово движение се смятал за „твърде взискателен“. Въпреки това правителството запазило доверието си в него. Съществуващите младежки движения развили нови форми на работа, за да привлекат неангажираните млади хора. С подкрепата на политическите и академичните среди младежкото движение смятало себе си за притегателен център, около който щели да се формират новите форми на открита младежка работа (Пеестерс, 1963 г.; Камер и колектив, 1967 г.). Въпреки това профилът на групите, обхванати от младежките движения, изобщо не се променил. Въпреки че някои от новите форми на младежка работа обхващали част от неангажираните млади хора, те не успели да ги привлекат към младежкото движение. Именно по това време капеланът на Хиро произнесъл своята метафора за торбичката чай. Членовете на организацията „Хиро“ трябвало да действат като торбичка чай, потопена във вода, и да разпространят своето благотворно влияние върху масите. Кардийн, основателят на християнската работническа младеж, използвал подобна метафора. Той говорел за „маята и хляба“.

Въпреки всичко, вдъхновени от примера на Великобритания и Холандия, откритите форми на младежка работа започнали да набират популярност. Това ставало особено интензивно в големите градове без намеса от страна на младежкото движение. Подтикнати от известна морална паника, местните власти започнали да обръщат все повече внимание на неангажираните безработни младежи. Откритите форми на младежка работа станали обичайни. Това увеличило броя на участниците в младежката работа, но политиката за насочване (приобщаване на неангажираните и привличането им към младежкото движение) не се увенчала с успех.

Наблюдаваме развитието на два вида открити форми на младежка работа: работа с младежи от средната класа (често млади хора, които са надраснали възрастта за участие в младежко движение) и работа с конкретни

целеви групи (безработни младежи, а по-късно и имигранти и обществено онеправдани млади хора). Не след дълго време тези форми на работа привлекли професионални младежки работници. Все по-широка ставала пропастта между „общата младежка работа” (работа с деца и младежи от средната класа) и „специфичната младежка работа” (работата с целеви групи, предлагането на допълнителна или компенсираща образователна подкрепа). При този вид младежка работа именно пропастта между житейските реалности на тези групи млади хора и житейските реалности на младежките работници легитимирали превръщането на младежката работа в професия.

→ Работа с млади хора и работа върху млади хора

Най-общо казано, това е положението днес. Фландрия има висок „индекс за младежка работа”. На всеки 250 младежи има една инициатива за младежка работа. Съществуват много форми на такава работа, но разграничението между обща младежка работа и специфична младежка работа се е запазило. Първият вид младежка работа се определя като традиционен или класически, а вторият – като „младежка социална работа”. В таблица 5.1 са представени накратко характерните особености на двата вида младежка работа.

Таблица 5.1 Видове младежка работа: обща и специфична

	Обща	Специфична
Участници	От средната класа	Уязвими групи
Младежки работници	Младежи, доброволци	Млади възрастни, професионалисти
Периодичност	Веднъж седмично, през почивните дни в края на седмицата	Всеки ден, не всички почивни дни в края на седмицата
Обхват на дейностите	Свободното време, отидихт	Адаптиране/компенсиране на недостатъчния опит в семейството или училището
Дейности	Структурирана програма	Неструктурирани, открити
Образователна философия	Холистична	Специфична
Положение в общността	Изоляция	Включване под натиск, подпомагане

Това, разбира се, е едно схематично архетипно описание. В действителност има много доброволци, които работят в областта на младежката социална работа например. Много коментари могат да се направят и по четвъртия и петия ред на таблицата. Нерядко дейностите в младежката социална работа са толкова структурирани, колкото и в младежката работа, а образователната философия е също до голяма степен еднаква: имплицитна и фокусирана (а не мъглява) върху процесите (вж. Уилямсън и Мидълмис, 1999 г.).

Освен фактът, че са насочени към различни клиенти, най-голямата разлика между двата вида младежка работа е отношението на (местните) държавните власти към тях, защото нагласата и очакванията от двата вида младежка работа са отчетливо различни. При младежката социална работа правителството оставя настрана неутралното си отношение и очаква ясни резултати, като например по-малко проблеми в даден квартал и спад в броя на отпадащите от училище. В идеалния случай младите хора са привлечени за доброволци в младежката работа. Това отношение на държавата създава различието между младежката работа с млади хора и младежката работа върху млади хора (Джефс, 1997 г.). Тази разлика е залегнала в младежките политики на повечето европейски страни и тя става все по-отчетлива с разрастването на неолибералната политическа хегемония в края на 70-те години на 20 в. Не е случайно, че младежката работа в Обединеното кралство се е развила от една универсална услуга, базирана върху съществуващи потребности, както се посочва в доклада Фърбърн-Милсън, към бюджетна услуга, ориентирана към постигане на определени резултати в сферите на високи социални нужди. Докладът на Фърбърн-Милсън е бил току-що публикуван, когато Тачър е назначена за държавен секретар по въпросите на образованието (Дейвис, 1999 г.; Уайли, 2001 г.).

След 1990 г. се наблюдават известни промени в разбирането за целта на младежката работа, като все повече се акцентира върху нейната връзка с училищното образование и пазара на труда, например, но въпреки това дискусиите не успяват да надхвърлят границите на темата за методите: кой метод е най-подходящ, за да бъдат обхванати младежите „извън обхват“? Дебатът за това какво представлява или какво може да представлява младежката работа на индивидуално и обществено ниво е изместен в страни от политиката за младежката работа като спомагателен инструмент.

Фокусирането върху нейната същност като спомагателен инструмент води до непредвидени и нежелани последствия, каквото, например, е налагането на разграничения между младите хора. Тези разделителни линии, които се дължат отчасти на различните нужди и култури, а отчасти и на преувеличените и дори измислени различия между тях, били

първо прокарани в кварталните общности и училища, а впоследствие и в пространството на свободното време. Тази ситуация би трябвало да повдигне въпросите за демократизиращия ефект и другите положителни последици от младежката работа, посочени по-горе, защото не е особено трудно да се действа по демократичен начин в една общност от единомишленици. Нещо повече, тази ситуация ни изправя пред един от парадоксите на младежката работа: младежката работа предлага по-открити възможности за привличане на групи млади хора, които са различни от стандартите на средната класа за добра реализация, но същевременно тези видове младежка работа не отговарят на стандартите за добра (т.е. ефикасна и ефективна) младежка работа.

➔ Преодоляване на парадокса в младежката работа

Насочването на вниманието към увеличаване на броя на участниците довел до разграничаване на формите на младежка работа и до истинско разцепление между общата младежка работа и младежката социална работа. Ситуацията във Фландрия обаче е малко по-различна от тази в останалите европейски държави. Въпреки че в повечето западни страни участието в традиционните младежки организации е спаднало драматично (Харт, 2006 г.), във Фландрия то все още е сравнително високо. Фламандските младежки движения преживяха труден период през 80-те години, но въпреки това са все още жизнени. В резултат на това и двете форми на младежка работа – общата и специфичната – са ясно заложени в младежката политика, докато в останалите държави до неотдавна отношенията между утвърдените младежки организации със своя униформа и младежката социална работа (обикновено наричана просто младежка работа) изобщо не бяха част от дневния ред.

Едва съвсем неотдавна в някои страни ролята на традиционните младежки организации беше призната като част от общата младежка политика. В Лондон, например, скаутите получават стипендии и публична известност, за да привлекат младите хора. Това е част от плана на кмета Борис Джонсън под мотото „Време е за действия“, който има за цел да се справи с причините за насилието и престъпността сред тийнейджърите (Бенет, 2008 г.)

Този пример показва, че връзките между различните форми на младежка работа могат да открият нови перспективи, които надмогват различията между младите хора. Достъпността е ключова дума във фламанската младежка политика, но на практика съществува едно твърде осезаемо ограничение: достъпността е сякаш важна само в едната посока, т.е. в посока от „младежката социална работа“ към „младежката работа“. Шестдесет години след първите стъпки в посока към разработване на младежка политика цивилизационният дискурс за изстраването в посока от „младежка работа върху млади хора“ към „младежка работа с млади

хора” все още остава непроменен. Сферата на младежката работа се е разширила (въпреки че като цяло остава съсредоточена върху дейностите за свободното време), политиката за младежката работа е децентрализирана, темата за участието заема централно място в дискусиите за младежката работа, но въпреки това основните принципи си остават едни и същи.

Младежкото движение се възприема като действителната и естествена младежка работа; най-високата точка, до която могат да достигнат младите хора (това едва ли е учудващо, като се има предвид колко членове на парламента са бивши бойскаути). Младежката социална работа представлява нещо като второразредна младежка работа за второразредни младежи. Изследователите на младежката работа подкрепят това разграничение, когато твърдят, че по-откритите форми на младежка работа нямат същия положителен ефект като традиционните младежки движения, а дори имат обратен ефект. Откритите младежки центрове, например, са източници на наркотици, консуматорски нагласи, агресия и проблеми в квартала (Дишиън, Маккорд и Пулен, 1999 г.; Махони, р 1999 г.; Махони, Щатин и Лорд, 2004 г.).

Това поставя младежката социална работа в твърде неясно положение. Тя е необходима дотогава, доколкото „истинската младежка работа” не е достъпна за всички, но същевременно се твърди, че тя възпрепятства достъпа до общата младежка работа. Младежката социална работа няма собствена идентичност. Нейният статут е междинен и в най-добрия случай може да се каже, че нейната идентичност е вторичен продукт от нещо друго: тя запълва празнотите, оставени от общата младежка работа. Младежката социална работа е толкова уязвима, колкото са уязвими и нейните клиенти. Именно това положение е довело до криза в младежката работа като професия (Банкс, 1996 г.). Тя не се вмества в идеологията на традиционната младежка работа (доброволчество; млади хора, които ръководят други млади хора; работа, ограничена в сферата на свободното време), а на всичкото отгоре младежките социални работници се нуждаят от бюджет, за да вършат своята работа. При все това, ако те не успеят в своята мисия да измъкнат неангажираните млади хора от дъното, тогава се задава въпросът какъв е смисълът от младежката социална работа? Нима, както посочват Фърлонг и колектив (1997 г.), смисълът е да се спасят младежите от скуката? Меко казано, подобна мисия изглежда не особено амбициозна.

➔ Придаване на собствена идентичност на младежката работа

Междинният статут на младежката социална работа предопределя начина, по който гледаме на участниците в нея: те все още нямат изградена идентичност. Справят се по-добре от хлапетата, които просто се размо-

тават, но пък все още поведението им не е такова, каквото трябва да бъде. Политиците се надяват, че младежката социална работа ще социализира уязвимите млади хора, така че те да могат да участват в „нормалната“ доброволна младежка работа и да се радват на ползите от тази наистина реална работа. Ясно е, че това е илюзия и то една твърде устойчива илюзия. Едно от последствията от това илюзорно схващане е, че „индивидуалното овластяване в рамките на съществуващите обществени баланси на властта“ се възприема като най-високата възможно постижима цел от всички положителни последствия за участниците, описани по-горе.

И така, цивилизоващата политика за развитие не върши работа, но поддържането на разделителните линии също не върши работа. Следователно е необходимо да се вгледаме по-задълбочено във фундаменталните принципи, залегнали в нашата дефиниция за младежка работа. Те изглеждат очевидни, но доколко са действително фундаментални? Доколко са „естествени“ и доколко са „оригинални“?

В този смисъл на младежките работници наистина им е трудно да изразят с думи какво включва младежката работа (Инграм и Харис, 2005 г.). Франс и Уайлс (1997 г.) са записали следната дефиниция:

„Младежката работа е социална просвета, а социалната просвета е ... това, което правят младежките работници“. Или, както казва Байзерман (1996 г.), „младежките работници твърдят, че вършат младежка работа, а това често е твърде неясна категория, защото те претендират, че техните практики са неизразими или твърде артистични, като занаят, който може да бъде видян, но не и описан или анализиран“. Той продължава: „Практиката на младежката работа приема най-различни форми по целия свят и това просто трябва да се приеме, без да се налага един-единствен модел. Дефиницията за младежка работа като цяла общност от практики дава легитимност на цялото това разнообразие“.

Липсата на ясна идентичност обаче означава, че младежката работа е уязвима спрямо движещите си сили. Както посочва Хауърд Уилямсън (1995 г.): „Ако всяка дефиниция е приемлива, тогава действително би било трудно да се дефинират характерните особености на младежката работа. Германският автор Ньорбер нарича младежката работа Allzweckwaffe („оръжие, което може да поразии всяка цел“) и добавя: „Когато нещо е открито за всички, то не е толкова достъпно“ (Ньорбер, 2005 г.)

За да се конструира идентичността на младежката работа, трябва да преодолеем трите големи слабости в сегашната теория за младежката работа: (1) теорията за младежката работа е апедагогична и не се базира върху практиката; (2) теорията за младежката работа е аполитична и се свежда само до даването на възможности на отделните индивиди; (3) теорията

за младежката работа е аисторична и представя младежкото движение (на средната класа) като действителната и оригинална форма на младежка работа. Подобни критични бележки са важни с оглед разширяването на обхвата на изследванията върху младежката работа в бъдеще.

Слабост № 1: младежката работа е апедagogична

Все по-голямото внимание, което се обръща върху конкретните резултати, означава, че политиката за младежка работа вече не е неутрална, но все още остава апедagogична. Ние обсъждаме достойнствата на различните форми на тази работа и желаните резултати от тях. До голяма степен обаче ние изключваме от тази дискусия самите младежки работници и младите хора, които са обект на работата. В резултат на това младежката работа се оказва лишена от теория, която действително да се базира върху практиката. Подобна критика не е от сега. Британските автори Джефс и Смит стигат до същото заключение в своята книга Младежката работа, която излезе през 1987 г. Германците Гизеке, Моленхауер, Мюлер и Кентлер са автори на книгата Какво представлява младежката работа?, излязла през 1964 г. Още в самото начало те посочват, че младежката работа е затънала в практицизъм и е лишена от всякаква теория. Доколкото днес разполагаме с теория на младежката работа, тя е базирана върху психологически и социологически аспекти.

Основните въпроси са следните: защо е важно младите хора да участват в младежката работа? Каква е стойността на младежката работа за обществото? Колкото повече младежката работа печели общественото одобрение, толкова по-малко социалните педагози се намесват в дискусията за нея. Едва неотдавна започна да се чува гласът на педагозите в изследванията за младежката работа (вж. Джефс и Смит, 2005 г.; Щайн и колектив, 2005 г.). Същото се отнася и до теорията за социалната работа (Лоренц, 1999 г., 2001 г.; Петри и колектив, 2006 г.).

Социално-педагогическите изследвания могат да ни помогнат да си отговорим на някои недостатъчно внимателно анализирани въпроси. Изследванията на младежката работа трябва да бъдат насочени не толкова към нейните резултати в сферата на обучението, а по-скоро към въпроса доколко младежката работа влияе върху процеса на учене при младите хора. Необходими са ни педагогически изследвания, които задълбочено разглеждат младежката работа и хвърлят светлина върху нейната социално-педагогическа същност, видяна през погледа на самите млади хора и младежки работници (вж. Спенс и колектив, 2007 г.). Ето защо трябва да надмогнем тезата, че младежката работа е „изкуство“ (Янг, 2006 г.) или „занаят, който може да бъде видян, но не и описан или анализиран“ (Байзерман, 1996 г.).

Слабост № 2: теорията за младежката работа е аполитична

Смята се, че младежката работа еманципира младите хора. Смисълът на тази представа е изразяван по най-различни начини, но, както видяхме по-горе, „индивидуалното овластяване“ сякаш е най-високата възможно постижима цел на младежката работа. Политиката за младежката работа е свързана не със социалната промяна на обществото, в което съществува неравенство (Тейлър, 1987 г.), а с натрапчивото търсене на все по-ефективни методи за организиране на младите хора.

Въпросът е кои елементи от нашата дефиниция за младежка работа ограничават еманципиращата сила на младежката работа? Доколко е възможно младежката работа да бъде еманципираща при положение, че настояваме тя да се извършва от самите млади хора, да се ограничава само в рамките на свободното време или да измерваме нейното качество съобразно индивидуалните резултати? Това ли са характеристиките, които проправят широкия път към еманципацията за всяко едно дете? Или те представляват по-скоро отражение на един политически контекст, в който на индивидуалната автономия и отговорност се придава прекалено голямо значение? Изглежда, че междинният статут (и слабата йерархичност) на младежката работа са проявление на съдбата на всяка социална работа в контекста на остатъчната политика, за която дневният ред се определя от стремежа към социална кохезия, а не от стремежа към социална справедливост (Листър, 2000 г.).

Дженкинсън (2000 г.) посочва, че „твърде голяма част от практиките на младежката работа останаха свързани с развлекателните дейности, а не се отдава значение на това да се направи оценка на извършеното, като си зададем въпроса „защо правим това, което правим?“, „какво искаме да постигнем чрез това, което правим?“, „каква е целта?“ Заключение, до което авторът достига, е че „в нашата страна има много примери за отлична младежка работа, добре дефинирани цели и ясно определена посока, основаваща се на принципите на участието, освобождаването и овластяването“. Ние трябва незабавно да проучим подобни отлични практики в младежката работа, които са останали извън полезрението.

Слабост № 3: теорията на младежката работа е аисторична

Тук стигаме до последната значителна критика към теорията и политиката на младежката работа. Характеристиките на младежкото движение са познати по подразбиране, като същевременно с това се свързват неизменно с духа на младежкия ентусиазъм и вдъхновение. Вторичните форми на работа изглеждат лишени от този ентусиазъм. Откритите форми на младежка работа сякаш не могат да предложат нищо повече от една разводнена версия на истинския дух на младежкото движение.

Този истински дух присъства в първите младежки движения в нашия регион – Движението на прелетните птици в Германия и Движението на студентите-католици във Фландрия. В класическите исторически прегледи на младежката работа тези две движения са представени като автономни организации на млади хора, които се борят срещу индустриализацията и потисничеството и се стремят към културно обновление (Лакьор, 1962 г.). Легендарният дух на Движението на прелетните птици и до днес доминира в нашите дискусии за младежката работа, но по един твърде мъчалив начин.

➔ Не можем да изолираме педагогиката от нейния социален и исторически контекст

Историческото съзнание не е сред силните страни на нашата младежка работа. Това коментира и Дейвис (1999 б, ix) по отношение на младежките услуги в Обединеното кралство: „Изкушавам се да направя извода, че това е една услуга без история и следователно, ако не бъде внимателна, тя ще бъде услуга без идентичност”. В настоящата глава ние се опитваме да подчертаем, че е невъзможно да се дефинира една педагогическа идентичност извън нейния социален и исторически контекст (Гизеке, 1964 г.). Теорията на младежката работа не може да се развива отделно от историята на младежката работа. Теорията на младежката работа не може да разширява своя обхват, без да вземе под внимание цялото разнообразие, което се съдържа в термина „младеж” и в образователната среда.

Ето защо като първа стъпка към разработването на теорията на младежката работа трябва нейната история да бъде деконструирана и реконструирана наново, но вече от една по-широка изходна гледна точка. Като втора стъпка идва създаването на цялостен и последователен корпус от изследвания върху младежката работа, които да се фокусират върху темата как се отразява младежката работа върху живота на децата и младите хора, а не да си блъска главата как да привлече младежите към младежката работа. Не разполагаме с достатъчно място тук, за да навлезем в подробности по тези две стъпки. В следващия раздел ще проследим основните моменти от историята на младежката работа във Фландрия и ще се опитаме да покажем някои нови гледни точки към контекстуализираната младежка работа.

От младежко движение към младежка работа

Нашите класически описания на историята на младежката работа приемат съществуващите младежки организации като отправна точка и се връщат назад в историята, за да реконструират живота на тези организации. Депенер (2004 г.) нарича това „презентизъм”. Историята се изгражда, като

за начало се взима настоящата ситуация, сякаш съвременната младежка работа има някаква неизбежна форма, постигната въз основа на вътрешна логика. Важно е да се определят идеите, залегнали в дълбочина, тъй като именно те определят структурата на дебата за младежката работа. Дори и да остават често незабелязани или просто встрани от другите теми за дискусия, тези идеи дефинират това, което е действително възможно, и това, което е привидно възможно (Лоренц, 2007 г.).

Обикновено историческите анализи се връщат назад до периода между войните, когато е бил разцветът на младежките движения, вдъхновени от движението за католически действия. Под шапката на Младежката коалиция за католически действия функционирали няколко младежки движения, участието в които се определяло съгласно класова или полово принадлежност. Такива били Студенти в действие, Млади фермери, Млади работници и Младежи търговци, като всяко от тях имало и свой женски вариант (Лорио и Росар, 2002 г.). Освен тези младежки движения за католически действия функционирали и някои т.нар. спомагателни организации като скаутите, водачите и групата „Хиро“. Това били младежки движения, които се харесвали на по-малките деца. Те, поне според църквата, не били толкова насочени към преки католически действия. Наред с тези младежки движения в католическия сегмент съществували и либерални, националистични и социалистически младежки групи. Те били много по-малки от католическите и на тях се отделял осъдено внимание в историята на младежката работа.

Това, което днес наричаме младежка социална работа, няма аналог в онова време. Още в зората на индустриалната революция буржоазията и религиозните общности формирали т.нар. патронажи - католически младежки групи, в които участвали деца от работнически семейства. Описанията на историята на младежката работа рядко споменават техните дейности. Понякога те попадат под етикета „младежка грижа“ – това е вид младежка работа, която постепенно е отпаднала, когато младежките движения осъществили синтеза между притесненията на възрастните и идеализма на младите, разперили криле и се опитали да прераснат в масови движения. Важно е класическите описания на историята на традиционната младежка работа да бъдат допълнени и прецизирани.

Младежките движения формират една значителна част от историята на младежката работа. Романо Гуардини (младежкият клуб Куикборн), например, е изтъкнат германски педагог в областта на младежката работа, който оказва силно влияние и във Фландрия. Той успял да канализира необуздания младежки ентузиазъм в една религиозна и образователна програма. Гуардини трансформирал наценките на едно младежко движение, възприемано като социално движение, в младежко движение от типа

младежка работа. Внасяйки методика в дейностите на съществуващите младежки движения, първите педагози по младежка работа били очевидно вдъхновени от примера на скаутските методи.

Историята на Бейдън-Пауъл е добре позната. Вдъхновен от Лигата на горските индианци, основана от Ърнест Томсън Ситън, и воден от собствените си умения и опит, натрупани в училище и в британската армия по време на Бурската война, той подготвя обучителна програма за момчета. Разработва методиката на скаутството за Уилям Смит, основателя на Момчешката команда, но тази методика прераства в движение, което завладява целия свят (Розентал, 1986 г., Джийл, 1990 г.). Разпространението на скаутската методика спомогнало за превръщането на младежката работа в деконцептуализирана и аполитична дейност (Луин, 1947 г.), при която социалната борба и преразпределението на благата отстъпва пред културното обновление и изграждането на характера.

Как беше спечелена младежта?

Изследванията върху младежкото движение във Фландрия като цяло не разглеждат другите форми на образование или педагогически теории. Младежката работа като метод придобива монополно положение след Първата световна война заради зараждането на морална паника (отново) за физическото и умствено здраве на децата и младите хора в условията на гибелните последици от войната. Притеснения пораждало и все по-дълготното свободно време. Въвеждането на задължително обучение ясно открито различията между семейството, училището и свободното време. Друг важен фактор било развитието на психологическите теории за същността на периода на подрастване (най-вече влиятелните теории на германо-американски учени като Стенли Хол и Едуард Шпрангър, които изучавали германското младежко Движение на прелетните птици).

Новият метод за младежка работа, наречен скаутско движение, дал възможност притесненията на възрастните и природата на подрастващите да се обединят по някакъв начин и по тази причина бил приветстван като лекарство за „младежкия проблем“. Ясно е обаче, че този метод е разработен по модела на Движението на прелетните птици, който отразява представата за подрастващите от средната класа и техните предполагаеми нужди. По този начин е прекъсната връзката между „младежкия въпрос“ и „социалния въпрос“. Нещо повече, подобен възглед за младежта е изграден повече върху митология, отколкото върху емпирични наблюдения или реално участие. Цветът на германското младежко движение загива в калните бойни полета на Фландрия през периода 1914 – 1918 г. (Тилдесли, 2006: 25) и митологията около него набира нови сили между двете световни войни.

Трансформацията на студентски движения като Движението на прелетните птици или фламандското студентско движение в младежки движение (като метод за младежка работа) не променила профила на техните участници. Във Фландрия скаутското движение нямало успех – може би заради влиянието на романтичния мит за Движението на прелетните птици – сред подрастващите от работническата класа, въпреки че самият Бейдън – Паул възнамерявал да привлече момчета от различни социални класи към скаутството. Подобно на студентското движение, скаутската организация във Фландрия, която била предимно от католическите среди, се ръководела предимно от свещеници и студенти от средната класа. Духът на тези движения на средната класа не е непременно „истинският и оригинален“ дух на младежката работа, но младежкото движение във втория смисъл на сумата (базирано върху скаутската методология) се отърсва от другите форми на младежка работа, които биха довели, поне от гледна точка на някои млади хора, до едно досадно еднообразие.

Къде отидоха всички хлапета от работническата класа?

Историята на младежката работа във Фландрия, въпреки че е сведена само до история на т.нар. младежки движения, е много по-богата и сложна, отколкото може да се очаква от една класическа история на младежката работа. Никога не е съществувал един-единствен общоприет тип младежки дух или модел. Нуждите и изискванията на младежката работа се променяли с времето. Гизеке показва как поколението от Движението на прелетните птици е било силно интегрирано в обществото. Те се стремели към индивидуална свобода и независимост, докато следвоенната младежка отраснала в едно плуралистично общество и търсела преди всичко насока и сигурност. Това довело педагозите от Ваймар до отчаяние, защото те смятали, че младежите търсят същото в младежката работа, каквото те самите са търсели и намирали в нея във времената на своята младост (Гизеке, 1981 г.). Духът на младежката работа също се променя в зависимост от типа хора, които се включват в нея. Младежките движения на работническата класа, каквито са християнската работническа младеж и младата социалистическа гвардия, били много различни едни от други, но се различавали и от скаутските отряди.

Определянето на младежките движения (в смисъла на определен метод в младежката работа) като най-добрата и най-ефективна форма на младежка работа предизвикало силно желание за трансформиране на съществуващите видове младежка работа по подобие на скаутското движение. Това не била някаква внезапна трансформация, а процес, който се развивал в продължение на години. Църквата заменила първото студентско движение с организацията Студенти в действие, която представлявала младежко движение, отговарящо в много по-голяма степен на католическите схва-

щания. Всъщност именно социалистическата партия започнала въвеждането на методи, подобни на скаутските. Някои водещи социалисти били вдъхновени от митовите за Движението на прелетните птици и повика „Назад към природата“, който се чувал и в образователните среди.

След международната социалистическа младежка конференция в Щутгарт през 1907 г., проведена под председателството на белгиеца Хендрик де Ман, започнало да се обръща по-голямо внимание на педагогическите аспекти (Колинъон, 2001 г.). Паралелно с Младата социалистическа гвардия, която представлявала движение за социални действия, насочени към разрешаването на един-единствен проблем, те сформирали едно не толкова политизирано и (от педагогическа гледна точка) по-стойностно младежко движение, наречено по-късно Обща младежка централа. По примера на социалистите движенията за католически действия също постепенно възприели скаутски методи в своите дейности. Самоуправлението, участието и ученето чрез правене се превърнали в основни принципи на всички младежки движения. Водещата група движения – Хиро, Студенти в действие и Млади работници, от организации по интереси и социални движения се превърнали в реални младежки движения, а модерното по онова време лечение с разходки на чист въздух дало живот на нови техники в тяхната дейност. Постепенно обаче всички те започнали да си задават един и същи въпрос – „Къде отидоха всички хлапета от работническата класа?“

Кардийн се среща с Бейдън-Пауъл

На пръв поглед няма нищо нередно в поставянето на акцент върху самоуправлението и други подобни елементи на еманципацията. Въпреки това с тенденцията към уеднаквяване (и буквалното носене на униформи) в младежката работа ние сякаш отхвърлихме някои от важните аспекти от реалната или потенциална същност на младежката работа. Как иначе бихме могли да обясним факта, че подрастващите от работническата класа постепенно са изчезнали от полето на действие на младежката работа? Как е възможно младежки работници като Дон Боско (който навремето ръководел един от първите католически патронажи в Торино) или Жозеф Кардийн (който основал организацията на християнската работническа младеж), чиито инициативи на моменти са изглеждали не толкова еманципиращи, а по-скоро патерналистични, толкова много да се харесват на хлапетата от работническите среди?

В този контекст позицията на викария Жозеф Кардийн (който в по-късните си години бил повишен в кардиналски сан) може да служи като противоотрова срещу превъзнасянето на Бейдън-Пауъл. И двамата са основатели на младежки движения, които завладели целия свят, но всяко от тях представлявало различна форма на младежка работа. Много показателен

е разговорът между тях, когато се срещат в Лондон през 1907 г. Бейдън-Пауъл предлага на Кардийн да стане командир на скаутското движение в Белгия. Кардийн се опитва да обясни на главния скаут, че има разлика между младежта като цяло и работническата младеж в частност. По-долу цитирам своя превод на част от техния разговор, записан от Кардийн (1948 г.: 137):

Кардийн: Знаете ли, че има млади работници, които имат специфични проблеми и нужди?

Б-П.: Не познавам млади работници. Познавам само млади хора и искам да възпитам мъже със силна воля.

Кардийн: Знаете ли как са принудени да живеят младите работници във фабриките и как им влияе тази работническа среда? Как можем да им помогнем да станат добросърдечни и дори да упражняват положително влияние във фабриките?

Б-П.: Не съм запознат с живота на работническата класа.

И двамата имат ясна представа за целта на младежката работа. Бейдън-Пауъл гледа на същността на младежката работа като на нещо, което може да бъде дефинирано отделно от самите млади хора, за които се отнася. Кардийн от друга страна взема позицията на работническата младеж и нейните (предполагаме) нужди като отправна точка за социално-педагогически действия.

Именно присъщото на Бейдън-Пауъл „изваждане от контекста“ е характерно за днешната апедагогична и аполитична теория за младежката работа. За съжаление основаното от Кардийн движение на католическата работническа младеж прераствало, подобно на патронажите на Дон Боско, в „истинско младежко движение“. Това станало факт отчасти под натиска на църквата и отчасти под влиянието на католическите синдикати. Тези две католически организации се обединили в желанието да видят по-малко политически и образователни действия в дейността на работническата младеж и повече внимание към насърчаването на ценностите, споделяни от скаутите, като учене чрез правене/игра и насочване без диктат.

Методологическо (повторно) разграничаване, непроменени основни възгледи

Необходими са повече (и по-интензивни) исторически изследвания, които да представят една пълна картина на онези аспекти от младежката работа, които останали встрани от дебата за младежката работа след утвърждаването на хегемонията на скаутското движение. Възрастните, които взимали тези решения, са един от основните фактори за стесняването на обхвата на младежката работа, наред с факта на изключването

на младите хора от работническата класа, което не било умишлено, но очевидно се е случило.

Изглежда, че ние във Фландрия сме осъществили културен поврат в дискусията за младежката работа по онова време. Донякъде патерналистичната, но същевременно прагматична, младежка работа с деца от работническата класа била заменена с представата, че участниците в младежката работа са нещо като културен авангард. Методът на скаутите, комбиниран с романтизма на германските Прелетни птици, формирал прототипа на младежкото движение, което отговаряло на изискванията на възрастните, управляващи в държавата (както леви, така и десни!), църквите и училищата: еманципация, но в рамките на доминиращия социален ред. Педагозите възприели този модел на една от първите педагогически конференции през 1919 г. Политиците му дали статут на най-добра практика чрез стартирането на официалната политика за младежката работа през 1945 г.

Малко се знае за това как хората, вършили младежката работа, се справили с тези промени, но със сигурност от тогава нататък всички нови моменти в развитието на младежката работа се представяли като различни от идеалния модел за младежко движение с цел да демократизират неговия прекрасен дух. За да бъдат младежките движения по-достъпни за „тези, които най-много се нуждаят от демократична социализация“, аспектите от дискусията за младежката работа, които преди били елиминирани, сега постепенно се възстановявали, но по един много по-методичен начин.

Така участието в дебата за условията на труд или обучителната среда било заменено от едностранното адаптиране на младежката работа към изискванията на училището и трудовия пазар или от въпросите за общата превенция (мисленето в посока да правим нещата заедно!). Ние сякаш забравихме, че централно място в концепцията за младежко движение заема значителното стесняване на обхвата на младежката работа. В известен смисъл историята на младежката работа не е история на демократизацията, а на цивилизацията.

➔ Заключение

Един по-малко митологизиран и повече политизиран поглед върху историята на младежката работа открива възможности за изследвания, които надхвърлят стремежа за налагане на еманципаторски решения за едни сравнително непокорни групи. Подобен стремеж неизбежно води до заключения от типа „това, което ни трябва, е същото, но в по-големи количества“, както и до нарастващото формализиране на неформалното. Историческите изследвания наред с изследванията, базирани върху практиката на младежката работа, които хвърлят светлина върху гледната точка

на самите млади хора, трябва да спомогнат за изграждането на социално-педагогическата идентичност на младежката работа.

Еманципацията се запазва като основна концепция, но тя трябва да бъде преразгледана в светлината на подобни изследвания. През последните десетилетия младежкото движение действително успя да се еманципира от възрастните, църквата, училището и партийната политика, но в хода на този процес то още по-силно отхвърля младежите от работническата класа. Тази еманципация се опира върху съвременната концепция за еманципация, която на свой ред води началото си от кръстоносния поход в защита на морала, воден в 19 в. Този своеобразен кръстоносен поход е все още (или отново) жив – именно той свежда еманципацията до насърчаването посредством образование на индивидуалната социална мобилност в рамките на доминиращите социални отношения и баланс на силите. Отхвърлянето на социалния елемент в педагогиката е причината младежката работа, както и социалната работа като цяло да не постигат нещо повече от това да дадат власт на силните и да укротят уязвимите.

➔ Ползвана литература

Baizerman, M. (1996). "Youth work on the street. Community's moral compact with its young people". *Childhood*, Vol. 3: 157-65.

Banks, S. (1996). "Youth Work, Informal Education and Professionalisation: The issues in the 1990s". *Youth and Policy*, Vol. 54, No. 7: 28-39.

Bennet, A. (2008). "Mayor of London launches youth crime plan". *Children & Young People Now*, 3 November 2008.

Cammaer H., Buyck, L., Geeraert, A., Van Wolput, N., and Wauters, N. (1967). *Jeugdproblematiek. Tien jaar onderzoekswerk onder directie van Prof. A. Kriekemans*. Antwerpen: de Nederlandsche Boekhandel.

Cardijn, J. (1948). "Arbeidersapostolaat in het leven. Tweemaal drie lessen gegeven op de nationale studieweken voor gewestleiders" in J. Cardijn (ed.) *En nu vooruit! Merchtem:Kajottersbeweging*.

Collard, L. (1957). "De interdepartementale commissie voor de jeugd en de nationale Raad voor de Jeugd". *Volksopvoeding. Belgisch-Nederlands Tijdschrift voor sociaal-cultureel groepswerk*, Vol. 6, No. 6: 353-65.

Collignon, A. (2001). "Les jeunes gardes socialistes, ou la quête du graal révolutionnaire, 1930-1935" in R. Van Doorslaer e.a. (ed.) *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis/ Cahiers d'Histoire du Temps Present*, Vol. 8: 181-224.

Commission of the European Communities (2006). *Analysis of national reports submitted by the member states concerning information and*

participation for young people, COM (2006) 417. Brussels: European Commission.

Coussée, F. (2008). "Cardijn versus Baden-Powell: on the methodical turn of youth work" in R. Gilchrist (ed.) *Essays in the history of youth and community work*. Vol. 3. Leicester: Youth Work Press.

Davies, B. (1999a). *From Thatcherism to New Labour: a history of the Youth Service in England, Volume II: 1979-1999*. Leicester: Youth Work Press.

Davies, B. (1999b). *From voluntarism to welfare state: a history of the Youth Service in England, Volume 1: 1939-1979*. Leicester: Youth Work Press.

Depaepe, M. (2004). "Europa als voorwerp van historisch pedagogisch onderzoek" in M.

D'hoker and M. Depaepe (eds) *Op eigen vleugels. Liber Amoricum Prof. dr. An Hermans (459-470)*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Deshormes, P. (1953). *Qualificatie-criteria der jeugdorganisaties*. Brussels: Nationale Raad voor de Jeugd/Ministerie van Openbaar Onderwijs.

Dishion, T., McCord, J. and Poulin, F. (1999). "When interventions harm: peer-groups and problem behaviour". *American Psychologist*, Vol. 57, No. 9: 755-64.

Dworkin J., Larson, R. and Hansen, D. (2003). "Adolescents' accounts of growth experiences in youth activities". *Journal of Youth and Adolescence*, Vol. 32, No. 1: 17-26.

Eccles, J., Barber, B., Stone, M. and Hunt, J. (2003). "Extracurricular activities and adolescent development". *Journal of Social Issues*, Vol. 59, No. 4: 865-89.

Eggleston, J. (1976). *Adolescence and community: the Youth Service in Britain*. London: Edward Arnold.

France, A. and Wiles, P. (1997). "Dangerous futures: social exclusion and youth work in late modernity". *Social Policy and Administration*, Vol. 31, No. 5: 59-78

Fredricks, J. and Eccles, J. (2006). "Is extracurricular participation associated with beneficial outcomes? Concurrent and longitudinal relations". *Developmental Psychology*, Vol. 42, No. 4: 698-713.

Furlong A., Cartmel, F., Powney, J. and Hall, S. (1997). *Evaluating youth work with vulnerable young people*. Glasgow: Scottish Council for Research in Education.

Giesecke, H. (1964). "Was ist Jugendarbeit?" in W. Müller, H. Kentler, K. Mollenhauer and H. Giesecke (eds), *Was ist Jugendarbeit? Vier Versuche zu einer Theorie*. München: Juventa.

Giesecke, H. (1981). *Vom Wandervögel bis zur Hitlerjugend*. München: Juventa-Verlag.

Hart, R. (2006). "Participation in what? The changing boundaries of children's roles, responsibilities and opportunities." Paper presented at the Choice and Participation Conference, University of Sheffield, England, 4-6 July 2006.

Ingram, G. and Harris, J. (2005). "Defining good youth work" in R. Harrison and C. Wise (eds) *Working with young people*. London: Open University/Sage Publications, pp. 11-14.

Jarret, R., Sullivan, P. and Watkins, N. (2005). "Developing social capital through participation in organized youth programs: qualitative insights from three programs". *Journal of Community Psychology*, Vol. 33, No. 1: 41-55.

Jeal, T. (1990). *The boy-man: the life of Baden-Powell*. New York: William Morrow.

Jeffs, T. (1997). "Changing their ways: youth work and underclass theory" in R. McDonald (ed.) *Youth, the underclass and social exclusion*. London/New York: Routledge Falmer, pp. 153-66.

Jeffs, T. and Smith, M. (eds) (1987). *Youth work*. London: McMillan Education.

Jeffs, T. and Smith, M. (2005). *Informal education*. Nottingham: Educational Heretics Press.

Jenkinson, H. (2000). "Youth work in Ireland: the struggle for identity". *Irish Journal of Applied Social Studies*, Vol. 2, No. 2: 107-9.

Jephcott, P. (1954). *Some young people*. London: Allen & Unwin.

Laqueur, W. (1962). *Young Germany: a history of the German Youth Movement*. New York: Basic Books.

Larson, R. (1994). "Youth organisations, hobbies and sports as developmental contexts" in R. Silbereisen and E. Todt (eds) *Adolescence in context: the interplay of family, school, peers and work in adjustment*. New York: Springer Verlag, pp. 46-65.

Larson, R., Pearce, N., Sullivan, R. and Jarret, R. (2007). "Participation in youth programs as a catalyst for negotiation of family autonomy with connection". *Journal of Youth and Adolescence*, Vol. 36: 31-45.

Lewin, H.S. (1947). "The way of the Boy Scouts". *Journal of Educational Sociology*, Vol. 21, No. 3: 169-76.

Lister, R. (2000). "Strategies for social inclusion: promoting social cohesion or social justice?" in P. Askonas and A. Stewart (eds) *Social inclusion: possibilities and tensions*, Basingstoke: Macmillan.

Lorenz, W. (1999). "Social work and cultural politics: the paradox of German social pedagogy" in P. Chamberlayne, A. Cooper, R. Freeman and M. Rustin (eds) *Welfare and culture in Europe: towards a new paradigm in social policy*. London/Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, pp. 26-42.

Lorenz, W. (2001). "Social work responses to 'New Labour' in continental European

countries". *British Journal of Social Work*, Vol. 31: 595-609.

Lorenz, W. (2007). "Practising history: memory and contemporary professional practice". *International Social Work*, Vol. 50, No. 5: 597-612.

Loriaux F. and Rosart, F. (2002). "Les jeunes dans la Cité. L'association catholique de la jeunesse belge et l'engagement politique, 1919-1934" in F. Rosart and T. Scaillet (eds) *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique 1910-1940*. Louvain-la-Neuve: Bruylant Academia, pp. 209-38.

Mahoney, J., Schweder, A., and Stattin, H. (2002). "Structured after-school activities as a moderator of depressed mood for adolescents with detached relations to their parents". *Journal of Community Psychology*, Vol. 30: 69-86.

Mahoney, J., Stattin, H., and Lord, H. (2004). "Unstructured youth recreation centre participation and antisocial behaviour development: selection influences and the moderating role of antisocial peers". *International Journal of Behavioral Development*, Vol. 28: 553-60.

Müller, W., Kentler, H., Mollenhauer, K. and Giesecke, H. (1964) *Was ist Jugendarbeit? Vier Versuche zu einer Theorie*. München: Juventa.

Nörber, M. (2005). "Was ist Jugendarbeit? Eine aktuelle Auseinandersetzung mit den vier Versuchen zu einer 'Theorie der Jugendarbeit'". *Deutsche Jugend*, Vol. 53, No. 1: 26-34.

Peeters, K. (1963). "Licht en schaduw voor een algemeen jeugdbeleid". *De Maand*, Vol. 6, No. 5: 271-80.

Peeters, K. (1974). "Waar moet het naartoe met het jeugdbeleid van overheidswege in Vlaanderen?" *Jeugd en Samenleving*, Vol. 4, No. 11: 861-75.

Petrie, P., Boddy, J., Cameron, C., Wigfall, V. and Simon, A. (2006). *Working with children in care: European perspectives*. Berkshire/New York: Open University Press/Two Penn Plaza.

Rosenthal, M. (1986). *The character factory: Baden-Powell's Boy Scouts and the imperatives of empire*. New York: Pantheon Books.

Spence, J., Devanney, C. and Noonan, K. (2006). *Youth work: voices of practice*. Leicester: National Youth Agency.

Stein, J., Wood, E., Walker, J.A., Kimball, E., Outley, C. and Baizerman, M. (2005). "The Youth Development Leadership experience: transformative, reflective education for youthwork practitioners". *Child & Youth Care Forum*, Vol. 34, No. 4: 303-25.

Taylor, T. (1987). "Youth workers as character builders: constructing a socialist alternative" in T. Jeffs and M. Smith (eds) *Youth work*. London: Macmillan Education.

Tyldesley, M. (2006). "The German youth movement and National Socialism: some views from Britain". *Journal of Contemporary History*, Vol. 41, No. 1: 21-34.

Van der Bruggen, C. and Picalausa, L. (1946). "Belgian youth movements and problems". *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 247: 111-16.

Williamson, H. (1995). "At the crossroads: youth work in Wales". *Welsh Journal of Education*, Vol. 4, No. 2: 36-46.

Williamson, H. (1997). "Youth work and citizenship" in J. Bynner, L. Chisholm and A. Furlong (eds) *Youth, citizenship and social change in a European context*. Aldershot: Ashgate, pp. 196-213.

Williamson, H., and Middlemiss, R. (1999). "The emperor has no clothes: cycles of delusion in community interventions with 'disaffected' young men". *Youth and Policy*, Vol. 63: 13-25.

Wylie, T. (2001). "'Those that I guard I do not love': a memoir of HM Inspectorate and youth work in the Thatcher era" in R. Gilchrist, T. Jeffs and J. Spence (eds) *Essays in the history of community and youth work*. Leicester: Youth Work Press.

Young, K. (2006). *The art of youth work*. Lyme Regis, Dorset: Russell House Publishing.

Бърнард Дейвис

Предопределена от историята: младежката работа във Великобритания

→ Излагане на фактите

Един въпрос, повдиган многократно на семинара в Бланкенбърдж, изглежда намери широк отзвук сред много от участниците: „Защо работещите в младежката област не могат по-ясно и по-надеждно да определят с какво се занимават?“ Дадох си сметка, че не съм отделил специално място на този въпрос при подготовката на моето изложение, което бе (и все още е) изградено върху противоположното допускане, а именно: през изминалия век и половина в Англия – а може да се каже – изобщо във Великобритания – основните особености при работата с младите хора бяха формулирани и прецизирани до такава степен, че ни предоставят ясно очертана, макар и незавършена дефиниция за отделна професия, която сега наричаме „младежка работа“.

Че тази дефиниция е незавършена, се разбира от само себе си. При човешките начинания от този тип противоречията, споровете и

промените са постоянни характеристики, а продуктът неизбежно създава проблеми, предизвиква възражения и никога не е окончателен. Независимо от това моят прочит на миналото показва, че при продължаващия диалог сегашният проблем с дефиницията във Великобритания не е, че тя не съществува, нито, че не се приема от всички, включително (както ще видим) от младите хора.

По-скоро, както посочвам в последната част на това изложение, проблемът във Великобритания е, че дефиницията, която исторически е дълбоко вкоренена и широко приета, не е определението, което нашите най-влиятелни политици искат да чуят, а още по-малко пък да приложат. „Младежкият министър” в правителството Бевърли Хюз посочи това ясно през декември 2005 г.: „На първо място (младежката работа е свързана) по-скоро с дейностите, отколкото с неформалното образование. Съзидателните дейности, нещата, които ще помагат на младите хора да се забавляват през свободното си време... Бих искала да обърнем основно внимание именно на дейностите.” (цитирано по Barrett, 2005: 14-15).

За да проследя как за 200 години Великобритания е достигнала до тази официална позиция, в настоящото изложение, въпреки че не отделям еднакво внимание на всичко, изхождам от трите основни въпроса, поставени на семинара в Бланкенбърдж:

- Как исторически са се развили политиката за работа с младежта, педагогиката и методите?
- Каква роля са играли те при интегрирането на младите хора в обществото?
- Как в най-общ план младежката политика се справя с тази роля?

Моите отговори на тези въпроси се формират въз основа на мнението, че младежката работа е социален конструктор и неговото създаване трябва да се мисли в по-широк политически, икономически и социален контекст във връзка с условията, при които възниква. Този въпрос е важен за мен отчасти, понеже той предполага изрично изследване на историческите борби и събитията, които сами по себе си заслужават да бъдат осмислени. Тук обаче той има и друга стойност. Помага ни да посочим в критичен план как исторически понятието за младежка работа се е формирало във Великобритания и как в различна среда и под натиска на променящите се политическите приоритети политиките се опитват да стеснят и дори да изопачат това определение.

За да осветля тези аргументи, ще започна, отделяйки малко внимание на края на 18-и и началото на 19 в., като се съсредоточа върху борбите на работническата класа да създаде разгърната система за народно образование, в която, според мен, могат да бъдат разпознати някои характеристики

на младежката работа.

Към средата на 19 в. обаче тези борби до голяма степен са загубени, за да бъдат заместени от все по-добре приетите йерархични институции – най-вече училищата, спонсирани от църквата и държавата. В резултат на това през последните десетилетия на века, когато се сметнело, че подрастващите имат нужда от отдих и най-вече от групови форми на „усъвършенстване“ през свободното време, се смятало за разбиращо се от само себе си, че е необходимо младежко лидерство. Макар да не е популярно при възникването си, то също трябва да бъде осигурено, в този случай чрез редица благотворителни организации. Изследвам три основни периода в тази полуофициална (доминираща) история, като правя някои връзки между тях:

- В края на 19 в. и началото на 20 в., когато доброволните благотворителни усилия изграждат младежкото лидерство като специфична практика при младите хора.
- Годишите между 1939 и 1960, когато ангажиментът на държавата към младежката работа е осигурен и затвърден.
- Периодът след 1997 г., когато (поне в Англия) младежката работа бе сериозно променена и пренасочена, макар да не можем да кажем, че бе предефинирана от неолибералните социални принципи на правителствата на „новите лейбъристи“, ръководени от Тони Блър и Гордън Браун.

Този доста схематичен подход носи някои явни рискове, най-вече защото отделя твърде малко внимание на сложността и противоречията в историческия процес. Не на последно място е факт, че във всяка от четирите държави в Обединеното кралство младежката работа е създала различни политически рамки и траектории. Това личи все по-ясно през втората половина на 20 в., особено след делегирането на власт на Шотландия, Уелс и Северна Ирландия през 90-те. Ще се опитам да изведа някои основни особености, общи за четирите страни за периода преди тези промени. След 60-те години насочвам вниманието си основно към Англия.

➔ Предистория на младежката работа

Движение за народно образование

Началото на младежката работа и политика във Великобритания може да се проследи назад във времето до средата и края на 19 в., до създаването на множество благотворителни организации, които предоставят (обикновено по отделно) съоръжения, които се ползват през свободното време от момчета и млади мъже и от момичета и млади жени.

Но половин век преди тези събития – през периода, обхващащ ранните етапи на индустриалната революция във Великобритания и класовите борби, които тя предизвиква – младежката работа, според мен, отдавна заслужава повече внимание, отколкото обикновено ѝ отделяме. Въпреки че сега вероятно има по-съвременни изследвания, първоначално интересът ми бе предизвикан от запознаването с работата (през 70-те и 80-те години на 20 в.) на нефункциониращия понастоящем, старомоден и прекалено лесно забравен Център за съвременни културни изследвания в Бирмингамския университет.

За мен основният стимул дойде от историческите проучвания и от написаното от Ричард Джонсън. Макар и несъзнателно, те съдържаха любопитни намеци за по-ранни алтернативни, макар и едва очертани, форми на младежка работа, скрити в движенията за народно образование, които той описва. След като претърпяват неуспех, те остават скрити и от историята. Някои от нашите най-мащабни спорове в Бланкенбърдж, особено относно влиянието на младежките (и по-широки) политически движения върху младежката работа в определени европейски държави, очертаха поне предварителните констатации в тази посока. Тук те изглеждат дори още по на място. Други историци са посочили пионерите на съвременната британска младежка работа през този ранен период – най-вече мрежата от неделни училища за децата от работническата класа, които са създадени от Робърт Рейкес, Хана Мор и нейната сестра в края на 18 в. (вж. за примери Smith, 2002).

През 1844 г. неколцина млади мъже от средната класа основават обединението, което се смята за първата национална доброволческа младежка организация „Християнска асоциация на младите хора“ (Young Men's Christian Association - YMCA). Тя декларира, че нейната цел е да „обединява и насочва усилията на (други) млади християни и да подпомага духовното благоденствие на своите членове в различните области на всекидневния живот“.

Това, което описва Джонсън обаче, е нещо съвсем различно. За разлика от инициативите на Рейкес и Мор то не се прави за „доброто“ на хората от работническата класа, а от и за самите работници. Например Джонсън (1976, 1977) разглежда подробно и критично „откриването на местните образователни традиции“, които, както той посочва, действат от края на 18 в. до разпускането на християнското движение в края на 40-те години на 19 в. (вж. също Harrison, 1961; Silver, 1965; Simon, 1972) Въпреки че в резултат, заключава Джонсън, се формира не система, а по-скоро мрежа – или движение? – независимо от всичко то довежда до „заместваща стратегия“, чрез която по три основни начина „те се справят сами“. Първият е да критикуват постоянно всички „предоставени“ (или „благотворителни“)

форми на образование – особено създаваните тогава форми на обучение, но също и институциите за възрастни от работническата класа. Критиката обхваща и ролята на държавата, която се възприема като инструмент на работодателите капиталисти, включително нейната първа намеса в образованието на децата на работническата класа през 30-те години на 19 в.

Втората особеност на стратегията, както е описана от Джонсън, е „алтернативен набор от образователни цели“, включително „алтернативни определения за „наистина полезни знания“, от които се нуждаят хората от работническата класа не само на битово ниво, но и за да променят радикално неравенството и несправедливостта в обществото.

На трето място Джонсън посочва „жизненото и разнообразно образование“. То се осъществява чрез широко разпространение на радикалната преса и други печатни материали, чрез неделните светски училища и „залите за наука“ и, както предполага Джонсън, чрез поне частичната подривна дейност на осигурените от държавата институции, например институтите по механика²³. Методите на това образование предполагат също обучение с помощта на „местни органи“ и „знаещия приятел, роднина или съсед“.

Младежка работа – да или не?

Това, което описва Джонсън, е активност от низините към върховете на местно ниво, създадена от работническата класа въз основа на самопомощ и самоорганизация. Поради това ясно се виждат някои значителни и в действителност фундаментални разлики с младежката работа, която днес познаваме – както в целта, така и в педагогиката. От една страна, тъй като тези образователни дейности са се смятали за важен елемент при създаването и поддържането на класова солидарност, груповото действие е било много повече от средство за постигане на някакви цели. Различните видове за саморазвитие на личността, които така силно доминират осигуряването на образование в наши дни, са се ценели със сигурност. Колективното ангажиране с работата и съвместното постигане на общото благо с право е важен и желан резултат.

На второ място се предполага, че като съществен елемент в това търсене на солидарност предлаганото образование, макар без съмнение да включва младите хора, трябва да обхваща всички поколения. Трето, при това образование „практичността и либерализмът не се разглеждат като несъвместими“ (както днес се приема от много ‘академични учени’), не на последно място защото социалният анализ и социалната дейност (теория

23. Институтите по механика възникват в началото на 19 век. Тяхната цел е образование на цялото възрастно население предимно в областта на науката и техниката. Лекциите за центробежните помпи са посещавани от стотици работници, бел. прев.

и практика) се смятат за неделими и важни при справяне с изморителния всекидневен труд в обществото.

Независимо от тези различия и без да се надценява и обгръща с романтичен ореол постигнатото, в осъществяването на практика образование могат да се открият елементи от педагогиката и методите на младежката работа, така както в момента се възприемат те във Великобритания. Това, което Джонсън описва като „разумно поведение на възрастните спрямо децата”, отразява дългогодишното мнение, че в младежката работа възрастните се стремят към уважително отношение от страна на младите хора, а не се опитват да властват над тях и да се държат пренебрежително заради това, че те „не са напълно завършени”. Това е също така практика, базирана на учене чрез трупане на опит, която набляга „върху активността на самото дете”.

По-голяма част от това обучение, както видяхме, се формира при неформално образование, чрез груповия опит и общуване. Нещо повече, тъй като е създадено изрично с цел да предизвика социална промяна, то е замислено изначално (а не като външно наложен предмет в учебния план) като форма на гражданско образование. В него откриваме организирани форми на участие на обучаваните и стремеж към овластяване. На този фон съвременните версии във Великобритания изглеждат блудкави и манипулативни.

Въпреки че подобни твърдения могат да се изкажат твърде плахо – някои даже могат да ги сметнат за плод на въображението – за мен извършването на спекулативно изследване от този тип е важно поради една по-основна причина. То ни напомня, че останалите неформални и действително не (или едва) институционализирани форми на образование са се смятали не само за възможни в миналото, но действително са се осъществявали. Младежката работа, с която се занимавам в останалата част от това изложение, трябва да се смята най-вече за социален конструкт – продукт на компромис между интензивни междуличностни и междугрупови процеси и конфликти с дълбоки исторически корени.

От народно до предоставено от държавата

По-късните варианти на местната образователна традиция, описани от Джонсън, бяха открити например в независимото движение за образование на възрастни от работническата класа в първите десетилетия на 20 в. (Phillips and Putnam, 1980). При други обстоятелства тази традиция се възобновява отново във Великобритания през 70-те и 80-те години на 20 в., когато общностите на чернокожите се стремят да осигурят образование на местно ниво (включително младежка работа) за своите младежи. Забележително е обаче, че като ехо от изследваните от Джонсън събития

в образователното движение в края на 80-те много от тези черни активисти-пионери “решават, че имат нужда от финансова помощ, професии и позиции в комитетите, които ще им дадат възможност да се приближат до новото място за борба – местното управление” (Shukra 2007).

След поражението на чартизма²⁴ в края на 40-те години на 19 в. традицията за народно образование отслабва значително и почти напълно изчезва. Организираната до този момент дейност на работническата класа смекчава отношението си към държавата и предоставяните от нея възможности и все по-често съсредоточава усилията си върху получаването на достъп до съответните институции и подобренията в тях, в това число и в тези, които осигуряват образование.

Това включване е обвързано с нарастващата решимост на управляващата класа да наложи твърд контрол в тази важна образователна област и особено чрез училището да се превърне в главния доставчик на тези услуги за работническите класи. Както показват усилията на Рейкес и Мор, това не е нов подход. Но от 30-те години на 19 в. основните благотворителни и държавни образователни институции лансират нещо много по-радикално, което отново разбунва духовете на съвременниците през 21 в., когато управляващите Великобритания са обсебени от младите хора в NEET²⁵ (т.е. извън системата на образованието, заетостта и обучението). Тези инициативи, които в една по-ранна статия Джонсън описва като

изключително амбициозен опит да се определят чрез подходящи образователни средства моделите в мисленето, чувствата и поведението на работническата класа... (предназначени) да създадат нова раса работници – достойни за уважение, радостни, работещи усилено, лоялни, миролюбиви и религиозни”; (Johnson, 1970: 119).

Това е стремежът, подкрепен от нарастващата ангажираност на работническата класа с предоставеното от държавата, който от средата на 19 в. на практика задушава всяка възможност работническата класа да поддържа определени форми на младежка работа на местно ниво, както и подобни образователни начинания. Както посочва Е. Дж. Уруик, заместник-директор на институцията за бедни “Тойнби хол” в Лондон в първите години на 20 в., неговите съвременници са смятали, че:

децата на бедните следват пътя, по който ги водят. „По-добрите” сред тях са техни лидери и техният житейски пример определя пътя”. (цитирано по Gillis, 1974: 140).

В тази предоставена от държавата образователната философия и институционални форми, създадени въз основата на възгледите и амбициите

24. работническо движение в Англия 1836-48г - бел. прев.

25. англ. NEET (not in education, employment or training), бел. прев.

на управляващата класа, трябва да търсим произхода на доминиращите версии на “младежка работа”, които се установяват във Великобритания през следващите 150 години.

➔ Проправяне на пътя на предоставената от държавата младежка работа

Нови предизвикателства, нови отговорности

Едва в края на 19 в. новите социални и икономически условия водят до разпространението на тази практика в цяла Великобритания. До тогава, убедени са коментаторите, тези промени изправят младежта на нацията пред нови и мъчителни предизвикателства, а властващите и управляващите пред нови отговорности. През този период преминаващите през новооткритата (или новосъздадена?) фаза в житейския цикъл - юношеството, се разглеждат като нуждаещи се от част от защитата и отглеждането, които важат за децата.

Възникват някои предизвикателства на местно ниво. Тъй като търсенето на неквалифициран (особено детски) труд намалява, все повече млади хора не ходят нито на училище, нито на работа. Там, където развъртащите търговски обекти като „кръчми” и „представленията за по едно пени” (популярната версия на мюзикхола) не запълват тази нова празнота в свободното време, „остава улицата и само улицата”. Тя предлага готови възможности за младежите и им позволява да се отдадат на едно от основните забавления – хазарта (Russell and Rigby, 1908: 10-11).

Младите хора в страната се тестват и в международен план. В един по-ранен вариант на глобализацията Великобритания, която през този период вече не може да бъде безспорната фабрика на света, се опитва да издигне своята политическа и икономическа позиция, като се заема да възстанови имперската си мисия. Готови ли са младите хора да понесат този товар? От какви допълнителни насоки и подкрепа имат нужда, за да са сигурни, че ще се справят? Младежката работа във вида, в който я познаваме днес, се формира отчасти в отговор на това национално търсене на себе си.

Но кой трябва и кой би могъл да поеме тези нововъзникващи отговорности? Прагматичните и често прекомерни компромиси с принципите *laissez-faire*²⁶, които до голяма степен формират облика на Викторианска Англия, са вече направени – например, за да осигурят обществено здравеопазване и начално образование на цялото население. Въпреки това в края на 19 в. и през първите десетилетия на 20 в. държавата си остава в най-добрия случай неканен натрапник в личните и публични сфери от

26. Фр., ненамеса в частните инициативи (от страна на правителството), бел. прев.

живота на хората. Поради това очевидно никога не е разглеждана ролята на държавата, която трябва да задоволи новоустановените нужди на младите хора за прекарване на свободното време. От само себе си се разбира, че това са „области, в които се организират клубове на доброволни начала” (Bergu, 1919: 96), задача за „мислещи хора, които смятат, че трябва да се направи нещо” (Russell and Rigby, 1908: 12), за тези, които осъзнават какво „им е дарила тяхната по-щастлива съдба при съответните обстоятелства” (Booton, 1985: 14), такива, които са „облагодетелствани от съдбата” и поради това „чувстват, че по някакъв начин дейността е наш дълг” (Schill, 1935: 5).

Като резултат в началото на 20 в. се създава мрежа от местни независими момчешки и момичешки клубове в цяла Великобритания. От 80-те години на 19 в. под влияние на Уилям Смит се провеждат военни бригади за момчетата и момичетата. След 1990 г. тяхната дейност често се допълва и подкрепя от бой скаутите на Баден-Пауъл, а по-късно и от „Момичетата-водачи” (Girl Guides)²⁷. С времето взаимно започват да търсят подкрепа, като създават редица местни, регионални и национални асоциации и федерации. Мъжете и жените, които участват в тези клубове, „батальони” и „войски”, никога не ги разглеждат като универсални. Всъщност те постоянно се терзаят, че:

нито една от тези организации – дори клубът на момчетата, който е създаден почти само за момчешки забавления – не успява да привлече повечето момчета от тази (работническата) класа. И момчетата, които идват, са точно тези, които най-малко се нуждаят от клуба” (Freeman, 1914:129).

От самото начало тези нови институции явно се опитват да правят подбор – или с жаргона на сегашната социална политика във Великобритания – да определят „целевата група”. Те са предназначени главно за “момчетата от фабриката” и „работещите момичета” – в областта Ардуик на Манчестър например, „за тези, които трябва да прекарат живота си в бедняшките и мизерни покрайнини и бедните квартали на нашия град” (Schill, 1935:5)²⁸.

Мотиви и цели

През този ранен период пионерите не говорят за младежка работа. Те търсят „младежко лидерство” – термин, избран нарочно, за да изрази ясно съответното намерение. Всъщност най-често езикът, с който се изразяват тези намерения, е открит и недвусмислен – нещо, което днес сме загубили или (по-вероятно) съзнателно сме изоставили. Тук няма

27. Младежка организация, подобна на скаутската – бел. прев.

28. От Библията, книгата на Исус Навиев, тежък труд на най-ниското стъпало в обществото, бел.прев.

уклончиви приказки за „лишените“, „онеправданите“, „с ограничени възможности“, или „изключените от обществото“. „Бедните“ са наистина бедните, „ниските съсловия“ – ниските съсловия.

Още повече, че целите, които си поставят тогава, макар и, както винаги, осъществявани чрез противоречиви влияния и импулси, все още отразяват един по-ранен и твърде амбициозен ангажимент, определен от Джонсън като „морализиране“ на цяла класа. Някои от тях са насочени основно към усъвършенстване – „да ги образуваме по други начини, а не с учене от книги“ (цитирано по Booton, 1985: 32). Макар това да включва насърчаване и подкрепа на младите хора, както и стремеж да придобият „по-стабилни“ умения (особено за отдих и възстановяване), то е свързано и с това, което днес бихме нарекли „меки“ личностни и социални умения – пренасяне на духа от държавното училище сред масите“ (Bergu, 1919: 9); с това, което основателите на клуба на работещите момчета „Св. Кристофър“ в началото на деветнадесети век наричат „по-добър тон“ и „добра форма“ (цитирано по Booton, 1985: 14).

Тези широкомащабни цели се ограничават от гледната точка и ограниченията на пола, които се смятат за строго установени. Така основната цел на момчешкия клуб „Опъншоу“, основан в Манчестър през 1888 г., е стремежът да „се насърчава мъжествеността от най-висша класа“ (Flint, 1948: 8), докато за Мод Стенли – иноваторка и лидерка на момичешки клуб през 90-те години на 19 в., е важно следното:

ние ще дадем на работещото момиче възможност да оказва влияние върху своя любим, своя съпруг, своите синове. Това значително ще усъвършенства и издигне нейното поколение. Жените от него ще бъдат нещо повече от секачи на дърва и носачи на вода (вж. Booton, 1985: 51).

Както показват редица приведени по-горе цитати, тази дейност е част от по-широкомащабното движение за спасяване на децата, известно през този период. Някои от намесите са били специално, дори ревностно ангажирани да спасят децата от този тежък физически труд и експлоатацията на работодателите капиталисти. Както посочи Валтер Лоренц в своята програмна реч пред семинара в Бленкенбърдж, това тласка някои от стълбовете на съответната общност, вероятно независимо от тяхното желание, към определи форми на политическа активност, макар че те рядко отпрат пряко предизвикателство към самата система.

В контекста на прекарване на свободното време много голяма част от дейността на новите лидери е свързана с предпазване от евентуални опасности, които дебнат в бита на младите хора и в ежедневието им социален живот. Една от най-влиятелните жени – пионери - Лили Монтегю, например казва ясно:

нашите танци са на нивото на тези в долнопробните, свитни зали, където момичетата ходят на вечеринки за по шест пени ...и където компанията е твърде отблъскваща” (Montagu, 1954: 78-9).

По подобен начин се изказват и основателите на клуба за млади момчета „Оупъншоу”:

Никой няма да оспори ужасната липса на съоръжения сега, когато младите мъже и момчетата могат да прекарват свободните си часове по полезен начин, като се подготвят за достойно гражданство” (Flint, 1948: 7).

Още повече, тъй като много от тези дейности се възприемат като порочни, неморални, всъщност направо греховни, подкрепата на всички тези усилия е неприкрито и неоправдано повторно покръстване – открит ангажимент, изразен от основателите на клуба на работещите момчета „Св. Кристофър”: „да помагаме (на младите) да научат, че службата на бога е най-висша служба” (цитирано в по Booton, 1985: 14); или, както посочват основателите на клуба на младите момчета Оупъншоу, „да им помогнем да бъдат християни в живота, понеже така се назовават” (Flint, 1948: 8).

Пионерите обаче не се ръководят само от алтруистични намерения. Тук действат и множество собствени интереси, често свързани със страхове, които датират още от началото на индустриализацията в Англия. Някои от тях се усещат остро и много лично. Например, гледната точка на един коментатор от 70-те години на 19 в.:

„Ако английската църква не се заеме с масите, масите ще се заемат с нас” (цитирано по Davies and Gibson, 1967: 38).

Три десетилетия по-късно журналистът и историкът Мастерман повтаря като ехо някои от тези тревоги:

Управляващата класа се ужасява от вълненията в населените градове, от нова сила експлозия, предопределена някой ден да превърне в руини целия желан от тях социален ред. (цитирано по Davies and Gibson, 1967: 35).

Още повече, че по това време масите наистина се опитват да подкопаят самата система. Те се организират в профсъюзи и политическа партия, които се застъпват за социалистическо решение на техните недоволства. Понякога, според властващите, те са склонни да дестабилизируют този желан социален ред. Както е смятал влиятелният защитник на младежкото лидерство Баден-Пауъл: „не бива да храним прекомерни надежди, че скаутското движение ще помогне много за окончателно разрешаване на класовите различия”; (цитирано по Davies and Gibson, 1967: 38). За него е изключително важно да се поддържа и укрепва както вътрешното единство на Англия, така и нейната широкомащабна имперска мисия:

Помнете, бедни и богати, родени в дворец или в колиба, всички вие най-напред сте британци и трябва да пазите Великобритания от външни врагове. Застанете рамо до рамо, за да успеете. Разединението между вас вреди на вашата държава. Трябва да пренебрегнете различията си” (цитирано по Springhall, 1977: 59).

Всички ние трябва да бъдем тухли в стената на велика сграда – Британската империя”. (цитирано по Springhall, 1977: 15).

Определяне и създаване на характерна практика

Когато работят с тези, които днес бихме нарекли трудна група клиенти, първите спонсори си поставят твърде разтегливи цели. За да се справят с това предизвикателство, те действат предимно интуитивно, прагматично, разчитат в значителна степен на принципа „проба-грешка”. Голяма част от инициативите са мимолетни – изгубени далеч в историята. Въпреки това младежкото лидерство съвсем не е едва възникващ, случаен или неизбежен безличен процес. То си проправя път още през 60-те и 70-те години на 19 в., а през 20 в. век е разработено и изградено върху: съзнателен анализ на потребностите и особеностите на групата, която трябва да бъде привлечена; обучение чрез опит при извършване на съответната дейност; създаване на малка по обем, но значима литература, чрез която този опит се разпространява в по-широк мащаб. Изградено по този начин, младежкото лидерство не е несериозно начинание – нито преходен каприз. От самото начало то е усилие, което, макар и допълвано и усъвършенствано през следващия век и половина, изминава дълъг път, за да достигне до определянето на основните характеристики при работата с млади хора, които го отличават от останалите подходи.

Какви са тези основни характеристики? Тъй като съществува определена представа как работата трябва да започне и протече, важно място заема схващането, че младежите трябва сами да решат да дойдат и да участват:

Най-напред момчетата трябва да бъдат убедени да дойдат...(Russell and Rigby, 1908, 18).

Няма смисъл да каним момичета, които не познаваме: те няма да дойдат; те се отнасят с недоверие към подобни покани и от срамежливост няма да отидат на непознато място. (Maude Stanley, 1890: 57).

Задължителната програма не отговаря на методите в клуба на момчетата (Henriques, 1934: 7).

Фактът, че младите хора участват доброволно, има основно – вероятно определящо - значение за по-нататъшните идеи и планове на пионерите. Особено тяхната решимост да образуват младите хора в най-широк смисъл - не само да ги издигнат над техните интереси и дейности, но също и над ценностите, вярата и навиците, които носят със себе си. Това означава, че те трябва постоянно и конструктивно да реагират на действителността.

Те многократно го доказват, като приемат и се отнасят положително към исканията на младите хора, че през свободно си време - толкова ценно за тях, те трябва да имат възможност да разпуснат, да излязат с приятели и да правят това, което харесват:

първата цел е отдихът... движещата сила, която събира членовете в клуба... Втората цел можем да наречем образование... Първата цел води към втората"... (Russell and Rigby, 1908: 19).

Повечето клубове превръщат забавленията и спорта в основно занимание на своята организация. И правилно, понеже иначе момчетата, които са уморени след работа, няма да ги посещават. (Freeman, 1914: 129).

При организирането на тази дейност още в ранните години работещите с младите хора подчертават това, което сега бихме нарекли личен подход - необходимостта да се срещнат и ангажират с младежите като с хора, т.е. като с индивиди:

да знаеш какво е необходимо за момчето не е същото като да познаваш момчето." (Henriques, 1934: 51-2), /подчертаването е на автора/

В подкрепа на това те се стремят да изградят отношения, които показват уважение към младите хора; както казват основателите на момчешкия клуб „Св. Кристофър": „срещаме се и общуваме с тях свободно".

Всеки, който помага в клуб за момичета, трябва да се отнася приятелски и да храни приятелски чувства в сърцето си." (Stanley, 1980: 56).

Рано е възприета и представата за това, което днес във Великобритания наричаме "участие".

Някои момчешки клубове разчитат в значителна степен на принципа на самоуправлението." (Russell and Rigby, 1908: 85).

„...това е верният принцип - когато момчетата достигат благоразумна възраст, те трябва да започнат да носят отговорност за доброто на клуба ... по-големите трябва да имат собствен комитет и да следят за работата." (Schill, 1935: 52, 54).

И накрая младежката работа се изгражда въз основа на признаване на младежките приятелски групи като важни и ценни за младите хора и като потенциална среда, чрез която те да бъдат ангажирани и за бъдеща работа – „където момчето усвоява ценни навици от общуването си с други юноши." (Freeman, 1914: 129).

Истинските приятели по принцип имат силно желание и настояват да бъдат засядно. Често се случва някое момче да откаже да участва в клуба, ако не поканят и приятеля му. (Henriques, 1934: 46).

Наистина за Уруик „уличната банда в някакъв смисъл е училището за бедните” (Gillis, 1974: 63).

Разберете улицата и ще държите ключа към много загадки за социалния морал. Това ни помага да обясним как повечето момчета и момичета, за които у дома правят толкова малко и за които училището има много малка възможност да направи нещо, въпреки всичко стават порядъчни и уважавани граждани.” (Цитирано по Gillis, 1974: 64).

Макар разпръснати неравномерно в писмените свидетелства и анализи на опитите, правени по онова време, това са характерните особености на младежкото лидерство, които се повтарят постоянно – доброволно присъствие, обучение чрез действие през свободното време; съсредоточаване върху индивида; лично отношение към него (или нея) и към групата на неговите (или нейните връстници). Този подход насърчава участието. Натрупани през десетилетията, тези характерни черти създават особена практика, която се предава и постепенно се утвърждава и развива от последващите поколения младежки лидери и техните застъпници.

➔ Държавата протяга ръка

Малки препъни камъчета

Продължава да се смята за напълно естествено, че тази дейност се развива и финансира чрез благотворителност. В резултат през 20 век в младежката работа във Великобритания няма обща национална политическа рамка. В тази област продължават да доминират доброволческите организации, защитаващи пламенно своята независимост. Те трябва да се справят със силната конкуренция и действат обикновено въз основа на свои собствени ясни философски и организационни принципи. Единствената политика, която съществува във Великобритания, е тяхната политика. Основното, което ги обединява, е недоверието към държавата.

Не че държавата е напълно пасивна през първата половина на 20 в. Въпреки непоследователността и липсата на постоянство, правителствата се опитват да се справят с негативното въздействие на войната (през 1914-18 г.) върху младите хора, най-вече като съгласуват на местно ниво дейностите на младежките доброволчески организации. По-важното е, че през тези десетилетия се променя общата политическа обстановка. Отново се появява натиск от низините, за да принуди държавата да поеме по-голяма отговорност за облекчаване на най-лошите експесии в капитализма.

Работническото движение чрез един от основните си компоненти – профсъюзите, демонстрира слаба заинтересованост към нещо толкова периферно като младежката работа. Неговата загриженост е съсредоточена основно върху условията на труд. На по-прагматично ниво цялото

население и неговите икономически и социални институции трябва да бъдат мобилизирани, за да се сражават през двете световни войни, а после да се заемат с огромното следвоенно възстановяване.

Около 40-те години на 20 в. широко разпространеното отношение към намесата на държавата значително се променя. Това кара правителствата да се намесят в области, които преди са били извън техния обсег. Ясен знак за промяна в обстановката е фактът, че през 1936 г. повечето национални доброволчески младежки организации създават „постоянна конференция“ със свободна структура като минимална колективна самозащита срещу „намесата“ на правителството.

През тези години младежта на нацията продължава да е основен обект на внимание и загриженост. Все по-често правителствата си блъскат главите над въпроса до каква степен младите хора са годни и мотивирани да защитават своята държава, как да им осигурим насоки и да наложим дисциплина, докато бащите им се сражават. Във Великобритания предписанията за действията на държавата през този период са описвани постоянно чрез предупредителните препратки към монолитните (и много небритански) младежки движения в нацистка Германия и комунистическа Русия. Независимо от това към тридесетте години на 20 в. пред заплахата от нова война се приема, че е необходима известна намеса от страна на държавата, за да бъде работата на младежките лидери уместна и ефективна. Това се изразява в новите правомощия, дадени на местните власти да плащат за младежки съоръжения в годините преди Втората световна война.

От военновременен ентузиазъм към аскетизъм

Истинското скъсване с държавата се извършва след началото на войната. Първата серия от множеството циркулярни писма и политически заявления на правителството се появява през 1939 г. и 1940 г. През 1942 г. всички 16- и 17-годишни юноши са задължени да се регистрират в местния отдел на Министерството на труда, отчасти „за да се създадат контакти между тях и младежката служба“, а не – подчертава циркулярното писмо – „да бъдат принудени да се включат в младежките организации“ (Съвет по образованието/ шотландска служба за образование, 1943: параграф 1).

Основните клаузи са очертани по-ясно в радикалния Закон за образованието, който е приет през 1944 г. Той налага на местните власти да подпират – макар че не е задължително сами да ги предоставят – „занимания през свободното време“ и „съоръжения за отдих“ на младите хора. Така след войната във Великобритания е формално изградена „Младежка служба“, която предоставя услуги на местно ниво в партньорство с доброволчески организации, но ползва ресурси от централната власт. Последната я наблюдава и понякога дори предлага насоки за работа.

Макар че някои от ангажиментите на местната общност остават силни, забележителното партньорство между местните доброволчески организации и местните власти често се сблъсква с трудности и е неефективно. Всъщност, тъй като старомодните британски класови сноби трябва да работят, за мнозина от участниците това едва ли е изглеждало като партньорство. Както отзивчивият директор по образованието в Дербишир, Джак Лонглад, коментира през 1951 г. – от една страна, за мнозина благотворителни спонсори:

[тъй като] местните власти по традиция са част от обслужващия персонал, техните несимпатични бюрократи предизвикват огромно недоверие, когато се занимават с това деликатно и езотерично тайнство - младежкото лидерство. (Ashbridge Conference report, 1951: 32)

От друга страна, той си спомня:

Някои от директорите в образованието – по-старомодни – които вероятно са били държавни служители тук или там, бяха смаяни, когато им казаха, че трябва да създадат услуги, които се отличават с такава неопределеност, без задължителни санкции и служебни лица, които да ходят в училище. (Ashbridge Conference report, 1951: 33)

Ангажиментът на централната власт към младежката работа не трае дълго. Когато официалната политика поема като задължение да принуди младите хора да посещават поне вечерни занятия до навършване на 18 г., се надигат силни гласове, които започват да се питат дали Младежката служба не е просто непотребна прищявка. Тези съмнения намират подкрепа в суровите финансови ограничения, които през по-голямата част от 50-те години на 20 в. изсмукват военновременния ентузиазъм на държавата за работа с младите хора. Всъщност по-късно се формира целенасочената, но недекларирана политика на правителството до края на десетилетието „да не подкрепя финансово Младежката служба” (Labour Party, 1959: 19).

Под натиск при лобирание от страна на среди, свързани със самата служба, министрите и техните държавни служители започват да преосмислят тази позиция. Те вероятно стигат до заключението, че ако службата трябва да бъде законово уредена и подпомогната с държавни средства, е необходима радикална промяна, (не на последно място) и за да се противопоставят на тези вкоренени и остарели нагласи от доброволческия сектор, подчертани от Лонглад. В резултат през 1958 г., лейди Албемарл е назначена временно за председател на комитета, за да оглави извършването на независим преглед на службата.

→ Ефектът Албемарл

Създаване на държавна политическа рамка

Когато комитетът докладва през 1960 г., става ясно, че препоръките му са внимателно подбрани и сведени до това, което лейди Албемарл смята, че правителството би приело. В резултат докладът е приет без забележки от министъра на образованието в деня, в който се появява, включително предложението за национална политическа рамка за младежка служба, която посочва като задача на местните власти „...да определят политиката в своите области...и да се уверят, че са подsigурени подходящи и разнообразни съоръжения.“, въпреки че все още е казано ясно „при консултации с доброволческите органи“ (параграф 160). Засилва се ролята на централната власт, особено във връзка с необходимостта „да осигури изпълнението от страна на местните власти на задълженията в областта на образованието, наложени им от Закона за образованието, приет през 1944 г. (параграф 155). Това е меко, макар често безрезултатно напомняне на местните съвети какво би трябвало да подsigуряват по закон в своята област.

Комитетът насърчава процеса на професионализацията на тези, които все още се разглеждат като „младежки лидери“. Той препоръчва през следващите пет години – които в последствие са удължени до десет – да се организира специализиран едногодишен обучителен курс, който да подготвя професионално 140 нови младежки работници годишно. Трябва да се подsigурят допълнителни ресурси за наемане на персонал на пълен работен ден и да се създаде национално признат механизъм за определяне на заплатите на младежките служители и условията на работа. Представени в комбинация, тези нововъведения предизвикват изключително остър дебат през следващото десетилетие по въпроса дали доброволческата работа, която (както видяхме) във Великобритания исторически е била основният начин за младежко лидерство, би могла да оцелее при тази яростна атака, претендираща за професионализация.

Отклик на поколението на тийнейджърите: ценности

Като оставим настрана тези структурни промени, докладът дава на правителството и, разбира се, на мнозина от историческите спонсори на младежката работа, повече от това, за което са мечтали. Независимо от насилственото напомняне чрез безредиците по улиците на Лондон и Нотингам през 1958 г.²⁹, комитетът успява да предложи само объркан отговор и заобиколен коментар (параграф 74) на една от социалните

26. Расови безредици – стълкновения между местни бели и емигранти от Индия и Карибите. Имало е много убити – предимно бели. бел. прев.

промени с най-големи последиствия, която вече се извършва във Великобритания – често нежелания преход към общество с различни раси.

Въпреки това редица членове на комитета доказват своята остра чувствителност към други важни социални и културни промени през този период. Те обръщат внимание на отправените предизвикателства към дълбоко вкоренените класови нагласи – особено британското разграничаване на „по-възрастните и по-добрите“ от по-младото поколение на „тийнейджърите“ с нарастващи доходи и потребителска мощ. Когато през 2004 г. отправя поглед назад към това, което през 1962 г. на 21-годишна възраст го подтиква да напише своята автобиография, Рей Гослинг – автор на широко публикувания алтернативен младежки проект в Лейцестър в началото на 60-те години на 20 в. – живо долавя настроението на мнозина (разбира се, не на всички) от своето поколение по това време:

Ние казахме НЕ и действяхме като отрицание, което тръгваше, за да промени света, и успяхме. Аз го направих. Нашите хора го направиха. Нашето поколение го направи.... Тогава ние/аз казахме НЕ на семейството, на миналото, църквата, религията, традицията, работата от девет до пет като суровина за фабриките; казахме НЕ на Господ, на викария и на собствеността. (Gosling, 2004: ix-x).

Две години преди да се появи биографията на Гослинг, макар с много по-предпазливи думи, докладът на Албемарл представя подобно обяснение за своите усилия да съдейства за промени, които да доведат до адаптиране на ценностите и целите в младежката работа. В доклада се заявява безкомпромисно:

Начинът, по който (младежката служба) осъществява целите си, е погрешен. Днес у много млади хора обсъждането на „духовните ценности“ и „християнските ценности“ поражда най-вече съмнение.

Членовете на комитета са поразени, продължава докладът:

от големия брой случаи в представените пред нас факти, при които думи като посочените по-долу са използвани, сякаш са общоприета разменна валута: „служба“, „посвещаване“, отдаденост“, „лидерство“, „изграждане на характера“ (курсив мой – бел. авт.).

Авторите достигат до заключението, че:

Тези отделни думи сега не са свързани с реалностите в живота, така както ги виждат повечето млади хора: „те не говорят за тяхното състояние“. (Albemarle Report, 1960: paras. 143, 145; курсивът принадлежи на авторите на доклада).

Комитетът ясно показва своята загриженост, че отправяйки тези критики, може да бъде разбран неправилно. По този начин той подчертава някак неубедително, че се опитва да постави под съмнение само езика, чрез

който са били изразявани и се изразяват ценностите в младежката работа, а не самите ценности. Въпреки това в подобен официален държавен документ откровеното изразяване на съмнения относно това, което в течение на един век се е смятало за напълно естествено от повечето спонсори на младежката работа, води до разкриване на нови пространства за дебат и дейност в работата с младежта. В течение на десет години, например, жените, негрите, лесбийките и гейовете като работници са се борили да заемат това пространство, като наложат либерационистки идеи в младежката работа. Но дори тогава борбите между класите в предоставяните от държавата дейности все още са твърдо на позицията „не дръзвайте даже да изречете името им” (вж. Taylor, 2007).

Отклик на поколението на тийнейджърите: методи

Насърчен от това (макар частично) разрушаване на основните исторически ценности в младежката работа, комитетът на Албемарл препотвърждава и преструктурира някои от основните характеристики в младежката работа, наследени от нейните създатели през 19 в.. Приемайки доброволното участие на младежите за даденост, комитетът препотвърждава образователната роля на младежката работа – нейната цел е да осигури „обучение” и „предизвикателство”. Същевременно, както правят и първите спонсори, комитетът подчертава, че що се отнася до младежката работа, подобни образователни цели могат да бъдат постигнати само чрез желани и увлекателни дейности през свободното време. В същото време се набляга и на необходимостта от т.нар. „обединяване” (параграф 135) в процеса на преформулирането на младежкото лидерство през 60-те години на 20 в. не само като „младежка работа”, но и като „социално образование” (параграф 132).

Като изхожда от позицията, че „твърде често на младежите им се струва, че като участват в клуб или група, те загърбват възможността да правят нещата така, както те искат” (подчертано от автора), докладът на Албемарл набляга още веднъж на „самоопределянето на младите хора”, на тяхното „самопрограмиране” и придава важно значение „на активното участие на младежите и лидерите на групите, които те сами създават” (параграф 188). Всъщност той определя ползвателите на услугите като свой „четвърти партньор”, наред с централната, местна власт и доброволческия сектор. Най-накрая, като утвърждава индивидуалистичните цели, които продължават да доминират в образованието във Великобритания – „да помогнат на повече индивиди да се справят по-добре, като открият своя път на личностно и социално ниво”, докладът признава значението на „чувството за другарство” (параграф 135) при младите хора и че „лоялността им към бандата е силна”. Ясно е, че за комитета – както и за пионерите – които работят със и чрез отношенията на младите хора с техните връстници, това си остава важна особеност на младежката работа.

➔ От разрешителния режим през 60-те години към ново обществено управление

Определяне на целевите групи

В течение на едно десетилетие претенциите на егалитаризма и либертарианството на 60-те се изпробват до своя предел. Те разкриват повърхностни и зле адаптирани корени към по-суровия климат. В политиката на правителството повечето от тях биват изличени от икономическите шокове в средата на 70-те – повишаването на цените на петрола, още една финансова криза във Великобритания, наложените от МВФ сурови ограничения върху държавните разходи. Макар твърдо да стои начело в списъка с политическите приоритети, последствията скоро се усещат и в младежката работа.

Рано започват да се правят опити – например през 1971 г. от Маргарет Тачър, тогава държавен секретар на образованието – вниманието в младежката работа да се съсредоточи върху определени от държавата цели (целеви групи) като „области, които имат остра нужда от социална помощ” и младите хора, за които е ясно, че се намират „в неравностойно положение”. При управлението на Тачър през 80-те и 90-те това усъвършенстване и стесняване на фокуса в младежката работа става по-систематично.

Подкрепяната от Тачър социална политика предполага явно и принципно отхвърляне на консенсуса за социално подпомагане във Великобритания след 1945 г. и решенията, до които той води. Тук основно място заема възгледът, „че не съществува такова нещо като общество - само индивиди и семейства” и на второ място, високите данъци и високите държавни разходи подкопават както личната отговорност, така и националния икономически просперитет. Тъй като винаги са съществували подозрения, че младежката работа е свързана с толерантните „смътно либерални” идеи от 60-те, тя става жертва на постоянните усилия на правителството на Тачър да намали разходите за местно и централно управление. И там, където се отпускат средства, на младежките работници все по-често се казва, че те трябва да изберат като приоритет групи като младите безработни или „млади хора, при които съществува риск да бъдат въввлечени в престъпление”.

На този етап насоките в политиката относно младежката работа в четирите държави в Обединеното кралство вече се отличават помежду си, често в значителна степен. Макар че общата идеология оказва влияние в цяла Великобритания, след като веднъж правителството на лейбъристите делегира определени законови правомощия на Шотландия, Уелс и отчасти на Северна Ирландия, политическите и структурни различия стават по-явни. Поради това по-долу съсредоточавам вниманието си върху Англия.

„Модернизацията” на новите лейбъристи

През 1997 г. правителството на новите лейбъристи не намира причина да промени насоката на извършваните от Тачър реформи в областта на социалната политика. Напротив, то споделя до голяма степен нейното разочарование от старата благотворителна държава и от много от идеите, въз основа на които тя е работила в миналото. При Блър, а после при Браун се правят няколко опита радикално да се реструктурират – „да се модернизират” – държавните услуги. За да постигнат тази цел, лейбъристите разчитат основно на два подхода: непримиримо търсене на свещения граал на услугите „на едно гише” и осигуряването на „безшевно” и стриктна йерархична политика на микроуправление и пряка работа, като ресурсите се насочват към групи, определени като приоритет в националната политика и се настоява за „измерими резултати”.

През целия период на управление на новите лейбъристи тези стратегии все повече се приближават до младежката работа. Направен е неуспешен опит и двете да бъдат приложени едновременно чрез създаване на обща „Служба за подкрепа на младите” за всички младежи от 13 до 19 годишна възраст – т.нар. Кънекшънс (Връзки) – която първоначално трябвало обхващала младежките услуги. В случая обаче, две други инициативи оказват огромно влияние върху младежката работа, върху начина, по който се възприема и по който се извършва. Първата е обявена в „Трансформиране на младежката работа: осигуряване на отлични услуги за младежите” (DfES, 2002) Както посочва заглавието, тя е свързана специално с младежките услуги и се прилага пряко в младежката работа. Втората – „Всяко дете е важно” (DfES, 2003), е с по-широка насоченост – тя изисква реорганизиране на всички услуги за деца и млади хора, предоставяни от местните власти, включително младежката работа.

За младежката работа „Осигуряване на отлични услуги за младите” (Resourcing Excellent Youth Services - REYS) е повратен документ, тъй като прекраща определена граница. От една страна, тъй като определя стандарти за качество при работата с младежи, които всички местни власти следва да спазват. На второ място, този документ заявява ценностите, които поне в реторичен план потвърждават много от практическите особености във формулировките за младежко лидерство от първите младежки организации, препотвърдени по-късно от Албемарл. Важно е също, че отвъд тази реторика REYS за първи път определя за местните младежки работници „ясни” статистически цели. Изисква се, например, да се определи каква част от населението между 13 и 19 години е „привлечено”, ангажирано „активно”, с него е работено „интензивно” и на колко души е помогнато да постигнат „надежден”, „регистриран” резултат. От младежките работници се изисква и да се справят с редица определени

на местно ниво цели, да работят с млади хора „в риск”, младежи в NEET (които не са обхванати от образователната система, не посещават курсове и не ходят на работа) - например с потенциалните закононарушители и наркотично зависимите.

Към 2008 г. тази рамка за планиране и оценяване на младежката работа започва да се налага не само в услугите, предоставяни от местните власти, но и в много доброволчески младежки организации, тъй като правителството на новите лейбъристи все по-често ги превръщат в проводник на държавната политика (вж. по-долу). Политиците, много мениджъри и някои младежки работници приветстват тези промени, смятайки ги за полезни, тъй като дават възможност за изчисляване на резултатите и повишаване на качеството. За мнозина работещи в тази област обаче новият режим на измерване води до дълбока алиенация (вж. например Brent, 2004; Spence, 2006). Според тях целевите групи смятат за стойностно – на практика често това само се допуска – само това, което може да се измери статистически. В този смисъл основните исторически характеристики на младежката работа се смятат за ирелевантни, те дори са пречка за постигане на желаните политически резултати.

“Всяко дете има значение” е инициатива, по-широкообхватна по своя замисъл. Всъщност това е един от най-амбициозните документи в социалната политика от периода на новите лейбъристи. Той е създаден основно след избухването на голям скандал за детско насилие и е подкрепен впоследствие с два документа, наречени “Младежки въпроси”. Те обръщат особено внимание на начина, по който се извършва младежката работа. Инициативата си поставя за цел да обедини всички местни детски и младежки услуги, като включи и обединяването на техните бюджети. В резултат от април 2009 г. всяка младежка работа в Англия, която законът изисква, е планирана и се извършва чрез местните обединени структури за подкрепа и развитие на младите. Тя често се осъществява въз основа на цялостно управление и от професионални екипи, които включват специалисти в редица области.

В този процес без да се декларира промяна в политиката, на практика е разпусната единната финансирана от държавата (макар и дълбоко разцепена) институционална структура, която е създадена изрично за развитие (и често дори по-важно - за защита) на младежката работа – Младежката служба на местната власт, възникнала през 1939 г. Сякаш никога не е съществувала, от 2004 г. тя просто не се споменава в документите относно държавната политика и в изказванията на министрите, за да бъде заместена с по-общото понятие „младежки услуги”.

От младежка работа към „положителни дейности“

Тъй като това изложение беше написано в средата на 2008 г., много от доказателствата за ефекта от тези промени върху младежката работа са анекдотични. Като положителен можем да определим факта, че цялостната рамка в областта на младежката политика на новите лейбъристи насочва вниманието към укрепване на влиянието на младите хора върху получаваните от тях услуги, включително дадения им лост в процеса за вземане на решения и отпускане на средства. Особено важно тук се оказва създаването на фондовете “Възможност за младите” и “Младежки капитал. Те отпускат грантове за местни проекти и дейности, като решенията за финансиране се вземат от младежки комисии, действащи при значителна автономия (вж. Golden et al., 2008).

Към средата на 2008 г. в много части на Англия мнозина младежки работници и някои от техните непосредствени началници проявяват дълбока загриженост относно състоянието на младежката работа. Един от проблемите е, че в тази сфера в момента има недостиг кадри за разлика от миналото, когато в тази област е имало голям потенциал. Затова сега призивът е насочен към увеличаване на бюджета, като се смята, че това ще доведе до премахване на насилието върху деца и до предотвратяване на превръщането на младите хора в закононарушители. Вторият проблем е загрижеността, че новите местни услуги за деца и млади хора трябва да се управляват от кадри с опит в отглеждането на деца (особено при защитата на децата) или в работа с малолетни престъпници, а в момента работещите в тази област нито имат натрупан опит, нито подхождат със симпатия към младежката работа.

Същевременно правителството настоява дейностите за младите хора, особено за тези „в неравностойно положение“, да бъдат „позитивни“ и „конструктивни“. В действителност то използва подобни формулировки за това, което смята за „неструктурирани подходи“ при младежката работа, в които министрите със сигурност не вярват особено. Както разкрива заявеното от Бевърли Хюз в началото на тази статия, кабинетът предлага също дейностите да стимулират развитието, като не обръщат внимание на човешките взаимоотношения и личните връзки, чрез които се осъществяват. Вече дори не е необходимо те да се схващат като неформално образование.

Особеното внимание, което се обръща върху структурата и вътрешната „конструктивност“, свидетелства за изчезването на друг основен принцип в младежката работа – да се започва с дневния ред, който младите хора са донесли на срещите с младежките работници и с помощта на който, както видяхме, работниците са се опитали да разработят своите образователни програми. Особено това, което Ръсел и Ригби са разбирали един век по-

рано като „разтоварването е притегателната сила, която води членовете в клуба”, вече не се разглежда като полезно поле, където можеш да се срещнеш с младите хора или да потърсиш начин за развитие на техните интереси и таланти, поне така както го възприемат политиките, които разполагат с власт.

Вместо това, преди дори да се запознаят и да установят отношения с определен млад човек, от младежките работници все по-често се очаква да определят каква е подходящата програма. Понятието „подходящ” тук се определя основно от йерархично подредените приоритети на централната власт: подготовка за работа, намаляване на бременността сред момичета в тийнейджърска възраст, предотвратяване на употребата на наркотици, отклоняване от „антисоциалното поведение”. Поради това все повече младежката работа се разглежда не като област със свои собствени права, а като средство, използвано от други агенции, които да реализират своите политически приоритети, особено тези, които изискват да „консултират” младите хора и да направят предоставянето на услуги по-адекватно.

Това преминаване от свободната обстановка при прекарване на свободното време, когато младежките работници се намират на младежка територия, към по-формалната институционализирана среда и предварително зададените схеми на работа има и по-важни последствия. То подкопава това, което (както видяхме) от самото начало се е смятало за вътрешно присъщо на младежката работа: доброволното присъствие от страна на младите хора. През 2006 г. това мнение открито се поставя под въпрос от Института за изследване на държавната политика – един от мозъчните тръстове, към които правителството се отнася благосклонно. В доклад, превърнал се в документ, който е отправна точка за управляващите политики, институтът предполага, че при осъществяване на „положителните дейности” може да е необходим елемент „на задължителност в общия пакет на избраното от потребителя” и поради това е допустимо да се използва. (Margo and Dixon, 2006: 173-4).

Но в основни линии заплахата от принуждение е не толкова пряка, а по-неуловима: често младежката работа като единствен начин за получаване на значително финансиране, е поставяна в други рамки. Тук включвам например училища и колежи, групи за млади правонарушители и „схеми за започване на работа”, в които се изисква присъствието на младежите и поради това силата е на страната на осигуряващите услугите. Някои смятат, че младежката работа трябва да се преосмисли, като се включат също този политически и финансов натиск и неговото влияние върху тази дейност (вж. например Williamson, 2007: 33; Ord, 2007: 58-62).

За да възникне дейност, която да наподобява младежка работа, един от основните елементи в този процес - постоянното договаряне на условията

и ангажираността между млади и възрастни, трябва да бъде адаптиран, често радикално. Работата в тази област трябва да се сблъска и да превъзмогне (в най-добрия случай) немотивираното съобразяване или (в най-лошия случай) непреклонната и дори агресивна съпротива като реакция на много млади хора при ограничаването на свободата на техния избор. Само ако младежите бъдат спечелени и участват с по-голямо желание и по-естествено в предлаганите дейности, има шанс младежката работа да се осъществи.

По-общият политически контекст в управлението на новите лейбъристи, в който в момента се развива младежката работа, насърчава по-негативно отношение към младежките групи и техните по-широки мрежи в сравнение с исторически възприетия възглед на младежките работници. Демонизирането на младежите от страна на правителството на Блеър, представянето им като насилници, „диви“, „хулигани“, създава климат, в който дори двама младежи заедно на улицата могат да се разглеждат като заплаха. По-конкретно докладите и политическите документи подчертават как младежките групи могат да попречат на младите хора „в неравностойно положение“ да участват в „положителни“ дейности и да стимулират тяхното „асоциално поведение“ (вж. например Margo and Dixon, 2006: 118-20). За младежките работници става по-трудно да валидират работата си със и чрез младежка група, тъй като те се стремят към създаване на организационна култура в рамките на новообединените услуги за деца и младежи, а там се налагат аспектите на социалната работа - обръща се прекалено голямо внимание върху индивидуалната оценка на „неуждите на клиента“ и се реагира на всяка от тях поотделно.

Индивидуализацията, както видяхме, винаги е била част от младежката работа. От първите дни младежкото лидерство се стреми да „познава момчето“ (момичето) индивидуално, като личност. Все по-често се подчертава необходимостта младежите да се разглеждат не през филтъра на поставените от възрастните етикети – „млад закононарушител“, „наркоман“, „непълнолетна майка“ – а да разберем кои са те като млади хора.

В структурите, които възникват с реформите на новите лейбъристи, обаче, младежките работници сякаш са ввлечени и все по-често ангажирани с млади хора основно и само като индивиди или продукти на редица семейни патологии, имат проблеми или самите те представляват проблем. В такъв случай следва да предположим, че отношението към тях трябва да бъде индивидуално в най-широк смисъл като към син или дъщеря или като към близък сродник.

Наред с останалите последици тези очаквания поставят под заплаха едновременно ролята на младежкия работник като адвокат на младия човек (включително, когато е необходимо, и пред неговото семейство)

и също ангажимента, признат в последно време, да уважаваме и активно да работим с по-широките колективни и културни идентичности при младите хора. Но най-вече те заплашват да маргинализират основната насоченост на младежката работа в исторически план към младия човек като част от група връстници. Независимо от новите доказателства, че младежките мрежи от хора на една и съща възраст могат да помогнат за тяхната безопасност на улицата (Seaman et al., 2006) и да улеснят личностното и колективно развитие чрез традиционния младежки клуб. (вж. Brent, 2004; Hilton, 2005.).

→ Няколко поуки от историята

Какви са по-широките послания, които това кратко и често опростено изследване на историята на младежката работа във Великобритания – и главно в Англия – отправя към Великобритания и вероятно към колегите от Европа?

Общата политическа рамка

Във Великобритания, след като веднъж е загубена битката за местни форми на народно образование, се приема като даденост, че младежката работа е основно дейност, която се предоставя от държавата. През тези 150 години нейното развитие далеч не е едноизмерно и еднопосочно, като от време на време на повърхността се разразяват битки за целта и формата. Те обаче рядко и целенасочено поставят под съмнение йерархичния контрол и насоченост. Целият процес изначално и дълго време е под властта на благотворителни организации и се смята за област, недосегаема за държавата. По-късно държавата предлага помощ. Това води до опит да се определи ясна насока и по-голяма съгласуваност. Най-накрая държавата налага ефективен контрол върху цялостната политика по отношение на младежката работа и нейните приоритети.

На сегашния етап доброволческите младежки организации са прехвърлени от кабинета на новите лейбъристи към „третия сектор“, тъй като така отговарят на очакванията и изискванията на самото правителство. Проучването на Комисията по благотворителността от 2007 г. показва, че две трети от благотворителните организации, с приход над 10 милиона лири получават 80% от парите си от държавата. Само 26% от тези, които извършват обществени услуги, се „чувстват свободни да вземат решения, без да са под натиск и да се съобразяват с желанията на отпускащия средства“. (Charity Commission, 2007: 2–3). Така локализацията на силата и вземането на решения са се променили значително от времето, когато област като младежката работа се е смятала от политиците за тайнствено място, в което те влизат на собствен риск.

Цел и ценности

И тук фактите не са едноизмерни. Предоставящите услугите – благотворителните организации и държавата, винаги са били разкъсвани от противоречиви импулси и натиск. Те са търсели баланс най-вече между алтруизма, свързан със защитата на индивидуалните нужди и защитата на личните, класовите и националните интереси. Балансът, който са постигали, се е променял често през различни периоди в отговор на доминиращите икономически, политически и социални условия на времето.

Днес, макар че част от тези условия все още са налице, балансът, който определя младежката работа, е преобърнат и тя поема ролята на средство за социална интеграция. Дори прекомерното внимание, което правителствата на новите лейбъристи отделят на участието на младите хора, макар че създава някои възможности за иновации, си остава основно в рамките на преодоляването на нежеланието на младите да участват в изборите. В по-широк смисъл това, което се търси от повечето младежки работници и се изисква от тях, е да създадат умения у младите хора да работят възможно най-безкритично в съществуващата институционална рамка: това означава да реализират нов вариант на стремежа на 19 в. да „морализира“ цяла класа или в този случай – подкласа.

Практика

В моя разказ разгледах как за период от век и половина постоянно и все по-стойностно се формира отделна професия, въз основа на няколко важни особености и работни принципи. Но тъй като ролята на държавата се засилва, особено през последните десет години те остават не добре изяснени, поне в Англия. Все по-рядко младежката работа е свързана с прекарване на свободното време. Тя вече не почива на договарянето между възрастни и млади, не им помага да поемат макар и с усилие напред, а програмата не се определя от начина, по който младите хора дефинират своите интереси и тревоги. Все по-често дейността се ръководи от предварително определените намерения и приоритетите на възрастните. В най-добрия случай се проявява нетърпимост към подходите към младежката работа, наследени от миналото.

В средата на 2008 г. начинът на работа с младежите, създаден от пионерите през 19 в., преработван и усъвършенстван оттогава до днес, е сякаш – да го кажем възможно най-оптимистично – на кръстопът. Поне в Англия младежката работа се осъществява на местно ниво, което води до предоставяне на по-малко институционална подкрепа, отколкото е имало през последните 70 години. Там, където традиционни национални и местни доброволчески организации нямат желание да сътрудничат, трябва да се борят, за да не се превърнат просто в инструменти, осъществяващи

намеренията на държавата. Тези, които притежават власт на централно ниво в държавата, са създали отношение към много от основните характеристики в тази професия, което в най-добрия случай е индиферентно, а в най-лошия – враждебно.

Приемайки тази позиция, министрите на новите лейбъристи и техните държавни служители не за пръв път нарушават две от правилата, които заемат важно място в тяхната политическа реторика – че планирането следва да се основава на фактите, а предоставянето на услуги трябва да се определя основно от очакванията и търсенето на потребителите („консуматорите“). Младите хора не само продължават да твърдят пред инспекторите, оценителите и изследователите, че за тях младежката работа е стойностен и ценен начин за съвместна дейност. Те често твърдят или поне загатват, че точно тези основни исторически особености са причина за нейната продуктивност.

Нека последните думи в тази статия да бъдат думите на младежите. За това, че те искат да участват:

Ние избираме как да прекарваме времето си – планирахме шестте седмици заедно. Дори всички други да се под контрол, ние няма да бъдем.

Учителят ми каза, че съм срамежлив и ми препоръча (този проект). Идвах миналата година и се почувствах по-уверен, това ми е втора година.

За овластяването:

Не давам да ми нареждат, искам да ме попитат.

(Младежкият работник) ми помогна да се изправя на крака.

(Младежките работници) са честни, те поставят ограничения, например относно поверителността...това ми дава възможност да вземам решения.

Ти казваш на (младежкия работник) от какво имаш нужда, а не обратно.

За личното отношение:

(Младежкият работник) не се отнася с теб като с някакво дете, с което работи – тя те приема като личност.

... те разбират, че всеки е различен.

Те ни познават...Знаеш, че искат да говорят с теб.

Тук никога не са ме гледали от високо.

За необходимостта да се започне с интересите и проблемите на младите хора:

Правиш нещата, които обичаш.

Харесват ми всички дейности тук, понеже ученето е направено по-забавно.

За новите неща:

Когато казваш, че не можеш да го направиш, те ти казват, че можеш.
 Мога да правя нови неща.
 Работникът винаги ни казва, че се справяме добре.
 (Работниците) ти позволяват да опиташ отново ...те искат да напреднеш.

За работата с младежки мрежи и приятелски групи:

Запознах се с нови приятели.
 Харесва ми да работя с останалите трима; вече съм на „ти“ с всички.
 Виждаш, че цветът на кожата вече няма значение. Този проблем изчезна - момчетата и момичетата се опознават. (Davies and Docking, 2004: 16, 20; Merton et al., 2004: 43-9, 56, 127).

Това е начинът, по който младите хора разбират и определят младежката работа. Има ли някой тук, който слуша?

➔ Ползвана литература

Albemarle Report (1960). The Youth Service in England and Wales, London: HMSO.

Ashbridge Conference Report (1951). Youth service tomorrow, London: King George's Jubilee Trust.

Barrett, S. (2005). "Youth work must lift its sights", Young People Now, 7-13 December,

Berry, T.W. (1919). The Training of Youth, London: T. Fisher Unwin.

Board of Education/Scottish Education Department (1943). Youth registration in 1942, London: HMSO.

Booton, F. (1985). Studies in social education, Vol. 1: 1860-1890, Hove, Sussex: Benfield Press.

Brent, J. (2004). "Communicating what youth work achieves: the smile and the arch", Youth and Policy, Vol. 84, Summer. 77

Charity Commission (2007). Stand and deliver: the future of charities providing public services, Liverpool: Charity Commission.

Davies, B. and Gibson, A. (1967). The social education of the adolescent, London: University of London Press.

Davies, B. and Docking, J. (2004). Transforming lives: re-engaging young people through community-based projects, London: DfES.

DfES (2002). Transforming youth work: resourcing excellent youth services, London: Department for Education and Skills.

DfES (2003). *Every child matters*, London: Department for Education and Skills.

Flint, R. (1948). *A brief history of the Openshaw Lads Cub: diamond jubilee*, Manchester: Openshaw Lads Club.

Freeman, A. (1914). *Boy life and labour*, London: P. S. King and Son.

Gillis, J.R. (1974). *Youth and history*, New York/London: Academic Press.

Golden, S., Bielby, G., O'Donnell, L., Walker, M. and Maguire, S. (2008). *Outcomes of the Youth Opportunity Fund and the Youth Capital Fund*, London: Department for Children, Schools and Families.

Gosling, R. (2004). "Preface", *Sum total*, Hebden Bridge, Yorkshire: Pomona.

Harrison, J.F.C. (1961). *Learning and living, 1790-1960: a study in the English adult education movement*, London: Routledge & Kegan Paul.

Henriques, B. (1934). *Club leadership*, London: Oxford University Press.

Hilton, Z. (2005). "Space, autonomy and respect: the potential contribution of youth clubs to the lives of disaffected and disengaged young people", *Youth and Policy*, Vol. 87, Spring.

Johnson, R. (1970). "Educational policy and social control in early Victorian England", *Past and Present*, Vol. 49, November: 96-119.

Johnson, R. (1976, 1977). "Really useful knowledge – counter-education: the early working-class tradition, 1970-1848", parts 1 and 2, *Radical Education*, Vol. 7: 20-23; Vol. 8: 22-4.

Labour Party (1959). *The younger generation*, report of the Labour Party Youth Commission, London: The Labour Party.

Margo, J. and Dixon, M. (2006). *Freedom's orphans: raising youth in a changing society*, London: Institute of Public Policy Research.

Merton, B. et al. (2004). *An evaluation of the impact of youth work in England*, London: DfES.

Montagu, L. (1954). *My club and I: the story of the West Central Jewish Club*, London: Neville Spearman/Herbert Joseph.

Ord, J. (2007). *Youth work process, product and practice: creating an authentic curriculum in work with young people*, Lyme Regis, Dorset: Russell House Publishing.

Phillips, A. and Putnam, T. (1980). "Education for emancipation: the

movement for independent working class education, 1890-1928", *Capital and Class*, Vol. 10.

Russell, C.E.B. and Rigby, L.M. (1908). *Working lads' clubs*, London: Macmillan.

Schill, P.H. (1935). *The history of the Ardwick Lads' and Men's Club*, Manchester: J. Ellis Benson. 78

Seaman, P., Turner, K., Hill, M., Stafford, A. and Walker, M. (2006). *Parenting and children's resilience in disadvantaged communities: findings*, York: Joseph Rowntree Foundation.

Shukra, K. (2007). "The changing terrains of multi-culture: from anti-oppressive practice to community cohesion", *Concept*, Vol. 17, No. 3.

Silver, H. (1965). *The concept of popular education: a study of ideas and social movements in the early nineteenth century*, London: Macgibbon & Kee.

Simon, B. (ed.) (1972). *The radical tradition in education in Britain*, London: Lawrence & Wishart.

Smith, D.S. (1997). "The eternal triangle – youth work, the youth problem and social policy", in Ledgerwood, Ian and Kendra, Neil (eds) *The challenge of the future: towards the millennium for the Youth Service*, Lyme Regis, Dorset: Russell House Publishing.

Smith, M.K. (1997). "George Williams and the YMCA", at www.infed.org/walking/wa-ymca.htm (last updated 28 December 2007).

Smith, M.K. (2002). "Hannah More: Sunday schools, education and youth work", *The encyclopedia of informal education*, at www.infed.org/thinkers/more.htm (last updated 28 December 2007).

Spence, J. and Devanney, C. (2006). *Youth work: voices of practice*, Leicester: National Youth Agency.

Springhall, J. (1972). *Youth, empire and society*, London: Croom Helm.

Stanley, M. (1890). "Clubs for working girls", in Booton, Frank (ed.), 1985, *Social studies in education*, Vol. 1: 1860-1890, Hove, Sussex: Benfield Press.

Taylor, T. (2007). "Youth work and class: the struggle that dare not speak its name", <http://critically-chatting.0catch.com/recentarticles/index.html#bv0000003>.

Williamson, H. (2007). "Rethinking 'voluntarism'", in *The thoughts of Chairman How!*, Leicester: National Youth Agency.

Мириам Теума

Хроника на развитието на младежката работа в Малта

Малта е малък остров в Средиземно море. Той е дълъг около 27 км и широк 14,5 км – може да се прекосява за малко повече от час. Според Националната статистическа служба (2008 г.) населението на Малта е 410 290 души и Малта като остров се смята за най-гъсто населената страна в Европа. В хода на своята история, изпълнена с уникални обрати, Малта е била под господството на картагенци, римляни, византийци, араби, нормани, испанци, французи и англичани, като всеки от тези народи е оставил отчетливи следи в съвременното малтийско общество.

Въпреки тези насила налагани обвързаности Малта остава уникална по своята същност. Султана и Балдачино (1994 г.) твърдят, че малтийският народ е успял да се приспособи към външните влияния и да съхрани силно чувство за национална идентичност. Фактът, че малтийският език и култура са оцелели след всичко, което сме преживели, със сигурност говори много. Султана и Балдачино (ibid)

идентифицират следните три източника на влияние върху съвременна Малта: британската традиция, римокатолическата църква и това, което те наричат „царството на лилипутите” (ibid: 14). Какво са имали предвид?

Британските интереси в Малта са изключително стратегически и като цяло британският модел на империализъм не е склонен да разрушава местната култура и обичаи, освен ако това не е абсолютно необходимо с оглед запазването на националния интерес. Британците не са се стремили да заличат местния език или култура и определено са избягвали да влизат в сериозни спорове с римокатолическата църква. Въпреки това те оставили след себе си английския език като ценна придобивка, а също така и своя отпечатък върху образованието, администрацията, правосъдието и държавното управление. Така се случило, че стилът на колониалната губернаторска администрация, развивана отгоре надолу, отговарял на местните традиции за патерналистична власт, които произхождали от църквата.

➔ Началото на 20 в.

Такъв е контекстът, в който се заражда младежката работа. Как? Ако погледнем назад във времето, работата с младите хора се извършвала предимно от църквата. Младежката работа в Малта води своето начало от дейностите на католическата църква и нейните доброволни организации. Сдружения като сформираниите в началото на 20 в. Общество на християнската доктрина, Организацията за католически действия и Салезианите се грижели за това да осигурят структури, чрез които възрастните да достигнат до младите и да поддържат тяхната обвързаност с подредения свят на католицизма. Като цяло те работели за една и съща кауза, но прилагали различна методология. Тези организации били ангажирани и с младежката социализация, възпитанието на характера на младите католици и изграждането на навици за самоконтрол у малтийските граждани, а не толкова с осигуряването на паство от младежи, което да бъде отделно от обществото на възрастните и да пропилява безцелно своето време.

Обществото на християнската доктрина е основано в първите години на 20 в. от един млад малтийски свещеник – Джорджо Прека, който беше канонизиран за светец през 2007 г. Св. Джорджо Прека е бил завладян от идеята да установи отношения с група млади миряни (евентуално и жени), които да насърчи да служат на църквата и най-вече да им помогне да водят един истински християнски живот. Така той се посветил на евангелизацията на младите хора.

Св. Джорджо Прека знаел, че една група подрастващи имат навика да се събират редовно и установил трайни приятелски връзки с тях. Понякога младите го отблъсквали, но по-често го приемали с радост и така

постепенно неговите съвети по духовните въпроси били посрещани така сърдечно и със същото разбиране, както и приятелското му бърборене по други теми. Не след дълго групата младежи, които се събирали близо до енорийската църква на град Хамрун, водени от Еудженио Борг, започнала да нараства все повече, така че накрая трябвало да вземе помещение под наем за своите сбирки (<http://sdcmuseum.org>).

Св. Джорджо Прека смятал, че независимо от факта, че Малта била буквално изцяло католическа и цялото население ходело на църква, младите хора знаели много малко за християнските истини. Като цяло религиозността се изразявала едва ли не единствено в произнасяне на познатите молитви. Миряните от неговата група – мъже и жени – започнали обучение по катехизис в енориите. Центровете на новото общество отваряли врати всеки ден за обучението по катехизис на децата и младите хора. Младите хора намерили буквално пространство, където да общуват помежду си и да обсъждат и други въпроси.

Салезианите основали своята Салезианска молитвена стая през 1908 г., където провеждали хуманитарно и християнско обучение на младите хора. Молитвената стая на Дон Боско, както била наречена тя, имала за цел не само да служи за обучение по катехизис, но и да участва и присъства в живота на младежите. Нейната програма не се свеждала само да катехизиса, но включвала и други обучителни и пасторски дейности. Дейността на молитвената стая всъщност се опитвала да надскочи енорийския начин на мислене и да развие един по-мисионерски възглед, отворен за младите хора от различните енории.

Организацията за католически действия, основана през 30-те години на 20 в., сформирала групи от млади мъже и жени в отделните енории, които прилагали на практика наученото от катехизиса като поели инициативи в местната общност и полагали доброволен труд в съответствие с местните нужди. Движението за католически действия било привнесено в Малта от проф. Даниъл Калъс, член на доминиканския орден, който основал Лигата на малтийските студенти –католици. Организацията за католически действия, която включвала групи от млади мъже от общо осем енории, била основана през м.октомври 1931 г., а една година по-късно бил сформирана и женска секция.

Наред с доброволния труд, полаган от редица църковни организации, връзката с Великобритания пък дала начало на Асоциацията на скаутите в Малта, която кандидатствала за членство в Скаутското движение на Великобритания на 9 ноември 1908 г. Първите неколцина скаути положили основите на една традиция, която извела скаутското движение в предните редици на младежкото образование в Малта.

Бейдън-Пауъл направил няколко посещения в Малта. Той поел малтийските скаути под крилото си, често им пишел, за да ги посъветва и похвали за „нарастващата ефективност и духа на бойскаутите в Малта“. Малко преди да почине, на 21 юли 1940 г. Бейдън-Пауъл изпратил писмо, което вероятно е последното в неговия живот, от Паксту в Кения, за да „поздравя моите стари приятели малтийците за куража, с който устояха на пъклените бомбардировки на италианците... Те имат безстрашен и търпелив дух, който има дава силите да посрещнат опасностите с усмивка и да издържат до триумфалната победа“ (<http://maltascout.org.mt>). Бейдън-Пауъл се изразил по този начин, защото малтийските скаути изиграли важна роля във Втората световна война по време на въздушната обсада на острова в периода между 1940 г. и 1943 г.

До 1966 г. Асоциацията на скаутите в Малта била клон на британската асоциация. Малта става независима държава през 1964 г. и през м. октомври 1966 г. Асоциацията на скаутите-католици в Малта била приета за член на Световната скаутска конференция.

От описаното до тук става ясно, че културата на доброволчеството в рамките на различни организации е съществувала и продължава да съществува в Малта. Тези организации давали напътствия и действали патерналистично, за да опазят младите хора от опасностите на улицата, като същевременно възпитават в тях морално поведение и католически ценности.

➔ Новата вълна!

С извоюването на независимостта и реформите, прокарани от втория Ватикански събор (1963 – 1965 г.), църквата трябвало да посрещне предизвикателството на своята нова социална роля. През 70-те и началото на 80-те години на 20 в. се сформирали младежки центрове в някои енории, ръководени от енорийските свещеници, докато в други енории били създадени групи, ръководени от младежи, под егидата на организацията за католически действия. Тези центрове предоставяли предимно католическо образование, но служели и като място, където младежите могли да се събират всяка вечер, да изпият по едно питие в бара и да поиграят салонни игри или футбол, както и да се включат в седмичния курс за изучаване на Библията или друго религиозно събиране, организирано от някой млад свещеник в енорията.

Към тези центрове били изградени и дневни центрове за групите млади хора, които живеели в приюти. Дадено било и началото на младежка работа в епархиите, като архиепископът избирал координатор, който съдействал на енориите да сформират местни младежки групи ако такива не били още създадени, да обучава местните доброволци, да организира

празнични събития като Festa Zghazagh („Младежки празник“) и да укрепва връзките между енориите.

Новите движения също сформирали местни или национални младежки групи. Тези групи не били свързани с определена енория, но изисквали от младите хора определена ангажираност към вярата или към някои традиции или стил на поведение. Касар (2004 г.) посочва, че тези движения възприели сектантски възгледи по отношение на католицизма и изградили твърде йерархични структури, докато Абела (1991 г.) ги описва като извънредно селективни при избора на членове. Той посочва, че движението Фоколаре привличало младежите от висшите класи, докато движенията Комунионе и Либерационе се насочвали към младите хора с професия.

Църквата продължавала да бъде първата и основна институция, която организираща младежка работа. Според Абела (2001 г.) Европейското изследване на ценностите (1981 г. – 1984 г.) показва, че малтийските младежи за разлика от своите връстници в другите държави били най-религиозни и най-големи традиционалисти, лишени от радикални стремежи към социална промяна.

➔ Държавата и младежките услуги

Къде е мястото на държавата? Всъщност тя няма особено място с изключение на факта, че през 80-те години на 20 в. било създадено звено, наречено „Организиране на младежки услуги“ към Министерство на образованието, което трябвало да организира младежките обмени между Малта и някои от съседните държави, да насърчава мобилността на младите хора и да развива езиковите практики. Тези обмени били организирани чрез училищата по време на училищните ваканции и младите хора посещавали страни като Италия и Франция.

В средните училища и единствената държавна учебна институция от типа лицей била въведена длъжността училищен капелан, заемана от свещеник. Той организирал някои елементи от младежката работа в подкрепа на католическата етика в училището и като допълнение към основната образователна дейност. Дали това е било достатъчно? Младите хора имали ли са нужда от някаква младежки услуги? Какво се случвало в Малта по онова време? Какви мисли се въртели в главите на младежите?

В средата на 80-те години настъпили радикални промени в малтийската икономика. Социалистическата ера на министър-председателя Минтоф приключила през 1987 г. и новото правителство на националистите възприело политика към една по-отворена икономика след периода, когато „засилващата се политика към купуване на едро и ценови поръчки била основната характерна черта“ (Агиус, 2004 г.). Освен това икономиката се

ориентирала повече към услугите, а не толкова към производството. Това довело до огромен поток от туристи и развитие на съвременни развлекателни центрове като Пейсвил или атрактивни курорти като Буджиба.

Икономиката, ориентирана към предлагането на услуги, променила и отношението на младежите към членството или участието в организации. Младите търсели принадлежност към определени групи именно заради предлаганите услуги, а не толкова защото проявявали интерес към идеалите на дадената група. Същевременно, развитието на новите атрактивни развлекателни центрове и промяната в ценностите под влияние на индустриализацията, консуматорското общество и туристическия бизнес довели до спад в ползването на енорийските младежки центрове и други младежки услуги, предлагани от църквата. Те вече не били привлекателни и посещаемостта рязко намаляла. Според Абела (2001 г.), Европейското изследване на ценностите през 1991 г. показва, че предишната религиозна хомогенност постепенно отстъпвала пред по-светския начин на живот. Вниманието на младите хора вече било насочено не към „мускулестото християнство“, а към социалната релаксация и личностното развитие, за да могат да се забавляват повече през свободното си време.

В резултат на това се създали редица пацифистки, политически и екологични движения, ръководени от млади хора, а през 80-те години държавата сформирала Федерация на младежките организации. Тази федерация обаче се разпаднала, тъй като повечето организации не успели да постигнат консенсус помежду си. След това първият парламентарен секретар по въпросите на младежка, културата, спорта и защитата на потребителите - д-р Майкъл Френдо, организирал форум, на който младите хора да изразят своите мнения във връзка с учредяването на Национален младежки съвет. Провела се и първата национална младежка конференция, по време на която постъпили много предложения. Един от резултатите от тази конференция било учредяването на Националния младежки съвет.

На 28 януари 1992 г. Националният младежки съвет бил обявен за национален орган на младежките организации. Съветът приел свой устав, който му давал статут на независим орган, и сформирал комисии, които да обсъждат и да работят по въпросите на международните отношения, социалните дейности, образованието и трудовата заетост.

Това на свой ред довело до трансформирането на парламентарния секретариат в Министерство на младежта и изкуствата, което започнало да разработва първата младежка политика на Малта. Тя била обнародвана през 1993 г. Впоследствие тя претърпяла промени в съответствие с препоръките на редовните прегледи и през 2003 г. бил поканен Международният скип за преглед на младежката политика към Съвета на Европа, който да направи оценка на постигнатия напредък.

➔ Професионална младежка работа

През 1992 г. малтийският университет приел искането на министерството за създаване на Институт за младежки изследвания, където да се обучават хората, които желаят да се занимават професионално с младежката сфера. Като модел за обучение бил възприет британският модел от 70-те години. В резултат на това от университета излезли квалифицирани кадри, които обаче нямало къде да постъпят на постоянна работа.

Концепцията за младежката работа влязла в действие, когато Институтът за младежки изследвания, вече трансформиран в Департамент за младежки и общностни изследвания към педагогическия факултет, стартирал официалната програма за обучение на младежки и обществени работници през 1993 г. Тогава самата аз бях студентка в тази специалност и когато споделях, че посещавам курс за обучение на младежки работници, хората ме питаха какво ще правим, когато вече не сме млади. По онова време широката общественост не правеше разлика между термините младежки работник и млад работник. Много пъти, когато съм се представяла пред непознати като доброволен младежки работник, ми се е налагало да обяснявам, че работя с млади хора и младежкия работник не е непременно млад човек.

Първата група студенти, които завършиха тази специалност, основаха през 1998 г. малтийската асоциация на младежките работници (МАМР), която на общото събрание, проведено през 2001 г., прие и свой етичен кодекс. МАМР кандидатства за професионална акредитация пред малтийската федерация на професионалните асоциации, което означава, че сега младежките работници имат свои представители при консултациите, които правителството провежда с експерти от различни области за разработване на съответните секторни политики. МАМР също пое отговорността да води кампании за отпускане на държавно финансиране за тази дейност и признаване на професионалния статут на младежкия работник. Въпросът дали МАМР ще стане професионален синдикат или ще остане професионална асоциация е тема на оживени дискусии.

Правителството създаде редица центрове за развитие на младите хора към местните съвети, както и Младежки информационен център. Въпреки всичко МАМР смята, че постигнатото не е достатъчно. Нейна крайна цел е официалното признаване на професията на младежкия работник и създаването на адекватни възможности за трудова заетост в тази област. Трябва да се отбележи, че епархийският синод през 2003 г. публикува документ за младежта, в който се подчертава необходимостта от наличието на професионални работници, които да работят с младите хора. В резултат на това епархийската комисия за младежка започна професионално обучение за доброволци, които да работят с младите хора в рамките на църковните дейности.

→ Сега или никога

Малта стана член на Европейския съюз през 2004 г. Днес ние сме едно общество, в което младите хора се ценят като креативни и автономни граждани. Вниманието преди беше насочено към насърчаване на моралното поведение и развитието на характера, а сега вече се осъзнава и образователният аспект на свободното време. След 2004 г. беше обнародвана стратегия за трудовата заетост на младите хора, а предстои и разработването на проект за реформа в образованието.

Ние, обаче, сякаш забравяме (или не осъзнаваме), че нито приличните възможности за намиране на работа, нито доброто образование сами по себе си могат да гарантират удоволствие от младостта. Влиянието на консуматорското общество и пазарните тенденции, както и емоционалната и психологическа турбулентност на периода на израстване и преходът от зависимост към независимост поставят пред отделните личности и младежките групи както специфични предизвикателства, така и специфични възможности (което е по-важно). През периода на израстване се формира съзнанието и житейското поведение.

Младите хора се нуждаят от възможности за учене извън класната стая, от повече познания както за самите себе си и своята култура, така и за своите права и отговорности. Те имат нужда от право на учене, личностна подкрепа и лесен достъп до общественото пространство като място, което им принадлежи и където те могат да се забавляват. Както става видно от гореописаната историческа хроника, те имат нужда да бъдат овластени, а не напътствани. Овластяването на младите хора означава да се създадат и поддържат условия, които дават възможност на младежите да действат самостоятелно и по свое усмотрение, а не под насоките на някой друг. Ние трябва да изградим социално пространство, където младите хора да развиват своите духовни, емоционални, артистични и интелектуални способности извън системата на формалното образование и изискванията на работното място.

В Малта все още са рядкост случаите, когато младежка работа се върши срещу заплащане. Завършващите студенти започват доброволна дейност и се захващат с проекти по програма „Младежта в действие”, но те все още не са професионални младежки работници. Младежката работа в Малта е една съвсем нова професия, която все още не е идентифицирала ясно своята роля или цел в държавата. За квалифицираните младежки работници дефиницията за младежка работа, която те не успяват да надскочат, е „овластяване на младите хора”. Самата същност на това овластяване, обаче, както и обстоятелствата и контекстът, в които тя трябва да се осъществи, все още не са реализирани на практика, нито пък са станали очевидни за хората във властта.

Политиците имат представа за това, че младежката работа би могла да допринесе за развитието на обществото и ученето през целия живот. Сключено е споразумение със Съюза на учителите в Малта за интегриране на младежките работници в училищата, където се наблюдава проблемно поведение сред учениците, както и в допълнителните извънучебни форми на училищна дейност, като ролята на младежките работници е да подпомагат участието на младите хора чрез създаването на ученически съвети. Все още обаче няма ясен ангажимент или ясно формулирана необходимост от регулирането и развитието на професионалния статут на младежките работници. Все още съществува убеждението, че държавата трябва да продължава да насърчава доброволчеството и при положение, че има толкова активен доброволен сектор, липсва мотивация да се замени доброволната младежка работа с труда на професионалисти, които са на държавна издръжка. Бъдещето на младите хора е обща грижа и не би трябвало да се оставя само в ръцете на църквата или доброволците. Държавата може, разбира се, да финансира доброволните организации, но тя трябва да се ангажира и с поемането на основните инициативи.

→ Ползвана литература

Abela, A. (1991). *Transmitting values in European Malta: a study in the contempory values of modern society*. Rome /Valletta: Editrice Pontificia Universita Gregoriana.

Abela, A. (2001). "Who wants divorce? Marriage, values and divorce in Malta and western Europe", *International Review of Sociology*, Vol. 11: 75-87.

Agius, N. (2004). "Development" in G. Cassar and J. Cutajar (eds), *Sociological aspects of the Maltese Islands*. Msida: Indigo Books, pp. 123-5.

Cassar, J. (2004). "Religion" in G. Cassar and J. Cutajar (eds), *Sociological aspects of the Maltese Islands*. Msida: Indigo Books, pp. 77-99.

National Statistics Office (2008). *Demographic Review 2008*. Malta: NSO.

Societas Doctrinae Christianae M.U.S.E.U.M. (Society of Christian Doctrine) website: <http://www.sdcmuseum.org/> (accessed 18 April 2009).

Sultana, R.G. and Baldacchino, G. (1994). *Maltese society: a sociological inquiry*. Msida: Mireva.

Кристиан Шначек

Немската перспектива: младежка работа, интеграция и политика

Историческите процеси често са трудни за описване; обикновено отделните източници предлагат различни перспективи. Младежката работа в Германия има дълга история с множество действащи лица, редица интереси, стремежи към влияние и власт. Отчитайки тези особености, не можем да търсим обективност в историята, по-скоро трябва да се опитаме да поразсъждаваме върху съответните действащи лица, като вземем предвид техните социални роли и интереси. (Ricoeur 1974: 64). Поради това се опитам да очертая най-важните особености на младежката работа в Германия в характерния социален контекст на всяка нейна фаза. За да постигна по-ясна структура, описвам събитията в осем последователни фази.

→ Фаза 1: предпрофесионални форми на младежка работа (17–19 в.)

Десетилетия преди да можем да говорим за първата професионална младежка работа в Германия, откриваме различни форми на

обществено сдружаване на младите хора, които могат да се определят или като неформални или като полуобществени.

От края на 17 в. се наблюдава създаване на неформални обществени места, където младите хора се събират. (Thole 2000: 34; Gängler 2005: 503). Тези места, разположени в градове и села, най-често се посещават от млади и несемейни хора вечер след работа. Тъй като момичетата често прекарват там, местата за срещи се наричат Spinnstuben („стаи за предеене“). Наричат ги също Lichtstuben („осветени стаи“), тъй като помещенията са осветени вечерно време. Новото в тези начинания е фактът, че са организирани без прякото участие на възрастни. Младите хора откриват собствени начини за събиране, далеч от контрола на възрастните и обществените институции като държавата, църквата, работодателите, училищата и войската. Тези нови форми при самоорганизиране на общността дават възможност на младите да въведат свои собствени правила, ритуали и култура, които са по-либерални от идеите на възрастните.

Втората форма на предпрофесионална младежка работа са асоциациите, които създават полуобществени места, където младите хора се събират. С индустриализацията в края на 19 в. все по-голям брой младежи напускат семействата си и стават работници във фабриките в големите индустриални градове. Поради липса на създадени социално-културни мрежи новите индустриални градове не предлагат много места за събиране на младежите и възрастните, които нямат семейства. Скоро жителите започват да създават собствени организации - спортни асоциации, клубове за образование, общуване през свободното време и танци (Thole 2000: 36). Към Schnapskasinos има особено критично отношение, тъй като хората, които ги посещават, често пият голямо количество алкохол и общуват с движението на социалдемократите от средите на работническата класа. Свещеници като Адолф Колпинг, учители и офицери поемат инициатива и добиват голямо влияние сред младите хора, застрашени от социална деградация. Около асоциациите възникват типичните спорове за контрола и еманципацията на младежите и за понятията „смислено“ и „полезно“ прекарване на свободното време. Тези дебати, характерни за младежката работа, продължават да се водят и в наши дни (Spatscheck 2007).

➔ Фаза 2: Доброволците като професионалисти (1890 - 1933 г.)

В края на 19 в. и началото на 20 в. младостта се разглежда като отделна фаза в живота при преминаване от детство към зрялост (Krafeld 1984: 10; Schäfers 1994: 53). В края на века младежката работа се развива все повече като специфична форма на общуване с характер на неформална социализация. В най-общ план в ранния период различаваме три типични

форми на младежка работа: младежки движения, младежки асоциации и първите форми на държавна младежка работа (Gängler 2005: 506; Thole and Küster 2005: 497).

Нововъзникващите буржоазни и пролетарски младежки движения могат да се разглеждат като самоорганизирани движения, които се противопоставят на нарастващия държавен контрол върху самоорганизиращите се младежки групи. (Krafeld 1984: 23, 42; Thole 2000: 40; Spatscheck 2006: 150). Особено Bündische Jugend с тяхната най-известна форма на сдружаване Wandervogel („скитаща птица”, основана през 1904 г.), скоро се превръща в мощна група, в която участват 30 000 члена (Giesecke 1975: 19; Thole 2000: 41; Niemeyer 2001).

Буржоазното младежко движение може да се разглежда като движение за противопоставяне на индустриалната култура в края на 19 в., която младите хора смятат за феодална, нерешителна и прекалено йерархично организирана. Младежите оценяват и култивират неформалната общност на своите връстници, търсят автентичен групов опит, приятелство и простота като при пътешествениците и доброволно обвързване с правилата на групата. (Hermann, in Thole 2000: 40). Освен важното влияние, което оказват сред младите хора, тези групи влияят твърде силно върху новото поколение учители, хора на изкуството, политици и социални работници. Те се превръщат в ролеви модел, който се възобновява в различен социален контекст през следващите десетилетия.

Паралелно с буржоазните младежки движения е създадено и пролетарско младежко движение, в което участват младежи от работническата класа (Giesecke 1975: 31; Krafeld 1984: 42, 79). Това движение, основано от млади калфи и работници, заявява техните основни права като работници и граждани за справедливо отношение във фабриките и търси начин да се избягнат високите изисквания на авторитарната и опасна работна среда.

От средата на 19 в. се наблюдава възникването на асоциации на религиозна основа, както и на сдружения в областта на спорта, политиката, свободното време (Thole 2000: 42). Повечето от тях се развиват в рамките на съществуващи организации за възрастни, които разкриват младежки секции, даващи по-голяма свобода и повече пространство за младежките интереси. Организациите на възрастните преследват и свои собствени интереси, като се опитват да спечелят „застрашени” младежи и разширяват основата на своето членство. В сравнение с младежките движения тези младежки асоциации са подчинени в по-голяма степен на възрастните, както и на идеологиите и институциите, които стоят зад тях.

Младежките асоциации скоро стават много различни по форма и обхващат всички социални и морални слоеве. За осъществяване на своите

дейности те успяват да мотивират множество активни доброволци и скоро набират значително повече членове от младежките движения. Само в католическите младежки асоциации членуват до 800 000 души в началото на 20 в. Протестантските младежки асоциации имат 165 000, а спортните младежки асоциации - 320 000 членове (Thole 2000: 42).

Държавната младежка работа се организира пряко от държавата и изживява голям разцвет поради реформите в Пруския закон за грижите за младежта от 1911/1913 г., който формално поставя началото на държавната младежка работа в Прусия. (Krafeld 1984: 102; Hafenegger 1992: 25; Kappeler 1999: 93; Jordan and Sengling 2000: 40). Този тип младежка работа се извършва главно от специално обучени учители, свещеници, служители и занаятчии през свободното им време. Повечето от тях работят като доброволци, без да получават пълно заплащане за труда си. Основната цел на първите форми за държавна младежка работа е да се предпазят младите хора от заплахите, водещи до морален и физически упадък. Много често формите на младежка работа са военни игри, упражнения, културни дейности и защита на младежите. Интересно е, че в тези твърде ранни форми са привлечени много млади хора от средната класа, но скоро започват да възникват трудности при достигане до маргинализираните младежи, младите хора с бохемски начин на живот и принадлежащите към определена събукултура (Thole 2000: 48).

➔ Фаза 3: Идеологическата младежка работа на националсоциалистите (1933–1945 г.)

Победата на режима на националсоциалистите през 1933 г. води до мащабно реструктуриране в областта на младежката работа в Германия (Krafeld 1984: 111; Hafenegger 1992: 75; Kappeler 1999: 225; Kappeler 2000: 61; Thole и Küster 2005: 498). Следвайки своята амбиция да създадат „държава на младите“, националсоциалистите формират Hitler Jugend (HJ „Хитлерова младеж“) и Bund Deutscher Mädchen (BDM - Съюз на немските момичета) като инструменти за формиране и проникване в съзнанието на младото немско поколение.

Повечето от съществуващите младежки асоциации са обявени за нелегални или са включени в структурите на HJ и BDM (Ferchhoff 2000: 50). Поради общото задължение за членство в HJ или в BDM (Jugenddienstpflicht) през 1939 г. 8,7 млн от 8,87 млн младежи между 10 и 18 години са членове на държавните младежки организации (Möding и von Plato 1986: 293).

Младите хора са определени и като специална целева група, върху която лесно може да се окаже влияние. Те се разглеждат като идеални бъдещи носители на идеологията на националсоциализма. Младежките организации са напълно интегрирани във всички националсоциалистически

структури. Тяхната основна цел е да подготвят по-младото поколение за войните в бъдеще, като създадат сяпко чувство за дълг и насаждат в младежките умове националсоциалистическата идеология за създаване на господстваща раса, която властва над всички останали раси (Spatscheck 2006: 151).

Привидно повечето млади хора сътрудничат на нацисткия режим, мълчат и не надигат глас за протест (Thole 2000: 61). Но някои свободни и нелегални движения продължават да съществуват, особено Swing Kids, които обичат англо-американската суинг и джаз, както и Edelweißpiraten („Пиратите на еделвайс“), които все още следват идеите на Bündische Jugend. Те оцеляват през целия период на нацистката диктатура (Klönne 1986; Möller 2000: 261). Тъй като тези групи са директна и открита опозиция на водещата националсоциалистическа идеология, те са преследвани от полицията и младежките власти и понасят санкции, например арести, депортиране в концентрационни лагери и дори смъртни присъди (Spatscheck 2006: 153). Но в края на краищата дори тоталитарната система на националсоциалистическата диктатура не съумява да попречи на младите хора да развиват и да следват своите собствени форми на младежка култура, да се придържат към ценностите в съответната субкултура, независимо от строгия политически контрол и драстичните наказания.

➔ Фаза 4: Младежката работа в следвоенна Западна Германия (1946–1989 г.)

След падането на националсоциалистическата система западната част на Германия създава форми на младежка работа, които могат да се характеризират като ефективен компромис между старите форми на младежка работа и новите идеи на Немската младежка активност (GYA), която е създадена от окупационните войски на съюзниците. (Krafeld 1984: 129; Hafeneger 1992: 103; Hafeneger 2005: 510; Thole 2000: 63; Thole и Küster 2005: 499). Младежката работа в следвоенна Западна Германия се извършва основно от хора, които вече са били младежки работници преди или по време на националсоциалистическата диктатура. Поради това младежката работа се отличава със силна личностова и концептуална приемственост и продължава традициите от предвоенния период и дори в някои аспекти - от младежката работа при националсоциализма.

Съюзническите окупационни войски се опитват да създадат програми за демократизация и превъзпитание на немското население. Една от тези инициативи е създаването на 300 домове на GYA в зоните, окупирани от Великобритания и САЩ. В края на 40-те години тези домове обхващат над 2,5 млн млади хора. Домовете на GYA и останалите немски младежки клубове се придържат към концепцията за свободен достъп и

идеите за социо-културни дейности в областта на изкуствата. Работата на младежките сдружения започва отново и повечето организации от времето преди войната се активизират и започват да работят по начина, по който са работели преди. Тъй като повечето младежки клубове и младежки сдружения се управляват стриктно съгласно строгите нормативни изисквания на възрастните, в тях често няма достатъчно свобода за участие и идеи от страна на младите посетители. (Thole 2000: 65). При тези обстоятелства поради протестните движения през 60-те и 70-те години на 20 в. младежката работа е изправена пред огромно предизвикателство (Krafeld 1984: 165; Hafenegger 1992: 147; Hafenegger 2005: 514). Младите хора започват да протестират срещу поколението на своите родители, срещу авторитарните идеи и тяхното участие в националсоциалистическата диктатура в миналото. Германската младеж иска повече свобода и самоорганизация в обществото, повлияна от идеите на социалните движения и възникващата поп култура. През този период са създадени множество нови теории и модели за младежка работа от личности, които често са свързани едновременно с младежката работа, протестните движения и академичните среди. Водещите теоретични модели за младежка работа в тази фаза се характеризират с три типа подход: еманципация (Müller et al. 1964; Giesecke 1975), радикални антикапиталистически и революционни подходи (Liebel 1970; Liebel 1971; Lessing и Liebel 1974) и по-умерен подход към младежката работа, ориентиран към потребностите (Damm 1975; Damm 1980; Damm 1998). Тези теории и модели отразяват силното влияние, което социалните промени оказват върху младежката работа през този период. Все пак открит остава въпросът доколко тези теоретични подходи действително оказват влияние върху всекидневната младежка работа.

➔ Фаза 5: Младежката работа в ГДР (1946–1989 г.)

Няколко години след Втората световна война Източна Германия прави нов опит да създаде „държава на младостта“. (Thole 2000: 69; Thole и Küster 2005: 499). След бързото изчезване на многочислените структури в областта на младежката работа е основана Freie Deutsche Jugend (FDJ, „Свободна немска младеж“) като официална младежка организация на Германската демократична република. FDJ (както и пионерите при децата) скоро набират множество членове, тяхната популярност достига най-високо ниво през 1987 г., когато 86% от всички жители под 18 години членуват в организацията. FDJ е свързана пряко с училищата и предлага редица групови дейности и занимания през свободното време, лагери през ваканциите и младежки клубове. FDJ подпомага висококачествени доброволчески действия на възрастни и младежи, независимо че идеологическият замисъл на тези дейности се контролира най-вече от държавата.

FDJ се смята за основен инструмент за трансформация на държавната социалистическа идеология. (Schäfers 1994; Karppler 1995: 259; Möller 2000: 270). На младежта се гледа като на демократичен и социалистически авангард и FDJ се стреми да развива и насърчава „социалистическата личност“, която ще участва в „смислени“ и „полезни“ дейности. Основната цел на младежката работа в ГДР може да бъде разглеждана като образowanie и формиране на млади личности, които ще следват и въплъщават идеологията на управляващите. Скоро става ясно, че не всички млади хора са готови да се превърнат в този тип „социалистическа“ личност, дейността и контролът от страна на държавата постепенно нарастват. Най-вече членовете на опозиционни или църковни групи и хора, които подават документи за напускане на страната, се контролират от полицията и от следствените служби - Staatssicherheit (Щази, „Държавна сигурност“). Младите хора биват арестувани, лишавани от право да работят или да посещават определени места, изпращат ги в „поправителни домове“ или затвори (Karppler 1995: 260; Leo 2003). Независимо от отчаяния стремеж на правителството да упражнява контрол, редица опозиционно настроени младежки култури оцеляват през целия режим на ГДР, например феновете на рок музиката, битници, пънкари, скинари и други групи. (Spatscheck 2006: 160).

➔ Фаза 6: Съвременната младежка работа – тенденции и развитие I (1990–2000 г.)

След повторното обединение на Германия в професионалните дебати за младежката работа в Германия започват да доминират три нови парадигми. Франц Йозеф Крафелд (1992) се радва на огромна популярност и разбунва духовете в професионалната общност, като предлага младежката работа да се насочи към групи младежи на близка възраст. Той смята, че работещите в младежката област не бива да се опитват да организират младите хора в нови групи, а да се занимават с вече съществуващи групи от деца на близка възраст, които имат свои специфични интереси и потенциал.

Крафелд смята, че работещите в младежката област трябва да разглеждат младежките културни стилове и форми на изразяване като нормални явления, а не като проблеми, които могат да бъдат отстранени. Той подчертава, че групите от младежи на близка възраст постигат висока степен на самоорганизация и социализация, които могат да се използват като потенциал за младежка работа. Тук работниците в младежката област трябва да се научат бъдат другари в младежките групи, а не учители.

Крафелд (1996) разработва още един нов модел за работещи в младежката област и го нарича модел на „приемането“. Този подход е предназначен

за млади хора, които като начин на живот принадлежат към определена субкултура или имат криминално поведение, т.е. млади хора, които младежките работници привличат трудно. За да бъдат установени връзки и достъп до тези млади хора, приемащият подход препоръчва работещите в младежката област да толерират проблемното и вредно поведение и възгледите на младите хора в първата фаза на установяване на контакта. Създаването на отношения и спечелването на доверието е предварителна предпоставка за промени, които могат да настъпят след продължителен процес на общуване и обучение. Приемащият подход се използва най-вече при мобилна младежка работа с млади екстремисти от дясното крило. В Източна Германия този подход не винаги се разбира правилно от младежките работници. Понякога те толерират дясноориентирани екстремисти прекалено дълго и дори позволяват на десни организации да създадат клубове, в които да развиват своята дейност.

Третият нов подход, наречен субективно насочена младежка работа, е разработен от Алберт Шер (1997). Той възобновява връзките с еманципаторските традиции от изминалите десетилетия и поставя въпроса възможна ли е еманципация в общество, което вече не вярва в колективната еманципация на младите хора. Шер открива нов потенциал за еманципация на индивидуално ниво и препоръчва подкрепата на млади хора, които се развиват като пълноценни, независими, отговорни личности, да се превърне в основна задача за работещите в младежката област.

➔ Фаза 7: Съвременната младежка работа – тенденции и развитие II (от 2008 г. до днес)

През последните години в професионалните дебати върху младежката работа ясно се очертават три спорни въпроса и три подхода.

На първо място личи особен професионален интерес към пространния подход в младежката работа, наричан още ориентация към социалното пространство. Основан от Бьониш и Мюнхмайер (1990) и популяризиран от Дайнет и Криш (2006) и Ройтингер (2003; 2008), този подход следва екологичните концепции, които хвърлят поглед отвъд индивидите или групите и изтъкват значението на местното социално пространство като основно поле за работа и изследвания в младежката област. Както всички институции, групи и индивиди, младежката работа и младите хора също са неразривно свързани с общественото обкръжение. Младежката работа може да бъде посредник между младите хора и социалното пространство. В тази си роля младежката работа може да бъде фактор за промяна и новаторство в широк контекст. Дайнет (2006) и Дайнет и Ройтингер (2004) също така показват важността на спечелването на пространство за младите хора в контекста на техните усилия за постигане на идентичност

и субективност и показват методи, с които младежката работа може да съпровожда процесите на това спечелване.

Друга тенденция е нарастващото обвързване между младежката работа и училището. (Дейнет и Икинг 2006; Хеншел и к. 2007). В последните години в Германия се наблюдава нарастване на броя на целодневните училища. Преди почти всички училища работеха на сутрешен режим, а следобедът беше свободен. За да повишат стандарта на образованието, да подпомогнат работещите родители и да стимулират интеграцията на рисковите групи, все повече и повече училища преминаха на целодневен режим.

Повечето целодневни училища комбинират формите на формално и неформално обучение и поради това са заинтересовани да познават потенциала на младежката работа за неформално образование и социално обучение. Във връзка с тези промени възниква въпросът как училищата и младежката работа могат да си взаимодействат по оптимален начин. Младежките работници обсъждат най-вече как биха могли да подпомогнат системата на формалното образование, без да загубят неформалния характер на младежката работа, обучението в групи на близка възраст и основните стандарти за доброволно участие и обучение съобразно интересите на младите хора. Клоос и др. (2007) са подготвили „педагогика на младежката работа“, която набляга върху специалните методи за обучение чрез общуване в младежката работа. Мюлер, Шмидт и Шулц (2008) посочват как подходът за неформално обучение може да се приложи на практика в младежката работа.

При опита си да премине към социална работа, основана на фактите, младежката работа трябва да премине към работа с понятия, изградени въз основа на емпирични изследвания. Още повече, че в Германия младежката работа твърде рядко е провеждана въз основа на теории и идеи, които пряко се основат на резултати от изследвания. Повечето от водещите концепции за младежка работа изглеждат по-скоро педагогически идеи без емпирична основа. Позовавайки се на работата в тази област, Линднер (2007) показва, че вече съществуват множество емпирични проучвания за младежката работа и нейното въздействие върху младите хора, местните общини и институциите. Има емпирични данни от първа ръка за младежка работа, които трябва да бъдат разширени и систематизирани, за да обогатят базата от знания и общественото признаване на положителните ефекти от работата с младежта.

➔ Фаза 8: Предизвикателствата пред младежката работа в близко бъдеще (от 2008 г. насам)

Какви са идеите за младежката работа в бъдеще? Тук предлагам три нови теми, които вероятно ще бъдат основните предизвикателства пред младежката работа.

Първо, свидетели сме на нарастващото социално неравенство в Германия. То се установява при разпределението на доходите и ограничаването на възможностите за пълноценно участие в обществото, в трудовия живот и в образованието за цялото население на Германия (Федерално министерство по труда и социалната политика 2005; 2008; относно младите хора вж. Corak, Fertig и Tamm 2005 или Hurrelmann и Andresen 2007). Тези промени оказват директно влияние върху младежката работа, тъй като младежките работници срещат все повече затруднения при подпомагането на младите хора да се включат в обществото. Младите хора, които не виждат никаква перспектива за своето бъдеще, могат да се превърнат в нови „трудни за спечелване“ клиенти, които обществото няма да може да интегрира.

Второто предизвикателство е свързано с новия смисъл на еманципацията. Десетилетия наред младите поколения се борят за своята самостоятелност срещу контрола и влиянието на правителствата, възрастните и обществените институции. Но новият глобализиран капитализъм след Форд изглежда изисква нов тип работник и гражданин. Вместо ентузиазирани и склонни към подчинение изпълнители на нареждания, новият идеал сякаш изисква гъвкави, активни и предприемчиви хора (Bröckling 2007, Arnegger and Spatscheck, 2008), готови сами да се грижат за себе си, приспособявайки се към бързо променящото се пазарно търсене на своя собствена отговорност. В тази обстановка възниква въпросът дали еманципацията, разглеждана по този начин, е все още възможна, и ако това е така, то как? Това е важен въпрос за работещите в младежката област - как младите хора могат да се превърнат в независими, цялостни личности при тези нови изисквания, без да допуснат пазарните закони да станат единствения им ориентир. Тези нови въпроси сякаш поставят под съмнение самата основа на традиционната роля на младежката работа.

Третото важно предизвикателство пред младежката работа са сегашните промени във финансирането. Докато за последните 30 години финансовата подкрепа за младежката работа нарастваше постоянно, сега броят на младите професионалисти, работещи в младежката област, намалява. През 1982 г. в Западна Германия има 17 004 младежки работници (Pothmann and Thole 2005: 348). До 1998 г. броят на младите професионалисти в тази сфера нараства на 49 967 за цялата обединена Германия, но последните налични данни (от 2002 г.) показват спад с близо 9% до 45 514 младежки работници. (Pothmann and Thole 2005: 353).

Изправяйки се лице в лице с тези нови предизвикателства, младежката работа в Германия трябва да търси нови стратегии, за да запази уникалния си подход към неформално, доброволно, извършвано през свободното време образование, което се провежда в местното обществено пространство и обкръжение. Само ако младежката работа успее да покаже положителните

резултати за младите хора и обществото и само ако успее да остане един независим, критичен и самокритичен фактор за социализация с ясни и полезни идеи, младежката работа може да продължи да се развива като история на успеха, в чиято основа лежи дълга традиция.

→ Ползвана литература

Arnegger, Manuel and Spatscheck, Christian (2008) "Der Begriff der Ökonomisierung im Kontext der Sozialen Arbeit – Die Vermessung eines umkämpften Terrains" in Spatscheck, C., Kraus, S., Arnegger, M., Mattner, A. and Schneider, B. (eds) *Soziale Arbeit und Ökonomisierung. Analysen und Handlungsstrategien*. Berlin: Schibri Verlag.

Böhnisch, Lothar and Münchmeier, Richard (1990) *Pädagogik des Jugendraums. Zur Begründung und Praxis einer sozialräumlichen Jugendpädagogik*. Weinheim/München.

Bröckling, Ulrich (2007) *Das unternehmerische Selbst*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Bundesministerium für Arbeit und Soziales (2005) *Der 2. Armuts- und Reichtumsbericht der Bundesregierung*. Достъпно на: www.bmas.de/coremedia/generator/892/property=pdf/lebenslagen_in_deutschland_de_821.pdf (viewed 19 April 2009).

Bundesministerium für Arbeit und Soziales (2008) *Lebenslagen in Deutschland. Der 3. Armuts- und Reichtumsbericht der Bundesregierung*. Достъпно на: www.bmas.de/coremedia/generator/26742/property=pdf/dritter_armuts_und_reichtumsbericht.pdf (viewed 19 April 2009).

Cloos, Peter, Köngeter, Stefan, Müller, Burkhard and Thole, Werner (2007) *Die Pädagogik der Kinder- und Jugendarbeit*. Wiesbaden.

Corak, Miles, Fertig, Michael and Tamm, Marcus (2005) *A Portrait of Child Poverty in Germany*. UNICEF Innocenti Research Centre Working Paper. Достъпно на: www.unicef.de/fileadmin/content_media/presse/fotomaterial/Kinderarmut/Report_Card_RWI_Child_Poverty_in_Germany.pdf (viewed 6 October 2008).

Damm, Diethelm (1975) *Politische Jugendarbeit*. München.

Damm, Diethelm (1980) *Die Praxis bedürfnisorientierter Jugendarbeit*. München.

Damm, Diethelm (1998) "Bedürfnisorientierte Jugendarbeit" in Deinet, Ulrich and Sturzenhecker, Benedikt (eds) *Handbuch offene Jugendarbeit*. Münster, pp. 221-33.

Deinet, Ulrich (2006) "Aneignung und Raum – sozialräumliche Orientierungen von Kindern und Jugendlichen" in Deinet, Ulrich, Gilles, Christoph and Knopp, Reinhold (eds) *Neue Perspektiven in der Sozialraumorientierung. Dimensionen – Planung – Gestaltung*. Berlin, pp. 44-63.

Deinet, Ulrich and Icking, Maria (eds) (2006) *Jugendhilfe und Schule: Analysen und Konzepte für die kommunale Kooperation*. Opladen.

Deinet, Ulrich and Krisch, Richard (2006) *Der sozialräumliche Blick der Jugendarbeit. Methoden und Bausteine zur Konzeptentwicklung und Qualifizierung*. Wiesbaden, 2nd edn.

Deinet, Ulrich and Reutlinger, Christian (eds) (2004) 'Aneignung' als Bildungskonzept der Sozialpädagogik. Beiträge zur Pädagogik des Kindes- und Jugendalters in Zeiten entgrenzter Lernorte. Wiesbaden.

Ferchhoff, Wilfried (2000) "Die Jugend und der Pädagogik" in Sander, Uwe and Vollbrecht, Ralf (eds) *Jugend im 20. Jahrhundert. Sichtweisen – Orientierungen – Risiken*. Neuwied, pp. 32-74.

Gängler, Hans (2005) "Die Anfänge der Offenen Kinder- und Jugendarbeit" in Deinet, Ulrich and Sturzenhecker, Benedikt (eds) *Handbuch Offene Kinder- und Jugendarbeit*. Wiesbaden, 3rd edn, pp. 502-9.

Giesecke, Herrmann (1975) *Die Jugendarbeit*. München, 3rd edn.

Hafeneger, Benno (1992) *Jugendarbeit als Beruf. Geschichte einer Profession in Deutschland*. Opladen.

Hafeneger, Benno (2005) "Geschichte der Offenen Kinder- und Jugendarbeit seit 1945" in Deinet, Ulrich and Sturzenhecker, Benedikt (eds) *Handbuch Offene Kinder- und Jugendarbeit*. Wiesbaden, 3rd edn, pp. 510-18.

Henschel, Angelika, Krüger, Rolf, Schmitt, Christof and Stange, Waldemar (eds) (2007) *Jugendhilfe und Schule. Handbuch für eine gelingende Kooperation*. Wiesbaden.

Hurrelmann, Klaus and Andresen, Sabine (2007) *Kinder in Deutschland 2007. 1. World Vision Kinderstudie*. Frankfurt a.M.

Jordan, Erwin and Sengling, Dieter (2000) "Kinder- und Jugendhilfe. Einführung" in *Geschichte und Handlungsfelder, Organisationsformen und gesellschaftliche Problemlagen*. Weinheim/München: Juventa Verlag, new edn.

Kappeler, Manfred (1995) *Plädoyer für das umherschweifende Leben. Sozialpädagogische Essays zu Jugend, Drogen und Gewalt*. Frankfurt a.M.

Kappeler, Manfred (1999) Rückblicke auf ein sozialpädagogisches Jahrhundert. Essays zur Dialektik von Herrschaft und Emanzipation im sozialpädagogischen Handeln. Frankfurt a.M.

Klönne, Arno (1986) "Jugendliche Subkulturen im Dritten Reich" in Bucher, Willi and Pohl, Klaus (eds) Schock und Schöpfung. Jugendästhetik im 20. Jahrhundert. Neuwied, pp. 308-19.

Krafeld, Franz Josef (1984) Geschichte der Jugendarbeit. Von den Anfängen bis zur Gegenwart. Weinheim/Basel.

Krafeld, Franz Josef (1992) Cliquenorientierte Jugendarbeit – Grundlagen und Handlungsansätze. Weinheim/München.

Krafeld, Franz Josef (1996) Die Praxis Akzeptierender Jugendarbeit – Konzepte, Erfahrungen, Analysen aus der Arbeit mit rechten Jugendcliquen. Opladen.

Leo, Anette (2003) "Beatle-Aufstand in Leipzig" in Benz, Ute and Benz, Wolfgang (eds) Jugend in Deutschland. München, pp. 72-84.

Lessing, Hellmut and Liebel, Manfred (1974) Jugend in der Klassengesellschaft. Marxistische Jugendforschung und antikapitalistische Jugendarbeit. München.

Liebel, Manfred (1970) "Aufforderung zum Abschied von der sozialintegrativen Jugendarbeit" in Deutsche Jugend, 1970 No. 1: 28-34.

Liebel, Manfred (1971) "Überlegungen zum Praxisverständnis antikapitalistischer Jugendarbeit" in Deutsche Jugend, 1971 No. 1: 13-20.

Lindner, Werner (ed.) (2007) Kinder- und Jugendarbeit wirkt: Aktuelle und ausgewählte Evaluationsergebnisse der Kinder- und Jugendarbeit. Wiesbaden.

Möding, Nori and von Plato, Alexander (1986) "Siegenadeln. Jugendkarrieren in BDM und HJ" in Bucher, Willi and Pohl, Klaus (eds) Schock und Schöpfung. Jugendästhetik im 20. Jahrhundert. Neuwied, pp. 292-301.

Möller, Kurt (2000) "Politische Orientierungen von Jugendlichen. Historische Phasen, Generationen, Bewegungen und Jugendkulturen" in Sander, Uwe and Vollbrecht, Ralf (eds) Jugend im 20. Jahrhundert. Sichtweisen – Orientierungen – Risiken. Neuwied, pp. 254-78.

Müller, Burkhard, Schmidt, Susanne and Schulz, Marc (2008) Wahrnehmen können: Jugendarbeit und informelle Bildung. Freiburg i.Br., 2nd edn.

Müller, C. Wolfgang, Kentler, Helmut, Mollenhauer, Klaus and Giesecke, Hermann (1964) Was ist Jugendarbeit. Vier versuche zu einer Theorie. München.

Niemeyer, Christian (2001) "100 Jahre Wandervogel. Ein Grund zur Freude?" in *Neue Praxis*, No. 6: 557-72.

Pothmann, Jens and Thole, Werner (2005) "Ein blick in den Zahlenspiegel" in Deinet, Ulrich and Sturzenhecker, Benedikt (eds) *Handbuch Offene Kinder- und Jugendarbeit*. Wiesbaden, 3rd edn, pp. 344-53.

Reutlinger, Christian (2003) *Jugend, Stadt und Raum Sozialgeografische Grundlagen einer Sozialpädagogik des Jugendalters*. Opladen.

Reutlinger, Christian (2008) *Raum und Soziale Entwicklung: Kritische Reflexion und neue Perspektiven für den sozial-pädagogischen Diskurs*. Weinheim/München.

Ricoeur, Paul (1974) *Geschichte und Wahrheit*. München, new edn.

Schäfers, Bernhard (1994) *Soziologie des Jugendalters*. Opladen, 5th edn.

Scherr, Albert (1997) *Subjektorientierte Jugendarbeit. Eine Einführung in die Konzepte emanzipatorischer Jugendpädagogik*. Weinheim/München.

Spatscheck, Christian (2006) *Soziale Arbeit und Jugendkulturen. Jugendarbeit und die Dialektik von Herrschaft und Emanzipation im Kontext des Systemtheoretischen Paradigmas der Sozialen Arbeit*. Marburg.

Spatscheck, Christian (2007) "Youth cultures between control and emancipation: interpretations from a western European perspective" in Borrmann, Stefan, Klassen, Michael and Spatscheck, Christian (eds) *International social work: Social problems, cultural issues and social work education*. Opladen/Farmington Hills, Michigan.

Thole, Werner (2000) *Kinder- und Jugendarbeit. Eine Einführung*. Weinheim/München.

Thole, Werner and Küster, Ernst Uwe (2005) "Wie Kinder- und Jugendarbeit zum Beruf wurde. Eine historische Skizze" in Deinet, Ulrich and Sturzenhecker, Benedikt (eds) *Handbuch Offene Kinder- und Jugendarbeit*. Wiesbaden, 3rd edn, pp. 495-502.

Марчин Шинчух

Полша: идеологическа основа на работата с младежта

Неска подходим към изучаването на социалната история от практическа гледна точка. Натрупаното историческо знание понякога води до прозрения относно бъдещите решения и дейностите, които стартират и се осъществяват в момента. Практическият резултат от подобни исторически анализи има особена стойност, когато изгражда разумна теоретична основа и има за цел да очертае рамката и да определи възможностите на потенциалните или предстоящите дейности.

От историческа перспектива, особено когато се връщаме към 50-те и 70-те години на 20 век, някои възприети в момента определения за работата с младежта изглеждат неточни, ако се приложат към социалната действителност в миналото. В тази статия аз приемам, че работата с младежта обхваща всяка възможна дейност, съзнателно посветена на младите хора, предполагаща активно участие (пряко или косвено) от тяхна страна. Разглежда на този

начин, работата с младежта може да се изследва по отношение на своите цели, форма, съдържание, действащи лица и обща структура във времето и пространството.

➔ Три източника на влияние върху работата с младежта

Работата с младежта се смята за област, белязана в значителна степен от обстоятелствата. Тя е част от всекидневния бит на всички социални групи с различни по възраст участници, включително млади хора. Понякога нейната форма и съдържание се задават от възрастни, които не са в пряк контакт с младежи. Според множество дефиниции работата с младежта може да бъде представена като институционализирана дейност, но понякога тя включва спонтанност и субкултурни елементи. Тя се извършва от младежи, за млади хора и съгласно очакванията и плановете на младежта.

Въпреки че откриваме множество подходи при дефинирането на работата с младежта, очевидно е, че тя на практика е набор от слабо свързани помежду си дейности, които се определят, предефинират, изпробват и променят от следващите поколения. Без съмнение работата с младежта се формира от вътрешната традиция – тя предполага установени форми на работа със и за младите хора в съответната държава, културна област и организация – но тя се обуславя и от общите тенденции и идеологическите идеи в обществената и политическата област.

Третият елемент, оказващ влияние върху работата с младежта, тясно свързан с двата посочени по-горе, е признанието за ролята на младите хора в определен исторически момент. Фридрих Тенбрух (1962) посочва три форми на участие на младите хора в социалната система, които се проявяват в различен исторически контекст. Въпреки че неговата теория е разработена за Германия, в определен аспект тя е общовалидна.

Хронологично Ф. Тенбрух се спира първо на младежките движения от началото на 20 век, когато младите хора започват да осъзнават необходимостта да се обединят чрез участие в масови младежки организации за постигане на граждански, културни и социални цели, без да са директно обвързани политически.

Следващото поколение може да бъде наречено „поколението на радикалните политически решения”. То поема отговорност за съдбата на обществото – метафора, която описва положението и нагласите на младите хора, участващи в революционни движения – те се стремят да променят света, да му придадат младежки черти и ценности.

В следвоенните общества този идеологически ангажимент отстъпва

място на трето – отчуждено поколение, което се е оттеглило от политическата и дори от обществената сфера и вместо това се е насочило към личния, семейния и професионалния живот: следвоенното поколение на стагнацията.

Историята на работата с младежта може да се илюстрира с две графични линии. Едната е синусоидална крива, описваща връщането или циркулацията на трите властващи постулата – организирана, но доста аполитична младеж, която работи само за своята собствена среда; младеж, организирана за социална промяна с ясна и осъзната политическа ангажираност; дезорганизирана младеж, аполитична, бягаща в личната сфера. Другата линия върху графиката е устойчиво нарастваща права, която илюстрира развитието на индивидуализма, независимостта, разсъдъчността и рационализацията на мястото и дейностите на индивидите в обществото.

Може да се каже, че в работата с младежта съществуват различни парадигми. В определен период всяка от тях излиза на преден план, като същевременно в цялата област протичат социални и културни промени.

В тази публикация представям ситуацията в Полша, която лесно може да се използва като предварителен модел относно процеса на формиране на работата с младежта в цяла Централна и Източна Европа, по-специално в държави като Чехословакия, Унгария, Югославия, Литва, Латвия, Естония и Финландия, включително по отношение на някои аспекти в Румъния и България, без да изключваме дори Съветския съюз и Германия. Но моето основно внимание е насочено към примери и факти от Полша. При представянето ѝ разглеждам подробно идеологиите, които са оказвали влияние върху съдържанието и формата на работата с младежта в Полша от 1900 г. насам.

➔ 1. Времето на младежките организации – 1918–1947 г.

При организиране на най-ранните дейности в младежката работа младежта не се признава за независима социална група, понеже значението и позицията на младите хора в обществото се определя от техните перспективи и потенциал. Така смисълът на това да бъдеш млад е да се подготвиш за своето бъдещо положение в обществото (Gillis 1974). Тази гледна точка определя и формите за социално участие, стремежа към образование, саморазвитие и ограничаване на социализацията. Младите хора е трябвало да се подготвят за живота като възрастни, те принадлежат към общността (социална, класова, професионална), която ще придаде на техния живот стойността на живота на възрастния. Следва да се подчертае, че развитието на работата с младежта в Централна и Източна Европа е дълбоко повлияно от стремежа за получаване на национална независимост

в множество от държавите в региона след Първата световна война. Това влияние може да се разгледа на три нива²⁷.

На първо място, историческото забавяне в процеса на формиране на нациите изисква мощни, бързи и широкомащабни действия, извършвани от добре подготвен елит. Младите хора в нововъзникващите нации са естествен ресурс за набиране на бъдещи водачи. Младежките организации формират система за идеологическо разпространение от центъра към периферията. Но на практика техните ресурси се използват на местно ниво за работа с младежта, свързана главно със „забавления и облаги“. Тук идеологическите принципи не са от съществено значение.

На второ място, изграждането на националните държави е свързано с отричане на ценностите на другите нации: техните култури се разглеждат като назадничави, изостанали и незаслужаващи независимост. На различните места тази идея е въведена в практиката с различна сила, но навсякъде се разпознава силният модел на съревнование между отделните групи млади хора и техните младежки организации, включително на подценяване на нации, религии и култури. Идеята за междукултурен диалог въз основа на принципа за равни права не е общоприета, тя рядко е застъпена като основен елемент в реалните младежки дейности. При все това полските младежки движения и организации от този период се отличават с голямо разнообразие. По-голямата част от тях са свързани с определен социален произход, отличават се с определени политически пристрастия и се отнасят много сериозно към своите ценности или идеологии.

На трето място, работата с младежта е насочена към гражданското съзнание. Преобладаващата част от населението е в лошо икономическо положение и се нуждае от различни форми на подпомагане. Всъщност работата с младежта от този период много често включва разнообразни дейности от типа на социални услуги, като доставка на храна, здравеопазване и професионално обучение. Друго важно измерение на работата с младежта е гражданското обучение – младите хора, особено юношите от по-слабо развитите, най-често селски райони, преминават обучения във връзка със своите граждански права и задължения, разпоредбите на закона и бюрократичните процедури, необходими за функциониране на обществото. Този тип работа с младежта се среща в различни институционализирани форми. В Полша се обръща голямо внимание на гражданското обучение

27. Отделни примери за младежка работа и информация за младежките организации в Полша през периода между двете войни могат да се почерпят от неотдавна публикуваната книга на П. Томашевски и М. Волос „Младежки организации през XX в. Структури, идеологии и дейност“, Торун 2008 (P. Tomaszewski and M. Wołos, *Organizacje młodzieżowe w XX w. Struktury, Ideologie, działalność*, Toruń 2008), (в книгата са включени резюмета на статиите на английски)

по време на задължителната военна служба. Младите войници се учат да пишат и да четат, запознават се с принципите на личната хигиена и профилактиката, учат за нововъведенията в земеделието, получават основни познания по предприемачество и счетоводство, усвояват други умения. Като изключим тези практически дейности, се обръща голямо внимание върху формирането на патриотична нагласа, историческо съзнание и национална идентичност. (Odzimekowski 1996).

В заключение можем да кажем, че работата с младежта през този период се извършва от централизирани младежки организации съобразно социалния произход (национален, класов и религиозен), като основна и най-широко разпространена дейност е съревнованието. Сред другите важни фактори можем да посочим плурализма на организациите, масовото членство и силната идентификация с организацията и нейните ценности. Доминиращите в младежките организации идеологии често са свързани с национализма (определян като патриотизъм) или с ценности, споделяни от отделни социални групи. Отделя се важно място на образованието на бъдещите елити, които могат да вземат участие в социалните конфликти в един свят на различия, където нациите, социалните класи и култури водят битка помежду си. (Sińczuch 2002).

➔ 2. Времето на великите идеологии – 1948–1956 г.

Втората световна война довежда до премахване на откритата форма на работата с младежта. В същото време младежите охотно се включват в борбата срещу окупаторите от Германия и Съветския съюз. В резултат младежките организации действат под прикритие, обединяват своите ресурси и следват обща цел – подготвят младите хора за борба за опазване на националната идентичност. В тази връзка може да се спомене гъвкавостта на нелегалните скаути, които освен с множеството други дейности се занимават също с военна пропаганда, а техните графити създават един вид патриотично улично изкуство.

След Втората световна война комунистическата партия системно се налага във все повече аспекти от социалния живот, унищожавайки независимостта и разнообразието. Комунистическият режим относително рано започва да закрива множество младежки организации, включително скаутите и се стреми да ги замени с едно масово тоталитарно движение, което да контролира. То е основано през 1948 г. като Съюз на полската младеж (ZMP) на базата на по-ранни социалистически и комунистически организации, които рязко прекратяват съществуването си по това време и официално имат над два милиона членове в своя зенит. (Wierzbicki 2006). В своите дейности ZMP насърчава идеите за образование чрез труд, налага властта на колектива над индивидите, предимството на общественото пред частното, политическата ангажираност и изграждането на новия социалистически режим.

Една от основните комунистически идеи е да се създаде ново човечество чрез „социалистическо възпитание и образование“, което води до създаване на нов индивид, нов човек, ориентиран към колектива. (Walicki 1996). Не бива да ни учудва, че стойността, която работата с младежта придава на идеологията и практиката на тоталитарния комунизъм, е много важна. Материалите и инструкциите на работниците с младежта в държавните организации по това време са изпълнени с цитати от Маркс, Енгелс и Ленин. Ето какво пише Маркс, подчертавайки колко са важни младите хора: „Бъдещето на работническата класа и бъдещето на самия социализъм зависят от образованието и формирането на младото поколение“ (Marx 1960 s. 212).

През 40-те и 60-те години на 20 в. методите и теориите, определящи модела на работата с младежта, пропагандирани по това време, се основават на класическото, ортодоксално, марксистко гледище, според което младежта не може да съществува извън системата на класовата борба. Всъщност основното внимание е насочено към младежта, която произхожда от работническата класа или от селската беднота, но останалите младежки групи също са обхванати от режима. Както посочват официалните документи на Полската работническа партия, „въпреки че работещите младежи са най-близо до партията, тя никога не поставя на преден план само интересите на тази група, а отделя внимание и се опитва да създаде условия и да даде възможност на младежи с друг произход да заемат позиции и да станат представители на работническата класа“ (Gašiorowski 1983).

В резултат възникналата централизация на работата с младежта се съчетава със създаване на масивна инфраструктура. На централно и регионално ниво са изградени т.нар. места за младежи – институции, които предлагат разнообразни дейности – от спорт до културни и художествени дейности като рисуване, скулптура, фотография, музика и танци – на избрани индивиди, които притежават необходимите дарби и демонстрират подходящо отношение към новия режим. Но предлаганите услуги не достигат до по-голяма част от младите хора, живеещи в малките градове и селските райони. Създадени са различни културни клубове и центрове, но те страдат от липса на персонал, оборудване и много често – на идеи и подходи за активни форми на работа с младежта.

➔ 3. Времето на прагматизма в комунистическата държава – 1957–1989 г.

Промените в режима започват със смъртта на Сталин и най-вече, с XX-я конгрес на комунистическата партия в Съветския съюз. В Полша започва период на упадък на социализма като хомогенен проект за цялостна социална промяна (Kurczewska 1992). През 1956 г. като спонтанен акт

ZMP се разпуска и отстъплението към плурализъм във формите става очевидно. Един от най-важните актове е възобновяването на скаутското движение, което в Полша (в много по-голяма степен отколкото в останалите европейски държави) се доближава до класическите форми и възгледи на Баден – Пауъл.

С упадък на социализма в неговата ортодоксална форма възникват и нови тенденции при определяне на мястото на младежите в обществото, съчетани със създаването на нови форми на работа с младежта. Редом с идеологически консервативните тенденции се появяват идеите за по-либерално отношение към младите хора. Можем да посочим опитите за възстановяване на младежкото движение чрез активизиране и увеличаване на свободата в организации като Съюза на полската социалистическа младеж (ZSMP) и Съюза на полските студенти (ZSP). Тези обединения са по-популярни сред младите хора от самата комунистическа партия. (Adamski 1980). Мнозина откриват там своето място, особено младежи, които се стремят към определена политическа кариера, недостъпна чрез съответните партийни структури, или търсят начин да осъществят целите си, които не са свързани с политиката: от културна дейност (музикална, театрална или литературна) до съществени облаги (апартаменти или места за строеж, запазени за ZSMP) и пазарни дейности.

Едно от доказателствата, че е настъпила фундаментална революция във възприемането на уникалната ситуация и специфичните проблеми на младото поколение, е фактът, че сега те са признати за „квазисоциална класа“, което от гледна точка на ортодоксалния марксизъм е почти бунтарство.

Постулатите за относителна либерализация, промените в партията и нагласата на правителството към проблемите на младите са част от опита за промяна като дългосрочен процес, който в края на краищата се проваля. В началото на 70-те години повече от една четвърт от членовете на комунистическата партия са на възраст до 30 години, но през 80-те едва 10% принадлежат към същата възрастова група. (Jarosz 1986: 214). Същевременно в университетите има все по-малко студенти, които произхождат от работническата и селската класа, което ясно показва провала в основните предпоставки за партийната политика спрямо младите хора. (Jarosz 1986: 150).

През 60-те и 70-те години ролята на училището като институция за работа с младежта нараства. Тъй като масовите младежки организации, които обръщат внимание само на културните дейности, вече не са така популярни, както и разпръснатата мрежа от културни центрове, училището се превръща в единственото място, където дейностите са ориентирани към младите. Тук попадат професионалното обучение, превантивните мерки

и разпределянето на социални помощи. Младежката работа се превръща в дейност, извършвана от учителите (като част от техните задължения извън учебната програма) в учебните сгради, с помощта на училищната инфраструктура. За съжаление в крайна сметка това състояние води до схематизация и липса на спонтанност, както и до отъждествяване на младежката работа с идеята за формално образование, макар че първоначално тя е била просто допълнение.

Междувременно в младежките организации се извършва значителна промяна. Първо игровите елементи стават все по-важни в работата с младежите: вземащите решения на политическо и административно ниво осъзнават поне, че младите хора имат право да се забавляват през свободното си време, без да е необходимо да го запълват с учене, работа за колектива и други идеологически дейности. На второ място, обхватът на дейностите, които младите хора могат да извършват, нараства. Младежите могат да осъществяват свои собствени проекти, като използват инфраструктурата на младежките организации и училища. По този начин младежката работа частично задоволява желанията на служебните лица. Например, ако младежите приемат да ръководят (да създадат) училищен оркестър, главният учител ще им предостави зала за репетиции на рок изпълнения.

➔ 4. Време на социален протест 1970–1989 г.

70-те години са период на бърза модернизация в Полша, въпреки че експериментът за въвеждане на потребителски елементи в полската социалистическа икономика приключва с неуспех. Преди това има културен пробив, който променя перспективите и мястото на младежта в обществото. Най-важната промяна в младежката работа е премахването на държавния монопол през 80-те.

През 70-те години дори са осъществени няколко инициативи и проекти, включващи младите хора – често подготвени от самите младежи – които нямат нищо общо с официалната държавна младежка работа. Източник на вдъхновение често са субкултурите; съдържанието обикновено е свързано с някаква форма на художествено творчество като музика, театър, визуални изкуства и различни форми на психотерапевтична дейност (Jawłowska 1975).

От началото на 70-те години ролята на католическата църква нараства. Църквата институционално подкрепя множество младежки групи, дори толерира млади хора, чиято вяра и идеи се отличават от католическия светоглед. Провеждат се субкултурни поклонения (например поклонението на хипарите) в Ясна гура, разпространява се религиозното движение „Светлина и живот”.

Основаването (през 1980 г.) и развитието на социалното движение Солидарност се превръща в импулс за гражданска активност на цялото полско общество. В този период започват да функционират официалните младежки организации, които не са подчинени на правителството, като Независимият студентски съюз (NZS) или Студентска солидарност (Anusz 1991). Същевременно младите започват да изразяват своето собствено мнение по обществени и политически въпроси. Все повече хора се включват в екологични и пацифистки движения, наблюдава се бум в интереса към младежките субкултури (Fatuga 2001).

Алтернативните и субкултурни движения раждат група лидери, които – с мълчаливото съгласие на държавата – започват да въвеждат нови форми на младежка работа. Първоначално тези нови форми са ориентирани към младежи, заплашени от социална маргинализация или патологии (особено употребата на наркотици), но скоро те се превръщат в движения за активност, които се опитват да накарат младите хора да поемат контрола. Въпреки че днес можем да говорим за самохвалство или наивност при много подобни начинания, през 80-те години те са важен фактор за промяна и някои от тях създават нови форми на социална активност за младите хора²⁸.

Без съмнение в края на 70-те и в началото на 80-те години на младежката сцена излизат нови теми и нови форми на дейност. Младите хора са си завоювали правото да говорят по важни въпроси - за смисъла на техния живот, за нуждата да бъдат ангажирани, за техните възгледи за света. На сцената на младежката работа се появяват действащи лица, които изпъкват в неформалните групи и често са свързани със субкултурите. Обхватът на тяхната дейност се разширява и често включва работа на улицата, независима и надхвърляща установените рамки; организиране на прояви и представления. Идеологическото измерение на младежката работа отново излиза на преден план, но този път идеологията (или дори идеологиите) се определя от самите младежи.

27. Пример за подобна инициатива е Големият оркестър на фондацията за коледна благотворителност. Тя обединява младежи, които събират пари с благотворителна цел. Всяка година 120 000 доброволци вземат участие. Фондацията подкрепя социалната ангажираност на младите, провежда курсове, обучава доброволци и организира безплатен годишен концерт, наречен „Спирка Удсток”. Всяка година той се превръща във все по-важен форум за открит диалог между елитите (политически, културни и религиозни) и младите хора. През 80-те години основателят Юрек Овшак организира сюрреалистични партита и демонстрации, които се ползват с широка популярност сред младежите, принадлежащи към определена субкултура, но често са критикувани от по-консервативни културни кръгове.

→ 5. Промяната: нови предизвикателства, нови структури? 1989–2008 г.

От 1990 г. полската младежка работа по-скоро еволюира, без да се променя революционно. В съвременните форми откриваме както чертите, типични за масовите движения и младежките организации, редом с традиционния неформален ангажимент, специфични дейности и спонтанно творчество. Вероятно последното ще придобие по-голяма стойност при нарастващото дистанциране на младите от стабилните форми за ангажиране и участие.

Днес полската младежка работа е подчинена на прагматизъм, тъй като се предполага, че тя трябва да даде определени резултати в областта на компетенциите, уменията и методите. Като част от идеологическото послание ние не заявяваме на младите хора какво представлява светът. Те по-скоро получават определени средства, с които сами да се опитат да отговорят на въпросите, които ги вълнуват.

Сцената на младежката работа в Полша демонстрира завидно разнообразие. След масовите младежки организации и училища най-важна роля играят неправителствените организации – фондациите и дружествата, които се занимават с всичко - от спорт и отдих до борба с дискриминацията. Макар че най-голям процент от тях са ангажирани в спортната област, основна насока остава стремежът към политическа кариера. Въпреки че съществува единомислие и се смята, че ангажираността и спонтанността от страна на младите са основните цели и ценности в младежката работа, съществуващите структури все още не са готови да започнат диалог с младите хора и да ги признаят за съавтори при осъществяването на младежката работа.

→ Заключение

Не съм имал намерение да представя подробно историята на младежката работа в Полша. Опитях се да скицирам основните моменти, най-важните насоки и тенденции. Не е от значение, че много от формите на младежка работа са съществували и съществуват едновременно, макар че някои от тях се радват на по-голяма популярност от други. Разбира се, трябва да помним, че работата с младите трябва да създаде област с богата и разнообразна практика като форма и съдържание – съгласно своята собствена дефиниция. Таблица 9.1. описва основните особености на младежката работа, които възникват (и често, но не винаги са налагат) през отделните периоди.

→ Ползвана литература

- Adamski, W. (1980) Dwa pokolenia pracowników przemysłu, Warszawa.
- Anusz, A. (1991) Niezależne Zrzeszenie Studentów w latach 1980-1989, Warszawa.
- Dzięcioł, B. (1996) Ruch Światło-Życie: refleksja socjologiczna, Bydgoszcz.
- Fatyga, B. (1999) "Dzicy z naszej ulicy", Antropologia kultury młodzieżowej, No. 73. Warszawa
- Gąsiorowski, Z. (1983) "Polityka partii wobec młodzieży i ruchu młodzieżowego" in Gołębiowski, B. and Śmiałowski, E. (eds) Młoda generacja Polaków w okresie kryzysu: Materiały z konferencji, Opole.
- Gillis, J.R. (1974) Youth and history, London/New York.
- Jarosz, M. (1986) Bariery życiowe młodzieży, Warszawa.
- Jawłowska, A. (1975) Drogi kontrkultury, Warszawa.
- Kurczewska, J. (1993) "Kulturowe tradycje realnego socjalizmu" in A. Jawłowska et al. (eds) Kulturowy wymiar przemian społecznych, Warszawa.
- Marks, K. and Engels, F. (1960) Dzieła zebrane, Vol. I. Warszawa
- Odziemkowski, J. (1996) Armia i Społeczeństwo w II Rzeczypospolitej, Warszawa.
- Paluch, M. (1998) Zarys historii Ruchu Światło – Życie, Lublin/Kraków.
- Sińczuch, M. (2002) Wchodzenie w dorosłość w warunkach zmiany społecznej. Warszawa.
- Walicki, A. (1996) Marksizm i skok do królestwa wolności, Warszawa.
- Tenbruck, F.N. (1962) Jugend und Gesellschaft. Sociologische Perspektiven, Freiburg i. B.
- Tomaszewski, P. and Wołos, M. (2008) Organizacje młodzieżowe w XX w. Struktury, Ideologie, działalność, Toruń.
- Wierzbicki, M. (2006) Związek Młodzieży Polskiej i jego członkowie, Warszawa.

Описание	Начало на дейността на младежките организации	Време на великите идеологии	Време на прагматизъм и асидологизация на комунистическата държава	Време на социален протест	Промяна – нови предизвикателства и нови структури
Период	1918–1947 г.	1948–1956 г.	1956–1989 г.	1970–1989 г.	1989–2008
Форми на социално участие на младежта	Образование, разгръщане на дейност в младежките организации – но и време на мораториум: обществото не признава независимата стойност на младежта.	Образование, участие в младежки организации, участие в политически дейности – младежта се разглежда като изключително важна група в обществото: фокус върху младите хора, щедрост и изисквания.	Узаконяване на (ограничени) потребителски сили; стремеж към стабилизация и социален напредък в рамките на социално приетите норми и модели.	Оспорване на модели и норми (възпитание, начин на живот, потребление; синдромът на „заклученото поколение“, формиране на субкултурни енкави и тяхното узаконяване, отдръпване от официално поощряваните форми на ангажираност („вътрешна емиграция“).	Образование, потребителско търсене, навлизане в пазара на труда, придобиване на опит и умения „младеж с по-високо качество“

Форми на младежки организации	Централизирани организации, всяка от тях е обвързана със своята социална среда (национална, класова, религиозна) сблъсък и конфронтация между тях: плурализъм, масово членство, силна идентификация.	Предимно масови организации, подчинени на една идеология, унификация на организациите; централен, бюрократичен контрол; участие в политическата дейност.	Широкомашабни организации на различен принцип (градски, селски, студентски скаути), които се стремят да привлекат младите хора, основната цел е придобиване на бързи и дълготрайни облаги.	Местни неформални групи, бунтарски настроени, неформални действия от страна на формални младежки организации уникални прояви и мрежов подход, нови форми на младежка работа, организирани от католическата църква	Неправителствени организации, неформални групи.
Модели на младежка работа; модел на работника в младежката област	Професионални аниматори в младежката работа и местни ентузиасты (младежи и възрастни)	Професионализация, строги правила, бюрократизация, идеологията засяга всеки елемент в младежката работа синдром на „социалистическата“ работа, образование, спорт, забавления, съревнование и т.н. Настърчаване на младите лидери.	Стремеж към кариера чрез членство в организацията, прагматизъм (обективизиране) и инструментализация на младежите от младите хора и работещите в младежката област	Набиране на работещи в младежката област от средите на отделни субкултури, неформални дейности във формалните младежки организации терапевтична ориентация, особено внимание към младите хора с проблеми.	Доброволческа дейност, младежки лидери с професионален опит, проектен подход, нови форми на младежка работа.

Идеология	Национализъм; идеологии на от- делните социални групи; създаване на елити; диференци- ран свят; преспек- тива за избухване на социални кон- фликти (нации, класи).	Само една под- ходяща идеология (комунизъмът); новият мъж и новата жена, новото общество; образование и формиране в колективното действие, подчер- тава се влиянието на работата прин- ципът „контролът е висша форма на доверие”.	Функционали- зъм и прагмати- зъм; сътрудниче- що централизи- рано общество, основаващо се на сътрудниче- ство; допускане, приемане, че съществува съвпадение, еднаквост в индивидуал- ните и колек- тивните нужди.	Действие заради самото действие, утопични проекти, прекомерно оценяване и запленение от спонтанността, творческото начало и свежият поглед на младежките субкултури.	Нецентрализирано общество, основано на сътрудничеството; дейност въз- основа на познанията и фактите: повече мрежи отколкото йерархии, процедури на саморефлексия и оценка; дейността и участието в нея като стойности сами по себе си.
Доминиращи или нови форми на младежка работа	Младежка работа в общността	Младежка работа, която се осъществява в центровете	Младежка работа, провеждана в училище	Безпристрастна, свободна младежка работа	Развитие на младите хора

Финландската перспектива: младежка работа, политика и изследвания

Хелена Хелве

Историята на младежката работа във Финландия води своето начало от християнството. Финландската култура е била предимно католическа, докато в края на 16 в. не се осъществява Реформацията на Шведската църква. Сред инициативите на църквата било и създаването на първообраза на средното образование. През 1809 г. Финландия паднала под руско владичество в продължение на едно десетилетие, но евангелската лутеранска църква запазила своята жизненост. Тя получила статута на официална църква наравно с финландската православна църква през 1869 г. Тогава бил приет нов църковен закон, който дал на църквата собствен законодателен орган – централния синод.

Една година по-рано лутеранските енории били отделени от светските общини, като и двете получили право на собствен бюджет и администрация. Главната отговорност за средното образование и грижата за бедните били

прехвърлени от църквата към светските общини. След 1923 г. във Финландия станало възможно човек да напусне официалната църква, без да бъде задължен да се присъединява към друга религиозна общност. Повечето финландци обаче останали членове на църковното паство.

Извоюването на независимостта на Финландия през 1917 г. било последвано от гражданска война, която разделила нацията на червени и бели. Лутеранската църква безрезервно подкрепила позицията на белите, а поддръжниците на червените били настроени срещу църквата и дори избивали свещеници. След края на гражданската война обществото започнало да изпитва силно притеснение от насието, алкохолизма и ниския морал сред младежите от нисшите класи.

По силата на конституцията, приета през 1919 г., новата република била обявена за светска държава със свобода на вероизповеданията. През 20-те и 30-те години на 20 в. били създадени много политически младежки организации като младежката гражданска гвардия например, които все още се разделяли на червени и бели.

➔ Един пример: Младежкото християнско сдружение ИМКА (YMCA)

Нека тук да дам пример за една от първите форми на младежка работа – Младежкото християнско сдружение ИМКА (YMCA) - на финландски Nuorten Miesten Kristillinen Yhdistys, основано в Турку през 1886 г. По онова време обаче, когато Финландия била под руско владичество, сдружението не можело да получи разрешение за регистрация. Едва през 1889 г., след като в Стокхолм се провела първата Световна среща на ИМКА, властите дали разрешение за учредяване на три местни сдружения на ИМКА – в Хелзинки, Тампере и Йюенсуу.

Във финландската ИМКА членували смесени групи от момчета и момичета, които работели в тясно сътрудничество с лутеранската църква. ИМКА дала начало на организацията Момчета–християни и на младежката работа като цяло във Финландия, включително организирането на лагери и скаутски дейности. Националната скаутска лига, наречена Сините, била създадена през 30-те години на 20 в., но в наше време вече не съществува. Значителна роля играела музиката в най-различни форми – хорове, симфоничен оркестър и духови състави. През 1923 г. финландската ИМКА основала спортна организация – Спортно сдружение на местните ИМКА във Финландия, която съществува и до днес. Именно тази организация въвела баскетбола като спорт през 1938 г. и волейбола през 1939 г.

Още от самото начало било установено тясно сътрудничество с останалите северни държави. Финландската ИМКА започнала социална дейност в

международен мащаб като помагала на бегълци след Втората световна война³². През 1979 г. тя установила сътрудничество и със Съюза на ИМКА в африканските държави със седалище в Гамбия. През 1990 г. стартирало и двустранното сътрудничество с ИМКА в Естония като част от дейността в рамките на Европа³³.

➔ Младежки клубове и сдружения

Първото младежко сдружение във Финландия - Младежко движение (Nuorisoseuraliike) - било учредено през 1897 г. с цел да образова селската младеж. Идеята за него дошла от един датчанин – Неколай Фредерик Северин Грюндвиг (роден на 8 септември 1783 г. и починал на 2 септември 1872 г.), който се смята за бащата на вечерните училища. Философията на Грюндвиг дала началото на нова форма на национализъм в Дания през втората половина на 19 в.

Най-изтъкнатият представител на философията на финландския национализъм бил Йохан Вилхелм Шнелман (роден на 12 май 1806 г. и починал на 4 юли 1881 г.). Той считал лутеранството за значим фактор при формирането на финландската идентичност, изразена също в създаването на младежки земеделски клубове и организации през 90-те години на 19 в., учредяването на младежките фермерски Клубове на четирите „хаш“-глава, сърце, ръце и здраве (4H clubs) през 20-те години на 20 в., както и на скаутското движение през 30-те години.

Началото на младежките организации във Финландия било положено през 80-те години на 19 в., а първият секретар на организацията Младежко движение преминал на държавна заплата през 1906 г. Ранните форми на младежка работа обаче били доброволни. Дейността обхващала занимания за младежи през свободното им време, като групите на момчетата били отделни от момичешките. Първите младежки лагери, които отново били отделни за момчета и момичета, започнали да се организират през първите години на 20 в.

По време на Втората световна война, църквата отново започнала да играе важна роля във финландския национализъм. Тя активно участвала в социалната работа, като установила тесни връзки с работническото дви-

32 След 1945 г. ИМКА разширила своя обхват на дейност, като се насочила и към въпросите на международното разбирателство, мира, солидарността и опазването на околната среда. Тя насърчавала своите членове да взимат участие в занимания по физическо възпитание, спорт и дейности на открито.

33 Мисията на ИМКА е да помага на младите хора, най-вече на тези, които са в риск от или в състояние на социално изключване, както и на младежите със социални проблеми, като им съдейства за разрешаване на техните проблеми. Така ИМКА се превърнала в едно от най-значимите младежки движения във Финландия.

жение. Работата с младите църковни служители, семействата и младежите в енорията се превърнали в нови форми на църковна дейност. Идеологията, въплътена в лозунга „За дома, вярата и Отечеството“, оказала силно влияние върху младежките движения. Втората световна война превърнала финландската православна църква в църква на евакуираните маси от населението. След т.нар. Зимна война Финландия била принудена да отстъпи Карелия на Съветския съюз. Църквата изгубила 90% от своите имоти, а 70% от нейните членове трябвало да бъдат евакуирани от своите домове. Православното население било разпръснато из цялата страна. В резултат на това още по време на войната през 1943 г. било сформирано Движението на финландската православна младеж ДФПМ (Ortodoksisten Nurten Liito).

Основната дейност на ДФПМ в първите години била организирането на учебни занимания и клубове за православната младеж. Религиозните занимания заемали централно място в детските и младежки клубове. ДФПМ установила тесни връзки и сътрудничество с много православни младежки групи като например Съдружието на православната младеж в Полша и в Естония. В наши дни ДФПМ организира поклоннически пътувания за младежи – основно до Русия и Гърция.

Финландия изгубила войната, но запазила своята независимост. Тя била безсилна да устои на военното превъзходство на Съветския съюз, оттук и негативните препратки към т.нар. „финландизация“. Президентът Ю.К.Паасикиви (1946 – 1956) прокара нов външна политика по отношение на Съветския съюз. Договорът за приятелство, сътрудничество и взаимопомощ, подписан през 1948 г., формално интегрирал Финландия в системата за сигурност на Съветския съюз. Въпреки това от правна гледна точка Финландия продължавала да бъде неутрална държава. Опитите за неутралитет по време на Студената война се приближили до швейцарския модел. До 1955 г. Финландия се въздържала от членство в международни организации, включително в ООН, тъй като подобни ангажменти биха наложили взимането на страна при конфликт между двете суперсили.

Финландската външна политика станала по-активна по време на управлението на президента У. К. Кеконен (1956–1981). Сред неговите инициативи могат да се посочат създаването на северна зона, свободна от ядрени оръжия, успехът в убеждаването на останалите северни държави да обявят неутралитет и организирането на Конференцията за сигурност и сътрудничество в Европа.

➔ Студентски младежки движения

През 1963 г. във Финландия е учреден Студентски комитет към ООН (Ylioppilaiden YK-yhdistys). Комитетът изиграл важна роля в дискусиите за международните отношения и насърчаването на дебати за външната

политика. През 1968 г. той се радикализирал и започнал да играе основна роля в студентската политика. Също през 1963 г. по модела на своя британски предшественик била основана и Комисия 100 (Sadankomitea), която да се бори срещу войната и ядреното въоръжаване. Нейните поддръжници били от средите на лявоориентираната младеж и студентските групи. Те застъпвали идеята за гражданско неподчинение като средство за постигане на своите цели и популяризиране на идеята за мирно развитие.

Първите избори в студентските съюзи се провели през 1963 г. Въпреки че дотогава там преобладавали традиционните студентски организации, на тези избори за първи път спечелили няколко представители на комунистическите среди. През 1965 г. около 130 участника се включили в първата финландска демонстрация пред американското посолство в Хелзинки срещу войната във Виетнам. Въпреки че в миналото хората били по-колебливо настроени, в страната вече започнала открито да се обсъжда финландската външнополитическа позиция. На 1 май 1968 г. хиляди студенти взели участие в шествията срещу войната, капитализма и „буржоазните“ ценности, които били проведени във всички университетски градове на страната. На централните градски площади били изгорени студентски шапки и други традиционни университетски символи. На 21 август 1968 г. студентските съюзи организирали демонстрации пред съветското посолство заради нахлуването в Чехословакия. Радикалното студентско движение на финландските студенти се разделило на противници и поддръжници на съветската окупация.

Друга важна стъпка в развитието на финландската студентска организация била направена на 25 ноември 1968 г., когато студентите окупирали своя стар студентски дом в Хелзинки - мястото, където трябвало да се проведе честването на 100-годишния юбилей на студентския съюз. Окупирането на определени места се превърнало в израз на политически искания във Финландия, въпреки че радикалната опозиция все още нямала свой политически дом и се раздирала от силно вътрешно идеологическо разцепление. В края на 70-те години започнал следващ цикъл на развитие на нови социални движения.

➔ Политически младежки организации

Историята на политическите младежки организации е свързана с историята на финландската политика и политическите партии. В наши дни младите хора участват в партийната работа и разработването на младежка политика. Младежките организации са особено активни по време на партийните конгреси, когато се формират основните политически насоки в дейността на партиите. Като цяло председателите на младежките организации имат право да участват в органите, които взимат решения в съответната партия. Във Финландия има малко младежки съвети, а учас-

тието в политическите младежки организации беше сравнително слабо при последните парламентарни и местни избори. Днес политическите искания на младите хора не са така ясно заявени както през 70-те години.

➔ Младежка политика и младежка работа във Финландия

Младежките организации са играли значителна роля в развитието на младежката работа и политика във Финландия през последните 100 години. Техните дейности се базират върху участието на самите млади хора. Свободата на събиранията и последващите организационни дейности са основни права, залегнали във финландската конституция. След 40-те години на миналия век централното правителство отпуска систематични субсидии за младежките организации. Законът за държавната субсидия за националната младежка работа (1035/1973 г.), влязъл в сила през 1974 г., регулира системата за финансова подкрепа, която на практика е съществувала и преди на базата на субсидия от държавния бюджет, която се отпуска всяка година.

През 70-те и 80-те години целта на финландската младежка политика е била да гарантира равните условия за израстване и възможности за себerealизация на всички млади хора, независимо от техния произход. През 1992 г. стартира нов младежки проект, наречен „Нова младежка стратегия“ или НУОСТРА. Неговата цел е създаването на нови стимули и ново съдържание на младежката работа, които да осигурят нейното съществуване и развитие в условията на икономическата криза, обхванала Финландия през 90-те години. Основната идея на НУОСТРА: „Младежите имат правото и задължението да изградят сами своето бъдеще“. Приоритетите на проекта НУОСТРА били развитието и гражданската активност, условията на живот на младите хора, превенцията на социалното изключване и международното сътрудничество и обмен.

Законодателството, което регулира младежката работа във Финландия, е в сила от 1972 г., като на всеки около 10 години търпи промени (1986 г., 1995 г. и 2006 г.). Законът за младежта (72/2006 г.) включва оказването на финансова подкрепа за израстването и независимостта на младите хора, насърчаване на активното гражданско участие, социалното овластяване на младите хора и подобряването на условията за тяхното израстване и живот. Този закон съдържа и клаузи за сформирането на експертни органи, които да подпомагат Министерство на образованието, каквито са Консултативният съвет по младежки въпроси (NUORA) и Комисията за отпускане на субсидии за младежките организации. Консултативният съвет работи основно по въпросите на младежката политика и всяка година представя на правителството оценка за изпълнението на Програмата за развитие на младежката политика.

Законът за младежта предвижда отпускането на финансова подкрепа за младежите чрез системите за субсидиране на младежката работа и политика. Правителството например отпуска безвъзмездна помощ за младежките организации, както и за инвестиции в национални младежки центрове, изграждане на младежки съоръжения, провеждане на младежки изследвания и международно младежко сътрудничество. В допълнение към това, местните власти и младежките организации получават финансиране, когато кандидатстват за организиране на семинари за безработни млади хора, дейности за ученици през свободното им време, информационни и консултантски услуги за млади хора, превенция на злоупотреба с наркотици чрез уеб-базирани медии, културни дейности за младежи, Програмата за международни награди във Финландия (Аварти), национални и регионални проекти за развитие на младежката работа, както и младежки услуги на областно ниво.

Средствата, които държавата изразходва в годишен размер за младежка работа, са около 39 млн евро, което отговаря на около 0.1% от държавния бюджет. Средствата за младежка работа в общините са 150 млн евро, което представлява 0.6% от общинския бюджет. Цялото финансиране, предназначено за деца и младежи, възлиза на близо 15% от държавния бюджет и съответно на около 33%-45% от общинския бюджет. Тези числа показват, че младежката политика, включително Програмата за развитие на младежката политика и общинските програми за детска и младежка политика, имат траен икономически ефект. В рамките на бюджета на Министерство на образованието се отпускат средства за младежка работа основно от приходите от националната лотария и спортния тотализатор. В съответствие със Закона за лотариите (1047/2001 г.) и свързания с него Закон за използването на паричните постъпления от лотарии, спортни тотализатори и залагания (1054/2001 г.) младежката работа се финансира с 9% от тези средства. Други бенефициенти са изкуствата, спортът и науката.

В началото на 2006 г. във Финландия функционират 432 общини, 44 от които са двуезични (финландско и шведскоезични). Шведският език е матерен в 19 общини, а в три общини матерни са езиците саами³⁴.

Министерство на образованието отговаря за общото развитие на младежката работа и младежката политика. Областните управи са органите, които отговарят за младежката работа и политика на областно ниво, а местните власти отговарят за тези въпроси на местно ниво. Нов елемент в Закона за младежта е националната Програма за развитие на младежката

34 През 2005 г. населението на Финландия е 5 255 580 души, от които около 2% са имигранти, а 62% живеят в градските общини. Населението на столицата Хелзинки е 560 905 души.

политика, която правителството трябва да разработва на всеки четири години. В програмата са заложени целите на националната младежка политика и насоки за подготовка на областни и общински програми за младежка политика. Програмата се изготвя в сътрудничество с няколко министерства, които имат отношение към младежките въпроси, като ролята на Министерство на образованието е водеща.

➔ Интернационализация

Финландия играе активна роля в многостранното сътрудничество в младежката сфера в рамките на ООН, Съвета на Европа и регионалните структури в Северна Европа. Най-значимите органи са Съветът на министрите на северните държави, Комитетът за децата и младежта в северните държави (NORDBUK), Работната група по младежки въпроси на Балтийските държави и Работната група по младежка политика на Евро-арктическият съвет от региона на Баренцово море, който беше председателстван от Финландия в периода между 2005 г. и 2007 г.

Присъединяването на Финландия към Европейския съюз през 1995 г. доведе до промяна както във финландската младежка политика, така и в самия начин на живот на младите хора в страната, тъй като членството в ЕС даде възможност на младите финландци да участват в различни европейски програми и да се придвижват свободно на териториите на страните-членки на ЕС. Финландия инициира осъществяването на прегледи на националните младежки политики в Европа и беше първата страна, в която се проведе такъв преглед през 1996 г.

Законът за младежката работа във Финландия от 2006 г. отразява европейската младежка политика, заложена в Бялата книга, и насърчава активното гражданско участие на младите хора във взимането на решения и активното им включване в младежки организации, като същевременно предлага и една интернет-базирана система за проучване на мнението на младежите.

➔ Финландският триъгълник „младежки изследвания, младежка работа и политика”

Младежката работа във Финландия днес има мрежови характер, като характерно е тристранното сътрудничество между дирекция „Младеж” към Министерство на образованието, Организацията за младежко сътрудничество във Финландия „Алианс” и Мрежата за младежки изследвания, която е част от финландското Общество за младежки изследвания. Тази тристранна структура предполага съвместна работа, в която се ползват уменията, познанията и експертния опит на отделните партньори (например за прилагане на Бялата книга на ЕС за младежката политика и програма „Младеж” на ЕС).

Организацията за младежко сътрудничество във Финландия „Алианс“ е основана през 1992 г. като наследник и продължител на работата на предишната организация за младежки услуги - Центъра за гражданско образование (КАКЕ), основан през 1960 г. В „Алианс“ членуват около 140 организации, т.е. може да се каже, че са обхванати почти всички организации, които имат отношение към младежките въпроси. Организацията „Алианс“ осигурява младежка информация чрез много уеб-базирани услуги и поддържа Библиотека за младежки изследвания, както и Информационен дом за младежта, които са уеб-базирани услуги за специалисти в областта на младежката работа.

Обучението и провеждането на семинари са друга част от услугите, предлагани от организацията. „Алианс“ сътрудничи с Обществото за младежки изследвания и Мрежата за младежки изследвания във Финландия. Трите структури издават съвместно списание „Младежки изследвания“ и инициират изследователски проекти за условията на живот на младежите и техните нагласи в рамките на своите ежегодни анкети „Младежки барометър“, които се провеждат от 1995 г. насам. В допълнение към това „Алианс“ издава националното списание за младежка работа „Министерство на младежта“ (осем книжки годишно). „Алианс“ отговаря и за младежките избори, които се провеждат заедно с общите избори.

Организацията „Алианс“ е активна и в Европейския младежки форум, Асоциацията „Европейска младежка карта“ (ЕУСА), Европейската агенция за младежка информация и консултации, Балтийския младежки форум и Младежкия комитет на северните държави. В допълнение към това организацията сътрудничи на двустранна и многостранна основа с ООН, като всяка година изпраща младежки делегат в Генералната асамблея като член на официалната финландска делегация. През 2004 г. „Алианс“ беше приета в Икономическия и социален съвет на ООН. Организацията предлага и възможности за участие на младежки работници в международни обмени, учебни пътувания и семинари. „Алианс“ сътрудничи и с финландското Министерство на образованието, като участва в работни групи и комисии, представя становища и коментари и консултира взимането на решения, свързани с живота на младите хора и младежката работа.

Тристранната структура във Финландия обединява представители на три сектора: публичната администрация (министерства, областни и общински власти), звена за младежки изследвания и младежки организации („Алианс“). Чрез нея например беше въведена Бялата книга на ЕС за младежката политика и се реализира Програма „Младеж“ на ЕС. „Алианс“ беше член и на консултативната група, сформирана във връзка с втория проект.

Финландското общество за младежки изследвания и Мрежата за изследвания

Финландското общество за младежки изследвания е основано през 1988 г. в сътрудничество с дирекция „Младеж“ към Министерството на образованието. През 1983 г. започва на излиза списание „Младежки изследвания“, което е издание на Министерството на образованието. Икономическата рецесия в началото на 90-те години дава през 1994 г. началото на Програмата за младежки изследвания 2000, която впоследствие прераства в Мрежа за младежки изследвания (вж. www.nuorisotutkimusseura.fi), сформирана през 1999 г. под егидата на Обществото за младежки изследвания. Финансирането на младежките изследвания от Министерството на образованието през същия период нараства неимоверно. Към настоящия момент в Мрежата за младежки изследвания работят около 20 изследователи, чиито проекти се финансират или пряко от Министерство на образованието като безвъзмездна помощ за проекти, които се оценяват на база изпълнение, или по линия на външни проекти.

Фиг. 10.1: Младежките изследвания в рамките на тристранната структура заедно с младежката работа и политика

Младежките изследвания във Финландия са мултидисциплинарни, но в тях преобладават основно социалните науки и младежката социология. Все по-интензивно се развиват оценъчните изследвания. В академичните

среди са застъпени качествените културни изследвания. Мрежата за младежки изследвания и Консултативният съвет по младежки въпроси всяка година публикуват резултатите от своите анкети „Младежки барометър“, които изследват ценностите и нагласите на младите хора, както и годишници по въпросите за условията на живот на младежите.

Таблица 10.1: История на младежките изследвания във Финландия и техния етос

40-те и 50-те години на 20 в.	60-те, 70-те и 80-те години на 20 в.	90-те години на 20 в. и началото на 21 в.
Изследвания върху заниманията и дейностите през свободното време на младите хора (напр. Хеланко, 1953 г.; Алард и колектив, 1958 г.)	Изследвания върху младежките култури, свободното време и развитието на младежката работа и младежката политика (напр. Ранталайхо, 1969 г.; Хирвонен, 1978 г.; Телемаки, 1984 г.; Лахтеенмаа, 1991 г.)	Изследвания върху младежките ценности, мултикултуралност и гражданско участие (напр. Хелве, 1998 г., 2002 г. и 2007 г.; Суурпаа, 1995 г.; Паю и Венхилайнен, 2001 г.)
Етосът на социализацията: националистични ценности по отношение на работата и религията	Етосът на участието, равнопоставеността и благоденствието	Етосът на индивидуалността, управлението на житейския цикъл и социалното овластяване
Възпитание в духа на морала и въздържанието	Възпитание в духа на активното гражданство	Тълкувателен и интердисциплинарен подход

→ Обучение по младежка работа

През последните години подкатегорията в образователния сектор, свързана с обучение в сферата на заниманията през свободното време и младежката работа, беше реструктурирана и сега хората, които заемат еднакви позиции в областта на младежката работа, могат да имат различна предварителна квалификация. Образователни програми, които дават квалификация за заемане на позиции в областта на младежката работа, се предлагат както в професионалните гимназии, така и в университетите.

Църковните енории провеждат обучение на своите младежки работници в рамките на своите институции за професионално обучение. В професионалните гимназии се предлага обучение за инструктори по младежка работа и занимания през свободното време. Младежите с квалификационна степен „инструктор“ могат да продължат своето обучение в други образователни институции, които предлагат програми в същата сфера. Завършилите тригодишната квалификационна степен в професионалните гимназии имат право да продължат своето образование, т.е. да кандидатстват във висшите училища по приложни науки или в университет. Квалификация може да се придобие и след завършване на курс на обучение, който развива определени компетенции.

Първият университетски курс във Финландия за обучение в тази област – магистърска степен „Болоня“ – стартира през 2005 г. като съвместен проект на университета в Куопио (Факултета за социална работа и социална педагогика) и висшето училище за приложни науки в Микели (Факултета за културна, младежка и социална работа заедно с университетския консорциум в Микели). Това е двугодишна магистърска програма по младежко образование.

От началото на 80-те години на 20 в. университетът в Тампере също предлага курс по младежка работа. През януари 2009 г. той стартира и магистърска програма „Болоня“ (120 кредита по Европейската система за трансфер на кредити) по младежка работа и младежки изследвания, в която се обучават 15 студента³⁵.

³⁵ През 2006 г. хуманитарният университет за приложни науки стартира магистърска програма по младежка работа.

Таблица 10.2: Професионалният статут на младежката работа във Финландия

Период	Промени в младежката работа	Професионално обучение
20-те години през		През 1922 г. се открива младежки институт за обучение на младежки работници – 1925 г. се премества в Микели Паукула
40-те години	Осъзнава се нуждата от научни младежки изследвания и от компетентни, професионални младежки работници (Ги фон Вайсенберг, вж. Нийминен, 1998 г.)	През 1945 г. се открива курс по младежко образование с 32 студенти в хелзинския Институт за социални науки. Курсът се премества в Тампере през 60-те години Църквата започва да провежда собствено обучение и курсове за младежки работници през 1949 г.
70-те години		От 1970 г. университетът в Тампере предлага образователна квалификация по младежка работа, като основната специалност е „Образование”
80-те години		От 1980 г. университетът в Тампере предлага магистърска квалификация по младежка работа (няколко години след 1990 г. той предлага и курс по младежко образование). От 1982 г. университетът в Тампере предлага и бакалавърска степен
90-те години	Нови дейности за свободното време	Образование по младежка работа – такива програми се предлагат в професионалните гимназии (тригодишен курс на обучение, 80 кредита, които през 2001 г. се увеличават на 120 кредита)
Началото на 21 в.		Магистратура „Болоня” (120 кредита) се предлага от 2005 г.

➔ Магистърска степен за младежки работници в Микели

Обучението в областта на младежката работа има дългогодишни традиции в Микели, където са натрупани и най-задълбочените експертни познания по въпроса. Целите на пилотната магистърска програма по младежко образование в Микели са развитието на различни практически и теоретични умения, които се прилагат в областта на преподаването, обучението, младежката работа и ръководенето на дейности за свободното време, планирането, изследователската работа и разработването на оценки.

Част от финансирането за пилотния проект за магистърска програма беше със средства от Европейския социален фонд. Проектът включваше развитието на модели за сътрудничество в областта на общинското младежко образование, като акцентът е върху потребностите на общините и другите ключови участници в процеса в Източна Финландия. Експерименталната и изследователска работа, свързана с този проект, имаше за цел да установи как може да се затвърди положителната регионална идентичност на младите хора и да се предотврати тяхното изключване от възможностите за образование и трудова заетост. В рамките на проекта бяха проучени и възможностите за увеличаване броя на участниците от Източна Финландия в международното сътрудничество – например в обучението по методика на младежката работа, което се организира в Естония (по Програмата за международни награди), както и възможностите за сътрудничество със съседни държави като Руската република Карелия (младежка работа в ЕС и културни проекти, които утвърждават гражданското общество). В контекста на младежката програма на ЕС този проект спомогна за развитие на европейското измерение в регионалната младежка работа и младежките обмени.

Образователните цели на проекта също бяха изпълнени. Беше установено сътрудничество с хората, които се занимават с младежко образование на общинско ниво, като в хода на процеса бяха разработени и модели за национално и международно сътрудничество. Местното сътрудничество беше основна тема на магистърските тези на студентите. Техните научни проучвания в областта на условията за живот и идентичностите на младите хора в общините се превърнаха в база за нови форми на изследователска и развойна дейност. Прилагането на този вид изследователска работа на практика може да внесе подобрения в младежката работа като цяло. Образователният курс в рамките на програмата повиши квалификацията на местните младежки работници.

Това на свой ред се отрази и върху студентите, които работят в тази област,

като увеличи възможностите им за кариерно развитие, повиши тяхното заплащане и им даде възможност да поемат още по-предизвикателни задачи в сферата на младежката работа. Чрез професионалното развитие на студентите и предоставените 17 стипендии за магистърски курс този проект създаде нови работни места и генерира нови изследвания, развойна дейности и обучителни инициативи, които отварят нови хоризонти за работа в младежката област.

➔ Някои критики към финландската младежка политика и младежка работа

Ще се опитам да опиша някои от промените, които настъпиха във финландската младежка политика през последните години. Промени се начинът, по който говорим и се отнасяме с децата, младежите и семействата с деца. Тази промяна може да бъде описана като преход от политика на благоденствие към политика на рисковете (Харикари, 2008 г.). Промяната е свързана с икономическата рецесия от 90-те години и произтичащия от нея недостиг на обществени средства за младежка политика. Изследванията във Финландия показват, че преките последици от икономическата криза и социалната политика в епохата на финансова депресия са били изключително тежки най-вече за младежите (вж. Хелве, 2002 г.; Харикари, 2008 г.).

Първите индикатори за промяна бяха измененията в темите, по които се води обществен дебат (вж. NUOSTRA, 1992 г.). След средата на 90-те години парламентарните инициативи, свързани с децата, младежките и семействата с деца бързо се увеличиха. През 2001 г. близо една десета от всички парламентарни инициативи бяха насочени именно към тези целеви групи. Въпреки това общественият дебат за децата и младежите е пропит с духа на безпокойството, страха и паниката в резултат най-вече на стрелбата в гимназия „Йокела“ (2007 г.) и в колежа в Каухайоки (2008 г.), както и на бомбената експлозия в търговския център Мийрмани във Ванта. След 2000 г. престъпността като социален проблем е много по-силно застъпена в дебата за децата и младежките в сравнение с предишните десетилетия. Политиците обръщат повече внимание върху престъпната дейност сред подрастващите на възраст под 15 години (от 1894 г. това е възрастта, от която лицата започват да носят наказателна отговорност във Финландия).

Развитието и поддържането на една всеобхватна и качествена система на социални услуги, която спомага за превенцията на всички видове социални проблеми и най-вече на насилието сред младите хора, беше поставено

под съмнение. Самият принцип на превенцията като основна стратегия беше отхвърлен, поне в смисъла, в който този принцип беше разбран и прилаган в епохата на политиката на благоденствието. Родиха се нови идеи, а старите бяха адаптирани към новия контекст.

Наред със социалната превенция, която беше водеща в политиката на благоденствието, в края на 90-те години ранната интервенция се превърна в главна насока за действие. Превенцията и ранната интервенция във финландския контекст бяха насочени към цялото население с цел да се предотвратят социалните проблеми. Тази политика приема по подразбиране зараждането на социални проблеми, след като има намерението да ги „коригира“ и да запълни „дупките“, оставени от недостатъчната превантивна дейност. Тя изпълнява и инициира дейности по контрола на проблемите, които вече са възникнали. Харикари я определя като „рисковоориентирано мислене, насочено към горещите точки“, в което чувствителността на контрола по отношение на обществените реакции е много по-ниска в сравнение със старите концепции за социална превенция.

➔ Перспективи пред младежката работа във Финландия

Различни изследвания показват, че младите хора, които са в риск от социално изключване, са твърде скептично настроени към младежката политика и младежките услуги. Младежките услуги и самите млади хора сякаш обитават различни светове и на практика не влизат в никакъв контакт (Кауранен, 2006 г.). Изглежда, че младежите търсят помощ едва когато е вече абсолютно наложително. Светът на социалните услуги е често далечен и чужд на младите хора, които смятат, че е напълно невъзможно той да им помогне. Младежката работа и младежката политика трябва да установят по-тесни отношения с младежите, за да познават техните житейски ситуации (Харикари, 2008 г.).

Парадоксът при младежите в риск от социално изключване е, че те често не биват идентифицирани като такива, защото не фигурират в официалната статистика. Социалното изключване не бива да се разбира едноизмерно, а да се разглежда от няколко гледни точки. В най-лошия вариант то представлява комбинация от влошен икономически, социален, здравен и образователен статус, съчетан с изключване от центровете на властта, участието, трудовия и жилищния пазар. В този контекст съществуват сериозни основания за разработването на холистични форми на подпомагане на младежите, които не са обхванати от услугите на местната социална и здравна система, местната младежка работа, агенциите по заетостта и другите институции.

Това изискване е залегнало във финландския Закон за младежката работа от 2006 г. Общество, в което услугите за разделени по сектори, не може да има цялостен поглед върху условията на живот на младите хора или да възприема отделната житейска ситуация на всеки от тях като уникална. Целта е да се подпомогнат младежите да контролират сами живота си чрез подобряване на житейския им статус и създаване на условия за граждански инициативи. Целта на закона за младежката работа е да спомогне за възпитанието и независимостта на младите хора, да насърчи тяхното активно гражданско поведение, да затвърди тяхната социализация и да подобри условията на живот и израстване на младежите.

Активното гражданско поведение означава младите хора да участват в управлението на обществото. Затвърждаването на тяхната социализация е свързано с подобряването на качеството на живот и управлението на житейския цикъл при младежите, застрашени от социално изключване. Законът за младежката работа задължава общините да включват младежите в обсъждането на младежките проблеми. Той посочва, че младите хора трябва да имат възможност да участват в младежка работа и разработване на младежка политика на местно и регионално ниво. Мнението на младежите по въпроси, които пряко ги засягат, трябва да бъде взимано под внимание. Въпросът е как този закон може да достигне до онези млади хора, които дори не попадат в статистиката на едно поляризирано общество? (Младежки барометър, 2007 г.)

Какъв вид младежка политика или младежка работа трябва да осъществяваме днес? Анализът на историята на теорията и практиката на младежката работа във Финландия не дава ясен отговор на този въпрос. Дори значението на термина „младежка работа“ остава неясно: когато четем уводните текстове за дейността на различни младежки организации, Министерството на образованието, Обществото за младежки изследвания и други органи, намираме доста различни определения за младежка работа³⁷. Новата свобода при организирането на младежката работа в общините може да внесе нови форми и да обогати младежката работа като цяло. Проблемите обаче ще продължават, ако местните власти използват тази свобода, за да реализират икономии, заплащайки за младежките услуги по възможно най-ниските ставки за сметка на качеството.

36 В наши дни функциите на младежката работа във Финландия са свързани със социализацията на младежите като примерни граждани (това не е ли скрита форма на контрол върху младите хора?), подкрепа за формирането на (национална/ЕС) идентичност, компенсации за младите хора в положение на социално изключване (специална младежка работа, социална работа сред младежи) и набиране и разпределяне на средства (Закон за младежката работа).

→ Ползвана литература

Allardt, E. & Jartti, P., & Jyrkilä, F. & Littunen, Y. (1958) Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne [‘Leisure time activities of young people and the structure of the society’]. Porvoo: WSOY.

Finnish Youth Co-operation Allianssi, http://www.alli.fi/sivu.php?artikkeli_id=168

Harrikari, T. (2008). Riskillä merkitys. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa [‘Meaning for the risk. Children and young people in the politics of care taking’], Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 87. Helsinki: Hakapaino.

Helanko, R. (1953) Turun poikasakit [‘Boy’s gangs in Turku’] Sosiologinen tutkimus 9-16vuotiaitten poikien spontaanisista ryhmistä vv. 1944-51. Turku: Turun yliopiston julkaisuja Sarja B, osa XLVI.

Helve, H. (1998a). Reflexivity and changes in attitudes and value structures. Unpublished paper presented at ISA World Conference, Montreal.

Helve, H. (1998b) Nuoruudesta [‘About youth’]. Tenth anniversary publication on the history of the Finnish Youth Research Society. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry. Hakapaino.

Helve, H. (2002). Arvot, muutos ja nuoret [‘Values, change and young people’]. Helsinki: University Press.

Helve, H. (2007). “Changes in values are challenging youth education” in E. Nivala and M. Saastamoinen (eds), Nuorisokasvatuksen teoria [‘Theory of youth education’]. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Kuopion yliopiston sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos, julk.-73. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy., pp. 276-312.

Helve, H. (2008). Nuorisokasvatuksen maisteriohjelma Korkeakouluyhteistyön ja koulutusrakenteiden kehittämishanke 2005–2007 – Itsearviointiraportti [Self-evaluation report of youth education master programme]. Достъпен на: www.uku.fi/sostyo/julkaisuja.shtml (viewed 19 April 2009).

Hirvonen, E. (1978) Nuorisopoliittinen kokeilutoiminta [‘Experimental work in youth policy’]. Karkkila: Kansalaiskasvatuksen Keskuksen julkaisuja 20.

Hoikkala, Tommi and Sell, Anna (eds) (2007) Nuorisotyötä on tehtävä [‘There is a need for youth work’], julk.-76. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Hämäläinen, J. (2007). “Theory of youth education in social pedagogy” in

E. Nivala and M. Saastamoinen (eds), Nuorisokasvatuksen teoria [‘Theory of youth education’]. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Kuopion yliopiston sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos, julk.-73. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy., pp. 169-200.

Kauranen, A. (2006) Modernit palvelut – postmodernit asiakkaat. Mikkelin seudun nuoret ja nuoriso-, kulttuuri- ja liikuntapalvelujen käyttö [‘Modern services – postmodern customers. Youth in Mikkeli area and the use of municipal youth-, cultural- and sport services’] Unpublished Master’s thesis, Kuopio University, Master’s Programme of Youth Education.

Lähteenmaa, J. (1991) Hiphoppareita, lähiöläisiä ja kulturelleja. Nuorisoryhmistä 80-luvun lopun Helsingissä [‘About youth cultures from the 1980s in Helsinki’]. Helsinki: Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen julkaisuja 1.

Ministry of Education: Youth Work and Youth Policy in Finland, http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/Liitteet/YOUTH_WORK_AND_YOUTH_POLICY.pdf

Niemi, K. (2007). “Citizenship education as a part of the ethos of youth organisations” in E. Nivala and M. Saastamoinen (eds), Nuorisokasvatuksen teoria [‘Theory of youth education’]. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Kuopion yliopiston sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos, julk.-73. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy., pp. 64-92.

Nieminen, J. (1995). Nuorissa on tulevaisuus [‘In young people there is a future – the history of Finnish youth work’]. Nuorisotutkimusseura r.y. Lasten Keskus OY. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Nieminen, J. (2007). “Backgrounds to the theory of youth educational developments” in E. Nivala and M. Saastamoinen (eds), Nuorisokasvatuksen teoria [‘Theory of youth education’]. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Kuopion yliopiston sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos, julk.-73. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy., pp. 30-63.

Nieminen, J. (1998) Guy von Weissenberg ja vapaan nuorisokasvatuksen idea [‘Guy von Weissenberg and the idea of free youth education’]. In Suomalaisia kasvattajia. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja. Helsinki. (pp.199 – 220).

Nuorisobarometri. (1995-2007) [‘Finnish youth barometers’].

Paju, P. & Vehviläinen, J. (2001) Valtavirran tuolla puolen [‘Other side of

mainstream]– nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Helsinki: Sitra ja Nuorisotutkimusverkosto

Rantalaiho, K. (1969) 1970-luvun nuorisopolitiikka [Youth policy in 1970s]. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen Keskuksen julkaisuja 4.

Researchers' view of youth policy (1997) in Review of National Youth Policy of Finland [National Report]. Ministry of Education: Helsinki, pp. 229-37.

Suurpää, L. (2002) Erilaisuuden hierarkiat, suomalaisia käsityksiä suvaitsevaisuudesta ja rasismista . ['Hierarchy of differences, Finnish ideas of tolerance and racism']. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 28.

Telemäki, M. (1984). Johdatus nuoruuden ja nuorisotyön historiaan ['Introduction to the history of youth and youth work']. Valkeakoski: Kansalaiskasvatuksen Keskuksen julkaisuja

The Finnish Youth Research Society, http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sivu.php?artikkeli_id=147

Младежката работа и политика във Франция

Патрисия Лонкъл

За да разбера особеностите на младежката работа във Франция, трябва да погледнем настоящата ситуация през европейската гледна точка. В този смисъл приносът на платформа „Младежко партньорство“ е очевидно значим, а следващите изказвания хвърлят светлина върху ситуацията във Франция:

За да опишем същността и обхвата на младежката работа в Европа, първо трябва да подчертаем, че не съществува обща дефиниция за младежка работа нито в европейските страни, нито дори в рамките на една и съща страна. Младежката работа е обобщен израз, който се използва в различен традиционен контекст, в различни правни и административни рамки и за широка гама от дейности. Като цяло можем да кажем, че във всички страни младежката работа се дефинира като област, свързана с „извънучилищното“ образование и съответно с неформалното учене.

Виждаме, че повечето дефиниции съдържат два основни елемента, които отразяват двойствената насоченост на младежката работа: от една страна, това е осигуряването на благоприятни (свързани със свободното време) преживявания (със социален, културен, образователен или политически характер), за да се насърчи личностното развитие на младите хора и тяхната личностна и социална независимост; а от друга страна – осигуряването на възможности за интеграция и включване на младите хора в обществото на възрастните чрез насърчаване на социалната интеграция като цяло или чрез превенция на изключването на социално слабите групи. По отношение на целевите групи можем да посочим, че във всички държави младежката работа е насочена към младите хора като цяло, както и към социално слабите или социално изключени групи. Въпреки че определено съществуват различия в приоритетите на младежките услуги, насочени към младежта като цяло и към специфични групи, може да се твърди, че участието и закрилата присъстват като аспекти във всички държави (платформа „Младежко партньорство“, 2004 г.)

➔ Професионалистите в младежката работа

Младежката работа във Франция обединява поне четири вида професии: координатори на социокултурни дейности, възпитатели на лица със специални нужди, оперативни мениджъри и координатори по превенция на заболяванията или просто – здравни координатори.

Най-голям е броят на координаторите на социокултурните дейности (animateurs socioculturels) – те съставляват основната група младежки работници. Във Франция те наброяват около 120 000 души (Любон, 2007 г.). Работят предимно за местните власти (общини и департаменти) или за НПО, които са финансирани с обществени средства (предимно от местни). Тази професия се оформя постепенно през 60-те години без наличието на някаква предварителна специална квалификация. Координаторите на социокултурните дейности се занимават с отбиха, културните и спортни занимания на младите хора в определен регион.

Втората група са възпитателите на лица със специални нужди (éducateurs specialises), които днес наброяват около 55 000 души³⁷. Те работят за същия работодател като координаторите на социокултурните дейности, но тяхното финансиране идва основно от департаментите, които отговарят за борбата с асоциалното поведение сред непълнолетните след въвеждането на закона за децентрализацията (1982–1983). Тази професия възниква горе-долу по същото време като професията на координаторите на социокултурните дейности, но тя е регулирана професия по силата на споразумение, подписано през 1966 г. Възпитателите работят със социално

37 Вж. <http://educateruspecialise.lesocial.fr/exerciceprofessionnel/php>

слаби млади хора, младежи в риск от асоциално поведение или млади хора, които са застрашени в своите семейства.

Третата група са оперативните мениджъри (*charges de mission*) в местните младежки центрове за предлагане на работа. Около 11 000 души работят в 480-те центъра, разположени във всички големи градове. Те се финансират от различни обществени институции³⁸. Тази професия се формира през 1982 г., като целта на оперативните мениджъри е да съдействат на младежите на възраст между 16 и 25 години да излязат на пазара на труда. През 2006 г. те са работили с 1,2 млн млади хора, 40% от които са намерили работа или са получили обучение.

Четвъртата група се състои от една нова категория младежки работници – специалисти в областта на здравеопазването. Това са здравните координатори (*animaterus de prevention* или *animateurs de santé*). Това е най-новата категория специалисти в областта, но професията им все още не е регулирана на централно ниво. Техни работодатели на местно ниво са общинските власти, департаментите или НПО. Към момента няма статистика за точния им брой. Те работят основно за подпомагане на младите хора в областта на превенцията на рисковото поведение (употреба на алкохол и наркотици, пътна безопасност).

Като обобщение можем да цитираме Франсис Льобон, който неотдавна писа по темата за професионализацията на координаторите на социо-културните дейности:

Професионалната група не може (или поне много трудно) да съставлява професия, дефинирана като организирано цяло със свои правила, процедури за идентификация и професионално израстване. Някои автори смятат, че процесът по утвърждаване на професията е в ход, но резултатът от него не е сигурен, тъй като в него има както трудности, така и напредък. Други автори се ограничават само до описанието на реалностите – те смятат, че разнообразието от условия за работа и различните професионални профили не дават достатъчно основания да се говори за съществуването на дадена професия. От друга страна, „раздробяването“ на работните задължения разпределя изпълнителите в неравностойни позиции и сегментира професионалните групи. Професионалната идентичност също поражда проблеми. Тя изглежда фрагментирана, крехка и дори разпокъсана между различните институционални светове, в които се осъществява: културни дейности, политика по заетостта, туризъм,

38 Младежките центрове за предлагане на работа получават 470 млн евро на година като обществено финансиране (84% от техния бюджет). Основните източници за финансиране са Европейският социален фонд – 8%, държавата – 40%, регионите – 17%, департаментите – 5%, местните власти (посединично или групово) – 23%, други обществени и частни институции – 7%. Вж. www.cnml.gouv.fr/le-reseau/.

социален сектор, образование, спорт, хора с увреждания, възрастни хора и пр. (Дъбонъ, 2007 г.: 17-18).

За да можем да преценим различните фактори, които ни доведоха до тази сравнително заплетена ситуация, предлагам да анализираме историята на младежката работа от три гледни точки: еволюцията на младежката работа; промените във въпроса за младежта и реализацията на политиките от страна на младежките работници на местно ниво. За тази цел в своето изложение ще дам примери от редица мултидисциплинарни изследвания върху историята на младежката работа, младежката политика (на национално и най-вече на местно ниво) и младежката социология. Настоящото изложение представлява смесица от вторичен анализ на вече съществуващи данни и емпиричен материал, събран при моите собствени изследвания.

За да развия своята теза, без да претендирам, че представям цялостната история на младежката работа във Франция, аз ще се спра върху три периода, които ми се струва, че могат най-добре да обяснят настоящата ситуация в моята страна. По тази причина моето изложение е разделено на три части: първата е посветена на възникването на въпроса за младежта в края на 19 в.; втората разглежда непълната професионализация на младежката работа през 60-те години на 20 в., а третата описва предизвикателствата пред младежката работа в съвременното френско общество.

➔ От края на 19 в. до 1945 г.: възникването на въпроса за младежта

Периодът между края на 19 в. и Втората световна война се характеризира с поне четири основни елемента:

- От глобална гледна точка този период е значително повлиян от индустриализацията, постоянните тревоги за възможни въоръжени конфликти и необходимостта от заздравяване на националната идентичност.
- Това е период, когато младежта за първи път се възприема като част от обществото със собствена проблематика и идентичност (Арие, 1960 г.; Лорига, 1994 г.).
- Осъзнаването на трудностите, с които обикновено се сблъскват младите французи (Вилерм, 1840 г.), води до появата на многобройни младежки организации, чиято първоначална цел е да помагат на младите хора, които се сблъскват със социални и здравни проблеми.
- Въпреки че много младежки организации са национални (или дори международни) по своята същност, тяхната дейност в полза на младите хора (като обхват, съдържание и обвързаност с обществени органи)

до голяма степен зависи от регионалните и местни общности, в които се осъществява.

През този период трябва да се отбележи относителното отсъствие на държавата (с изключение на насърчаването на патриотичните чувства и създаването на национална задължителна и безплатна образователна система) и преобладаващата роля на общественици в грижата за младите хора. Друг забележителен факт е острото идеологическо противопоставяне между религиозните и нерелигиозни групи, които влизат в съперничество за надмощие над младежта.

Формулирането на въпроса за младежта

„Младежкият въпрос“ започва да се формулира от края на 19 в. Това е тясно свързано с урбанизацията, която обхваща няколко региона във Франция (най-вече северните и източните региони, в които се развива промишлеността и минното дело, както и западния регион, където се развива риболовът). Урбанизацията поражда редица глобални феномени (Топалов, 1995 г.):

- постоянния проблем с бедността, обхванала големи части от градското население, което нараства значително и понася бедите от ниско заплатения труд и несигурния пазар на труда;
- индустриализацията на труда (тежки условия на труд, строгост на работодателите, ниско заплащане, дълъг работен ден), който все още не е регулиран и не се компенсира със социални придобивки;
- лоши санитарни условия в жилищата и масови епидемии (холера, например);
- липса на безопасност на работното място, все по-чести трудови злополуки и драматично скъсяване на продължителността на живота в най-урбанизираните райони.

За младите хора урбанизацията води до редица последствия:

- Селските младежи се отделят от семействата си и отиват в градовете, където не познават никого и трудно могат да си намерят подходяща (и не прекалено опасна) работа, образование и жилище.
- Повечето от тези млади хора преживяват трудности, бедност и несигурност.
- Упадък в традиционните форми на младежка култура (като карнавали и сватбени обичаи), чрез които младите хора могат да изразят себе си и своето несъгласие с отделни аспекти от обществото на възрастните, когато живеят сред своите селски общности (Пелегран, 1979 г.).

- Поява на младежки банди (още тогава!) в градските райони, които плашат хората (Перо, 1986 г.).
- Някои хора и обществени органи започват да се тревожат за риска за младите хора при първия им досег с градския живот поради неговия нисък морал, лоши здравни и жилищни условия.

Трябва да се отбележи фактът, че нашите познания за последствията от урбанизацията са натрупани въз основа на разнообразни методи за изследване (статистически, демографски и психологически) на данни от различни големи градове (като Лондон и Чикаго), които разкриват няколко важни особености. Изследванията извеждат на преден план крайното обедняване (сред работниците), което дава начало на нов начин на осмисляне на термините „беден” и „бедност” и довежда до все по-широко одобрение за социалната и обществена намеса. Преди бедните хора са разделени в две категории: добрите бедни (онези, които имат обективни причини да бъдат бедни: сираци, неомъжени жени с деца, хора с увреждания) и лошите бедни (онези, които са здрави, но въпреки това не работят). Новият начин на възприемане на бедността оказва голямо влияние върху грижата за младите хора, тъй като дава основание на младежките организации да се включат и в други дейности освен в обикновените благотворителни акции.

Съперничество между младежките организации и младежките движения

Младежки организации и младежки движения възникват в цяла Франция в периода между края на 19 в. и Втората световна война. Те имат общи черти: влизат в съперничество помежду си за влияние върху младежта (подобно на конкуриращи се мисионери, които се опитват да обърнат в своята вяра повече съмишленици); отделят особено внимание на санитарните и социални проблеми. Повечето от тези структури са създадени под влияние на международни движения³⁹ и представляват част от международна младежка мрежа. Много преди обществените власти да се включат в процеса, именно тези структури са първите участници в дейността по грижата за младите хора.

Можем да разделим този период на два етапа:

39 Първата ИМКА е формирана в Лондон през 1844 г. и след това се разпространява във всички големи градове по света. Първият патронаж е създаден от Дон Боско в Торина през 1840 г. Първият ваканционен лагер е организиран от пастор Бион в Цюрих през 1876 г. През 1907 г. Бейдън-Пауъл дава началото на скаутското движение в Обединеното кралство, а германецът Рихард Ширман основава младежките обществения. През 1926 г. Жозеф Кардийн полага основите на движението на католическата работническа младеж в Белгия.

- Преди Първата световна война в почти всички региони на Франция (най-вече в градовете) възникват множество младежки организации. Те са различни по своя характер, но всичките са ръководени от възрастни – обикновено знатни граждани – които гледат на младите хора като на част от населението, която трябва да бъде обгрижвана, без обаче да отчитат специфичните особености на младежкия характер. Действията на тези организации се ръководят от ясно заявени морални принципи (например религиозни, нерелигиозни или патриотични).
- През годините между двете война възникват т.нар. „младежки движения“. Те се ръководят от млади хора и се фокусират върху независимостта и личностното развитие. Тези движения насърчават своите членове да се придържат към определена колективна идентичност и да се самоусъвършенстват. За тази цел те разработват специфичен инструментариум и визуална идентификация (като униформи, ритуали и химни).

Между тях съществуват и сериозни различия, както е показано в Таблица 11.1.

Таблица 11.1: Основните младежки организации във Франция през 19 в.

Име	Поява	Вероизповедание	Сфера на дейност	Цели и обществена насоченост
ИМКА (YMCA)	1867 г.	Протестантство	Международна, с национална организация	Сътрудничество в социалната, религиозната, интелектуалната области физическото възпитание, елитарна
Патронажи (младежки клубове)	1830 г.	Основно католицизъм, при някои протестантство или нерелигиозни	Международни, организирани в общността	Без собствена централна политика; зависи от нуждите на общността; основно културни и спортни занимания; предимно популистки

Име	Поява	Вероизповедание	Сфера на дейност	Цели и обществена насоченост
Католическо сдружение на френската младеж	1886 г.	Католицизъм	Национално	Засилване на позициите на католическата църква; елитарно
Образователна лига	1866 г.	Нерелигиозна протестантство, а после католицизъм или нерелигиозни	Национална	Подкрепя създаването на националната образователна система, на следващ етап организира извънучебни занимания за младите хора; смесица между елитарност и популизъм
Ваканционни лагери	1881 г.	Първо	Международна, няколко национални движения и местни органи	Предлагат здравословен начин за ваканционна почивка за градските (бедни) деца и младежи; популистки

Източник: Лонкъл, 2003 г., стр. 90 - 97

Таблица 11.2: Основни младежки движения във Франция през 20 в.

Клонове	Поява	Вероизповедание	Сфера на действие	Цели
Скаутско движение				
Патрули юнионисти	1910 г.	Протестантство	От международни към местни	Да развива независимостта,
Патрулите на Франция	1911 г.	Нерелигиозни	Национални и местни	находчивостта и колективния
Скаутите на Франция	1920 г.	Католицизъм	Национални и местни	дух на младите хора
Поправадени на				
католическата младеж				
Католическа	1926 г.	Католицизъм	От международни към местни	Да развиват независимостта,
работническа младеж				гордостта от принадлежността
Католическа	1929 г.	Католицизъм	От национални към местни	към дадената социална класа,
студентска младеж				самоуважението и колективния
Католическа	1929 г.	Католицизъм	От национални към местни	дух
селска младеж				
Младежки обществения				
Френската лига на	1929 г.	Католицизъм (но	Международна и национална	Да поддържа дейностите на
младежките обществения		открити и за други)		открито и да развива
Нерелигиозен център на	1933 г.	Нерелигиозен	Национална	независимостта на младежите
младежките обществения		(левичарски)		

Източник: Лонкъл, 2003 г., стр. 96 - 100

Докато в началото на периода тези движения се развиват твърде разпокъсано, като същевременно влизат в съперничество помежду си и се държат настрана от обществените власти, към края на периода те все повече влизат в сътрудничество както помежду си, така и с местните и централни власти. По този начин те изиграват основна роля при формирането на първите политики за младите хора.

→ Влиянието на местните власти и държавата

През този период влиянието и ролята на обществените органи определено са второстепенни в сравнение с тези на частните организации. Въпреки това понякога местните власти действително помагат и през 1936 г. френската държава учредява за първи път обществена агенция, която да отговаря за работата с младите хора.

Два противоположни вида местни власти

В този период почти всички действия, насочени към младежта, се предприемат на местно ниво от местни участници. За да анализираме влиянието и ролята на местните власти в тази сфера, трябва да насочим вниманието си към конкретни примери. Ето защо можем да сравним младежките дейности в два съвсем различни града – Рен и Лил – по пет отделни пункта: съдържание на младежкия въпрос на местно ниво; местни младежки организации и движения; идеологически възгледи за работата с младите хора; участие на обществените власти; отношения с младежките организации и движения. Тези два града са действително твърде различни: по онова време Рен е средно голям град, областен център на Бретан, административен град, доста богат и с малко социални проблеми. Докато Лил, от друга страна, е част от огромен метрополис, един от първите урбанизирани райони на Франция и изправен пред безкрайни социални проблеми. Сравнението е представено в обобщен вид в Таблица 11.3.

Таблица 11.3: Влияние и роля на двата вида местни власти във Франция

	Рен	Лил
„Младежкият въпрос” на местно ниво	Преселници от селата, бедност и проблем с жилищата, но като цяло сравнително богат град	Силна урбанизация: проблеми с безработицата, бедността, жилищата, здравеопазването и безопасността на работното място
Местните младежки организации и движения	Две основни организации – религиозен и нерелигиозен патронаж които развиват открит подход към грижата за младите хора	Почти цялата гама от младежки организации, както католически, така и нерелигиозни; силно влияние; някои са твърде популистки, а други се опитват да подхождат елитарно
Идеологически възгледи за работата с младите хора	Морализаторство и патриотични идеи; католицизмът е доминиращ	Насочени срещу бедността и за по-добри санитарни условия; левичарските движения са влиятелни
Участие на обществените власти	Скромно: общината оказва подкрепа на нерелигиозния патронаж, като рекламира неговите дейности в местния вестник, предоставя инфраструктура (стадион, плувен басейн, сградата на общината)	Значително: общината основава и управлява свои съоръжения (дневен център, ваканционен лагер, голяма благотворителна „агенция”); в Лил се развива една тенденция, наречена „общински социализъм”
Отношения с младежките организации и движения	Исклучително силна връзка с нерелигиозния патронаж	Ясно изразено предпочитание към нерелигиозните левичарски организации

Източник: Лонкъл, 2003 г., стр. 58 и следващите

Таблица 11.3 ясно показва контраста между намесата на обществените власти в тези две общини. Въпросът за различията между отделните градове ще бъде разгледан по-подробно в третия раздел на настоящата глава.

Лео Лагранж

През целия период, с изключение на годините на режима Виши, участието на държавата в работата с младите хора не е особено развито. Трябва обаче да отбележим, че през 1936 г. по време на правителството на Народния фронт се създава постът заместник-министър по въпросите на отбиха и спорта, който е поверен на Лео Лагранж. Водачите на младежките движения го наричат „министъра на младежта“. Той е силно харизматична личност и се превръща в легенда в областта на младежката работа и младежката политика. През трите години, когато заема този пост, той работи в тясно сътрудничество с младежките движения и насърчава различни форми на участие на обществените институции, някои от които са валидни и до днес: той подкрепя отделянето на средства за младежките обществени лагери и стадионите; въвежда т.нар. сертификати за спортни занимания; преговаря с железопътните компании, за да издейства отстъпки в цените на билетите за младите хора и мн. др.

Преди всичко Лагранж питае огромно уважение към свободата и правото на избор в областта на грижата за младите хора. Той е истинско изключение в този период, когато в Италия и Германия се разпространяват авторитарните форми на младежки движения. За да илюстрирам нагледно духа на епохата, ще цитирам самия Лагранж:

Нашата простичка и хуманна цел е да позволим на цялата френска младеж да открие радостта и доброто здраве в заниманията със спорт. Нашата цел е също да изградим такава организация на дейностите през свободното време, която да дава възможност на работници да отдъхнат като компенсация за техния тежък труд... Заниманията със спорт, туризмът, културните дейности през свободното време трябва да бъдат свързани и да се допълват с радостта от играта на стадиона, радостта от ходенето пеша, лагеруването, пътуването, спектаклите и тържествата. Ние искаме работникът, селският труженник и безработният да изпитат радостта от живота и усещането за достойнство през своето свободно време. За да осъществим това мащабно начинание и да му вдъхнем мощната енергия на народния живот, аз разчитам на активното сътрудничество с всички съществуващи организации и най-вече с организациите на работническата класа. Нещо повече, аз разчитам на самата младеж, която ще създаде средствата за постигане на своята жизнена сила, здраве и радост³⁴.

40 Léo Lagrange, quoted by Jean-Louis Chappat, *Les chemins de l'espoir, ou combats de Léo Lagrange*, Liévin: Editions Fédération Léo Lagrange, 1983, p. 173.

→ 60-те години на 20 в.: професионализация и упадък на младежките движения

Вторият раздел на настоящата глава е посветен на периода на 60-те години заради фундаменталната роля, която този период играе във формирането на младежката работа и младежките политики. В много отношения това е една особена епоха. Това е период на икономически растеж, когато обхватът на обществената дейност се разширява неимоверно във връзка с концепцията, че модерното мислене и планирането ще доведат до изкореняване на бедността и всички форми на социална неприспособност. Урбанизацията отбелязва бум наред с настъпването на социалната политика и утвърждаването на професията социален работник във всичките ѝ форми.

За младите хора това е време, изпълнено с парадокси. Младежите са възприемани от възрастните като някакви странни същества, които не се вписват лесно в общоприетите норми и са потенциални нарушители на реда. Същевременно изследванията показват, че това поколение е изключително консервативно и с готовност възпроизвежда социалните норми.

Отношенията между младежките движения и обществените институции преживяват нещо като „меден месец”: те изглеждат извънредно динамични, предлагат нови принципи и форми на участие, работят на принципа на партньорството и се опитват да прокарат една многосекторна политика, предприемат и първите опити за утвърждаване на професията на младежкия работник. Този „меден месец”, обаче, бързо отминава: предвид събитията през май 1968 г. и техните последствия държавата се отвърща от младежките движения и те започват да западат.

Младите хора: заплаха за социалния мир, поколение в битка

През 60-те години един след друг възникват два различни образа на младежта. В началото на десетилетието се появяват хората с асоциално поведение, т. нар. „черни якета”, които изпълват новинарските емисии на медиите и травматизират общественото мнение. В края на десетилетието на преден план излизат студентите, които повеждат борба, към която донякъде са съпричастни и част от възрастните. Когато анализираме влиянието на тези два вида образи върху младежките политики и младежката работа, попадаме на противоречие. От една страна, младежите в черни якета са малко на брой, но пресата раздухва техните деяния и те се превръщат в своеобразна алегория на епохата, което води до дълбоки промени в грижата за младежта. От друга страна, хилядите студенти, които взимат участие в събитията през май 1968 г., са носители на значителни промени в обществото, но не генерират нищо особено в областта на грижата за младежта.

„Черните якета” е името, с което медиите наричат младежките престъпни банди през периода от 1959 г. до средата на 60-те години. Няколко случая на насилие водят до появата на този нов образ на младежта, който до голяма степен е сътворен от пресата: първоначално фразата се използва, за да обозначи една шепа младежи, които нанасят погроми на обществени места през лятото на 1959 г., а впоследствие тя става нарицателно име за организираната младежка престъпност. Всъщност малцина носят черни якета, но този факт не е толкова важен. Те са възприемани като „бунтовници без кауза” и използвани като метафора, която обяснява социалната криза – криза в образованието и в политиката.

Зараждането на „черните якета” е породено от факта, че родителите разрешават на децата си прекалено много неща и тяхната толерантност всъщност е проява на слабост. Друга причина е фактът, че нашата страна влиза в братоубийствен конфликт по време на Алжирската война и тези младежи повеждат война помежду си така, както и самото френско общество води война срещу себе си. В отговор на това ново явление държавата предлага едно просто решение – младежка работа.

Студентското движение от 1968 г. възниква по съвсем различен начин. Преди всичко то е реално и значимо движение със своя собствена политическа кауза. Това движение не е просто метафора на социалната криза – то само по себе си е израз на социалната криза. Студентите, участващи в движението, блокират цялата страна в продължение на седмици – организират стачки и демонстрации; искат повече свобода, повече толерантност и по-значимо място в обществото. До голяма степен те получават подкрепа от работническите профсъюзи и така се раждат няколко левичарски организации. Техните действия изразяват пълно неприемане на Петата република и правителството на генерал де Гол. Общественият отзвук в този случай е различен – държавата не предлага младежката работа като решение, тъй като проблемът е твърде сложен за подобно решение. Френското общество претърпява трайни промени в резултат от тези събития, но не и младежният сектор, с изключение на факта, че държавата оттегля доверието си от тези младежки движения, които подкрепят студентите.

Младежки движения и обществени институции

За изследователите на младежта във Франция периодът на 60-те години е изключително интересен и богат на събития – на национално и местно ниво се предприемат много действия и инициативи, появяват се нови движения и се установяват нови партньорства между обществените институции и младежките организации. Новият процес на урбанизация предоставя възможност да се мисли за нови методи и принципи в грижата за младите хора, както и за нови места, където тя да се осигурява.

Разпространението на работата сред жените довежда до преосмисляне на мястото на децата и организацията на тяхното извънучебно време. Този период бележи и началото (на този въпрос ще се върнем и в следващия раздел) на професионализацията на сектора. Ще разгледаме развитието на този процес както на национално, така и на местно ниво (отново ще направим сравнение между Рен и Ли).

Морис Херцог

Най-интересният период или поне периодът, в който има реални опити за структуриране на младежкия сектор, започва от 1958 г. и трае до 1966 г. – времето, когато Морис Херцог е върховен комисар за младежта и спорта. Този човек осъществява един проект, който е едновременно амбициозен и мултисекторен. Въз основа на принципа, че младежката политика трябва да бъде разработена както съвместно с младежките движения, така и чрез междуведомствено сътрудничество, той предлага да се създадат партньорства между младежките структури и министерствата на образованието и социалната политика.

Тези партньорства са не само тесни, но и систематични: представителите на младежките се възприемат като съдвигатели на обществените действия. Учредява се върховен комитет за младежта, който трябва да разработва и координира новите насоки в областта на младежките политики.

Междуведомственият подход намира израз в създаването на междуведомствен фонд за младежта и народната просвета, в който участват 13 министерства с цел да се предприемат обществени действия в отговор на потребностите на младежта в контекста на процесите на планиране и урбанизация. Франсоаз Тетар описва този процес по следния начин:

Младежният сектор и по-конкретно секторът на народната просвета са създадени на базата на добре аргументираното и умело сътрудничество между сдружения, представители на различни идеологии, търсещи признание, и държавата, която се нуждае от един многоизмерен партньор, за да гарантира плурализма. Това съюзяване, което е проява на дълг, познава и възходи, и спадове през последните 50 години, но несъмнено играе водеща роля за формирането на идентичността на сектора (Тетар, 1996 г.: 3).

Този своеобразен „златен век“ обаче не продължава дълго – оттеглянето на Морис Херцог през 1966 г. слага край на тази амбициозна политика за младежта. Неговите приемници не се радват на същата подкрепа от страна на младежките движения, които искат да разработят политика, насочена пряко към младите хора. Под влияние на събитията от май 1968 г. и промените във френското общество, които показват тенденция към все по-силен индивидуализъм, младежките движения, а впоследствие и

самата държава, започват прогресивно да отслабват през 70-те години, а през 80-те години този процес вече се развива с радикални темпове.

Контрастът между Рен и Лил

В Рен и Лил също има опити за създаване на партньорство между общините и младежките структури. Въпреки всичко дълбоките различия продължават да съществуват заради ширещата се бедност и безработица - особено в Лил, където общината е изправена пред сериозни проблеми, в сравнение с които грижата за младите хора остава на по-заден план. В Рен положението е сравнително по-добро, но тенденцията, която се проявява в национален план, е налице и тук.

Виж таблица 11.4

Възникване на професията младежки работник

През 60-те години в отговор на потребностите, възникнали в резултат на процеса на урбанизация, и съгласно убеждението, че намесата на обществените институции може да разреши всички проблеми с бедността или социалната неприспособимост, се надига истинска вълна на професионализация на всички социални сектори. В областта на грижата за младите хора възникват два вида професии.

По-организирана е професията на социалните работници за лицата със специални нужди. Формално тя е създадена през 1966 г., но нейната поява е резултат от дълъг процес на преговори между държавата и доброволческите сдружения. Този процес започва през Втората световна война, когато нуждите на младите хора с асоциално поведение и младите хора с увреждания се проявяват в пълна степен – в началото на военния конфликт малолетните престъпници са държани в затворите, а децата с увреждания – в институции наред с възрастните престъпници или възрастни хора с увреждания и то при ужасни условия. В отговор на това се намират отделни личности – основно от средите на скаутските движения – които се организират и повдигат пред съдилищата въпроса за необходимостта от специфичен подход към положението на тези малолетни младежи. През следващите две десетилетия се създават училища за обучение на социалните работници за „лица със специфични нужди“, което довежда до постепенното формулиране и систематизиране на тази професия.

Втората професия, която е много по-неорганизирана, въпреки че и двете водят началото си от сходни области, е професията на координаторите на социокултурни дейности. 60-те години на 20 в. са периодът, когато намеренията да се дефинира тази професия са най-активни, поне на централно

Таблица 11.4: Местни форми на грижа за младите хора в Рен и Лил през 60-те години

	Рен	Лил
Отношение на общината към младежката политика	Намерение да поеме ръководна роля във формулирането на младежката политика, желание да работи с цялата мрежа младежки участници	Делегиране на отговорността на младежките организации
Създаване на нови младежки организации	Множество нови организации: младежки културни центрове, клубове по инициатива на Лео Лагранж, младежки клубове. Старите организации и движения се запазват.	Старите организации и движения се запазват. Поради обтегнати отношения и идеологически борби е трудно да се създават нови.
Качество на младежката работа	Много добре организирана младежка мрежа, основаваща се върху сенсусуса и стабилността на малкия брой местни участници	Затворена мрежа, характеризираща се с обтегнати отношения в много аспекти
Формулиране на местната младежка политика	Организация на местната мрежа от младежки участници и контрапредложения от страна на общината (1961-2001)	Младежка общинска агенция, която просъществува едва шест години (1964-1971)
Сфери на действие, насочени към младите хора	Социокултурна сфера, създаване на структури в нови области	Борба с бедността

Източник: Лонкъл, 2003 г., стр. 249 и следващите

ниво. Това се дължи на партньорствата, за които споменахме, и най-вече на Междуведомствения фонд за младежта и народната просвета. През този период се организират много обучителни курсове и се основават много училища с цел да се регулира достъпът до професията. Първата

диплома, учредена през 1964 г., е наречена национална диплома за съветник по народна просвета. В годините тя претърпява различни промени, докато се стигне до днешната национална диплома за координатор, която в момента също е в процес на преформулиране.

Въпреки всичко, дефиницията на тази професия остава неясна. Като пример можем да цитираме написаното от Жофър Дюмазедие през 1971 г.:

Координиране може да бъде наречено всяко действие, осъществено в група или насочено към група, общност или друга среда, което има за цел да развие комуникацията и да структурира социалния живот на базата на полунапътстващия метод (това е метод, който съчетава интегриране и участие). Ролята на координатора може да бъде дефинирана като адаптиране към новите форми на социален живот, което има два взаимно допълващи се аспекта: да осигури своеобразен „лек“ срещу неприспособимостта и същевременно да подкрепи личностното и колективно развитие (Ж. Дюмазедие, цитиран от Лонкъл, 2003 г.:198).

Въпреки че изглежда твърде сложно да се утвърди ясна дефиниция за професията координатор, националните обществени институции отговарят на нуждите на младежта чрез създаването на различни съоръжения, предназначени за ползване от много хора в почти всички нови градски зони. Обществото изпитва доверие към способността на обществените институции да регулират младежкото поведение чрез подобни съоръжения и назначаването на персонал към тях. В резултат на това се наблюдава изключителен ръст в появата на нови обществени младежки организации, както и на специалисти със съответната професия, които да ги управляват.

Виж таблица 11.4

Новите обществени организации са основно младежки културни домове, клубове по инициатива на Лео Лагранж и младежки клубове. Младежките културни домове са символ на този период – те получават значителен тласък през 1959 г. заради „черните якета“. Четиридесетте младежки културни дома със собствен професионален персонал, съществуващи през 1959 г., нарастват до 517 през 1965 г. Такива домове се основават предимно в градовете с население над 10 000 души.

Като обобщение на този период можем да цитираме възгледите на Андре Филип (който основава младежките културни домове като институция в края на Втората световна война) за отношенията между сдруженията и държавата през 1961 г.:

Ние вървим към едно общество, организирано от своеобразни договорни отношения, при които сдруженията влизат в диалог с държавната администрация по всички въпроси. Този подход позволява да се извършва

Таблица 11.5: Доверието в способността на държавата да организира младите хора

	Организирана младеж	Неорганизирана, но поддаваща се на организиране младеж	Неорганизирана и неподдаваща се на организиране младеж
Видове младеж	Млади хора, участващи в младежки движения	Млади хора без особени проблеми, но и без специфични дейности	Млади хора с асоциално поведение, „черни якета“, младежки банди
Видове организации или структури	Младежки движения	Младежки културни домове, младежки клубове, клубове по инициатива на Лео Лагранж	Центрове за превенция
Видове специалисти	Младежки лидери (доброволчески сектор)	Координатори на социокултурни дейности	Социални работници за лица със специални нужди

Източник: Тетар, 1986 Г., цитирана от Лонкъл, 2003 г., стр. 188

работа, в която участват всички страни и за която има предварително сключено и подписано споразумение. В това споразумение са залегнали задълженията на всяка група участници, но и увереността, че така разпределените задачи ще бъдат изпълнени. За щастие именно този подход е водещ в нашата страна днес и той вдъхновява нашите действия в името на народната просвета вече 15 години (Андре Филип, 1961 г.).

➔ Младежката работа в съвременното френско общество

Тази оптимистична гледна точка днес вече не е така приложима – младежката интеграция и участие изглеждат проблематични, ако не и свършено провалени. Младежката безработица остава висока, а младежката престъпност и рисково поведение сякаш се увеличават или поне представляват основен проблем за обществото. Въпреки това, трябва да се внимава с твърденията за такова увеличение, защото подобни статистики се водят отскоро и е трудно да се прецени дали действително има увеличение. От една страна е сигурно, че възрастните вече не приемат подобни „девиантни“ форми на поведение. По отношение на участието на младите хора в изборите трябва да се признае, че процентът на въздържалите се

от гласуване е висок, както и че недоверието към политиците като цяло е масово явление. Във връзка с всички тези въпроси трябва да си припомним самото начало на признаването на младостта като отделен етап в цикъла на живот, както и факта на удължаването на този етап и съответно – удължаването на периода на интеграция на младите хора в обществото. С други думи „младежкия въпрос“ продължава да търпи развитие, както търпят развитието и очакванията на обществените институции към младежта и младежките работници.

Промени в „младежкия въпрос“ през последните години

Днес изглежда изключително сложно да се опише грижата за младите хора във Франция. Тя е повлияна в голяма степен от един парадокс. От една страна, младежта е сред основните проблеми, които занимават обществените институции на всички нива в процеса на вземане на решения и във всички сфери на обществените дейности (сигурност, здравеопазване, заетост, жилищно настаняване и транспорт). В тази връзка младежта поражда много страстни дискусии и горещи идеологически спорове.

Примери за подобни страстно защитавани възгледи за младежта могат да се видят в обществения дебат, проведен по време на президентските избори и обсъждането на Закона за борбата с престъпността (5 март 2007 г.). По време на кампанията за президентските избори младите хора бяха обект на интерес от страна на всеки кандидат: всеки от тях обясняваше колко е загрижен за бъдещето на младите, за младежката престъпност и насилие. Ако искаме да разберем предпоставките, довели до закона от 5 март 2007 г., можем да погледнем преамбюла към проектозакона, който е твърде показателен:

Фокусирана най-вече върху малолетните, тази политика [за борба с престъпността] се основава върху един централен стълб: образованието. Децата трябва да бъдат възпитавани от най-ранна възраст защо са необходими правила за живот в обществото и защо е наложително те да се спазват... Идентифицирането и спазването на тези граници представляват неотменна част от възпитателната работа при изграждане на личността и подготовката за живота. Този процес предполага, че всички участници, които имат отношение към света на децата, са обединени в действията си – хората от сферата на образованието, медицината и първата домедицинска помощ, организационните структури и правосъдието. Такива възпитателни действия ще дадат възможност да се обясни необходимостта от налагането на санкции, за да бъдат те приети и да се избягнат повтарящите се поведенчески модели. Закрилата на по-уязвимите групи – най-вече малолетните, жените, хората с увреждания и възрастните хора, е естественият резултат от една такава политика.

Логиката на преамбюла съдържа три прибързани презумпции: младите хора носят основната отговорност за престъпността в нашата страна; сред младите хора, най-отговорни за нея, са имигрантите – тези, които не познават правилата, са именно имигрантите; младите хора обичат да нападат възрастни дами. Общественият дебат е очевидно твърде горещ и неговият огън се поддържа от политици, изследователи и различни експерти (включително младежки работници, психиатри, съдии и др.). Младежта като цяло се възприема чрез три събирателни образа. Първият е образът на опасните млади хора – той в момента е доминиращият, което обяснява нарастващото прилагане на репресивни политики към младите хора и най-вече към младежите от имигрантски произход. Този образ се насажда от десните партии и реакционерските движения, но оказва влияние и върху цялата палитра от политически партии.

Вторият образ на младежта е образът на уязвимата част от населението. Този образ е също важен в днешно време, тъй като той оправдава разрабътването на повечето социални и здравни политики, които се ръководят от презумпцията, че младите хора трябва да бъдат закриляни и да се ползват със специални привилегии.

Третият образ е образът на младежта като ресурс. Тук младежта се визира от гледната точка на своя потенциален динамизъм и способност за социално обновление. Този образ традиционно се поддържа от левите партии, а днес се ползва от местните власти, които искат да обосноват своята работа, насочена към младите хора.

От друга страна, младежките политики стават все по-фрагментирани. Това наблюдение е съвсем вярно не само по отношение на сферите, които политиките за младите хора обхващат, но и по отношение на нивата, на които се взимат и изпълняват решения. Младежките политики са коренно променени – от социокултурните и социални концепции, които се наложили в контекста на икономическия ръст през 60-те и 70-те години, до волята за борба с бедността и многото форми на социално изключване по време на икономическия спад в началото на 80-те години. По отношение на нивата, на които се взимат решения, оттеглянето на държавата беше осъществено на два етапа (през периода 1982 г. – 1985 г. и след това през 2004 г. с влизането в сила на законите за децентрализацията). Компетенциите на държавата днес по отношение на младите хора са свързани само с образователната система, правосъдието и полицията (като при последната в непълна степен). След 2004 г. местните власти на различни нива (области, департаменти и общини) полагат грижи за своите млади хора в други сфери на политическите действия (достъп до работа, жилищно настаняване, социално дело, борба с различните видове дискриминация и пр.). Отговорностите, свързани със здравните грижи, се поделят между държавата и местните власти.

Всичко това води до една изключително сложна система, в която самите младежки работници и младите хора се сблъскват с проблеми като силно редуцирани обществени бюджети и нежеланието на повечето обществени институции (доколкото могат да си го позволят) да се ангажират с финансиране.

Местните власти и очакванията към младежката работа

Началото на 80-те години бележи повратен момент в развитието на грижата за младите хора. Той има три аспекта: държавата започва да се отдръпва от много социални дейности; насърчават се интегрираните и териториално-определени обществени действия; систематично се налага представата за младите хора като за жертви на икономическата криза или като за потенциални престъпници. Поради тези едновременно случващи се промени младежките политики влизат в нова рамка – те се прилагат все повече и повече на местно ниво с оглед отчитането на местните особености. Те са по-малко социокултурни в своята насоченост и повече ориентирани към социалните приоритети като достъпа до работа, например. От този период политическото внимание започва да се концентрира основно върху нивото на безработица сред младите хора.

След 2000 г. и последната вълна на децентрализация тези тенденции се засилват все повече. Държавата продължава да прехвърля социални компетенции към местните власти. Като конкретен пример в това отношение може да се посочи фактът, че отговорността за осигуряването на възможности за чиракуване, както и част от местните институции, които отговарят за осигуряването на достъп до работа, бяха прехвърлени към областните власти. Фондовете за подпомагане на младежите в спешни случаи, както и фондовете за жилищно настаняване, преминаха на подчинение на департаментите. Общините си запазиха отговорността за социалната интеграция и социалните действия в защита на младежите. На свой ред самите местни власти приеха нови приоритети по отношение на младите хора. Основни са въпросите, свързани с безработицата, гражданското участие, здравеопазването и ограничаването на асоциалните прояви. Трябва отново да повторим, че недостатък на сегашната тенденция е фактът, че тези инициативи са отчасти зависими от нечие усмотрение и не винаги са добре планирани или подходящо интегрирани на местно ниво. Това води до по-голям риск от териториален дисбаланс („лотарисен принцип“) – младите хора в даден район може да не получават същата грижа като младежите в друг район.

Например нашето изследване върху децентрализацията на фондовете за социално подпомагане на младите хора в положение на крайно социално изключване в шест френски департамента показва големи различия в достъпа до тези фондове. Това важи както за самите фондове, така и за

критериите, които се прилагат, за да се определи дали дадени кандидати отговарят на условията или не. Таблица 11.6 ясно показва, че сумата на отпускания бюджет не отговаря на процента млади хора сред местното население.

Таблица 11.6: Местният дисбаланс по отношение на достъпа до фондовете за подпомагане на млади хора при спешни случаи

	Подредени по брой на населението	Подредени по възрастов показател (от най-ниска до най-висока възраст)	Подредени по бюджет, отпускнат за фондовете за подпомагане на млади хора
<i>Департамент Е</i>	1	1	1
<i>Департамент Г</i>	2	2	2
<i>Департамент В</i>	3	4	6
<i>Департамент Д</i>	4	6	4
<i>Департамент А</i>	5	3	3
<i>Департамент Б</i>	6	5	5

Както е показано във втората и третата графа, сумата, отпускната за фондовете за подпомагане на млади хора в спешни случаи, не кореспондира автоматично с броя на младите хора в дадения департамент и не зависи само от него. Тя е по-скоро резултат от политическата воля на председателя на общото събрание на департамента, който е местен човек, избран с гласуване. В департамент В, например, където младите хора не са приоритет, можем да видим един доста нисък бюджет. Този департамент е на трето място по брой на населението, но попада едва на шесто място по бюджета, отпускнат за фондовете за подпомагане на младежите. Противоположна е ситуацията в департамент А, който е на пето място по брой на жителите, но отпусканият бюджет е трети по големина. Тук на младите хора се гледа като на ресурс, за подпомагането на който местните власти трябва да мобилизират своите компетенции.

Таблица 11.7 показва различните начини за достъп до фондовете за подпомагане на млади хора и начините, по които се възприема ролята на тези фондове. Става ясно, че според нашето изследване съществуват три групи департаменти. Техните концепции за фондовете се отличават значително една от друга.

Таблица 11.7: Достъп до фондовете и тяхното възприемане

Цел на фонда според разбиранията на отделните групи департаменти	Група 1: покрива насъщните нужди	Група 2: насърчава интеграцията в смисъл на достъп до работа	Група 3: насърчава общата социална интеграция
Вече посли пътя на интеграцията	Фондовете се взимат под внимание, но не са определящи	определящи	определящи
Социално положение	определящи	взимат се под внимание, но не са определящи	определящи
Доходи на родителите, семейна подкрепа	определящи	взимат се под внимание, но не са определящи	взимат се под внимание, но не са определящи

Източник: Лонкъл и колектив, 2008 г., стр. 233

Както е видно от Таблица 11.7, в шестте департамента се наблюдават три доста различни начина на възприемане на ролята на фондовете. За два от департаментите тези фондове осигуряват средства за покриване на насъщните нужди (най-вече от жилищно настаняване и осигуряване на храна); други два департамента смятат, че фондовете трябва да се използват за насърчаване на интеграцията, разбрана като достъп до работа (въпросът за социалната интеграция не стои на дневен ред); а за третата група департаменти фондовете са начин за насърчаване на общата социална интеграция на младите хора. Ако погледнем критериите за отпускане на социална помощ по линия на тези фондове, отново ще установим големи различия: в някои случаи определящ е фактът дали младият човек вече е поел по пътя на интеграцията, в други случаи – не; в някои случаи водещо е социалното положение на младия човек или неговите взаимоотношения със семейството.

Следователно младите хора не се третират по един и същи начин в различните райони. Това важи за самите средства, които се отпускат; за целта, за която се отпускат, и за критериите за достъп до тях. В този контекст младежките работници (най-вече тези в центровете за предлагане на работа, „оперативните мениджъри“), които отговарят за попълването на

личните досиета на младите хора, са понякога изключително безпомощни да защитят своите бенефициенти, дори и да са напълно наясно с факта, че в друг район те биха получили средства от фондовете.

Новите роли и функции на младежките работници

В един подобен контекст младежката работа се променя в много аспекти – развиват се двете професии, установени на един по-ранен етап, и се появяват нови. Промените засягат и самия професионален профил на специалистите в младежката сфера – той трябва да дава възможност за установяване на по-добър контакт с младежите. За координаторите например това означава, че трябва по-систематично да се набират младежки работници от имигрантските общности (т.нар. „големи братя”), защото те по-добре ще отговорят на очакванията на младежите от тези общности.

Промените засягат и самите сфери на дейност. В началото на 80-те години под натиска на младежката безработица се появи една нова професия – оперативен мениджър в младежките центрове за предлагане на работа. През последните пет години във връзка с нарастващото безпокойство за здравето на младите хора започнаха да се назначават и т.нар. здравни координатори. И в двата случая целта на създаване на новите професии е да се реагира на някакви специфични нужди, които не са обхванати от предишната рамка на грижите за младите хора.

На последно място трябва да се отбележи, че в резултат на децентрализацията промените са и структурни – средствата се отпускат вече предимно от местните власти, но по една твърде сложна процедура (като при това няколко институции са ангажирани с намирането на работа, но всяка от тях преследва различни цели). Особено показателен в това отношение е примерът със здравните координатори. В Бретан, например, те се финансират от държавата, здравноосигурителната система и местните областни власти. Всяка от тези три вида институции преследва свои собствени цели: държавата подкрепя насърчаването на здравословния начин на живот; системата на здравеопазването насърчава образоваността на хората по отношение на хроничните заболявания; намеренията на местните областни власти пък варират от превенцията до лечението. В резултат на това здравните координатори са поставени в една твърде сложна ситуация, при която никой не знае коя институция е водеща и трябва да насочва техните действия, а те са принудени да се борят за финансиране с всяка една от тези власти. Същото можем да кажем и за останалите три професии - те попадат в идентична ситуация в момента, в който финансирането започне да се осигурява от различни институции.

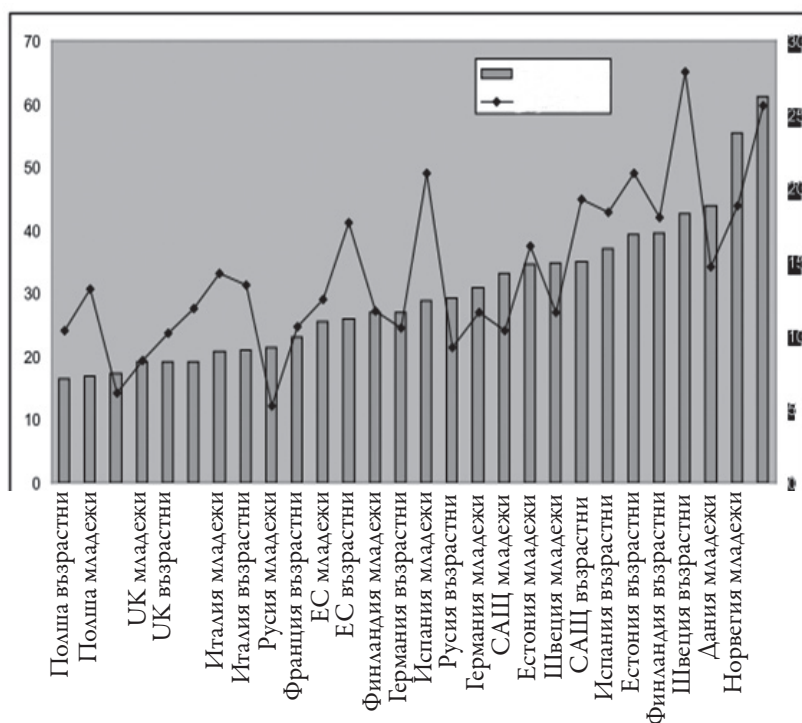
Тази промяна излиза на преден план, особено като имаме предвид твърде фрагментирания статут на професията. Ако прибавим и липсата на

вътрешно единство в рамките на самата професия, както и многопосочните цели на финансиращите институции, става лесно да си представим колко е трудно за младежките работници да предприемат действия и колко невъзможно им е да влияят върху взимането на решения. Ако обществените власти представят конструктивни проекти, тогава ситуацията е сложна, но не и проблематична. Но ако дори и една от тях развие очаквания, които не отговарят на възприетите ценности в системата за полагане на грижи за младите хора (намаляване или ограничаване на разходите, например), младежките работници изпадат в положение на безсилие да окажат индивидуално, камо ли колективно противодействие.

Пропастта между обществените институции и младите хора

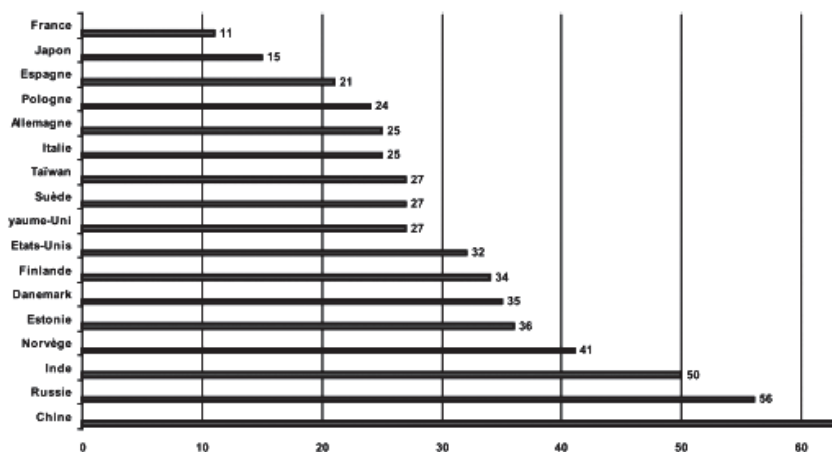
Този факт предизвиква още по-голямо притеснение, тъй като е отзвук от значителната и все по-разширяваща се пропаст между младите хора и обществените институции. Едно изследване върху ценностите на младежите в Европа, проведено неотдавна, показва тревожна тенденция сред младите французи. От една страна те са твърде песимистично и недоверчиво настроени към обществото като цяло, а от друга страна не се чувстват обвързани с останалата част от обществото.

Фигура 11.1: Усещане за принадлежност и доверие към институциите

Забележка: Скалата от лявата страна показва процента от хората във всяка държава (възрастните хора и младежите между 18 и 30 години са посочени отделно), които имат усещане за принадлежност (appartenance). Скалата от дясната страна показва какъв е процентът на хората във всяка държава (като отново са отбелязани отделно възрастните и младежите), които имат доверие на националните или европейски институции (confiance).
Източник: Галон, 2008 г., стр. 34

Фигура 11.2: Готови ли сте да плащате за възрастните хора във Вашата страна?

Забележка: Диаграмата показва какъв е процентът на младите хора (между 18 и 30 години), които твърдят, че са готови да плащат за издръжката на възрастните хора в своята страна.

Източник: д-р Сангли, 2008 г.

В заключение е важно да се подчертае, че липсата на единство между младежките работници представлява реална слабост от няколко гледни точки: като професионална гилдия те изглеждат безпомощни, фрагментирани и неспособни да окажат противодействие. Последното е действително повод за силно притеснение, тъй като младите хора все повече се възприемат като заплаха за съвременното френско общество, а освен това в различните региони те биват третираны по различен начин. Подобна констатация е особено тревожна, когато си спомним, че в миналото младежката работа е оказвала подкрепа на младите хора в нашата страна. Днес тя сякаш няма силата да повлияе върху тези негативни обществени представи.

→ Ползвана литература

Abbé Ménard (1947) Un grand patronage breton, la Tour d'Auvergne, Rennes: Oberthur.

Amiot, Michel (1969) "L'État et la jeunesse, la Fédération française des maisons des jeunes et de la culture démantelée par son ministère de tutelle", Esprit, No. 387.

Ariès, P. (1960) L'enfant et la vie familiale sous l'ancien régime, Paris: Plon.

Bailleau, F. and Cartuyvels, Y. (2007) La justice pénale des mineurs en Europe: entre modèle Welfare et inflexions néo-libérales, Paris: L'Harmattan.

Bantigny, L. (2007), Le plus bel âge ? Jeunes et jeunesse en France de l'aube des Trente Glorieuses à la guerre d'Algérie, Paris: Fayard.

Besse, L. (2008) Les MJC, de l'été des blousons noirs à l'été des Minguettes, 1959-1981, Rennes: Presses Universitaires de Rennes.

Bordes, V. (2007) Prendre place dans la cité, jeunes et politiques municipales, Paris: L'Harmattan.

Boussemart, Christophe (1986) L'échappée belle, les Ch'tis à l'assaut des loisirs, Lille: Publi-Nord.

Bradley, H. and Van Hoof, J. (2005), Young people in Europe, labour market and citizenship, Bristol: The Policy Press.

Cacères, Benigno (1964) Histoire de l'Éducation populaire, Paris: Seuil.

Cavalli, A. and Galland, O. (1993) L'allongement de la jeunesse, Arles: Actes Sud.

Chappat, Jean-Louis (1983) Les chemins de l'espoir, ou combats de Léo Lagrange, Liévin: Editions Fédération Léo Lagrange.

Chauvière, Michel (1980) Enfance inadaptée: l'héritage de Vichy, Paris: Les Editions ouvrières.

Chauvière, Michel (1985) "L'efficace de Vichy", Les Cahiers de l'animation, Nos. 49-50.

Chéroutre, Marie-Thérèse (1986) "Les Guides de France, notes sur l'évolution d'un mouvement", Les Cahiers de l'animation, Nos. 57-58.

Cholvy, Gérard (1985) Mouvements de jeunesse, chrétiens et juifs: dans un cadre européen, 1799-1968, Paris: Cerf.

Cholvy, Gérard (1988) *Le patronage, ghetto ou vivier?* Actes du colloque des 11 et 12 mars 1987, Paris: Nouvelle Cité.

De Singly (2008) *Les jeunesses du monde moderne*, in Stellingner A. (ed) *Les jeunesses face à leur avenir*, Paris : Fondation pour l'innovation politique, pp. 5-16.

Furlong, A. and Cartmel, F. (1997) *Young people and social change: individualisation and risk in late modernity*, Buckingham: Open University Press.

Galland, O. (2008) "Les jeunes et la société: des visions contrastées de l'avenir" in Stellingner, A. (ed.) *Les jeunesses face à leur avenir*, Paris: Fondation pour l'innovation politique, pp. 255-4.

IARD (2001), *Study on the state of young people and youth policy in Europe*, Final reports.

Koebel, M. (2000) "La politique noble des conseils d'enfants", *Lien social et politiques*, No. 44, pp. 125-40.

Lebon, F. (2005) *Une politique de l'enfance, du patronage au centre de loisirs*, Paris: L'Harmattan.

Lebon, F. (2007) *Les animateurs socioculturels et de loisirs: morphologie d'un groupe professionnel (1982-2005)*, Marly Le Roi: Institut national de la jeunesse et de l'éducation populaire.

Lefresne, F. (2007) "Les jeunes et l'emploi: parcours et dispositifs" in Loncle, P. (ed.) *Les jeunes: questions de société, questions de politique*, Paris: La Documentation française, pp. 45-76.

Les Cahiers de l'animation (1986) "L'espérance contrariée, Education populaire et jeunesse à la Libération (1944-1947)", actes du colloque des 10, 11, 12 décembre 1985 à l'Institut national d'éducation populaire, issue ed. by Jean-Paul Martin, December 1986, Nos. 4-5.

Loriga, Sabina (1994) "L'épreuve militaire" in Levi, Giovanni and Schmitt, Jean-Claude (eds), *Histoire des jeunes en Occident*, Paris: Seuil.

Loncle, P. (2003) *L'action publique malgré les jeunes*, Paris: L'Harmattan.

Loncle, P. (2008) "Des jeunes français isolés et pessimistes face à une prise en charge publique limitée" in Stellingner, A. (ed.) *Les jeunesses face à leur avenir*, Paris: Fondation pour l'innovation politique, pp. 113-22.

Loncle, P., Muniglia, V., Rivard, T. and Rothé, C. (2008) "Territorial

inequalities in the decentralisation of the Fonds d'aide aux jeunes ['social allowance for excluded young people']", *Revue française des affaires sociales*, No. 1, pp. 229-49.

Mohammed, M. and Mucchielli, L. (eds) (2007) *Les bandes de jeunes, des « blousons noirs à nos jours »*, Paris: La Découverte.

McNeish, W. and Loncle, P. (2003) "State policy and youth unemployment in the European Union, convergence versus national specificities" in Walther, A. et al. (eds), *Young people and contradictions of inclusion*, London: Policy Press, pp. 105-26.

Mignon, J-M. (2007) *Une histoire de l'éducation populaire*, Paris: La Découverte.

Pellegrin, N. (1979-1982) *Les Bacheleries, organisations et fêtes de la jeunesse dans le Centre Ouest, XVème-XVIIIème siècles*, Poitiers: Mémoires de la société des Antiquaires de l'Ouest, 4th series, Vol. XVI, 400pp.

Perrot, Michelle (1986) "Quand la société prend peur de sa jeunesse en France au 19e siècle", *Les jeunes et les autres*, Vol. 2, ed. Annick Percheron, CRIV.

Schwartz, B. (2007) *Rapport sur l'insertion professionnelle et sociale des jeunes*, Rennes: Editions Apogée.

Tétard, Françoise (1996) *Le FONJEP : une cogestion aux multiples visages*, Marly le Roy: INJEP.

Topalov, Christian (1995) *La naissance du chômeur*, Paris: Albin Michel.

Villermé, Louis (1840/1991) *Tableau de l'état physique et moral des ouvriers employés dans les manufactures de coton, de laine et de soie*, Paris, 1840, 2 vols; 1991, new edn.

Youth partnership (2004) www.youth-partnership.net/youth-partnership/research/socioeconomicscopeofwork.html (accessed 11 May 2008).

*Грит Фершелден,
Филип Кусе,
Тинекс Ван де Вале
и Хауърд Уилямсън*

Историята на младежката работа в Европа и нейното значение за съвременната младежка политика

Настоящата глава разглежда някои въпроси от ключово значение, които бяха повдигнати в докладите и дискусиите по време на семинар за историята на младежката работа и нейното значение за съвременните младежки политики в Европа. Този работен семинар се проведе в Бланкенберге, Белгия, в периода 26–29 май 2008 г. Той беше организиран съвместно от Агенцията за социокултурна работа сред младежта и възрастните хора във фламандската общност в Белгия и платформата за партньорство между Европейската комисия и Съвета на Европа в областта на младежта. В семинара участваха изследователи, политици и младежки работници.

Целта на семинара беше да съчетаем транснационалната перспектива с един нов, по-широк поглед към историята на младежката работа, като анализираме националните

политики в младежката сфера и изведем на преден план техните вътрешни парадокси. Младежката работа и политиката за нейното изпълнение бяха разгледани в по-широкия контекст на социалните, културни и исторически тенденции. Кои са историческите концепции, залегнали в младежката работа? Каква е връзката между тях и повтарящия се парадокс в младежката работа, свързан с това, че тя се опитва да формира активни и демократични граждани, но въпреки това изглежда недостъпна за младите хора, които са изключени от сферата на активното гражданство? С други думи, достъпът до младежката работа, която наистина върши работа, е труден, а тази, до която достъпът е лесен, просто не върши работа (Кусе, Роетс и Буверн-дьо Би, 2008).

Ако проследим зараждането на младежката работа и нейното развитие както във всяка отделна страна, така и в сравнителен план между страните, това ще ни помогне да инициираме дебата за съвременната младежка работа. По-доброто познаване на историческото развитие и промяната на концепциите във времето ни дава възможност да изследваме съвременните младежки политики.

→ Уводните доклади

Целите на семинара бяха ясно очертани в три уводни доклада.

Ян Ванхее (представител на фламандската общност) описа четирите цели на настоящия семинар: да насочи вниманието и посоката на нашите разсъждения към историята на младежката работа и политика; да идентифицира тесните връзки между младежката работа и младежката политика и социокултурните и исторически тенденции; да формира една международна сравнителна перспектива и да впише историята на младежката работа и младежката политика в европейския дневен ред по въпросите на младежта.

Пьер Мерес (представител на Европейската комисия) започна своя преглед на десетгодишната история на младежката политика в Европа с уверението, че идните месеци ще бъдат от изключително значение за развитието на младежките политики на европейско ниво и че дебатите по време на семинара ще вдъхновят дискусиите и признаването на младежката работа в Европа.

Представяйки „функциите на историята в дебата за социалните професии в Европа“, Валтер Лоренц (представител на университета в Болцано) подчерта значението на историческия поглед към социалните проблеми и институции. Той заяви, че погледът към миналото е отправна точка за нашите разсъждения и дава възможности за анализ на социалните професии и концепциите за детството и младостта като социални конструкти чрез

заемането на критична позиция по общоприетите ценности и постоянното реконструиране на условията, при които едно същество става човек в исторически, културен и социален контекст. Това отваря пространство за съмнение в привидно очевидните аспекти на нашите практики.

Това означава, че историческият подход към младежката работа и политика не само е интересен сам по себе си, но и е изключително важен за разбирането на професията (Фишър и Дибич, 1999 г.: 117). Историята на младежката работа е история на недовършената професионализация. Пълната професионализация в повечето случаи предполага загърбване на историята и дефиниране на идентичността спрямо съвременни критерии. Практиката на младежката работа в такъв случай би представлявала само „результат от един професионален проект“ на младежките работници (вж. Харис, 2008 г.).

Лоренц очерта обвързаността с историята като двустранен процес: поставяне на миналото под въпрос, което да ни вдъхнови да признаем своята субективност като част от нашата собствена практика в младежката работа, и едновременно с това – анализ на настоящето, който да ни вдъхнови да поставим под въпрос модела за младежка практика и политика, смятан за идеален, разпознавайки допусканията, залегнали в основата на т.нар. правилен модел. В процеса на обръщане назад към историята ние също творим история, като повдигаме интересния въпрос каква ще бъде оценката за нашата съвременна практика в младежката работа и политика в бъдеще. Поглеждането назад към историята е основна част от работата на професионалните младежки работници и доброволци и следователно – необходим елемент в тяхното образование и обучение.

➔ Докладите по петте основни проблема

Докладите, представени пред този първи работен семинар, отразяваха седем различни национални контекста: Белгия – Фландрия (Луи Во и Филип Кусе), Обединеното кралство – Англия (Бърнард Дейвис), Малта (Мириам Теума), Германия (Кристиан Шпачек), Полша (Марчин Синчук), Финландия (Хелена Хелве) и Франция (Патрисия Лонкъл). Лекторите проследиха различни аспекти от историята на младежката работа и насочиха критичния си поглед към настоящите и бъдещите практики в младежката работа и политика в Европа. При подготовката за семинара участниците получиха екземпляр от книгата Едно столетие политика в областта на младежката работа (Кусе, 2008 г.).

Докладите и дискусиите по време на семинара могат да бъдат тематично обединени около следните основни проблеми:

- Историята на младежката работа: различни подходи и гледни точки
- Идентичността на младежката работа: младежката работа има ли своя ясно изразена идентичност? Или: младежката работа на кръстопът между ясно очертаната дейност и твърде условната практика
- Общата политика и политиката в областта на младежката работа: това отделна политическа сфера ли е ? Или: кой дефинира дневния ред в областта на младежката работа?
- Педагогиката в младежката работа: между индивидуалните стремления и обществените очаквания. Или: младежката работа на кръстопът между еманципацията и контрола
- Практиката на младежката работа: между реалността и системата/структурата. Или: нарастващата формализация на неформалното.

Първо ще се спрем на позициите на лекторите по тези пет проблема. Във втория раздел ще се върнем отново на самите проблеми и ще представим дискусиите, които се проведеха след докладите.

1. Историята на младежката работа: различни подходи и гледни точки

Станфърд прави разграничение между „историята като събития“, т.е. нещата, които се случват в света, и „историята като разказ“, т.е. подредеността на думите и идеите, които описват повече или по-малко последователно тези събития (Станфърд, 1994 г., във Фишър и Дибич, 1999 г.: 106). Като се позовавах именно на това разграничение, всички участници в семинара ни представиха нещо повече от изреждане на исторически факти: централно място в анализите на отделните национални истории заемаха коментарите върху практиката на младежката работа и политика, разглеждана от различни гледни точки.

Въпросът за младежта и социалният въпрос

Няколко от участниците подходиха към проблема за историята на младежката работа от гледната точка на „социалния въпрос“. В тези случаи младежката работа беше описана като практика, която се развива в рамките на социалната държава. Хелена Хелве (Финландия), Кристиан Шпачек (Германия) и Мириам Теума (Малта) например анализираха ролята на младежката работа през призмата на дебатите и дилемите, свързани със свободата и равенството. Други участници бяха избрали за своя изходна точка при описанието на историята „въпроса за младежта“. В тези случаи младежката работа се разглежда като намеса, която пряко се отразява върху статута на младежите в обществото. Луи Во (Фландрия) и Марчин

Синчук (Полша) се спряха върху историята на студентските движения и представиха младежката работа като явление, възникнало в отговор на нарастващото разбиране за младежта като отделна група в обществото. В своите разработки те свързаха концепцията за еманципацията с възрастовите особености.

Разбира се, тези две гледни точки не могат да бъдат възприемани отделно една от друга, защото в някаква степен и двата подхода присъстваха във всички доклади. Това пролича особено ясно в докладите на Патрисия Лонкъл (Франция), Бърнард Дейвис (Обединеното кралство) и Филип Кусе (Фландрия). Те показаха как се променя статутът на младежта в обществото във връзка със зараждането и последвалите промени в темата за младежта. От техните доклади стана ясно, че темата за младежта има твърде амбивалентно отношение към концепцията за младостта като цяло. Намесята на институциите има за цел да съдейства на младите хора да изживеят етапа на младостта като някаква идеална фаза от живота. Работническата младеж е често основен обект на подобни действия, най-вече в периодите на несигурност. В допълнение към това, еманципаторският потенциал на младежката работа зависи от социо-икономическото положение на младите хора. В по-близкото минало виждаме, че отношението между еманципацията и младежката работа е вече определено обогатено от етническата принадлежност. Според Валтер Лоренц това е един твърде преекспониран въпрос в младежката работа, за сметка на половата принадлежност, която изглежда не дотам концептуализирана, и класовата принадлежност, която пък остава изцяло извън обсега на вниманието. Лоренц твърди, че многото проблеми на идентичността на младежката работа трябва да бъдат внимателно анализирани от политическа гледна точка, защото именно така на преден план излиза въпросът дали практиките в младежката работа и политика възпроизвеждат определени идентичности или тяхната постоянна трансформация се основава върху исторически рефлексии.

Магическият триъгълник

Практиката и политиката на младежката работа бяха подложени на деконструктивен анализ от различни гледни точки. Някои анализи изхождаха от перспективата на младежките изследвания и въпроса по какъв начин тези изследвания помагат за конструирането на практиката и политиката на младежката работа. Хелена Хелве направи преглед на историята на младежките изследвания във Финландия в светлината на младежката работа и младежката политика, посочвайки, че трите образуват един „магически триъгълник“.

Други участници избраха практиката като отправна точка за своите анализи и разгледаха въпроса как се развива младежката работа на практика, като

свързаха историята с реално свършеното от младите хора и младежките работници. Луи Во представи гледната точка на Движението на фламандските студенти-католици. Католицизмът заемаше централно място и в описанието на Мириам Теума за развитието на практиката на младежката работа в Малта. Марчин Синчук пък хвърли светлина върху връзката между идеология и реалност в младежката работа в Полша.

Анализите на трети участници се концентрираха върху гледната точка на младежката политика (и дори общата политика като цяло), като разгледаха въпроса как (историята на) секторната политика и политиката като цяло оформят практиката на младежката работа. Бърнард Дейвис ни представи начина, по който политиката на новите лейбъристи в Обединеното кралство се гради върху използването на чисто технически отговори на въпросите, свързани с нормативната уредба. Филип Кусе идентифицира две политически стратегии, които затвърждават парадокса на младежката работа във Фландрия: политиката за развитие, при която младежката работа не се разбира като средство сама по себе си, а като платформа, която насочва младите хора към общоприетата представа за младежка работа, ръководена от млади доброволци; и политиката за „надстройкаване“, при която акцентът е върху подобряване на качеството на младежката работа като професия.

По отношение на връзката между въпроса за младежта и социалния въпрос стана ясно, че тези две различни гледни точки са взаимно обвързани. Изходната точка в разсъжденията на участниците често бе свързвана с техния личен опит. Те посочваха значението и връзките между политиката, изследванията и практиката в своята собствена страна.

Взаимоотношенията между тези три фактора търпят развитие. Някои участници представиха в своите доклади различни гледни точки, за да илюстрират „изместването на баланса“ в своята страна. Патрисия Лонкъл започна в началото с промените в практиката на младежката работа и постепенно премина към анализ на влиянието, което оказват държавата и местните власти във Франция. Кристиан Шпачек описа младежката работа в Германия в специфичния социален и политически контекст на отделните етапи в нейната история. Разглеждайки периода на по-близкото минало, той се спря подробно на тенденциите и събитията, които характеризират съвременната теория за младежката работа в Германия.

Приемственост и липса на приемственост

Най-общо казано, историята на младежката работа често се описва като история на напредъка, белязан от радикални промени в измеренията на социалната и педагогическа намеса и грижата за младите хора. Докладите представиха приемствеността в историята на младежката работа

в цяла Европа. Въпреки че младежката работа в Маалта и Обединеното кралство например се е развивала в съвсем различни периоди, налице са редица сходства – по отношение на влиянието на църквата, както и впоследствие при професионализацията на младежката работа. В някои страни е ясно изразена липсата на приемственост в резултат от общия социален, културен и исторически контекст. При представянето на ситуацията в Германия Кристиан Шпачек показва значителни прекъсвания в историята на младежката работа и коментира закриването или подмяната на съществуващите структури в различните периоди: към края на 19 в., когато първите професионални инициативи заменят предишните места за неформални събирания; периода на Ваймарската република, когато младежките организации доминират в сферата на младежката работа; периода на нацисткия режим, когато всички млади хора трябва да се присъединят към Хитлеровата младеж; периода след Втората световна война, когато американците въвеждат почина „дейности на германската младеж“; и накрая – посткомунистическия период, когато младежката работа в източната част на Германия рязко придобива западен маниер.

2. Идентичността на младежката работа: ясна ли е тя?

Като цяло участниците в семинара се съгласиха, че младежката работа преживява криза на идентичността (вж. уводната глава). Тази криза се проявява под различни форми и сякаш се засилва от променящите се, но винаги неотменно амбивалентни, нагласи към младежката работа. В опит да намерят изход от кризата на идентичността няколко от участниците потърсиха онази дефиниция или описание на младежката работа, които биха могли да обяснят нейната същност и да я направят разпознаваема, като разграничиха младежката работа от другите видове възпитателна или социална работа. Всички участници изтъгнаха промените в младежката работа, но повечето от тях посочиха повече или по-малко експлицитно някои от нейните основни характеристики, които са се запазили в годините. Можем да ги обобщим по следния начин:

- да се изживее младостта заедно;
- често (но не винаги) се споделя обща идеология или проект;
- насърчава се живеенето в общност;
- осигуряват се възможности за социални контакти, отдих и образование.

Бърнард Дейвис (Обединеното кралство) беше най-категоричен, когато дефинира младежката работа като отделна практика в обществото. Неговата дефиниция включва няколко основни аспекта – три водещи ценности:

- доброволно присъствие;
- участие;
- самоуправление на членовете;

и една основна цел:

- осъществяване на симбиоза между отдиha и образованието.

Освен това Дейвис описва младежката работа като персонализирана практика, която се фокусира върху индивидуалните нужди и изграждането на взаимоотношения. Младежката работа се базира върху постигането на договорености с младите хора в техните приятелски групи (вж. също Дейвис, 2005 г.).

Бърнард Дейвис определи младежката работа като социален конструкт, чието създаване трябва да се разглежда в по-широкия контекст на политическите, икономическите и социални условия, при които се е осъществило. Въпреки това формулирането на една ясна дефиниция или концепция за младежката работа е важно с оглед нейното признаване и доказването на ползата от нея, тъй като променящите се политически приоритети принуждават хората, които взимат политическите решения, да ограничават или дори да рушат устоите на практиката на младежката работа. Беше повдигнат въпросът дали една ясна дефиниция би ни помогнала да решим кои характерни черти на младежката работа бихме желали да съхраним и кои сме готови да пожертваме, ако е необходимо.

Въпросът за идентичността на младежката работа, подобно на въпроса за идентичността на останалите социални професии, не е неутрален и изолиран, а зависим и взаимно обвързан с политическата природа на младежката работа. В този смисъл докладите хвърлиха светлина и върху социалната функция на младежката работа. Няколко от участниците направиха разграничение между цел и практика в младежката работа („повърхността” и „действителността”, както се изрази Марчин Синчук). Хелена Хелве (Финландия) показва, че съществува истинска пропаст между целта на младежката работа (социално възпитание) и нейната практика (отдих). Представените примери от други държави доказаха, че тази пропаст прави младежката работа твърде уязвима по отношение на дефинициите, наложени отвън, които не винаги произтичат от гледната точка на значимостта на младежката работа в живота на младите хора.

Марчин Синчук (Полша) описва младежката работа не от гледната точка на възгледите и концепциите, формиращи идеалния модел за младежка работа, а от перспективата на обществената мисия, възложена на работата

с млади хора. Той показва как младежката работа често се свежда до обикновен инструмент на социалната политика - дейностите на младежката работа в Полша са свързани с организацията на свободното време, но същевременно с това мисията на тази младежка работа е идеологическа и ориентирана към национализма.

Филип Кусе (Фландрия) показва опасностите от свеждането на младежката работа до обикновен метод, тъй като по този начин се губи представата за нейните правомощия. Подобно ограничаване на същността на младежката работа до обикновен метод изтласква на заден план нейната мисия за сметка на чисто практически и технически въпроси от рода на това как да се увеличи броят на участниците в младежката работа. Чрез анализа на връзката между практиките в младежката работа и реалните условия на живот на младите хора, както и по-общите социални, културни и исторически тенденции Кусе показва, че практиките в младежката работа често се основават върху ценностите на висшата или средната класа. Под влияние на младежките лидери, политици и изследователи характерните черти на студентското движение, представени от Луи Во (Фландрия), много скоро започват да се възприемат като главни особености на младежката работа във Фландрия изобщо. Изживяването на младостта заедно с връстниците и самообразованието през свободното време се възприемат като основа за метода на младежката работа, чиято цел е плавната интеграция на всички млади хора в желания обществен ред.

В случая с Германия, представен от Кристиан Шпачек (Германия), стана ясно как свеждането на младежката работа до обикновен метод деполитизира нейната практика, превръщайки работата с млади хора в оръжие за всякакви цели. След падането на Берлинската стена младежката работа в Източна Германия бързо придобива западен маниер, като методите се запазват същите, но вече ясно изразеното идеологическо измерение се превръща в нейна неотменна и следователно неоторима характеристика.

3. Общата политика и политиката в областта на младежката работа: можем ли да говорим за независимост?

Какво представлява политиката? Белгия има своя официална политика за младежката работа от 1945 г. В случая с Германия като начален момент може да се посочи 1911 г. Може да се твърди, че в Англия пък политиката за младежка работа води своето начало от 1939 г. В Малта сме свидетели на създаването на парламентарен секретариат по въпросите на младежта в рамките на Министерството на образованието през 1990 г., който се трансформира през 1992 г. в Министерство на младежта и изкуствата, и това е началото на официалната политика за младежката работа.

В известен смисъл обаче нито един от участниците в семинара не ограничи политиката за младежката работа единствено до действията на държавата. Валтер Лоренц заяви, че младежката работа винаги има политически характер и следователно политиката за нея трябва да бъде разглеждана твърде критично. Младежката работа представлява инструмент, но за чии интереси се използва той? Няколко от участниците споменаха факта, че младежката работа все повече се инструментализира и преоформя под въздействието на мощни икономически, политически и социални сили. Гореспоменатото свеждане на младежката работа до обикновен метод ограничава самия дебат за младежката работа до някаква вътрешноорганизационна дискусия, при която общата мисия на младежката работа напълно се изгубва от поглед. Именно това прави младежката работа полезно оръжие за всякакви цели (Дюи и Ото, 1996 г.; Ньорбер, 2005 г.; Кусе и колектив, 2008 г.). Това на свой ред повдигна на семинара следния въпрос: доколко младежката работа определя сама своя дневен ред?

Гледната точка на Обединеното кралство, представена от Бърнард Дейвис, показва, че при управлението на новите лейбъристи младежката работа се фокусира върху цели, определени от държавата, основаващи се върху идеята за „съвместни“ услуги, в предоставянето на които няма липсваща брънка – това е един цялостен набор от услуги, които отговарят на различни и твърде разнообразни проблеми и нужди на младите хора. В някои страни през конкретни исторически периоди църквата (както показаха докладите на Марчин Синчук (Полша), Луи Во (Фландрия), Мириам Теума (Малта) и Хелена Хелве (Финландия)) или военните (както стана ясно от изложението на Кристиан Шпачек (Германия)) са определяли и направлявали дневния ред на младежката работа. В други държави младежката работа е разполагала с по-голямо собствено пространство, което отчасти се дължи на принципа на „субсидираната свобода“, в което сдруженията да работят и да защитават някаква своя колективна свободна зона, както посочи Патрисия Лонкъл в случая с Франция.

В няколко държави дефинирането на дневния ред на младежката работа откън довежда до искания за измерими резултати (дори и статистически определени цели и целеви области). В повечето случаи педагогическата практика е оставена в ръцете на младежките работници (и на самите млади хора), но за сметка на това очакваните резултати са ясно определени. Няколко от участниците споменаха за наличието на тенденция към насочване на действията на младежката работа към „специални“ групи, т.е. към онези млади хора, които най-много се нуждаят от ценната помощ на младежката работа (работническата младеж, младите хора в риск или уязвимите младежи, етническите малцинства и др.).

4. Педагогиката в младежката работа: отделните личности и обществените очаквания

Не трябва да ни учудва фактът, че педагогическият парадокс на еманципацията и контрола, който датира от столетия, беше широко обсъждан по време на семинара. Младежката работа подпомага независимостта на младите хора и тяхното освобождаване от ограниченията, наложени от обществото. Същевременно тя спасява младежите от морален упадък, като им предоставя възможности за смислено прекарване на свободното време. Всички доклади показваха как напрежението между еманципацията и контрола е заложено в младежката работа още от самото ѝ зараждане. Бейдън-Пауъл нарича това „насочване без диктат”. С тези думи той характеризира съществуващото вътрешно напрежение в младежката работа между самоорганизирането на младите хора и организацията, наложена от възрастните.

Историята на младежката работа със сигурност не може да се разглежда като някакъв процес, в който контролът и дисциплината се редуват с еманципацията и свободата. Младежките работници винаги са изпълнявали освобождаващи и същевременно дисциплиниращи функции, но за съжаление изглежда, че специфичната функция на младежката работа неизбежно се свежда до фактор за социална интеграция, а не до това по какъв начин самите млади хора и младежки работници определят своите интереси, проблеми и приоритети. Младежката работа обикновено се проявява (и оценява) като фактор за улесняване на плавната интеграция на всички деца и млади хора в съществуващия социален ред, като по този начин тя затвърждава съществуващите отношения на власт и неравенство в обществото.

Като резултат от това балансът между еманципацията и контрола е различен в зависимост от това кои са целевите групи и техните предполагаеми потребности от еманципация. Филип Кусе (Фландрия) показва, че нуждите на младите хора се определят на базата на това доколко те са различни от стандартите на средната класа за независимост и социална интеграция. Иронията в случая е, че колкото по-големи са нуждите от еманципация, толкова по-контролиращи трябва да бъдат действията – сякаш можем да принудим младежите да се еманципират. Шпачек (Германия) показва, че значението на концепцията за еманципацията не може да бъде разглеждано отделно от обществения контекст. В продължение на десетилетия младите хора са се борили за повече независимост. Сега независимостта се превърна в социално очакване: младите хора биват постоянно насърчавани да работят и действат като независими личности. Същите млади хора са уязвими към обществените очаквания и се сблъскват с контролиращата страна на политиките за насърчаване към действие.

Патрисия Лонкъл показва как на базата на убеждението, че държавата има капацитет да организира младите хора посредством младежката работа, още от 60-те години във Франция се прави разграничение между различните видове професионалисти: младежки лидери в доброволческия сектор, които работят с организираната младеж; координатори на социокултурните дейности, които осигуряват развлекателни, културни и спортни дейности за неорганизираната, но податлива на организиране младеж; и образователните работници за лицата със специални нужди, които работят с младите хора в неравностойно положение или т. нар. неорганизирана и неподатлива на организиране младеж.

За да вникнем напълно в педагогическия парадокс на еманципацията и контрола, трябва да отчетем и факта, че педагогическата намеса не е едностранна. Дори ако политиците и младежките работници нямат еманципиращи цели, младите хора могат да намерят възможности да се развиват сами или да открият „съучастници в престъплението“. Децата от работническата класа във Франция и Фландрия не посещават патронажите, за да произнасят молитви или да научат нещо, а за да се срещат с приятели. Дори задължителното членство в Хитлеровата младеж дава на младите хора някаква свобода: те могат да избягат от майчиното крило. Дейвис (Обединеното кралство), Синчук (Полша) и Шпачек (Германия) показаха, че дори и в периодите, когато младежката работа се свежда до един конкретен модел или една идеология, младите хора демонстрират забележителна гъвкавост, като се организират под различни други форми с цел да изживеят заедно своята младост.

5. Практиката на младежката работа: между реалността и структурата

Всички доклади показаха, че младежката работа е тясно свързана с трансформирането на „проблемите на интеграцията“ (разбирани като елемент от въпроса за младежта или част от социалния въпрос) във „въпроси на възпитанието“. Този механизъм на педагогизация оформя практиката на младежката работа като междинно пространство между реалността и системата. Както посочи Валтер Лоренц, реалността играе важна роля в практиката на младежката работа, защото в нея се включват гражданското общество и доброволчеството като принцип в движенията и сдруженията, както и защото тя дава възможности за културно възпроизвеждане (включително и възможности за контра-култура) и за възприемане на младите хора като движеща сила в обществото. Структурата или системата предполага някаква загриженост за социалния ред, социалната интеграция и равенството.

И двете перспективи в подобно аналитично разграничаване крият

клопки. Перспективата на реалността насърчава автентичността и развитието на идентичност. Тя възприема младежта като сила в обществото, но реалността без система може да насърчи и субкултурите на бандите. Тя съдържа също така елементите на дискриминация, национализъм, колониализъм и расизъм. Перспективата на системата е повече ориентирана към постигането на резултати, но може лесно да доведе до авторитаризъм, идеологическа експлоатация и затваряне на всички възможности за критичен анализ на условията за живот. Реалността и системата са взаимно обвързани, те не могат да съществуват една без друга.

Няколко от участниците изказаха предположение, че педагогическите приоритети неизбежно водят до формализиране на неформалните процеси в младежката работа: от народна просвета към обгрижване на младежта (Бърнард Дейвис), от места за неформални събирания към обществена младежка работа (Кристиан Шпачек), от младежко движение към младежка организация (Луи Во и Филип Кусе). Дискусията за младежките движения нагледно показва тези насоки на развитие. Вос и Кусе направиха разграничение между двата смисла на термина „младежко движение“. Други участници говореха за младежки сдружения или младежки организации.

Бърнард Дейвис акцентира върху младежките услуги в Обединеното кралство. Разположени в аналитичното пространство на напрежение между реалността и системата, младежките сдружения сякаш се намират точно в средата. В опит да хвърлят повече светлина върху тази ситуация, някои участници посочиха, че сдруженията оставят своите граници отворени и така отварят място за въпроси и съвместно изграждане на обществото. Движенията повече протестират срещу обществото или дори изцяло го загърбват, докато организациите, както показва Дейвис във връзка с младежките услуги в Обединеното кралство, са насочени към интеграцията в едно предварително дефинирано общество.

Във всички форми на практика на младежката работа терминът „участие“ е ключов, но неговото значение варира в зависимост от мястото на младежката практика в конфликта между реалността и системата. Ако младежките работници възприемат перспективата на системата, тогава значението на участието се свежда до това да се включиш в една предварително дефинирана форма на грижа, чиято крайна цел е интеграцията в съществуващото общество. Ясно е, че в такъв случай младежката работа би била твърде податлива на риска от формализиране.

В своето заключително изказване Руи Гомес (Съвет на Европа) очерта няколко дилеми, пред които е изправена младежката работа, свързани с риска от формализиране: универсални или конкретни подходи, качество и признание за неформалното обучение или творчество, експертност и

базираност върху познания или участие и представителство, образователен опит или политическа ориентация. Той изрично използва думата „дилема“, за да покаже, че младежката работа не може да се пребори с формализирането, ако просто скъса връзките си с обществото. Няколко от участниците се върнаха на този въпрос по време на дискусиата, като защитаваха тезата, че ако младежките работници се съсредоточат единствено върху реалността, тогава участието като такова губи своето пряко обществено значение.

→ Дискусия

Горепосочените пет проблема са свързани с историческите, политическите, педагогическите и методическите възгледи за младежката работа и политика. Стана ясно, че тези проблеми са взаимно обвързани. Няма как да дефинираме младежката работа извън останалите видове социални действия и професии или извън нейния исторически и социален контекст. Затова трябва да разгледаме въпроса как функционира младежката работа като участник в социалния процес, който направлява сферата на „социалното“ (вж. Харис, 2008 г.).

Младежката работа като педагогическа дейност е ситуирана и оформена в обществото като цяло, което в исторически план се характеризира с различни процеси на педагогизиране. Загърбването на социалния аспект на тези процеси води до една двупосочна политика, която рискува да формализира и инструментализира младежката работа посредством поставянето на разграничителни линии между младежката работа и групите млади хора. За да преодолеем подобен риск, ние трябва да възстановим социално-педагогическата перспектива.

1. Педагогическата перспектива: поглед навътре в младежката работа или поглед навън към обществото

Участниците в младежката работа се опитват да направят разграничение между някои общоприети педагогически характеристики на младежката работа, но тези дефиниции като цяло се ограничават до педагогическите взаимоотношения между младите хора и младежките работници. Семинарът в Бланкенберге показва, че не е възможно да се изолира целта на младежката работа като педагогическо действие от нейния социален контекст. Съчетанието между историческата и транснационалната перспектива ни позволява да видим младежката работа в нова светлина. Това насочва нашето внимание към начина, по който проблемите и техните образователни решения се формулират на обществено ниво.

В своя анализ на германското Движение на прелетните птици (1901 г.) и английското Движение на бойскаутите (1908 г.) Гилис (1973 г.) посочва,

че на пръв поглед двете младежки движения показват две съвсем различни тенденции, ако ги погледнем извън техния контекст: „Скаутското движение, което е толкова архетипно английско в своя дисциплиниран компромис между утилитаризма на средната класа и спортните инстинкти на аристокрацията, е противоположно по своя стил на Движението на прелетните птици, чиито девиянтно неконвенционални маниери и външен вид сякаш отразяват възраждането на онзи студентски радикализъм, който беше част от историята на Германия в началото на 19 в.” (Гилис, 1973 г.: 249). От друга страна, когато анализира тези две привидно толкова различни движения в контекста на демографските, социални и икономически промени, които младежта в цяла Европа преживява в началото на 20 в., и историческото положение на младежта в съществуващия социален и политически ред, Гилис показва, че стилистичните различия между скаутите и „прелетните птици” са много по-маловажни в сравнение със социалните и психологическите прилики между тях: „И двете организации споделят ценностите на средната класа, както и някои общи нагласи към мястото на младежта в икономиката, политиката и социалния порядък. И двете движения смятат, че ролята на младежта като цяло следва да бъде политически пасивна и социално зависима, което съответства на все по-широко разпространената норма за мястото на подрастващите в началото на века” (Гилис, 1973 г.:251).

Гилис стига до заключението, че разликите в стила на работа не се дължат толкова на разликите между самите младежи в двете страни, а по-скоро на начина, по който възрастните са подходили към появата на масите от подрастващи. Тези две движения се различават по своята форма и стил, но ако погледнем контекста, в който те функционират, ще видим, че скаутите и членовете на Движението на прелетните птици си приличат твърде много по начина, по който възприемат и институционализират зависимото и пасивно положение на един все по-разрастващ се сегмент от младежта (Гилис, 1973 г.:258).

2. Историята на младежката работа: от педагогизиране към засилване на разделителните линии

Когато анализираме историята на младежката работа, можем да приемем като отправна точка съвременните дефиниции за младежка работа или пък да тръгнем от проследяването на първите социални интервенции, ориентирани към младите хора. Не бива да ни учудва фактът, че съществуват различни мнения за това дали е възможно да се идентифицира конкретният момент на зараждане на младежката работа. Дейвис (Обединено кралство) говори за предистория на младежката работа, когато описва формите на младежка работа, предхождали епохата на индустриализацията. Действително за повечето от участниците в семинара индустриалната

революция е сякаш най-очевидният начален момент в историята на младежката работа. Това е време на бързи социални трансформации, довели до появата на т.нар. социален въпрос и до голяма степен определящи зараждането на въпроса за младежта.

Тези два въпроса се обединяват в механизма на педагогизирането, който отразява все по-широко разпространеното мнение, че педагогическите интервенции могат и трябва да разрешават проблемите на интеграцията. Педагогизирането конструира младежката работа като инструмент на социалната политика, като се фокусира върху плавната интеграция на младите хора. Същевременно младежката работа е проводник на социалната промяна, тъй като поставя под въпрос преобладаващите дискурси за това какво всъщност означава интеграцията и каква е същността на обществото, към което се извършва тази интеграция. Тази в известен смисъл повратна, но и неясна позиция се наблюдава навсякъде в практическите измерения на младежката работа, но същевременно тя показва много ясно, че младежката работа е по същество социална работа, тя свързва личното с политическото и обратно. Следователно младежката работа е обусловена от редица зависимости и нейното свеждане до аполитична (а и до неисторическа) дейност има контрапродуктивни последици: поражда двупосочна политика, която води до формализиране и инструментализиране на младежката работа и в крайна сметка засилва разделителните линии в самата младежка работа и между отделните млади хора.

Двупосочна политика

Младежката работа води началото си от различни по същността си практики, вариращи от дисциплинирани организации, които опазват младите хора от морален упадък и им предлагат програми за обучение по формиране на граждански ценности, до много по-еманципиращи инициативи, които насърчават участието на младите хора, като подкрепят техните лични усилия и движения. Няколко от участниците в семинара показаха, че младежката работа не трябва да приема формата на някаква официализирана организация, но същевременно с това не следва да бъде и хаотично движение.

В повечето страни можем да установим наличието на двупосочна политика. Тъй като младежката работа в качеството си на педагогическо действие е възприемана отделно от самата роля на това действие за социалните отношения, единственият открит въпрос остава как да се превърне тази младежка работа в ефективно средство за постигане на определена цел. Така секторът на младежката работа се разделя на отделни методики, които се напасват към предполагаемите нужди на идентифицираните целеви групи.

И така, от една страна имаме младежки организации, които постепенно се еманципират от тясната обвързаност с организации на възрастните, училища или църкви, но междувременно, докато пространството на тяхната независимост се разширява, те сякаш изгубват интерес към по-големите социални въпроси и губят собствената си способност да въздействат върху общата социална ситуация. От друга страна, имаме инициативи на младежка работа (често професионални), предприети с цел да организират неорганизираните млади хора и да увеличат участието на младежите в младежката работа, но в същото време те маргинализират същите тези млади хора, като им поставят етикета „нередовни“, отделят ги от техния социален контекст и затвърждават социалните разделителни линии.

Формализиране и инструментализиране на младежката работа

Кусе (Фландрия) недвусмислено свързва диференциращия подход, който води до двупосочна политика за младежката работа, с риска от формализиране на самата младежка работа. Той посочи, че младежката работа и политика се ръководят от убедеността в изключителната стойност на неформалното образование. Ако неформалният климат, в който се социализират младите хора, не бъде представен като една „позитивна, стимулираща“ среда, тогава формализирането остава единственият възможен вариант.

Дори ако младежката работа „надскочи границите на левия или десния уклон“, тя ще запази своето политическо съдържание. Този факт беше подчертан от Лоренц и илюстриран чрез сравнението между Свободната германска младеж и младежките услуги в Англия в наши дни. Шпачек (Германия) показва, че този проблем се заражда, когато целите на младежката работа биват дефинирани отвън. Той даде пример със Свободната германска младеж, която се смяташе за ключов инструмент при осъществяването на обществения проект на ГДР. На младите хора се гледало като на бъдещето на страната и затова младежката работа трябвало да ги оформи като идеални социалистически личности, които се занимават само със смислени и полезни дейности. Главната цел на младежката работа в Германия може да се дефинира като образование и възпитание на млади личности, които следват и възплащават държавната идеология, но след като станало ясно, че не всички млади хора били готови да станат подобни социалистически личности, държавният контрол постепенно се засилил.

Този пример описва една комунистическа държавна организация, която обаче има много общи черти с актуалната история от Обединеното кралство, представена от Дейвис. Общественият проект не е така ясно артикулиран, но виждаме същите механизми. Ако младежките работници успеят да стигнат до онези млади хора, които не отговарят на идеала за

независими „предприемачески личности“, тогава изглежда, че действията, свързани с контрола и формализирането, постепенно ще вземат превес: индивидуализираната преценка, индивидуалните решения и дори задължителното присъствие вече не са немислими в контекста на младежките услуги в Обединеното кралство.

Утвърждаване на разделителните линии в рамките на младежката работа и между младите хора

Забележително е, че младежката работа изглежда в плен на цели, свързани със социалната работа и социалната политика, но едновременно с това тя е изключена (и се самоизключва) от подобен дебат, оставяйки един обикновен администратор на социална политика, вместо да бъде двигател на социалната промяна. Беше поставен въпросът: как може да действа и взаимодейства младежката работа в едно общество, ако е прекъсната връзката между нейните цели и ресурси? Действително при подобно развитие на нещата всички педагогически приоритети остават настрана за сметка на по-формализирания подход на търсене на решения за чисто технически нужди. Акцентът в педагогическата подкрепа за младежта се измества от структурните приоритети, насочени към всички млади хора, към намеса, насочена към младежите с действително значими нужди (разбирани като индивидуални нужди или лишения, а не като колективни).

Рискът от формализиране не застрашава всички инициативи за младежка работа в еднаква степен. Участниците в семинара подчертаха, че всички младежи са различни и следователно трябва да бъдат обект на диференциран подход в младежката работа. Рискът е двупосочен:

- Първо, диференцираният подход може да затвърди разграничителните линии между младите хора и така да увеличи различията между тях или дори да доведе до реципрочно отчуждаване.
- Второ, диференцираният подход не приема непременно нуждите на младите хора като своя отправна точка, но неизбежно функционира в зоната на обществените очаквания. Младите хора, които отговарят на тези очаквания и се развиват по едни успешен и „нормален“ начин, могат да се възползват от еманципаторската страна на педагогическия парадокс. Младите хора, които не се държат съзидателно, са застрашени да станат обект на един по-контролиращ подход. Всичко това води до едно твърде неплодотворно разделение между младежката работа с млади хора и младежката работа върху млади хора.

В резултат на това наблюдаваме как в повечето страни пропастта между доброволната и професионалната младежка работа се разширява успоредно с разделението между обща и профилирана младежка работа,

универсална и целева младежка работа, младежка работа в зависимост от потребностите и младежка работа в зависимост от бюджета, регулярна и специфична младежка работа и т.н. Професионалната младежка работа е насочена към хората от работническата класа, нискоквалифицираните младежи, младите хора от етническите малцинства и други категории младежи, които по подразбиране се определят като „младежи в опасност“ или „опасни младежи“.

3. Отвъд границите на формализирането и инструментализирането: неформалното учене, културните действия и социалната педагогика

Самият факт, че е толкова трудно да се дефинира идентичността на младежката работа, изкушава много специалисти, изследователи и политици да насочат вниманието си към нейната методическа идентичност. Това неизбежно поражда въпроси за отговорността и ефикасността. Още през 1946 г. германският специалист по социална теория Херман Гизеке насочва вниманието ни към този феномен, който той нарича практицизъм. Нещата се свеждат до същия проблем: липсата на теория за младежката работа, която да обединява изследванията, практиката и политиката и да надхвърля разграничителните линии на сектора, но същевременно да не позволява младежката работа да бъде заличена като отделно обособена практика.

Приносът на младежката работа включва както индивидуалното, така и общественото развитие, т.е. младежката работа води както до индивидуални, така и до колективни резултати. През по-голямата част от времето младежката работа функционира в (а не извън) обществото: тя допринася за социалното образование на младите хора, както и за тяхното социално и културно развитие. Дейвис (1979 г.) посочва в своя епохален памфлет *В чий интерес?* (който може да се намери в архивите на Енциклопедията за неформалното образование, www.infed.org), че социалното образование трябва да се основава върху социалния, икономическия и политически контекст, в който то функционира.

В повечето държави виждаме как исторически се утвърждава холистичният поглед към индивидуалното развитие на младите хора, който помага на отделните личности да намерят своя собствен път в обществото и дори ги спасява от всякакви социални проблеми и отклонения. Младежката работа със сигурност помага на отделните личности и допринася за тяхната социална мобилност, но остава въпросът дали обществото има реална полза от това. Социалното в най-добрия случай е производна на индивидуалното: холистичният поглед се свежда до инструмент и служи на общата цел за плавна интеграция на отделните личности в (желаното)

общество. Младежката работа сякаш повече трябва да се занимава със социалната интеграция отколкото със социалната промяна (Смит и Уайт, 2008 г.): тя е устроена така, че да стабилизира съществуващите отношения на силите и съществуващия социален ред, а не да ги дестабилизира или променя. Младежката работа осигурява само ограничена еманципация на младите хора, без да предприема колективни действия за промяна на съществуващата култура или структура или за преразпределяне на силата и контрола.

Възможно ли е младежката работа да надскочи функционалната парадигма? Няма смисъл да се връщаме към обществените приоритети, тъй като този подход откъсва младите хора от обществото. Изглежда е по-добре да приемем, че младежката работа винаги представлява инструмент за дефиниране на специфичен проблем, и да анализираме кой може и трябва да бъде проблемът, с чиято дефиниция да се ангажира тя. Разсъжденията на германските социални педагози (вж. Гизеке, 1970 г.; Бьониш и Мюнхмайер, 1987 г.; Толе, 2000 г.; Клоос и колектив, 2007 г., Линднер, 2008 г.) могат да ни вдъхновят да погледнем с критично око на тези въпроси, като дефинираме младежката работа като социална работа в широкия смисъл на думата или като работа, която „на практика осъществява социалното” (Лоу и Ъри, 2004 г.). Социалната педагогика ни подтиква да си зададем следните въпроси, свързани с историята на младежката работа и политика: дефинирането на кой проблем стои в основата на младежката работа? Кой дефинира проблема и кого визира? За коя реалност се отнася тази дефиниция и отговаря ли тя на цялото разнообразие от условия, при които израстват младите хора?

Социалната педагогика изглежда като една плодотворна перспектива за дебата за историята на младежката работа и политика, защото поставя въпроса за социалния, политическия и културния проект, залегал в основата на тези събития, и води след себе си критическото разбиране за ролята на педагогическите институции в обществото (Кусе и колектив, 2008 г.; Хамалайнен, 2003 г.; Моленхауер, 1985 г.), като разглежда „културните действия” (Фрайре, 1972 г., 1995 г.) като средство да се оспорят и променят дехуманизиращите процеси посредством разкриването на реалности и заставането на критична позиция спрямо реализирането на хуманното в социалния контекст. От тази гледна точка самата младежка работа, а не толкова (отношенията между) младите хора и младежките работници, се превръщат в основен обект на анализ. Това отваря възможности да се надмогнат преобладаващите дефиниции за младежка работа, като се извади младежката работа от институциите и се преформулират педагогическите (и по-общите социални) намери по отношение на основните опорни точки в живота/пространството на младите хора, за да се подкрепят действията на младежта и придобиването на житейски, институционални и политически

компетенции. Кристиан Шпачек нарича това социален пространствен подход към младежката работа (вж. Бьониш и Мюнхмайер, 1990 г.).

По този начин разсъжденията върху историята на младежката работа могат да спомогнат за формулиране на теория за младежката работа, която се основава върху нейната практика, вместо върху някакви абстрактни теоретични постулати, които са откъснати от своя исторически и обществен контекст. Това е важно и защото може да ни подсказва как да действваме на практика и да се преборим с формализирането и инструментализирането на младежката работа, без да я откъсваме от обществото.

➔ **Заключения: дневен ред за Бланкенберге II**

По време на този първи семинар всички участници оцениха значението на предисторията на младежката работа и аспектите на работата с младежи извън рамките на чисто младежката работа, но поради съществуващите различия в начина, по който беше дадена тази оценка, е трудно да се направи сравнение. Младежката работа е една твърде условна практика. Стремешът към по-голяма възможност за сравнение изглежда парадоксален, но трябва да е възможно да съществуват някакви общи насоки в дискусиата.

Предистория на младежката работа, идентичност на младежката работа и неформално учене

Дискусиата върху интерпретацията на тези концепции засегна и разграничението между т. нар. реална и автентична младежка работа (младежката работа с доброволци) и професионалната младежка работа (която се насочва към уязвимата част от младежите и ги разделя чрез ясно отграничени инициативи).

Със сигурност в повечето държави индустриалната революция и свързвания с нея социален въпрос, развитието на концепцията за етапа на подрастване, въвеждането на задължителното обучение, забраната за детския труд и ролята на младежките изследвания и младежката политика за формулирането на въпроса за младежта са оказали влияние върху социалното изграждане на младежката работа. Въпросът е дали да фокусираме вниманието си върху формулираната по онова време дефиниция за младежка работа заедно с всички нейни вътрешни промени и преработки или да погледнем предисторията на работата с млади хора, което може да вдъхнови и обогати нашата дискусия? Какво изгубихме или захвърлихме при педагогизацията на живота на младите хора? Обръщаме ли внимание на други аспекти като „изживяване на младостта заедно” или „работа с младежта”, когато възприемем някаква установена дефиниция за младежка работа?

Тези въпросителни са свързани с въпроса дали младежката работа трябва да се разглежда като отделна професия и/или метод или просто като специфична дисциплина. С други думи, възможно ли е да се организира младежка работа в спорта, културните центрове, училищата, местата за изтърпяване на наказания, заводите и пр.? Тази дискусия, разбира се, е свързана с взаимоотношенията между младежката работа и неформалното учене/образование, но също и с взаимоотношенията между грижата и образованието. Може би е важно този въпрос да бъде разгледан на следващия семинар по история на младежката работа.

Разработването на политики и ролята на държавата

Разработването на политики (в областта на младежта и младежката работа) е сложен и многопластов процес, в който има местни, регионални, национални и европейски нива (както и различия между отделните държави) и различни участници (правителство, държавни служители, политици, младежки работници и млади хора). Разработването на политики се осъществява по различни начини: то може да се базира върху някаква скица на обществото, изработена въз основа на технически експертни познания при формулирането на решения за даден социален проблем; или пък да започва с един открит аналитичен процес, който отчита и въпросите на нормативната уредба.

Можем ли да разграничим историческите промени в ролята на държавата по отношение на социалния въпрос и въпроса за младежта: от социална държава към държава, предоставяща възможности, или към дистанцирана държава? А централизацията и децентрализацията? Можем ли да поставим историята на младежката работа в контекста на социалната и политическа борба за равенство във и извън самата държава? Трябва ли да връщаме държавата към предишните по-тесни ангажименти, така че и самата младежка работа да бъде вкоренена в държавата и едновременно с това да се изпраща срещу държавата?

Еманципацията на младежката работа като професионален проект?

Някои въпроси в дискусията бяха свързани с еманципацията на младежката работа като професионален проект. Как придобиват квалификация и как се обучават младежките работници? Можем ли да установим наличие на фрагментация в професията и това застрашава ли идентичността на младежката работа или ѝ дава възможност да изгради своя ясно отчетлива практика? Професионализацията допринася ли за утвърждаването на младежката работа като участник в социалната промяна на всички форми на неравенство или пък неизбежно ни налага ролята на защитници на статуквото в обществото?

Приемането на младежката работа като кауза, изследванията върху нея, осъществяването на младежката работа и нейното възприемане от личен опит

В дискусиата беше споменато наличието на пропаст между приемането на младежката работа като кауза на политическо ниво и осъществяването ѝ от хората, които я практикуват. Много важната роля на самите младежки работници изглежда недооценена в историята на младежката работа. Съществува и пропаст между осъществяването на младежката работа и начина, по който я възприемат младите хора, които са неин обект. Значението на младежката работа за младите хора често се отличава от намеренията на младежките работници и хората, които разработват младежката политика. В следващия семинар бихме могли да акцентираме върху гледната точка на самите млади хора и младежките работници. Това на свой ред ни води и към въпроса за ролята на изследванията върху младежката работа. Каква е ролята на тези изследвания, които заемат пространството между политиката и практиката? Да предоставят фактология за формулирането на политика или да представят фактология, съобразена с конкретна политика?

➔ Ползвана литература

Böhnisch, L., and Münchmeier, R. (1987). *Wozu Jugendarbeit? Orientierungen für Ausbildung, Fortbildung und Praxis*. Weinheim/München: Juventa Verlag.

Böhnisch, L., and Münchmeier, R. (1990) *Pädagogik des Jugendraums. Zur Begründung und Praxis einer sozialraumlichen Jugendpädagogik*. München: Juventa Verlag.

Cloos, P., Köngeter, S., Müller, B. and Thole, W. (2007). *Die Pädagogik der Kinder- und Jugendarbeit*. Wiesbaden: VS Verlag.

Coussée, F. (2008). *A century of youth work policy*. Gent: Academia Press.

Coussée, F., Bradt, L., Roose, R., and Bouverne-De Bie, M. (2008). "The emerging social pedagogical paradigm in UK child and youth care: Deus ex machina or walking the beaten path?" *British Journal for Social Work*, doi:10.1093/bjsw/bcn147 (21 November).

Coussée, F., Roets, G., and Bouverne-De Bie, M. (forthcoming). "Empowering the powerful: challenging social closure and marginalisation of vulnerable young people in youth work policy and practice in Belgium." *Critical Social Policy*.

Davies, B. (1979). *From social education to social and life skills training: in whose interest?* Leicester: National Youth Bureau. Available in the informal

education archives: www.infed.org/archives/bernard_davies/davies_in_whose_interests.htm (last updated: 11 February 2006).

Davies, B. (2005). *Youth work: a manifesto for our times*. Leicester: National Youth Agency.

Dewe, B. and Otto, H.-U. (1996). "Sozialpädagogik: Ueber ihren Status als Disziplin und Profession: Thematische Differenzierungen, vergleichendes Beziehungsdenken und angemessene Vermittlungsformen." *Neue Praxis*, Vol. 36, No. 4: 3-16.

Fisher, R., and Dybiczyk, P. (1999). "The place of historical research in social work." *Journal of Sociology and Social Welfare*, Vol. XXVI, No. 3: 105-24.

Freire, P. (1972). *Pedagogy of the oppressed*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin.

Freire, P. (1995). *Pedagogy of hope. Reliving pedagogy of the oppressed*. New York: Continuum Publishing.

Giesecke, H. (1964) "Versuche 1" in W. Müller, H. Kentler, K. Mollenhauer and H. Giesecke (eds) *Was ist Jugendarbeit? Vier Versuche zu einer Theorie*. München: Juventa.

Giesecke, H. (1970) *Die Jugendarbeit*. München: Juventa Verlag.

Gillis, J.R. (1973). "Conformity and rebellion: contrasting styles of English and German youth, 1900–33." *History of Education Quarterly*, Vol. 13, No. 3: 249-60.

Hämäläinen, J. (2003). "The concept of social pedagogy in the field of social work." *Journal of Social Work*, Vol. 3: 69-80.

Harris, J. (2008) "State social work: constructing the present from moments in the past." *British Journal of Social Work*, Vol. 38, No. 5: 662-79.

Law, J. and Urry, J. (2004). "Enacting the social." *Economy and Society*, Vol. 33, No. 3: 390-410.

Lindner, W. (ed.) (2008). *Kinder- und Jugendarbeit Wirkt. Aktuelle und ausgewählte Evaluationsergebnisse der Kinder- und Jugendarbeit*. Wiesbaden: VS Verlag.

Lorenz, W. (2007). "Practising history – memory and contemporary professional practice." *International Social Work*, Vol. 50, No. 5: 597-612.

Lorenz, W. (2008). "Paradigms and politics: understanding methods paradigms in an historical context: the case of social pedagogy." *British Journal*

for Social Work, Vol. 38, No. 4: 625-44.

Mollenhauer, K. (1985). *Vergeten samenhang. Over cultuur en opvoeding*. Amsterdam: Boom.

Nörber, M. (2005). "Was ist Jugendarbeit? Eine aktuelle Auseinandersetzung mit den vier Versuchen zu einer "Theorie der Jugendarbeit". *Deutsche Jugend*, Vol. 53, No. 1: 26-34.

O'Brien, M. (2004). "What is social about social work?" *Social Work and Social Sciences Review*, Vol. 11, No. 2: 5-19.

Smith, M., and Whyte, B. (2008). "Social education and social pedagogy: reclaiming a Scottish tradition in social work." *European Journal of Social Work*, Vol. 11, No. 1: 15-28.

Thole W. (2000). *Kinder- und Jugendarbeit. Eine Einführung*. Weinheim/München: Juventa Verlag.

Приложение

Кратка история на младежките

Ливе Геверс
и Луи Во

движения във Фландрия

Миналото и днешното значение на младежкото движение във Фландрия в миналото и настоящето вероятно няма еквивалент в целия свят заради огромния брой на участниците в него. Като допълнително доказателство можем да приведем примера с много водещи фигури от религиозните, политическите и социалните кръгове, които възприемат периода, когато самите те са били членове на младежкото движение, като изключителен опит и фактор за формирането на тяхната социална ангажираност на по-късен етап в живота. В много държави младежкото движение едва е успяло да оцелее през бурното десетилетие на 60-те години на 20 в., докато във Фландрия то удържа своите позиции. То успява да се погрижи за нуждите на поколение след поколение млади хора - забележително постижение, което заслужава специално внимание.

➔ Откриването на територията на юношеството

Младите хора не винаги са се радвали на същия статут в обществото, какъвто имат днес; дори не е сигурно дали „младостта“ като такава е съществувала винаги – поне не в смисъла, в който днес хората съвсем спонтанно разбират тази дума: определена група млади хора, които се намират в един лесно разпознаваем етап от своя живот между детството и зрелостта. В по-далечното минало повечето младежи е трябвало веднага да започнат да работят, но винаги е имало една привилегирована група младежи от по-високите социални слоеве, които са могли да се пораждат на своето юношество. Образованието и обучението, с които се занимавали, им давали време да се подготвят за следващите дейности в своя живот, без да бъдат принудени да работят, за да си изкарват прехраната.

Това положение на нещата се запазило през цялото Средновековие и ранните години на модерната епоха до към края на 18 в., когато се появили нови възгледи за децата и младите хора в резултат от идеите на Просвещението и последвалата го епоха на романтизма. Жан-Жак Русо има значителен принос за формирането на тенденцията да се идеализира младежката естественост и убеждението, че младите хора трябва да бъдат оставени да изживеят своята младост.

Тази промяна в начина на мислене се осъществила на фона на едно общество, което преживявало цялостна трансформация. Хората в Западна Европа били понесени от огромната вълна на модернизацията. Преобладаващата селска култура постепенно, но необратимо се трансформирала в градска и индустриална култура. Развитието на модерната държава породило нарастваща нужда от административен и интелектуален елит, който на свой ред призовавал за разширяване на обхвата на средното образование. Средната класа, която смятала себе си за двигател на борбата за политическа и национална еманципация, се устремила към формирането на своя собствена култура. Образованието на младите било основното средство за постигане на тази цел. Системата на средното образование се превърнала в превъзходно средство за обучение на мъжете, които искали да заемат отговорни длъжности в обществото през 19 в.

С постепенното разширяване на обхвата на образователната система настъпило и ясно сегментиране на етапите в човешкия житейски цикъл въз основа на научната дефиниция на концепцията за юношеството, която от края на 18 в. постепенно си проправила път. Според тази концепция периодът между детството и зрелостта представлява нещо като междинен етап, когато трябва да се изградят фундаменталните принципи на личностното развитие въз основа на обучение в широк спектър от области. В резултат на това възникнала възможността юношите да имат

своя собствена територия, а впоследствие тази възможност постепенно прераствала в необходимост. През 19 в. този процес продължил, но все още бил ограничен в средите на една малка група привилегирани младежи от висшите и средни класи, които имали възможността да се занимават с учене. Едва към 20-те и 30-те години на 20 в. отделната територия на юношеството се превръща в реалност за много младежи, а след 1945 г. – почти за всички млади хора.

Средното образование във Фландрия през 19 в. също било привилегия на един малък елит. Младите хора от градската работническа класа рядко били лишени дори от каквото и да било основно образование, тъй като трябвало да се включат към редиците на трудовите хора още от крехка възраст. Първите католически младежки групи били формирани около 1850 г. във връзка с тревогата на гражданите от средната класа за моралното, религиозно и интелектуално занемаряване на младежите от работническите среди.

Грижите за благосъстоянието на децата и подрастващите в енориите водят своето начало от френския орден на Свети Винсент де Пол. Католическите младежки групи се събирали в неделните дни за игри и отпих, но също и за учение и молитва. Дейностите на тези католически младежки групи процъфтявали в епархия Мехелен. Някъде около 1890 г. в Антверп и Брюксел, а впоследствие и в други епархии били създадени организации-шапки. Всички опити преди 1914 г. за учредяване на национална организация като шапка над всички местни групи обаче били обречени на провал, а самите усилия на католическите младежки групи били заплашени от неуспех. Съществувала опасността вниманието да бъде пренасочено от сериозните към съпътстващи дейности като занимания със спорт, поставяне на театрални пиеси, участие в хорове или духови оркестри, които започнали да се разпространяват след 1880 г.

Освен че се грижели за младежите в неравностойно положение от работническите среди, възрастните започнали да организират младежка работа и за по-напредналите групи млади хора. Тези инициативи били често мотивирани от новите възгледи за младежта като социална група със свой собствен социален принос и среда за развитие на национални, социални и религиозни ценности. Възрастните събирали младите хора, за да постигнат определени религиозни или политически цели. Пример в това отношение е Младежката лига, учредена през 1847 г. в Рьозеларе – провинциален град в Западна Фландрия, чиято цел била мобилизирането на младите хора срещу надигащите се либерални влияния. Лигата развила широк спектър от културни дейности като театрални постановки, хорово пеене и литературни занимания и така се превърнала в център на фламандския католицизъм в Западна Фландрия. Същият етикет бил поставен

и на Католическата, либерална и социалистическа млада гвардия, която възникнала в Белгия през последните 25 години на 19 в. като младежка секция на различни политически партии.

➔ Възникване на младежкото движение

През последната четвърт на 19 в. една нова организирана форма на младежки дейности постигнала голям успех – младежкото движение. То приело структурата на сравнително независимо сдружение на млади хора, които се събират на групи в своите местни общности на базата на доброволно членство и активно участие в разработването на собствените дейности на групата. Първите примери в това отношение били т.нар. „свободни младежки движения”, което означавало, че те не са обвързани с никаква институция или организация на възрастни, въпреки че споделяли ценностите на общностите, от които произлизали. Целта на тези движения била да развият и образват своите членове чрез развлекателни и културни дейности, както и чрез утвърждаването на поведение, основаващо се върху конкретни житейски ценности. Още от самото начало младежките движения съзнавали, че формират част от едно ново поколение със задача да изградят едно по-добро общество. Младите хора ръководели дейността, но възрастните били привличани като наставници, които да държат нещата под око и да се намесват, когато е необходимо, за да съдействат на ръководството.

Историята на младежките движения във Фландрия се крепи върху три стълба: Движението на фламандските студенти-католици, германското Движение на прелетните птици и английското Сдружение на скаутите. Възникнало от средите на сдружението Синьокраката чайка, наречено на едноименната птица, чийто крясък е сигнал за надигането на буря, Движението на фламандските студенти-католици представлява най-старата форма на младежко движение. То се заражда около 1875 г., като водеща фигура в него е студентът Албрехт Роденбах.

През 1877 г. било сформирано първото сдружение-шапка на по-високо ниво, през 1890 г. - второто, а последното – през 1903 г. Тези организации на по-високо ниво обединявали местните сдружения на ученици, семинаристи и студенти, които се събирали основно през ваканциите и смятали себе си за част от фламандското католическо движение. Ръководството се състояло от елитна група студенти и семинаристи, но като цяло политиката се формирала по посока отдолу нагоре.

Характерна черта на това младежко движение била неговата обвързаност с фламандското студентско движение в университета в Льовен. Затова може да се каже, че то има двойка природа. От една страна, то е традиционно младежко движение, което се фокусира върху своя групов живот и

своите членове. От друга – то е студентско движение с уклон към преки политически действия, част от по-голямото движение за еманципация през 19 в., брилянтен пример за което са германските студентски братства.

Възникналото към края на 19 в. германско Движение на прелетните птици смятало старите студентски братства за свои предшественици, но за разлика от студентските движения то се оттеглило от света на възрастните и потърсило убежище в създаването на своя собствена територия. Членовете на движението се опитвали да формират младежка култура, която се характеризирала с природосъобразен начин на живот, анти-авторитарен подход и отхвърляне на социалното разделение, което било толкова типично за германското общество в годините преди Първата световна война. Както показва и самото име на движението, неговата най-характерна дейност били походите, които се смятали за проява на младежки протест и така освен своята развлекателна и образователна роля, имали и идеологически смисъл.

Третият стъбл било английското Сдружение на скаутите, основано от Бейдън-Пауъл в първите години на 20 в. Първоначално то се базирало върху военните и националистични принципи, но след своето зараждане успяло да се адаптира към общоприетите ценности и нагласи на обществото. Скаутите стояли настрана от политическите, религиозните и културни проблеми – те развивали нови форми във всичко. Основното нововъведение – скаутският метод – дало възможност на движението да се разпространи на много места.

Скаутската практика можела лесно да се адаптира към специфичните национални, религиозни или културни особености на дадена страна или дадена епоха, защото като метод тя не се ограничавала в рамките на някаква национална структура. По това скаутството се различавало от Движението на фламандските студенти-католици или Движението на прелетните птици, които били част от специфична национална структура.

От друга страна скаутското движение не било напълно изпразнено от идеологическо съдържание, тъй като и то се фокусирало върху изграждането на добри граждани на обществото, въпреки че все още бил спорен въпросът в какво точно се изразява това. В годините преди 1914 г. тази концепция придобила осезаема форма в английския, германския и френския национализъм. Във Фландрия по онова време било обичайна гледка да се видят различни групи скаути, които маршируват заедно: френскоезични до холандскоезични, католици до либерали, про-фламандски настроени младежи до патриотични момчешки, а впоследствие и момичешки групи скаути. По-късно по време на Първата световна война имало скаути патриоти и анти-белгийски настроени скаути. През 20-те

години на миналия век дори Движението на фламандските студенти-католици имало свои скаутски секции.

Основно Движението на фламандските студенти-католици и Движението на прелетните птици се смятали за свободни движения. В началото английското Сдружение на скаутите си поставило за цел да интегрира своите членове в обществото. Движението се стремело да канализира усеждането за изживяване на младостта като подготовка за следващия период от живота и по този начин да възпитава добри граждани. Като цяло то успяло в своите стремления и дало значителен принос за социалната стабилност на Англия. Не се налагало да критикува политическото статукво в страната и затова движението ограничило своята идеология в рамките, разрешени от покровителстващия го политически, военен и религиозен елит.

Освен Движението на фламандските студенти-католици съществували и няколко сходни, но по-малки студентски и ученически движения, организирани в подобни държавни образователни институции. В годината преди избухването на Първата световна война се зародило и движение на фламандските момичета-католици, чиито членове били както от студентските среди, така и извън тях. И двете движения – движението в държавните училища и момичешкото движение – имали сравнително скромно влияние в сравнение с Движението на фламандските студенти-католици.

➔ От свободно към интегрирано младежко движение

Младежкото движение във Фландрия се развило в пълна степен през периода между двете войни. Фламандското движение продължило да играе ролята на най-важен мобилизиращ фактор и през 20-те години. В следвоенния период ученическото движение в държавните средни училища не успяло да набере сили отново. Когато през 1927 г. била учредено Общото сдружение на фламандските студенти като организация-шапка за некатолическите средни училища, то включвало 25 местни клона на цялата територия на Фландрия. Сдружението трябвало да се справи с вътрешното разцепление между поддръжниците на про-фламандските активисти и привържениците на модела на свободното младежко движение.

Движението на фламандските студенти-католици, организирано под името Общо сдружение на фламандските студенти-католици, придобило голяма власт през първото десетилетие след Първата световна война. През 1924 г. то имало 223 местни клона, разположени в цяла Фландрия. То оказвало силно въздействие върху фламандските ученици, студенти и семинаристи от католически произход.

Католическата младеж била организирана и в рамките на редица ска-

утски отряди и на няколкостотин патронажа – институция, подобна на неделно училище, за младежи от работническата класа, която има за цел предоставянето на морално здравословни дейности за свободното време. Функционирали и клонове на Движението на младите работници-католици, което било свързано с Движението на младите работници, учредено официално през 1924 г. В селските райони действали младежки секции на Лигата на белгийските фермери-католици. Освен това имало католически гимнастически дружества, сдружения на въздържатели и чисто религиозни сдружения като Евхаристийния кръстоносен поход, ръководено от Едвард Поп; Конгрегациите на Дева Мария и обществата за разпространяване и насърчаване на мисионерската работа.

Това възраждане на „организирания католицизъм“ трябва да се разглежда в светлината на това, което след края на Първата световна война се разбирало като настъпление на секуларизацията. Под влияние на папа Пий IX църквата започнала да изгражда защитна стена срещу светските сили: армия в пълна бойна готовност, водена от своя йерархия, в която миряните играели ролята на Христови воители. За тази цел, вярващите и най-вече младите хора трябвало да се наредят в редиците на т.нар. Движение за католически действия. Това променило цялостния пейзаж на юношеската територия. Подобно на останалата част от Европа, Фландрия станала свидетел на изчезването на свободните младежки движения през 20-те и 30-те години. Те били заменени от „интегрирани“ младежки организации, създадени от църквите и партията, за да влияят върху социалните събития.

Във Валония, където нямало много младежки сдружения с изключение на няколко сдружения на ученици от средните училища, които се събирали през ваканциите, Движението за католически действия се зародило през 1919 г. като енорийско и чисто религиозно движение, обединяващо хора от всички класи в една организация под прякото ръководство на духовенството. Студентските кръгове, католическите младежки групи и скаутските групи се присъединили към сдруженията на Движението за католически действия като „спомогателни дейности“. В региона на Фландрия обаче през 20-те години католическите младежки сдружения процъфтявали и то преди учредяването на Движението за католически действия на местна почва. Оказало се невъзможно да се сформира някакво напълно ново движение без класово разграничение. То трябвало първо да уреди въпроса със съществуващите младежки групи, обвързани с различните социални класи и приспособени към тях.

Разгорещеният спор около въпроса дали единството на енорията или социалният контекст трябва да бъдат водещ принцип бил разрешен от епископите през 1927 г. чрез компромис. Според тях Движението за католически действия трябвало да бъде организирано на класов принцип,

но да се въздържа от искания за социални промени и/или политически домогвания. Това означавало, че в бъдещата организационна структура на Движението за католически действия в рамките на Движението на младите работници трябвало да се неутрализират всички тенденции към профсъюзна дейност, а радикалният про-фламандски студентски национализъм нямало да бъде разрешен. През 1928 г. бил учреден Младежкият съюз за католически действия като организация-шапка на отделните младежки движения за католически действия във Фландрия. Съществуващите сдружения се присъединили към Младежкия съюз, но запазили своя характер и дейности.

В резултат на този компромис Движението на младите работници и Движението на младите жени работнички и християнки започнали да се дистанцират от реалната ситуация в обществото и в християнското движение, като постепенно се трансформирали в движения, които възприемали реалността с понятията на свръхестественото. В католическата студентска общност компромисът, направен от епископите, довел до конфликт с Общото сдружение на фламандските студенти-католици, което застанало на про-фламандски националистични позиции и нямало желание да бъде задължено на „белгийските“ епископи. Неговата съдба била да отстъпи своето място на новото Студентско движение за католически действия. В Западна Фландрия и в Лимбург това ново движение приело формата на епископално студентско движение, което освен за обвързано с Движението за католически действия се смятало за инкорпорирано и във Фламандското движение (което нямало анти-белгийска насоченост).

Всъщност съществуващите сдружения на фламандските студенти-католици преминали към Студентското движение за католически действия. В Западна Фландрия това движение представлявало групировка на религиозни активисти, водени от своите авторитарни лидери – капелана Карел Дюбоа и епископ Анри Ламироа. Фламандското движение на учениците от католическите средни училища прераствало в Младежки фронт. Петте областни организации на Студентското движение за католически действия обединили своите сили през 1943 г. и учредили национално студентско движение за католически действия или Федерация „Млада Фландрия“.

Освен Движението на младите работници и Студентското движение за католически действия, други младежки структури, организирани на класов признак, били Фермерският младежки съюз и Католическата младеж от средната класа, всяка от които имала свой женски вариант. Те действали като истински представители на Движението за католически действия. В сравнение с тях енорийските католически патронажи били изгубени. Опитите на свещеника Жос Клейманс в средата на 30-те годи-

ни да популяризира тези патронажи като автентичните сдружения към Движението за католически действия в една чисто религиозна форма се провалили заради противопоставянето на младежките структури, организирани на класов признак.

Подобно на скаутското движение и чисто религиозните сдружения, католическите младежки групи смятали, че тяхната дейност е сведена до „спомогателна работа”. Въпреки това те запазили своето завидно влияние върху младежта. Патронажите се гордеели, че имат 23 107 члена през 1937 г., което било почти същият брой като членската маса на Движението на младите работници, два пъти повече от членовете на Студентското движение за католически действия и четири път повече от Съюза на фламандските скаути-католици. Отчасти благодарение на усилията на А.Ф. Пеетерс - капелан на патронажите, върховният момент в процеса на реформа настъпил през 1941 г. със създаването на младежката група „Хиро” като ново младежко движение.

Католическите скаутски сдружения продължили да бъдат смятани за „спомогателни дейности”. Във Фландрия те дължали много на категоричния ангажимент, пост от студентите и учениците, към Фламандското католическо движение, в резултат на който през 1930 г. във Фландрия бил осъществен уникален синтез чрез създаването на Съюза на фламандските скаути-католици. Този съюз отговарял на реалните нужди на общността в много по-голяма степен от своя първообраз, като същевременно утвърждавал своята национална и социална еманципация. Заслугата за адаптирането на оригиналното англо-саксонско и идеологически неутрално скаутско движение към католическата фламандска среда принадлежи основно на Мориц Ванхагендорен, който преди да стане Главен скаут, бил член на льовенския клон на Общото сдружение на фламандските студенти-католици.

Споровете и противоречията за статута на младежта и младежките организации не се ограничавали само в рамките на религиозната общност. През 30-те години се появили няколко радикални политически групировки, някои с ляв, но повечето с десен уклон, които се опитвали да обединят младите хора в една организация-шапка на високо ниво в техните структури, за да могат да разработят свой социален план за спечелване на масите. Крайнодесните политически партии като Съюза на холандските национални солидаристи, Фламандския национален съюз и „Рекс” създали свои младежки секции. Когато последните членове на Общото сдружение на фламандските студенти-католици, които били устояли на вливането в Движението за католически действия, продължили упорито да отказват да се присъединят към него, това се оказало смъртен удар за движението. През 1935 г. малцината членове на Общото сдруже-

ние на фламандските студенти-католици решили да променят името на организацията на Общ съюз на холандските студенти-католици, а през 1937 г. – на Младежки съюз за Велика Холандия, в който основният акцент се поставял върху идеята за велика Холандия и народните идеали. Католическата ориентация се изгубила. Много по-малкото национално движение на фламандските девойки се развило в същата насока – към идеите за велика Холандия и народните идеали, и приело името Сдружение на жени и девойки за Велика Холандия.

В лявата част на политическия спектър също възникнали нови структури: социалното младежко движение „Червените соколи” било основано през 1928 г., последвано от Централата на работническата младеж през 1929 г. Втората структура придобивала все по-ясна про-фламандска насоченост и през 1937 г. била пренаименувана на Социалистическа работническа младеж на Фландрия. Подобни леви групи обаче привличали много малка част от младите хора във Фландрия.

➔ Разцвет на младежкото движение

На фона на тези опити да се канализира младежкият идеализъм в края на 30-години и по време на Втората световна война се развили нови събития. В резултат на силно нормативните очаквания към младите хора от страна на възрастните младежите придобили ново самосъзнание. „Да бъдеш млад” означавало да търсиш ясно изразен „младежки стил”. Той бил открит в съществуващи, но дотогава пренебрегвани методологии в младежките движения, които първоначално били обвързани с типичния военен стил на 30-те години. Първо се проявили техните външни аспекти: знамена, униформи, хорови състави, силни звуци на бойни тръби и ритъм на бойни барабани. Всичко това било опит да се даде израз на „новото време”, но много скоро на сцената се появили други форми, свързани с дейности на открито, личностна мотивация и творческо себеизразяване.

Всичко това станало възможно благодарение на факта, че младежите преоткрили формата на събиране в малки групи, където споделеното изживяване на младостта също било налице. Много от тези форми били прилагани преди в обновеното младежко движение на фламандските социалисти, много успешните и колоритни католически младежки движения в Холандия, германските католически младежки движения (чиято свобода била ограничена от националсоциализма) като Куикборн, Нова Германия и Младежкия католически съюз, както, разбира се, и в движението на фламандските скаути. Тези форми получили нов тласък в края на 30-те години, защото опитът с младежките движения накарал младите хора да напуснат затворения кръг на безкрайните събрания, които често завършвали с препирни. Умората от идеологическите спорове спомогнала за това потенциалът на „формата” да излезе на преден план.

През годините на Втората световна война много местни младежки групи продължили да функционират ефективно, като показвали нарастваща тенденция към практикуване на дейности, типични за младежките движения. Истинският разцвет на младежкото движение обаче настъпил след края на войната. Увеличаването на броя на младите хора, които се присъединявали към основно католическите младежки движения е един от признаците за техния успех. Членската маса нараствала в младежките групи, организирани по класов признак (Движението на младите жени работнички и християнки, Движението на младите работници и Движението на католическата селска младеж), както и в традиционните младежки движения в тесния смисъл на думата (Студентското движение за католически действия и неговия вариант за девойки, момчешката секция на Съюза на фламандските скаути-католици и движението „Хиро“), като само първото теоретично представлявало звено към Движението за католически действия.

Общата членска маса на трите младежки движения почти се утроила в периода между 1950 г. и 1977 г. (от 79 792 на 222 904). Най-голям ръст бил отбелязан между 1955 г. и 1965 г., когато общата членска маса се увеличавала средно със 7,3% всяка година. Нарастването на броя на членовете било особено внушително в случая с момчешката секция на Съюза на фламандските скаути-католици и движението „Хиро“, като тази тенденция се запазила до към края на 70-те години.

През 1977 г., когато била достигната кулминационната точка, младежкото движение „Хиро“ включвало повече от половината от всички „членове на католически младежки движения“ във Фландрия и наброявало над 114 000 члена. Рекордното число в групите на девойките обаче било достигнато много преди това. Белязано от своята традиция в създаването на студентски сдружения и предприемане на католически действия, Студентското движение за католически действия нараствало с много по-бавни темпове, а дори през втората половина на 60-те години започнало да губи членове. Впоследствие то успяло да се съживи, но секцията за девойки напълно се разпаднала – факт, който убягва от полезрението през 70-те години, защото след сливането със Студентското движение за католически действия се публикувало само числото за общата членска маса.

Подобна тенденция имало и при членската маса на младежките организации, структурирани на класов признак, които също били силно белязани от обвързаността си с Движението за католически действия в миналото. След края на Втората световна война тяхната членска маса също нараствала стремително, но този процес траял по-кратко време. Броят на членовете им започнал да намалява още през първата половина на 60-те години. Движението на младите работници, за което разпола-

гаме с точни цифри, преживяло особено драстичен спад, като загубило над 20 000 члена или три четвърти от общата си членска маса.

Интересен е фактът, че младежката секция на Фонда „Давид“, учредена през 1956 г. като младежки клон на фламандската организация за културно развитие Фонд „Давид“, отбелязала силен ръст през 60-те години, като достигнала рекордното ниво от 2 857 члена през 1967 г. Тази младежка секция се различавала от останалите младежки движения благодарение на своя съвсем нов подход: тя нямала предишна обвързаност с Движението за католически действия, в нея не членували подрастващи и тя нямала никакво желание да се запознае с това, което междувременно се налагало като традиционен модел за младежко движение. Това е и първото католическо движение, в което членували както мъже, така и жени, както млади, така и възрастни. Броят на неговите членове започнал да намалява след 1968 г., когато младежкото сдружение започнало да клони към левичарски каузи и си навлякло обществената критика. Това довело до сблъсък с ръководството на фонда, което закрило младежката секция през 1973 г.

Периодът на 50-те и 60-те години отбелязал истински бум в дейността на младежките движения във Фландрия, които се радвали на голяма почит както сред самите млади хора, така и сред учителските кръгове. Просветителските дейци признавали младежките движения за „третата образователна среда“ след училището и семейството. Подобно на ситуацията преди войната, сега младежкото движение присъствало в хвалебствени материали в католическата преса. Неговите дейности постоянно се усъвършенствали. Моделът на лагерите, походите, игрите на открито, игрите в гората, романтичната атмосфера на лагерния огън и утвърждаването на особената романтика на групата вече придобивал окончателната си форма. Това било подкрепено и теоретично чрез уникална методология и насърчаване на лидерски умения, включително обучение за капелани или свещеници, приспособяване на дейностите към особеностите на различните възрастови групи, разработване и подобряване на качеството на изданията, издаване на разпоредби за униформите и дейностите на открито. Същевременно продължило и развитието на националния и областните секретариати.

По отношение на изповядваните принципи, идеологията на Движението за католически действия, фокусирана върху личностното пречистване от грехове и религиозния поход за завладяване на обществото, запазила своето влияние до първата половина на 50-те години. Водени от апостолски и социални подбуди, членовете на младежките движения се обединили и организирали групови акции за благородни каузи, като например помощ за църкви в нужда (в страни зад Желязната завеса) или мисионерска работа. Тази идеология обаче постепенно останала на заден

план, а вниманието се изместило върху развитието на личността чрез участие в групови дейности. За много хора про-фламандската ориентация се запазила като подразбиращ се от само себе си рефлекс, макар и в по-емоционалния аспект, а не в смисъла на призив за промени, като между отделните движения съществували само известни разлики в акцента на тази ориентация.

Изследванията показват, че до 1960 г. Студентското движение за католически действия било с най-силна про-фламандска насоченост, а Съюзът на фламандските скаути-католици заемал второто място. Движението на младите фермери (впоследствие Движение на католическата селска младеж) отделяло по-малко внимание върху про-фламандското обучение на своите членове, но било извънредно активно при фламандски шествия, като например поклонението в Изер (в памет на падналите фламандци по време на Първата световна война), при което се развивали знамена, организирали се кавалерийски групи и пр.

Младежките организации на средната класа засегнали с един замах най-чувствителната фламандска струна чрез своята подчертано роялистка нагласа. Обратно на тях, младежката група „Хиро“ отредила второстепенна роля на про-фламандското измерение, докато религиозният елемент бил водещ, подобно на начина, по който Движението на младите работници дало приоритет на работническите проблеми.

➔ Размирни времена и повратна точка: от 1968 г. насам

Усъвършенстването и развитието на предлаганите програми и дейности продължило в края на 50-те и през 60-те години. Настъпили обаче много идеологически промени. За някои хора това бил моментът църквата да се отвори към света съгласно решенията на Втория Ватикански събор (1962 – 1965), докато други смятали, че големите идеали са останали в миналото. На преден план излезли народните песни – шансоните. Креативността и себеизразяването в тях били проява на новото, релативизиращо мислене. По-доброто материално състояние на обществото дало начало на една нова младежка култура, в която неформалните срещи в младежки клубове и по време на забави били много по-привлекателни от продължителния ангажимент към една постоянна група. Дори и в рамките на традиционните младежки движения младите хора се опитвали да изразят себе си чрез нови форми на отдих и дискусийни групи.

В края на 60-те години положението в обществото неизбежно се отразило върху дейностите на младежките групи. През 1967 г. – 1968 г. избухнали студентските вълнения. Те водят началото си от университета в Льовен, където голяма част от младежките лидери попаднали под радикали-

зиращото въздействие на бунта от януари 1968 г. (когато фламандски студенти протестирали срещу господството на френския език в техния университет). Бунтът бил свързан с исканията на фламандската секция в университета в Льовен, но скоро прерастнал в обща критика към обществото и подготвил почвата за събитията през май 1968 г. във Франция. Към движението се присъединили и ученици от католическите средни училища. Като се организирали сами в комитети и оперативни групи, те излезли на стачка (със или без съгласието на своите учители) и призовали към по-нататъшна демократизация на образованието. Младежките лидери изиграли основна роля в това движение.

Студентското католическо движение сякаш си припомнило своя дълг като непряк наследник на старото студентско движение, макар и в друга епоха и при различен идеологически контекст. Неговите ръководители на регионално и национално ниво били все повече привлечени от идеята за отхвърляне на компонента „младежко движение“ за сметка на трансформирането на движението в учебни и оперативни групи за по-старите членове, които да се фокусират върху необходимостта от преобразуване на училището (и обществото като цяло) в посока към демократизация.

Движението на младите работници се представило като радикализирано движение с критичен поглед върху обществото. Кампанията 11.11.11, когато след 11:00 ч. на 11-ти ноември хиляди доброволци излезли на улиците, за да привлекат внимание към Третия свят и да съберат средства в помощ на развиващите се страни, се превърнала след 1966 г. в ежегодно национално събитие. До 1968 г. тази кампания била подкрепяна основно от католическото младежко движение, но след 1968 г. много местни групи излезли с контра-кампания в знак на несъгласие с чисто благотворителната същност на инициативата. Много групи се присъединили към движението в подкрепа на Третия свят, водено от левичарски настроени активисти от Льовен. Завоят наляво, който предприели много от ръководните дейци на движението, предизвикал съпротива. В някои младежки движения тя довела до неизбежното изключване на постоянни членове (Движението на католическата селска младеж), закриване на движението (младежката секция към Фонд „Давид“) или отцепването на някои региони (Движението на младите работници).

В началото на 70-те години младежките движения се опитали да постигнат нов баланс, при който социално иновативните ценности да бъдат приведени в унисон с методологията на младежкото движение. Постъпили повсеместни предложения за демократизиране на ръководството и начина на функциониране на движенията, за редуциране на твърде стриктните програми, предлагане на по-широк спектър от възможности за доброволци и отказване от военния стил, който характеризирал младежките

движения в продължение на повече от тридесет години. На местно ниво тези промени довели до различни кризисни ситуации, предимно с временен характер, като например разпадането на дадено движение или на негови фракции, които упорито продължавали да се придържат към традиционния подход и стария униформен стил. Решението на няколко групи да преминат към дейности за младежи от двата пола се натъкнало на известна съпротива - в немалка степен и от страна на родителите, и в някои случаи довело до намаляване на членската маса. Всички движения продължили да намаляват възрастовата граница, с което извели „надпреварата за бебешката люлка“ на нов етап. Сравнително късният спад в членската маса може да се дължи и на наличието на различни детски движения.

По отношение на основния акцент в дейностите оставаме с впечатлението, че през 50-те години младежките движения се занимавали основно с личностното развитие, докато през 70-те години преобладавали както индивидуалните, така и груповите дейности. Същевременно възникнали и по-сериозни търкания между по-високите ръководни нива, които били ориентирани към обществото, и по-ниските нива, ориентирани към отделната личност и групата. Тези търкания обаче не били нещо ново. Вътрешните сблъсъци били често срещано явление във фламандските младежки движения, които били по-отворени към обществото от младежките движения в останалите държави и ревностно подкрепяли стремежа към промени. През 60-те и 70-те години обаче това довело до диаметрално противоположни подходи в рамките на една организация, която все още като структура се водела движение. Търканията утихнали през 80-те и 90-те години, тъй като обществено-ориентираният подход, поддържан от високите ръководни нива, също започнал да запада, докато ориентацията към отделната личност или група се превърнала в основен компонент на политиката. Процесът на деидеологизация, включително и секуларизация, продължил, така че повечето католически младежки групи в наши дни са запазили идеологически обгазеното си име просто като остатък от миналото, без това да отразява действителните нагласи на техните членове.

Историята на младежкото движение във Фландрия съвсем отскоро се сблъсква с досега непознатия факт, че живата връзка с миналото на движението е почти изгубена. Вместо да гледат на себе си като на личности, които трябва да изпълнят определена социална задача като брънка от една непрекъсваема верига от последователни поколения, членовете на днешните младежки движения разбират само своите връстници от собствената им група. Това е сигнал за края на традиционното призвание на младежкото движение да играе определена роля в обществото като цяло. Това, което е видно от продължаващото съществуване на младежкото

движение, е, че единствената му запазена функция днес е да предлага обстановка, в която младите могат да изживеят младостта си заедно със своите връстници без каквато и да било или със съвсем ограничена връзка с фундаменталите външни ценности или идеали.

Забележително е, че младежките движения във Фландрия все още запазват своята притегателна сила. Те успяха да устоят на бурите през 60-те години без да бъдат пометени напълно, както стана във всички останали държави, или да бъдат сведени до състояние на някакво маргинално явление. Те очевидно развиват успешни нови функции в отговор на нуждите на младите хора на новото време. Тенденцията във фламанското юношество от 80-те години подсказва, че сякаш предстои нов етап в развитието на свободното младежко движение, подобно на това, което се случи преди повече от век, но с определено повече грижа за уникалните нужди на младите хора, без те да се чувстват призовани да се ангажират категорично с обществото като цяло.

➔ Ползвана литература

Baeten, W. (1993) Patronaten worden Chiro Jeugdbeweging in Vlaanderen, 1918-1950, Leuven: Davidsfonds.

Gevers, L. (1986) Honderd jaar katholieke studerende jeugd, 1884-1984. De geschiedenis van de Hasseltse Jonge Klauwaarts, Hasselt: KSJ Centrum (i.s.m. Kadoc Leuven).

Gevers, L. (1987) Bewogen Jeugd. Ontstaan en ontwikkeling van de katholieke Vlaamse studentenbeweging, 1830-1894. Leuven: Davidsfonds.

“Jeugd en Maatschappij” [‘Jeunesse et Société’] (2001) Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis [Cahiers d’Histoire du Temps Présent], No. 8 (themanummer/special issue).

Vos, L. (1982) Bloei en ondergang van het AKVS. Geschiedenis van de katholieke Vlaamse studentenbeweging, 1914-1935, Leuven: Davidsfonds, 2 vols.

Vroede, M. de and Hermans, A. (1985) Vijftig jaar Chiroleven, 1934-1984. Aspecten uit het verleden en heden van een jeugdbeweging, Leuven: KADOC (jaarboek 1984 yearbook).

Списък на авторите

Филип Кусе е изследовател в университета в Гент. Заниманията му са свързани със социалната педагогика като перспектива за социалната, младежката и общностната работа. Той е изучавал историята на младежката работа във Фландрия и нейните връзки с развитието както на останалите социални професии, така и в други европейски държави.

Бърнард Дейвис е бил учител, младежки работник, служител по въпросите на младежта в местните власти и преподавател на курсове за учители, социални работници и младежки работници. В момента е независим консултант в областта на младежката работа и политика. Освен това е член на управителния съвет на Мюсюлманската фондация за младежка работа и на организация „42-ра улица“ – младежки ресурсен център за психично здраве в Манчестър. Неговите публикации включват тритомната История на младежките услуги в Англия и младежка работа: манифест за нашето време.

Ливе Геверс е професор по църковна история в Теологическия факултет към католическия университет в Льовен (Белгия), където преподава история на църквата и религията в модерната епоха и днес. Тя е била гостуващ пост-докторант на университета в Пенсилвания (Филадельфия, САЩ) и на холандския висш институт във Васенаар. Публикувала е няколко книги и статии за историята на католическата църква, средното и висшето образование, религията и национализма, студентските движения и младежките сдружения в Белгия и Европа.

Хелена Хелве е професор в университета в Тампере в магистърската програма за младежка работа и младежки изследвания към департамента за изследване на социалната работа, както и доцент в университета в Хелзинки, департамента за сравнително религиознание и социология. В момента ръководи финландски академичен изследователски проект върху промените в начина на живот и ценностите на временно безработните младежи в различните сегменти на трудовия пазар във Финландия. Последните ѝ публикации включват Младежта и социалният капитал (съвместно с Джон Бинър) и Съвременни младежки изследвания, местни проявления и глобални връзки (съвместно с Гунила Холм).

Патрисия Лонкъл е изследовател и преподавател в департамента за хуманитарни и социални науки и преподава здравно поведение във висшето училище по общественото здраве в Рен, Франция. В своите изследвания тя се фокусира върху младежките политики (история, процес на взимане на решения, ценности и нива на взимане на решения), както и върху регионалното прилагане на социалните и здравни политики.

Валтер Лоренц е професор по социална работа и ректор на Свободния университет в Болцано, Италия. Той е ръководил няколко европейски проекта за изследвания и сътрудничество основно в областта на развитието на европейското и межкултурно измерение на социалната работа, както и на историята на социалната работа. Той е един от двигателите на онлайн списанието Социална работа и общество (www.socwork.net), както и на Международната академия за социална работа и общество (www.tissa.net).

Пиер Мерес е директор на дирекция „Младеж, спорт и връзки с гражданството“ в Европейската комисия. Дирекцията работи за развитието на политическото сътрудничество между страните-членки на Европейския съюз, както и по програми в подкрепа на много проекти за трансевропейското измерение в тези три области. Последните новости в тази сфера са отразени в съобщението на Европейската комисия „Насърчаване на пълноправното участие на младите хора в образованието, заетостта и обществото“ в рамките на Препоръки за мобилността на младите доброволци в Европейския съюз и Бялата книга за спорта, в които се разглеждат и въпросите, свързани с физическата активност на младежта. Мерес е завършил инженерство във Франция (Лил) и Канада (Монреал). През последните 20 години е работил в различни секции на Европейската комисия: информатика и комуникации, информация, култура, младеж, спорт и гражданство.

Ханс Йоахим Шилд е учил социално дело с акцент върху социалната педагогика във Франкфурт и Висбаден, Германия. От лятото на 2005 г. живее в Страсбург и работи като мениджър в платформата за младежко партньорство между Европейската комисия и Съвета на Европа. Преди това е работил в Брюксел в звеното за младежка политика към Главна дирекция „Образование и култура“ на Европейската комисия. Преди това е бил ръководител на проекти и консултант в НПО в Германия в областта на трудовия пазар, образованието и обучението, младежките и социални политики и най-вече европейските програми и политики. Публикувал е многобройни статии в книги и списания (вж. <http://youth-partnership.coe.int/youth-partnership/experts/hschild/hschild.html>).

Марчин Синчук е изследовател, социолог и университетски преподавател със специализация в областта на социологията на младежта и най-вече на преходите при младостта, младежката култура, младежката политика и образованието в сферата на точните науки при младите хора. Той е асистент в Центъра за младежки изследвания към Института за приложни социални науки в университета във Варшава, Полша. Член е на европейската експертна мрежа по младежка политика.

Кристиан Шпачек, доктор на философските науки, дипломиран педагог и дипломиран социален работник, е професор по теория и методология на социалната работа към Факултета за социални науки на висшето училище в Бремен. След като завършва социално дело в Католическия университет за приложни науки във Фрайбург и педагогика във висшето педагогическо училище във Фрайбург, той получава докторска степен по социална педагогика в Техническия университет в Берлин. Основните му интереси са свързани с изследвания в областта на теорията и методологията на социалната педагогика и социалната работа, пространствената парадигма в социалните науки, младежката работа, социалното развитие и международната социална работа. Неговата професионална реализация се гради върху дългогодишен практически опит в различни сфери на младежката работа, както и на грижите за благосъстоянието на децата и младите хора. Той има богат опит като преподавател в различни германски и австрийски университети, автор и редактор е на няколко книги в областта на теорията и методологията на социалната и младежката работа. Също така е един от редакторите на онлайн списанието *sozialraum.de* и основател на Обществото за международно сътрудничество в областта на социалната работа.

Мириам Теума е редовен преподавател в департамента „Младеж и общност“, както и координатор на преподавателската работа във Факултетата по образование в университета в Малта. Тя е президент на малтийската асоциация на младежките работници и подготвя докторантура в областта на образованието в университета в Шефийлд. Нейните изследователски интереси са свързани с управлението на неформалното учене в младежкия сектор, младежка политика и развитието на младежката работа в малтийските училища като част от процеса на тяхното трансформиране в общностни центрове.

Тинекс ван де Вале е завършила социология и в момента подготвя докторантура в департамента по социални изследвания към университета в Гент. Нейните изследователски интереси са свързани с младежката работа и социалното включване и изключване.

Ян Ванхее е помощник-директор в дирекция „Младеж“ към Агенцията за социо-културна работа сред младежта и възрастното население в Министерството на фламандската общност (Белгия). Той отговаря и за международната младежка (работа) политика. Представява Белгия и Фландрия в Междуведомствения ръководен комитет за младежта към Съвета на Европа и следи всички основни политически събития и дебати за младежта в контекста на Съвета на Европа, ЕС и сътрудничеството между страните от Бенелюкс. Той е аташе по младежките въпроси във фламандската делегация към Постоянното представителство на Белгия в Европейския съюз и е избран за председател на Европейския ръководен комитет за младежта. Като автор и съавтор той има издадени няколко книги върху проблема за изключването и младежката работа, бедността и образованието, а освен това е и съставител на илюстриран албум за бедността.

Грит Фершелден е изследовател и преподавател в колежа към университета в Гент, Факултета за социална работа и социални изследвания. Тя се занимава основно с образованието на възрастни, развитието на общностите и доброволчеството.

Луи Во е професор по история към Факултета по изкуствата в Католическия университет в Льовен, Белгия. Той е бил гост-преподавател в университета в Пенсилвания, Филадельфия, САЩ, както и в университета в Ниймеген, Холандия. Преподава съвременна европейска история и история на Полша. Публикувал е няколко книги и статии върху историята на студентските движения, младежките сдружения и национализма във Фландрия и Европа.

Хауърд Уилямсън е професор по европейска младежка политика в училището по хуманитарни науки, право и социални науки към университета в Гламорган, Уелс. Преди е работил в университетите в Оксфорд, Кардиф и Копенхаген, а в продължение на повече от 20 години е бил и младежки работник. Той има принос към развитието на младежката политика в Уелс и Обединеното кралство, както и в страните от Европейския съюз и Съвета на Европа.